

bras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum dulce, & dulce amarum: id est, claritatem sacræ legis prauo errore nescientiæ interpolantes: eiusq; suauitatem, non recte coniciendo, in fellis amaritudinem conuertentes. Quod bonum & pium est, maliuolis coniecturis inficiunt; expertes nos arbitantes ab illorum intelligentia testimoniorum, quibus victoriosissimam extenuare intentionem sanctorum Martyrum arbitrantur: vel nostram de eis sententiam (quæ semper in laude ipsorum exultauit) eneuare

conantur. Quippe qui iam nos euidentioribus indiciis eorum passionibus communicare credamus, dum causa professionis eorum & carceres, & vincula in super & damna rerum perpeffi, ad vltimum gratia intercessionis eorum propitio Deo euaserimus.

*Respondet
obsecris.*

Matthai 5.

IPSI denique Sancti, qui hanc corporis cladem cælitus compuncti propter veritatis professionem aggressi sunt, in nullo à prædictorum custodia mandatorum se auertunt. Quia & propter Deum inimicos diligentes, de salute eorum valde solliciti, ne diutius labyrintho impietatis detinerentur, arguere non destiterunt. Et benefacientes his qui oderant Christum, melius visi sunt per effusionem sanguinis vecordiam eorum, quam per doctrinæ verba instruere; vt relicta vanitate superstitionis, non solum Christum credere, verum etiam vsque ad mortem propter illum decertare contenderent. Sine dubio precibus & obsecrationibus etiam apud Dominum animarum impetrantes salutem illorum, qui sæpe, & incessanter Ecclesiæ membra calumniantur.

1. Petri 2.

Quapropter exemplo veri magistri educati, cum ad passionem traherentur, maledicti non remaledicebant, flagellati non murmurabant, comminati silentium obseruabant: hoc solummodo exprobrantes (quod Deo conuitium infert, & quod maiestatem tremendam impugnat) Sacrilegum scilicet illius vanissimi ac perditum homunculi prophetismum, qui non veritus est spiritu diabolico perarmatus se loco prophetarum inferere, sanctisque prædicatoribus, vt deificus euangelizator, adiicere.

*Mahomess
improba sceleris.*

Psalms. 18.

Et cum toto pene orbe euangelica præcelleret veritas, nec deesset lux fidei Christianæ à notitia gentium, quia in omnem terram sonus eius exiuit, parentibus iam domui Dauid, & habitantibus Hierusalem tinctionis gurgitibus in ablutionem peccatoris & menstruata, maxime in Oriente, quo mysterium Incarnationis Christi speciali effectu quodammodo operatum est.

Vbi quoque & hic sceleratissimus ac peruersus vates exortus, & enutritus est, nescio qua præreptus infania, clarentibus iam in mundo lucernis, tanto se perditionis laqueo dare præcipitem non extimuit, tantarumque animarum irreuerenter parricidam se fieri non expauit. Cum scriptum sit: Os quod mentitur, occidit animam.

Sapient. 1.

Zacharia 13.

De quo olim Zacharias Propheta loquutus est, dicens: In die illa dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & pseudopphetas, & spiritum immundum auferam de terra, & erit cum prophetauerit quispiam ultra, dicent ei pater eius, & mater eius, qui genuerunt eum, Non viues, quia mendacium loquutus es in nomine Domini, & confringent eum genitores eius, cum prophetauerit. Iccirco huic perditio, atque spurcissimo vati resistere, virtus mactæ coronæ est: summumque trophæum tanti derisoris cultum euertere: adeo vt si illum ætas nostra superstitem haberet, nequaquam ab eius

esset interitu Christicolis resiliendum, quanto magis non sit dignum eius hodie dogma venenosum infringere, maledicere sectam, detestari sententiam, qui tantæ multitudinis perditionem inducens, perenni eam dedicarit barathro. Foretq; (vt reor) tunc melius pœnitentiam vnus occisi homunculi gerere, quam tot nationum luere perniciem: congrue vniverso gregi consulendum arbitantes, dum vnus pecudis è medio conati fuissent auellere contagium.

Quoniam quemadmodum sine culpa non est, maledicere iustos, pios persequi, aduersitatem parare electis: ita magni meriti esse credo, subuertere impios, Ecclesiæ hostibus contraire, bellum parare incredulis, & framea verbi Dei concidere aduersarios fidei, vt secundum Psalmistam, contra Deo inuidentes perfecto armati odio exurgentes, non curemus de inimicitia eorum, quibus est amica impietas.

Neque enim sine culpa patitur fieri Patrum doctrina eos, qui improbo silentio erga dogmata torpent hæreticorum: & † è regione hostibus fidei non occurrunt, aut zelo Creatoris vindictam in hæreticos non exercent. Quod bene Arnobius Rhetor, dum centesimum tricesimum nonum Psalmum interpretaretur, dicit: Qui pepercerit hæresiarhis, aut prædicatoribus falsitatis, & non eos gladio fidei suæ iugulauerit, hoc ei euenire, quod euenit Sauli, quis ambigat? aut qui misericordiam suam putauerit se in hæresi permanentibus exhibere, quis neget similiter à regno Dei excludi, sicut Saul à regno humano probatur exclusus? qui vana miseratione Amalecitis parcens, subito semetipsum Dei benedictione, & regni sceptro priuatum

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

inge-

ingemuit? Et si hoc iis qui contradictoribus veritatis non resistunt, promittitur, quod, vel quale erit ultionis discrimen iis, qui derogant electis? quia non solum expugnare hæreticos nolunt, verumetiam expugnantibus maledictionum armis accincti occurrunt.

AIVNT præterea, non debere esse martyres, aut haberi, qui non violenter tracti sunt ad martyrium: sed sponte sua venientes, his conuitium intulerunt, qui eos in nullo molestia affecerint. Nullam opinantes esse molestiam diruptiones basilicarum, opprobria sacerdotum, & quod lunariter soluimus cum graui mœrore tributum: adeo vt expeditius nobis sit compendium mortis, quam egentissimæ vitæ laboriosum discrimen. Si ergo exosum Deo est maledicere diabolo, & eius ministro, frustra vtique Ecclesia contra omnem diabolicum incursum vtitur exorcismis. An quia domesticis fidei maledicere inhibuitur, nullumque oportet pusillanimum de membris Ecclesiæ scandalizare: iccirco hospitem diaboli, & habitaculum Sathanæ non necesse est maledicere? & vbi est quod scriptum est? Maledicti omnes qui spernunt te Hierusalem, & omnes qui blasphemant te: maledicti omnes qui oderunt te, & omnes qui dixerunt in te verbum durum, &c: quod dictum esse pro Ecclesia nullus ambigit. Et quis inter cunctos persecutores fidelium cruentius, quam hic infandus, Ecclesiam insequutus est? Quis tanta in euerfionem Catholicorum, quanta idem exaggerauit infaustus? quia (vt ita dixerim) nemo nostrum inter eos securus ingreditur, nemo quietus per-
 10 meat, nemo septum eorū nisi dehonestatus pertransit. Etenim, cum nos cuiuslibet rei familiaris necessitas ire in publicum coegerit, & instante domestica necessitate, ex angulo tugurij nostri in forum profilire contigerit; mox vt stigmata in nobis ordinis sacri aduertunt, acclamatione derisionis vt amentes, & fatuos impetunt, præter illa puero-
 20 rum quotidiana ludubria: quibus non satis est inferre linguæ conuitium, turpia exaggerare scurrilitatum: verumetiam tergo nos lapidibus insectari non desinunt. Quid illud memorem, quod in cōtumeliam signi venerabilis proferunt, quod cum forte competens tempus psallendi signum fidelibus dare compulerit, & imminens hora obsecrationis indicium populis facere consuetum poposcerit: mox vt illectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinnientis metalli aure captauerit, in omnem maledictio-
 30 nem & spurcitiam linguam admouere nō differt. Ergo non incongrue maledicuntur, qui tanto odio aduersus Dei sortem sequipedas suos informant. Sæpe ab eis, & incessanter calumniatur: causaq; religionis eorum sæuitiam vbique perpetimur. Adeo, vt multi ex eis tactu indumentorum suorum nos indignos diiudicent, propiusq; sibimet accedere execrentur. Magnam scilicet coinquinationem existimantes, si in aliquo rerum suarum admisceamur. Cum vtique milites Dei veritatem coram eis magis confessi fuerint, quam maledicta iniecerint, veri magistri præcepta seruantes, quibus olim discipulos informauerat, dicens: Qui enim me confessus fuerit, & verba mea in gene-
 40 ratione ista adultera, & peccatrice: hunc & filius hominis confitebitur, cum venerit in gloria Patris sui, & sanctorum Angelorum: Quis ille tam vecors est, qui laudibus deroget beatorum obuiantium pro defensione iustitiæ cultoribus impietatis? Dictum sane fuerat eis: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum: estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cuius præcepti sensum hunc esse arbitror, quod immixta gentibus caterua fidei, quasi innocentia prædita ouium, truculentiam ferre cogeretur luporum. Ac, ne segnitiei dediti facilius versutiis succumberent ini-
 50 mici, congrue diuinitus admonentur. Vt essent cum aduersariis fidei oportuna semper cautela subnixi, & contra astutias hostium erecti vbique & prouidi. Ne prauæ doctrinæ verbis illecti protinus corrumperentur sensus eorum, & discederent ab æquitate. Porro etiam Christiani admonentur. Confratribus vestris & domesticis fidei exhibete vosmetipsos, vt Dei ministros in multa patientia, in longanimitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei: per arma iustitiæ à dextris & sinistris: per gloriam & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut ignorati, & cogniti: tanquam morientes, & ecce viuimus. Et iterum: Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes in-
 60 uicem, sicut & Deus in Christo donauit nobis: vt vere columbarū sectantes simplicitatem, eodem intuitu quo vestram, proximorum quoque affectetis salutem. De quorum constantia, simplicitate & fortitudine, discretionem, & prudentiam Eusebius Cæsariensis Episcopus rerum Ecclesiasticarum historiam texens, ait: Erant ergo martyres Christi inter fratres humiles, inter persecutores elati, suis mites, aduersariis terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti. Sed & Arnobius (de quo supra memorauimus

Tertia aduersus martyres obiectio.

Christianorum sub Sathaneis maledictionibus.

12

Tobia 13:

Vide inf. lib. 3 c. 17. & in Apol. Mart. pag. 82. b.

13

Templorum sacrorum cymbala:

Sathaneis maledictum Mo. carabum Gittabum.

Matth. 10:

Ibidem:

2. Corint. 6.

Ephes. 4:

Eusebio.

Arnobio.

mus) aliquid huic simile in eodem Psalmo differuit, dicens: Age ergo, & cum pugnantibus pugna: & si auxilium poscis à rege, repugnantem te ostende. Linguae contra te pugnant, quas acuunt hæretici, sicut serpentes: his & tu esto sicut serpens astutus, & te simplicem vt columbam esse ciuibus tuis, id est, Catholicis solis ostende: cæteris hæreticis, & cunctis contra veritatem venientibus, ipsis serpentibus, esto astutior: noli timere: iussum tibi est à Domino tuo. Tam bona est astutia contra malitiam, quam benigna simplicitas circa iustitiam. Occide hæreticos, & Domini tui spirituali gladio intercede inimicos.

14

*Emeterius,
& Celedonius.*

Sic nimirum beati martyres Emeterus, & Celedonius, cum tradere pro Domino animas anhelarent, tali sese inuicem ad passionem astantes hortatu impellunt: Feriat vbique hostem missilibus suis vibrata confessio, & latentem fidei inimicum, vbi-cumque fuerit, inquiramus. O incomparabilis magnanimitas, & fortitudo admiranda, laudanda, atque imitanda Sanctorum? Quae, etiam si torpeat inimicus, ac persequi Ecclesiam Dei sinat, irrumperere tamen latebram eius, & incitare ipsum ad bellum iubemur. Vt hostem frigidum strenuus agonothesa accendat, proferat latentem, erigatque ad conferenda certamina desidem. Et quamquam effuso cruore consternatis membris succumbat, feret tamen ad sedem patris captum ex hoste triumphum, spiritus belliger victoriae laurea potiturus. Quia in eo vires militis comprobantur egregiae, quo non requisitus vltro se obrulerit palestrae martyrij, sancta Scriptura testante: Qui propria voluntate obrulistis vos discrimini, benedicite Dominum. Si ergo qui zelo charitatis nostrae aduersariis nostris fidelis expugnator occurreret, arma sumeret, ensibus desuaret, animam ponere contenderet, nequaquam eum immunem condignis pateremur donariis, eiusque liberalitatem largo munificandam beneficio censeremus: quanto potioris gloriae honore ferendi sunt, qui obtentu capehendi gratiam Regis æterni, vigore aucti iustitiae, ad obitum quoque resistentes infensis, crudeli morte perempti sunt? Ille denique Angelus veritatis, & præco iustitiae, Redemptoris præcursor, & nuntius pacis Baptista Ioannes, cum regem iniquum de stupro Herodiadis commoneret, cumque adulterino incestu thorum violare fraternum inhiheret, ergastulo propter veritatis professionem detruditur, ibique absque vlla fidei persecutione truncatur. Nec tali succumbere recusauit dispendio, qui sine dubio nouerat, diuino reuelante spiritu, tantundem esse propter iustitiam mori, quam pro fidei confessione proster-ni. Vnde & Dominus, vitalia discipulis doctrinae ministrans præcepta, sic eos de monte alloquitur: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et quid aliud ad omnia beatitudinis præmia, quam cælorum affectandum est regnum?

Iudicum 5.

Matthæi 12.

Matthæi 5.

15

Quarta aduersus martyres obsequio.

** publice & palam.*

Septem fratres martyres, qui cum Iuliano, &

Basilissa passi sunt.

Luca 9.

D. Hieronymus.

Ezechiel 2.

Hierem. 50.

Hieronymus

Matthæi 21.

CALVMNIANTVR etiam inimici vltro-neum ad mortem eorum progressum, quos * passim liberalitas regis suum incolu iusserat Christianismum. Sed præcessit hoc reor exemplum in illis septem fratribus, quos gesta beati Iuliani commemorant. Qui deo, quod Augustalibus præpollebant natalibus, ex decreto principum libere exercebant religionis Catholicæ cultum. Sed tamen in agone sudantem beatum Iulianum cernentes, illico ad bellum profiliunt, & amore martyrij voluntarium obitum expetunt. Legitur quoque de Domino in Euangeliis: Obfirmavit faciem suam, vt iret in Hierusalem. Quod ita sanctus exponit Hieronymus: Obfirmatione enim & fortitudine opus est ad passionem sponte properanti. Vnde & Ezechiel, cui dixerat Deus: Fili hominis in medio scorpionum tu habitas, ne timeas: obfirma (inquit) faciem tuam: & dedi faciem tuam æneam, & frontem tuam ferream. Vt, si forte surrexissent contra eum malleus vniuersæ terræ, quasi incude durissima resisteret, malleumque contereret. De quo scriptum est: Quomodo contractus est, & contritus est malleus vniuersæ terræ? Idem quoque Doctor in supradicto opere quandam Euangelij sententiam exponens ait: Non est delicata in Deum, & secunda confessio: qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdiderit animam suam in præsentem, lucrificet eam in futuro. Denique Agabus Propheta, cum venisset ad Apostolos, tollens zonam Pauli, alligauit sibi pedes & manus, & ait: Hæc dicit Spiritus sanctus: virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Iudæi, & tradent in manus gentilium. Quod cum audissent Apostoli, & qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam, cum lachrymis precabantur. Tunc respondens Paulus, dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? ego enim non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini IESU CHRISTI. Et cum ei suadere non possent, quieuerunt, dicentes: Domini voluntas fuit, fiat.

Sic namque & felicissimus Felix, cum fideli relatu persequutionem Catholicorum, quæ apud Gerundam Hispaniæ urbem confinem Galliæ gerebatur, comperiret, crudeliterq; Ecclesiam Dei ibidem à paganis infestari cognosceret; extemplo literaturæ liberalis studium derelinquens, quod in Cæsarea Mauritaniam positus excolebat, præpeti nauigatione æquore transmissio prædictum oppidum adiit: ibique martyrium, quod patriæ suæ deerat, deuotus miles Christi triumphabiliter consummauit. Sic sanctus Sebastianus, sic beatissimus Thyrsus, sic electus Adrianus, sic Iustus & Pastor, sic Eulalia virgo Barchinonensis, sic Babilas pontifex, multiq; alij sponte se obtulerunt, & coronati sunt. Et iccirco, vt quidam sapientium meminit, inter primas dignitates re-

16

*Felix martyr Gerundensis.**Cæsarea Mauritaniam urbs.*

17 18

*Sebastianus.**Thyrsus.**Adrianus.**Iustus & Pastor.*

19

*Eulalia Barchinonensis.**Babilas**presbyter.*

20

ignorum cœlestium sunt ponendi, qui ad passionem venerunt non quæsiti: & excellentis voti est inter tormenta proflire, vbi non est criminis latuisse.

SED in veritate crimen esse fatendum est, latitare, si virtus excellentis meriti est, vltro procedere: quando fidei nostræ confessio prædicationem exigit, & testimonium postulat. Nam si, audito verbo veritatis, fidem incredulus non accommodet, magisq; exprobet euangelizanti, quam credat: cum sit ante cognitam veritatem inculpabilis, sit postmodum sanctæ prædicationi obnoxius. Quia non poterit de ignorantia se excusare, vbi veritas elucubrata responderit, Domino & magistro testante. Memen-

Ioan. 15.

tote sermonis mei, quem ego dixi vobis, non est seruus maior domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, qui misit me. Si non venissem, & loquutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

OB IIC I V N T etiam aduersarij corporum eorundem corruptionem. Sed quæso respondeant, quid obest cœlesti iam præmio coronatis, quasi illi carnis affectarint honorem, qui vere nouerant perlatam olim mortalibus legem, quia dictum est Adæ: Puluis es, & in puluerem redigeris; aut per supplicia tyrannorum, quibus datum est corpus occidere, quandoque finem accipere: Quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: & cum omnem dicit, nullius carnem ex humano semine orientem reliquit, (& licet audenter, dicam tamen) non Patriarcharum, non Prophetarum, non Apostolorum, nō Martyrum. Legant Apostolorum actus, qui ista somniant, & inuenient, testante Petro, Dauid illum à Deo electum, & secundum cor suum fidelissimū seruum, sepulturæ corruptionem esse perpeffum, iis verbis Apostolo differente: Viri fratres, licet audenter dicam de patriarcha Dauid, quia & defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem: & caro eius vidit corruptionem. Considerent patriarcham Iob vermibus scatentem: & Lazarum Euangelicum vlcerosum præ foribus purpurati diuitis mendicantem. Percurrant cæterorum Sanctorum ad instar syderum cœli diuersarum victoriarum fulgentia gesta, & insultet (si audet sacrilegus) eorum putrida membra doloribus tormentorum, pœnisq; consumpta. Sed hæc temporalis corruptio corporum in nullo detrimentum infert animabus

sanctorum, quæ tamen incolumis materies carnis prodesse non poterit in futuro iniquis. Nam cur vana solitudine de corporum integritate distenderentur, qui vere nouerant omnem temporalem salutem etiam cum ipso mundo perire: & illam protoplasto Adæ sententiam mortis collatam, generaliter cunctis mortalibus congruere: Puluis es, & in puluerem reuerteris? Sancti etenim, qui expertes eius legis non sunt, quod in terra sua, id est Hierusalem cœlesti, duplicia nacturi sunt præmia, non magnopere corporalem pensant iacturam. Quam veraciter in illa generali hominum resurrectione de quibuscumq; labefactionibus, locis, antris, & speluncis, seu ex aliorum elemetorum abditissimo sinu, quo dilapsa cadauera perierint, in temporis puncto reddenda, & reintegranda ex legali auctoritate cognoscunt, & credunt: vt ipsi quidem sancti duplici

*Quintum, quod martyrbus obiciebatur.**Isaia 40.**Act. 2.*

præmio congaudentes, bina confusione conterant impios, ac peccatores.

V N D E obsecro vos, ô sancti fratres nostri, & sorores in Christo beatæ, ne stultorum assertionibus exturbemini, aut cōiecturis creduli nescientium aliquo saltim scrupulo (quod absit) contra Dei milites moueamini. Hi sunt enim qui piæ religionis ardore non compunguntur: & iccirco non solum veritati fauere non possunt, verum etiam fidem sanctam, quam leuiter, & non alto credulitatis fundamento cordibus gerunt, defendere nequeunt, magis derogantes, si propter illam quis vltioneus moriatur: quam dolentes, si ab ea plures recedendo laqueum præuaricationis incurrant. Et hinc ad sacrilegium impietatis facile prolabantur, dum quod à Deo iustificatum est, isti condemnare non vereantur. Plebs sine disciplina, de quibus scriptum est: Et impie agent impij, ne-

Dan. 2.

que intelligent omnes impij, qui vt sal infatuatus à cœtu Catholicorum foris proiiciendi, & ab omnibus conculcandi, ac velut nemus infructuosum securi euangelica præscindendi, igni perpetuo deputandi sunt.

Matthai 24.
Marc 13.
PENSANDVM est, fratres, cui dispendio subiacebit, qui tantæ victoriæ laudem infamare non metuit: qui tot virorum triumphis obuius venit. Illi quidem, prædicationis Apostolicæ non immemores, non erubuerunt testimonium Domini nostri Iesus Christi, & veritatem sancti Euangelij ad confusionem impij doctoris, & cultorum eius palam proferre. Quem vnum, & magnum ex pseudopropheta ore Dominico olim per Euangelium denotatis, esse cognouerant: dum cauta circumspectione Apostolos intentos fore iuberet, dicens: Videte, ne quis vos seducat, multi enim pseudo-¹⁰ prophetæ venient in nomine meo, & seducet multos: & nos formidine amittendi temporalem honorem, quos martyres nō colimus, hæreticos protestamur. Væ illis, qui ista sectantur: væ eis, qui bonum putantes malum, & lucem conuertentes in tenebras, quod patulis refutarunt blasphemis, occultis etiam cōuitiis insequuntur, ne inter martyres habeantur, ne debita eis reuerentia exhibeatur: qui contumaciori spiritu contra inimicum fidei ore blasphemus venientes digna ultione consumpti sunt. Ac ne cæteri ad huiusmodi palestram discurrant, schedulis anathematum per loca varia damnari iubentur. Si ergo ab iis Dominus abstrahit præmium, eo quod apertum, & spontaneum aduersus hostem religionis gesserint bellum, quanto longius aberunt ab æterni Regis consortio, qui id occultis murmurationibus timore carnis depressi quotidie agunt? nunquid ori nostro hæc prædicatio deest? nunquid vacua est Catholicorum professio tali præconiō. ²⁰

Matthai 10.
Daniel 11.
Matthai 12.
Eccles 3.
RESISTENDVM est igitur omnino iustitiæ aduersariis, & nullatenus pro defensione veritatis corporalis interitus differendus. Merito namque hoc ab illis exercitatur, qui aucta virtute magnanimitatis diuinitus illustrati sunt, vberioremq; pensant certaminis fructum, quam securæ confessionis profectum. Non interim penitus imbecillia contemnentes Ecclesiæ membra. Quia scriptum est: Spiritus quidem promptus, caro autem infirma. Nec violenter ad hoc stadium pertrahendi sunt, qui cœlitus non compuncti sunt: scriptum est enim: Qui potest capere, capiat. Et iterum: Eligentur, & dealbabuntur, & quasi igne probabuntur multi, non omnes. Quamobrem terminis ³⁰ donorum, quæ Deo dispensante vnusquisque sibi inesse cognoscit, contentus sit, nec supra mensuram collati muneris quisquam temere conatum extendat. Hic congruit, vt qui se destitutum viribus ad præliandum non ignorat, & minus posse proprio iudicio considerans, aciem hosti non parat: è regione sponte præparantibus non resistat. Vt quem non habent certamina expeditum, pauorq; bellandi efficit timidum, hunc iusta non inueniat detractionis ultio puniendum. Quoniam scriptum est: Omne verbum ociosum quod loquuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Quod si omnis vaniloquus condemnandus veniet in iudicium, qua sententia punietur infamator Sanctorum? Qui enim sui non imperitus grandia non exequitur, gradientibus ad celliora non aduersetur: hæreatq; imis, & solo procliuiibus, qui nequit meditari sublimia. Vt est illud apud Salomonem: Altiora te non inuestigaueris, & profundiora ne exquisieris. Et consequenter Cato infert Philosophus: Quod potes, id tenta, operis ne pondere pressus Succumbat labor, & frustra tentata relinquantur. ⁴⁰

Matthai 28.
Hispania ex cœdum propter hominū peccata.
CERTÈ si quosdam palam quæ sancta sunt profitentes, infernus tenet, multo magis qui in abscondito veritatem prædicant, claustra possident inferorum. Quia si oberit palestricum luctamen iustitiæ assertoribus; profecto nihil proderit clam veritatem fatentibus. Et quæ mens religiosa hanc insaniam credat, vt ex eo in opprobrium veniat veritas, reprobans malum, ex quo non violenter trahimur ad gentilitium malum? & inde ipsa iustitia martyriale non habeat præmium, quæ in auctorem sceleris patulum infert conuitium? Vnde libenter à cultoribus eiusdem vatis, inter regni eorum ⁵⁰ priuilegia fidei Christianæ sinimur gestare vexillum. Quasi eorum patientiæ sit deputandum, quod inter ipsos sine molestia fidei degimus, & non potius diuinæ dispensationi sit referendum: quæ Patriarchas, Prophetas, & Apostolos suos inter feritates gentium conseruauit, honoribus extulit, dignitatibus sublimauit. Qui etiam pia promissionum spe discipulos consolans ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Quapropter non huius impiæ gentis beneficio, in cuius ditione nostro compellente facinore, sceptrum Hispaniæ post excidium, & euulsionem regni Gothorum translatum est, (quod felicissimo fidei Christianæ pridem cultu pollebat, venerabilium sacerdotum dignitate florebat, & admirabili basilicarum, constru-

constructione fulgebat) sed gratia Redemptoris sui, & eius assiduo comitatu Ecclesia custodiri meretur, qui dixit: Sicut lilia inter spinas, sic amica mea inter filias. Et iterum: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo.

Ad Phil. 4.

SED nouerint ipsi, qui hæc obstinata mente de martyribus Dei sentiunt, impurisque linguis gloriam Sanctorum mutilare non verentur, quod cum eisdem Sanctis causas in futuro examine sunt acturi, & nisi fructuosa præcesserit satisfactio, rationem ante tribunal Domini reddituri. Nam qua fronte clarificatum gloria passionis tunc vultum eorum aspiciet, in contubernio Regis æterni ob meritum constantiæ glomeratorum, quos hic tantis impetiit blasphemis, tantis lacerauit opprobriis, tantisque affecit iniuriis? Tunc utique, cum iusti in magna constantia aduersum eos adstiterint, qui se angustiauerunt, & gloriam martyrij eorum non coluerunt, & qui abstulerunt labores eorum: reor, videntes turbabuntur terrore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentque inter se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum inuenta est.

Martyres fuerunt & flores.

Sapient. 5.

VELLEM responderent mihi Christi militum derisores, vtrum amor mortis eos ad mortem perduxerit, an non magis oblectatio Paradisi, vt æternæ mortis euaderent incendia, ad supplicium ire coegerit? Quantum reor, nullus responderet, quod intuentu moriendi obitum expetierint sancti: sed vt per temporalem interitum ignes euitarent perpetui lethi. Quapropter eos incunctanter eadem remuneratio nihilominus consequetur, quæ fuit causa moriendi, non quæ extitit voluntas moriendi. Vnusquisque ergo eorum quod vult credat, dicat, vel sentiat: me tamen ea pars firmum obtinet defensorem, quæ cum summa reuerentia eorum cultum veneratur, & extollit honorem. Ibique fidelem sub testimonio Domini nostri IESU Christi dono assensum, vbi eorum præcipuis titulis sublimatur trophæum. Quapropter in posterorum notitiam hunc decreui manere tractatum, vt qualem de dominorum meorum tulerim agone iudicium, & ætatis nostræ vulgus nouerit, & futurum.

24

Martyrum votum: & finis.

VOS autem, viri fratres, credite mecum, immo cum omnibus piis, religioseque beatorum certamina venerantibus, credite beatos esse martyres talia exequentes, & feliciores animas sub eorum testimonio morientes. Armate crudelitate fidei pectora vestra, soluite diuinis laudibus ora, summique Redemptoris beneficia extollentes, præconate & dicite: Moriantur animæ nostræ morte istorum, & fiant nouissima nostra horum similia. Qui dat lassis virtutem, & iis, quibus nullæ suppetunt vires, potentiam potenti dextera roborat in certamine; det mihi, vt vsque ad mortem pro eo fortiori animo cum his militem, qui perfecto desiderio in eius amorem exæstuant. Quia non erit immunis coram Domino intentio, quæ pro veritate exeritur: neque vllatenus repudianda mors, quæ pro iustitia irrogatur. In tali igitur conflictu laudatur Christus, detestatus remanet hostis iniquus: atque sub eadem professione necem excipit furibundam miles strenuus.

IDEOQUE non solum ij, qui talia confitendo sub ictu gladij ceciderunt, digno præconio celebrandi sunt, verumetiam illi digna laude efferendi, qui talium laudibus oblectantur. Quia cum martyrum gloriæ passionibus acquisitæ recoluntur, & beatorum certamina edita referantur, debitus honor martyribus redditur: ac piæ mentes exemplorum incentiuus armantur. Et si martyrium nequeant adipisci, vt participium tamen merebuntur honorandorum præmiorum promoueri. Vt quorum ascribi triumphis cupiunt conscientiæ voluntate, non imparem sumant ex deuotione mercedem. Nam si pessimis factis animum accommodare peruersitatis est, quomodo optimis communicare, non est virtutis? Et cum Deus omnipotens iudicem se non solum factorum, sed etiam votorum insinuet, cur piissimum in martyribus semper votum intentum non conciliet gaudia beatorum? sancto David approbante: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus. Et iterum: Qui vos diligit, me diligit: & qui vos recipit, me recipit.

Sanctos & merentium præmium.

Psal. 138.

Matth. 20.

IPS I denique Sancti, corpora sua gladiis offerentes, perennem animarum incolumitatem capeffunt: & acquiretes sibi in regno Christi electorum consortium, relinquunt, nihilominus persecutoribus æternæ pœnalitatis incendium. Quia licet scriptum sit, posuerunt mortalia seruorum tuorum escam volatilibus cœli, carnes satutorum tuorum bestiis terræ: effuderunt sanguinem eorum velut aquam in circuitu

Psal. 78.

Locum corruptissimum.

Hierusalem, & non erat qui sepeliret: tamen ad puniendum sc̄uitiam eorum occurrerent, qui ista fecerunt, non ad derogationem virtutum proueniet eorum, qui talia sustinuerunt, vt ea ipsa crudelitas cumulum perditionis lictoribus augeat: martyribus vero sanctis præmium sempiternæ felicitatis acquirat. Nam quamuis hæc obtutibus hominum dira & aspera videantur, tamen pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Psalms. 115.

Vos autem fratres, & sanctæ in Domino IESV Christo sorores, gaudete, & exultate, quod manipulos messis vestræ in horreum Domini recondendos iam præmissistis. Iam fructus seminis vestri Syon illa beata ciuitas habet, illa pacis visio Hierusalem cœlestis domesticos cognationis vestræ in pace suscepit. Pergite securi: properate exultantes. Itui vestro nullus aduersari quibit, nullus contradictor assistet, peruenientesq; ad patriam procedet in occursum vestrum, non solum illa cohors sanctorum, qui nuper coronati sunt, verum etiam cætera turba electorum, quorum consortio isti nouitij martyres adnumerati sunt.

Tituli ratio.

Psalms. 138.

ERGŌ libet mihi, fratres, paululum iucundantis more loqui vobiscum: & pro charitate sufferte verbosum, quem ex dilectione Christi cernitis in laudibus versari sanctorum. Quoniam vt meritorum meorum euaderem debitum, & beatorum adipsicerer intercessionis suffragium, hoc opus victoriis dedicans martyrum, decreui appellare Memoriale Sanctorum, vt ex quo vincitis compatimur, & Dei amicos veneramur, saltim eorum patrociniis adiuuemur. Dicitur enim in Psalmo: Mihi autem honorificati sunt amici tui Deus, quis valde confortatus est principatus eorum. Quamobrem, fratres charissimi, & sorores beatæ, iubete me vestris admitti tripudiis, quem non sinit abesse talibus gaudiis huius confessio operis. Nec inuida affectatione vobismet solummodo vindicetis sanctorum patrociniâ martyrum, quos nostis pro totius Ecclesiæ membris subiisse discrimina passionum. Sed quare ego diutius his gaudiis immorari delector? quasi vestrum sit nostro satisfacere optatui? Certe vt saltim non sine consultu vestro adsint nobis Dei testes in tribulatione quæsit, qui generaliter pro grege Catholico coram patre, & angelis eis manent solliciti. Itaque & vestri & nostri sunt. Ex vobis, carne prodierunt, sed nobiscum, vno baptismatis fonte renati sunt. Nihil est quod de eorum gloria vobis priuatim vindicetis, quia omnes in Christo vnum sumus. 30

25

Paulus martyr.

Sanctum martyr.

Isaac martyr.

Non meminit hoc loco

Hiludonic

fratris Pauli, quod fors

tasu quo tempore D. Eulogius hac

commentabatur, sive

Hiludonicum nondum martyr

isum fuerat: de quo infra

cap. 13. lib. 3.

Ad Rom. 8.

Nam & nos quosdam ex illis ad prælium incitauimus: & si ipsi pugnare desiuimus, arma tamen quibus militarent, suggestimus. Quosdam vero ex consanguineis inter ipsos martyres in cœlum præmissimus. Paulum loquor leuitam egregium carne nobis conexum, & Sanctium auditorem nostrum, qui secundo conflictu post beatum Isaac perrexit ad Christum. Sed nunquid soli de perfectione eorum gloriabimur? quia quos informauimus, quos fratres habuimus, vicisse videmus. Sit commune omnibus gaudium: sint cunctis indiscrete fruenda felicitum monumenta virorum. Misceamus vtrique vota, & paribus studiis laudum Deo persoluamus libamina: cuius dono reddita sunt nobis inoliti temporis felicia sæcula. Quibus olim, tempestatibus persecutionum creberrimis, Christiana Ecclesia lapides in illius cœlestis Hierusalem coaptabat digniter structuram ad Dei gloriam, cuius munere pugnant Sancti, & vincunt: oppetunt mortem, & viuunt. Cuius gratia roboratur constantia martyrum: cuius virtute quicquid sc̄uitia protulit impiorum, virili animo prægrediuntur. Quia non sunt condignæ passionibus huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in eis. Nec pendunt, quo mortis genere hanc vitam amitant, quandoquidem per huius defectum perennis regni felicitatem expectant.

D. Eulogius ad martyres

ad martyres

VERVM quia semper laudabilis est mediocritas, faciliusque lectorem oblectat succincta breuitas, quam fastidiosa prolixitas: ideo finali claudendus est limite liber. Ne præter vnam, & summam incultionis suæ absurditatem, alium parturiat meditanti- 50
tibus ex longa verbositate laborem. Hinc vos instanti iam voluminis termino, o corona
na sanctorum, ego ipse licet indignus vestri laudator Eulogius postulo, vt hoc opus
vobismetipsis probatum efficiatis, acceptum sanctificetis: sanctificatum, Deo libetis,
neque inordinatam narrationis eius seriem pensetis. Sed velle meum potius, quam
posse considerantes, voluntatis votum, non impossibilitatis remuneremini defectum.

26

Quia ideo primitias huius commentarij præ omnibus philosophis patriæ nostræ vobis offerre curauit, vt eius obtentu vestrum habeam patrocinium, vestroque interuentu omni caream vitio. Quo Dominum contra me pro peccatis offensum merear, &

27

nunc & in æternum inuenire propitiū. Et licet inde grauioris culpæ me obnoxium conscientia mea remordeat, quia res præconabili stylo ad posterorū notitiam ordinandas

remere

temere infecerit eloquij mei inculca barbaries: tamen ex eo tanti † deliquij remedium ^{pro crimini} adipisci spero, ex quo omnem vim suam breuitas ingenij nostri in laudem vestram expenderit. Sed & sulurationibus maledicorum obuius veniens, acies perfidorum proftrauit, fundamenta subuertit, vires confregit. Ac veluti canes, qui ardentissimo zelo ^{Coparatio.} pro dominis suis sæpe rixare non desinunt, eo amplius in importunis latratibus exacerbantur, quo forte impuglatoris fuerint verbera lacerati: ita nos licet asperrimi temporis angustia coarctemur, & imminentibus periculis obruamur, nullatenus tamen linguam de vestris laudibus abstraximus, aut de perfidorum insectatione cessauimus. Hæc nos quadam spe cogunt latos existere, & de clementia boni parentis cõsisos manere. Et idcirco non me desperare faciet oratio inculca, & vilis oblatio muneris huius ¹⁰ de obtentu gratiæ redemptoris. Quia plus coram ipso votiuum noui valere affectum, quam segnem affluentiam munerum. Quapropter iterata supplicatione vos quæ so milites Dei, bellatores egregij, testes idonei, martyres Christi, consortes regni perpetui: vt me hic fideli seruitute Deo iungatis, & post debitam pro sceleribus in futuro examine vltionis sententiam à me auferatis. Vt qui liber Memoriale Sanctorum à nobis appellatus, vestrorum actuum gloriosam memoriam præconatur, memoriam meam corâ tribunali futuri iudicis fauore suæ acceptionis in sortem ouium præscribat. Quo à læua in partem dexteram demutatus, pij redemptoris aspectibus sine confusione merear perfrui, nulloque præpediente reatu, illi cœtui connumerari promerear, cui idem ²⁰ redemptor pia voce dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi. ^{Matth. 25.}

Scholia in operis præfationem.

EGo quidem.) *Instituti sui reddit rationem: & gustum, quantam credi potest, futuri operis in ipso vestibulo prebiturus, Isaac martyr is vitam & interitum memorat.*

Ascysteris.) Gracum verbum, vnde hoc nomen deriuatur, mentem in rerum diuinarum contemplatione exercere significat. Inde ascysteria monasteria dicuntur. Vfus est eo vocabulo imperator ³⁰ Iustinianus in l. omnia. 33. C. de Episc. & cler. Iterum etiam id ipsum D. Eulogius usurpat, & D. Basilius, D. Gregorius Nazianzenus eo frequenter vtuntur.

Qui prior.) Præcesserunt haud dubie multis annis Adolphus & Ioannes, vt lib. 2. ca. 8. apparebit. Sedenim de his tantum nunc loquitur, qui per tres hos aut quatuor annos martyrio coronati sunt. Et quamuis nunc etiam Perfectus presbyter præcessisset, ipse tamen Eulogius paulo post rationem est redditurus, cur ipso priorem Isaac referat.

E Tabanensi cœnobio.) Monasterij huius crebra mentio deinceps occurret. Eo autem potissimum sese receperat S. Isaac, quia patrie Hieremiam, mox martyrem, inibi habebat, qui cum uxore Elisabeth monasterium ipsum construxerat: in quo ipse etiam monachus factus, vt suo loco apparebit, debebat.

Ephebusille.) Viginti septem annorum fuisse in Vsuardi martyrologio memoratur. Eulogius ⁴⁰ in 2. lib. hoc ipsum eius martyrium repetens, cum primæ uos adolescentiæ annos ingrederetur, monachum factum, & post triennium martyrium subiisse scribit.

Ita maledictionibus tabescat.) Imprecatio est, Hispanis nostris quam Latinis inter loquendum hac forma vsitator. Diuersa enim sunt illa.

Dij talem terris auertite pestem.

Item illud eiusdem.

Quod Dij prius omen in ipsum Conuertant.

Feria quarta.) Annus Domini octingentesimus quinquagesimus primus, dies Iunij tertius ⁷⁰ notatur. Et recte prorusus: incidit enim is eius mensis dies illo anno in feriam quartam. Habuit enim literam, vt vocant, dominicalem D.

Eo porro ipso die in Vsuardi martyrologio festum eius apponitur: quod etiam Romanum nuper locupletatum, & Venetijs apud Iuntas excussum, inde transtulisse videtur. Cordubensis Ecclesia eundem diem eidem sancto martyri dicatum celebrat.

Qui post quintum.) Inklusue, vt aiunt, computat.

Hieremiam martyrio.) De his lib. 2. cap. 4. Item de Perfecto presbytero cap. 1. Cuius ideo hic ⁸ mentionem inseruit, vt qua ratione eidem tempore Isaac anteferet, demonstraret.

Scholia in librum primum.

- 1** Peritissimorum virorum.) Sancta Ecclesia ut fuit, eritque semper (quemadmodum ab eius auctore IESU Christo Domino nostro predictum est) sagena, bonis & malis promiscue piscibus oppleta. Ita in ipsis etiam Christianis prauos quosdam habere nunquam desinit, qui ipsam importune conturbarent. & zelo quodam impronido instigati affligerent. Quod etiam D. Eulogij tempore contigit. Non satis erat Hispanam Ecclesiam captiuam in misera & truculenta seruitute versari, & ab immanissimis tyrannis infanda mala assidue perpeti: quod unum Christianis in tot calamitatibus, insigne solatiū esse poterat: nimirum non deesse, qui fortiter mortē pro Christo oppeterent, & constantia sua alios instimulantes, Dei Ecclesiam exhilararent: hoc ipsum tot malorum leuamen, impij quidam, & insipienter prouidi eripere illi uidebantur. Martyres criminabantur, eo nomine indignos iudicabant, & obesse potius in commune Ecclesia Hispana, quam prodesse affirmabant. Eis respondere hoc 1. lib. D. Eulogius uoluit, ut martyrum, de quibus deinceps esset acturus, fama consuleret, contra calūniantes defenderet, ueramq; & solidam illorum gloriam initio astrueret. Nihilominus tamen destinato in hoc ipsum opere Apologetico, idem postea argumentū plenius tractauit. Nec solus tamen martyres ita defendit. Quisquis enim fuit auctor Indiculi Luminosi (de quo in D. Eulogij uita, de Aluaro loquentes, diximus) totum illud opus ad eorundem martyrum defensionem conscripsit: ut Apologeticum prorsus posset iure optimo appellare. Et neque hoc D. Eulogij seculo solū martyrum fuisse detractores, sed priscis etiam Ecclesie temporibus, Concilium n. Carthaginense primum sub Syluestro primo, huiusmodi martyrum obtrechatores canone secundo graniter compescuit.
- 2** Sed nescio quo tēdere.) Insignis ubiq; apparet in D. Eulog. modestia atq; eo profecto magis conspicua, quo homo, ut illa tēpora ferebat, doctissimus, nullā habet de ingenio & literis, nullā probatissimus de uirtute fiduciam.
- 3** Ecclesia Hispaniæ.) Corruerant iam hæc secula multa in proprijs præsertim nominibus uocabula: ut in hunc, quem nunc habemus, Hispanum sermonem paulatim transformarent. In Spaniam, non Hispaniam: Cordobam: non Cordubam: egleſiam, non Ecclesiam, proferebant: Neq; recēs post Arabum in Hispaniam ingressum ea fuit corruptela: sed retro ab Gothorū temporibus deriuata, quod ex nūmis iam in D. Eulogij uita ostendimus. Scribebant autē, quemadmodū & pronuntiabant. Itaque egleſie, non ecclesie, fuit semper in ueteri scriptum. Nos tamen in excudendo latini sermonis proprietatem in Hispaniæ, & ecclesie, quemadmodum in Corduba nomine retinuimus.
- 4** Comeſtationes quoq;.) Late in hoc loco D. Eulogius quæ pessime de Christo saluatore, & sacratissima eius matre Mahometus tradidit, ex nefando Alcorano proſequebatur. Verum nos lineas aliquot iustis de causis deſimus. Nā quæ illo tēpore ad detegendā sceleris abominandæ turpitudinē erant necessaria, nunc piorū aures poterāt offendere. Et prouidentissimis sanctæ Inquisitionis decretis cautū est, ne Alcorani nefaria dogmata passim legatur. Neq; nos tamē pro libito quippiā de S. Martyris opere, qd̄ digne suspicimus, & reuerētē attingimus, admere uoluimus, quin potius id ipsum de sapientissimorū uirorū consilio fecimus. Hæc ideo hic annotare uoluimus, ut si quis in D. Eulogij exēplar incidere, cur hic pauca, quæ dā deſint, intelligat. Et quantū ego existimo. Sperando abbatē uerba sunt usq; ad illa, & erit clauſa. Hic enim uehementioris orationis impetus, nescio quid commotus, & ab cæteris in hoc opere diuersum dignūque facundiori artifice molitur.
- 5** Nonnulli nostrorum philosophorum.) Christianos, qui doctrina præstarent, quine doctores in Ecclesia essent, philosophos uocat. Habetq; catacrisis nonnullam exsmithū dinationem.
- 6** Inuidiſſimi illius Ioānis.) Auctor Indiculi Luminosi Ioānis huius supplicij late descripsit. Et quoniā liber nondū est typis excussus, operæ pretij fuerit, ipsa eius uerba hic apponere. Post martyriū igitur perfecti presbyteri ita inquit. Pergamus secūdi iterū exponere casū. Post anni reuolutionē, aut aliquid amplius, ille liuoris gentiliū oculus nō quieuit: sed ut solitū est illis Christianis nō irridere, & nobis omnib; Christi-colis insultare: hūc ioānē, quē multo tēpore carceris retinere clauſtra, negotiationē & mercimonia nūdi nādi in eo exag gerare conati sunt, & ipsū vexare: & ob gratiā mercimonij liuore uſti, multa exprobrādo ingerere, dicētes. Paruipēdēs nostrū prophetā, semper eius nomē in derisione frequēſas, & mendaciū tuum per iuramēta, ut ibi uidetur, nostræ religionis falsa aurib; te ignorantū Christianū esse, sæpe confirmas. Ad quos ille confidenter, & nihil erga se doli suspicans, cum se immunem ab ipsis, quæ contra eum opponebantur, uellet ostendere: furor crepitans, & præceps ira, eadem repetens, incutans, & replicans crebris, quæ sæpe dixerat, intentauit. Tunc ille non ferens, ex hac generationum talium nube stomachabundus, & faceta satis urbanitate accinctus, eleganti mente respondit elatus: Maledictus sis à Deo, qui prophetam uestrum nominare desiderat. Illico clamor ingens factus, & perditorum cuneus constipatus iniquitatis ex ore conuentus, uelut apes in unum perfidiæ aggerem congregati, unius massæ cum uolo, malitiæ conspiratione respersi, semiuuū ad iudicem perduxerunt. Et testibus minus idoneis: ab ipsa perfidorū massa surgentibus, presentatis, potiora & maiora contra ipsum testatione propria intentarunt. Quæ ille tota negauit, & emulationē inuidiæ ipsorū aperto in se sermone reiecit. Sed index iniquitatis quadringentis eū ictibus uerberat flagellorū, & per omnium aedes sanctorū sub uoce præconia fecit discurrere: Talia pati debere, qui prophetæ derogat Dei. Ac deinde carcerali mæcipat arcta custodia, minitendo illi inferre maiora. De hoc Ioanne iterū etiā D. Eulogius lib. 2. c. 10. In uetusto uero Michaelis Ruzij Acagre codice epi-

epigrammata etiam Cypriani Cordubensis Ecclesie Archipresbyteri fuerunt: & inter cetera hoc quoque distichon cum hoc titulo.

Cyprianus
archipresbyter
Cordubensis.

Item super tumulum S. Ioannis confessoris.
Carceres, & dira Ioannes ferrea vincla
Christi amore tulit. Hac functus in aula quiescit.

Hunc eundem Ioannem esse credo, quem D. Eulogius commemorat. Quamquam pauciora epitaphium, quam potuit, ac debuit, retulit. Sed eiusmodi erant tempora, ut versum quoquomodo clausisse, magnum etiam haberetur. Vixit autem & scripsit Cyprianus hic, quod ex alijs eius epigrammatis apparet. quadraginta aut paulo amplius post D. Eulogij mortem annis.

10 Qui ut idem docuit.) Longa admodum est parentesis, & traiectione etiam (quod Fabius 7 damnat) plusquam tarda. Sed nos nihil immutare hic ausi sumus.

Et quoscunque confessio.) iam hinc est animaduertendum Christianos per totam Hispaniam, & Cordubae praesertim, ea lege, quemadmodum initio scripsimus, fuisse relictos & toleratos, ut Mahometi sectae non detraherent. De hoc ipso in Indiculo Luminoso legimus ad hunc modum. Ecce lex publica pender, & legalia iussa per omne regnum eorum discurrunt, ut qui blasphemauerit, flagelletur, & qui percusserit, occidatur. Et ecce quotidie horis diurnis & nocturnis in turribus suis & montibus caligosis Dominum maledicunt, dum vatem impudicum, periurum, rabidum & iniquum vna cum Domino testimonij voce extollunt. De ceteris vero quae ab Sarracenis paterentur Christiani, hic ab Eulogio commemoratis: auctor ille in hunc modum. Quotidie opprobrijs, & mille contumeliarum fascibus obruti, 8 persequutionem nos dicimus non habere? Nam ut alia taceam, certe dum defunctorum corpora a sacerdotibus vident, ut mos est Ecclesiasticus, humanda portare, nonne apertis vocibus, & impurissimis gemitibus dicunt, Deus non miser earis illis? & lapidibus sacerdotes Domini impetentes, ignominiosis verbis populum Domini denotantes, spurcitiarum fimo Christicolae transeuntes pedore infando aspergunt, maiora minitendo ringentes. Et paulo post. Sic itidem, & cum sacerdotes Dei casu quopiam cuiquam obuiauerint per viam, lapides coram ipsis cumulantes, testasque aridissimas ante vestigia eorum reuoluentes, ac improprio & infami nomine derogantes, vulgari prouerbio & cantico inhonesto sugillant, & fidei signum opprobrioso elogio detruncant. Sed cum basilicae signum, hoc est tinnientis aris sonitum, qui pro conuentu Ecclesiae adunando horis omnibus canonicis percutitur, audiunt: derisione & contemptu inhiantes, mouentes capita, infanda iterando congeminant, & omnem sexum, omnemque aetatem, totiusque 30 Christi Domini gregem non vniuersi subsannio, sed milleno contumeliarum infamio impetunt, & derident. Nanquid non isti sunt, qui Hierusalem maledicunt, & muros sanctae Sion destruunt, & succendunt? De quibus dicitur: Maledicti omnes, qui spernunt te, & omnes qui blasphemant te. Maledicti omnes qui destruunt muros tuos, & omnes qui subuertunt turres tuas, & omnes qui succedunt habitationes tuas. Et licet haec omnia ab illis per contemptum vel derisionem, vel odium, ut diximus, impleantur: tamen etiam carnaliter in habitationes Domini, & in sanctuarij aedes quotidie perpetrantur: dum Ecclesiae Dei destruuntur, & antiqua soliditate templa firmata, terra tenuis coaequantur.

Opprobria
Sarraceno-
rum in Chri-
stianos.

Carnibus etiam spoliata.) Hic paulisper oportet immorari, ut melius quid hic lege cautum dicat sanctus martyr intelligamus. Vixit Corduba, hocque ipso tempore presbyter, Abbas postea S. Zoyli fuit, Samson nomine, vir doctus & subtili ingenio, in Philosophiae & sacrarum literarum studijs versatus. Id abunde declarat eius Apologeticum opus, quod tribus libris distinctum scripsit contra Hostigesium Malacitanum episcopum, qui ipsum in concilio Cordubensi haeticum cum conuino dixerat: quemadmodum ipse in praefatione li. 2. late commemorat. Ibi se abbatem Ecclesiae S. Zoyli martyris Era nonagesima prima, hoc est anno Domini octingentesimo sexagesimo tertio factum ostendit. Is autem annus est post Eulogij martyrium 3. aut 4. Me etiam iuvene in montibus Cordubensibus, decimo ab urbe milliaro, non admodum longe ab oppido, quod Trasierra vocant, in eo agro, qui Comitatus de Espiel dicitur, dum vetustum puteum rustici repurgant: cimbalum aereum paruum, pedis ferme altitudine extraxerunt. Id nunc etiam in D. Hieronymi caenobio adseruatur. Forma est ab ceteris, quibus nunc utimur, longe diuersa. Literas sequentes non fusiles, sed celte excauatas in orbem habet: sed tot nexibus inter se colligatas, & alijs alias inclusas, ut typis eorum species exprimi nequeat.

Samson Ab-
bas.
Hostigesium
Malacita-
nus Episco-
pus.
Concilium
Cordubense.
Trasierra
oppidum.
Espiel.
Cimbalum
vetustissi-
mum.

50 OFFERT HOC MVNVS SAMSON ABBATIS IN
DOMVM S. SEBASTIANI MARTYRIS CHRISTI.
ERA DCCCC ET XIII.

Fidelissime
transcriptum.

Est autem hic annus Domini octingentesimus septuagesimus quintus. Obijt autem idem Samson anno postea octingentesimo nonagesimo. Quod ex eius epitaphio constat, ab Cypriano archipresbytero composito, & inter reliqua eiusdem epigrammata in eodem illo Aagrae codice reperto, cum hoc titulo.

Cyprianus
archipresbyter
Cordubensis.

Epitaphium, quod idem in sepulchro Domini
Samsonis edidit, metro heroico.

Quis, quantusue fuit Samson clarissimus Abba,
Cuius in vrna manent hac sacra membra sub aula:

Personat Hesperia, illius fame fota,
 Flecte Deum precibus, lector, nunc flecte peroro,
 Athera uti culpis valeat conscendere terfis.
 Discessit longe notus, plenusque dierum,
 Sextilis namque mensis die vicesima prima.
 Sextilis namque mensis primo & vicesimo sole.

Era DCCCCXXVIIj

8. Ecclesia
 Tolentana
 bibliotheca.

Seruandus
 Comes.

Era ad hunc modum fuit infra scripta. Illud autem eius opus Apologeticum Toleti in S. Ecclesia bibliotheca Gothicis literis descriptum, in peruetusto codice habetur. Hec omnia satis indicat Samsonem hunc D. Eulogij temporibus floruisse. Quod nos exquisitiu astruere voluimus, quia de hoc ipso periculo, quod martyres sanctos sepeliendo imminebat, in prefatione libri secundi de Seruando Comite Christiano, sed nefario homine, ita inquit, postquam multa mala, quae Christianis viuentibus intulerat, recensuit. Deinde viuorum mortibus non contentus, quiescentium, quorum animabus impedire requiem non potuit, ne vel ipsis parcere videretur: corpora, ut fuerant sub areis Dei posita, e suis loculis insignis vespilo traxit, & fidelibus regis, ut fuerant ancipiti ense truncata, monstrauit: ut hoc facto animos regis in nostrorum perniciem excitaret. Quatenus probarentur apud eum, debito mortis obnoxij, qui ausi essent humare illius prostratos pugione Hucusque Samson. Nec dubium credo alicui esse possit, quin de S. martyribus, superioribus annis interemptis, loquatur.

10 Quippe iam nos.) De se ipso loquitur Eulogius, qui ut Aluarus scripsit, ipse quemet postea non semel narrabit, in carcerem missus fuerat. Inde autem sanctarum virginum & martyrum Flora, & Maria precibus, ut ipsa contestata ante martyrium fuerant, cum ceteris Christianis est eductus. Hoc innuit. Attende autem scripsisse D. Eulogium hunc librum, post suam illam liberationem.

11 Vbi quoque & hic.) Nemo nescit Mahometum in felici Arabia genitum.

12 Leonigildus
 presbyter
 Cordubensis.

Lunariter soluimus.) Lunariter, quemadmodum & lunatum, aduerbia sunt illis temporibus nouata. Significant autem per singulos menses. Huius menstrui tributi meminit etiam Leonigildus presbyter Cordubensis, qui hoc ipso etiam saeculo vixit, & de habitu clericorum opusculum scripsit. Causas autem cur scriberet reddens, ita inquit: Ut qui ex nobis ad remanentes doctores imbecillitate corporis praepediente dirigere gressus nequiverit, aut quem inquisitio vel census, vel vectigalis, quod omni lunari mense pro Christi nomine soluere cogimur, retinuerit: saltem nocturno tempore inter Ecclesiastica munia, qui necessarium duxerit, legat. Meminit huius Leonigildi Samson Abbas. Est autem peracerbum & lachrymis dignum, miseriam Christianorum, qui tot, tantaque ludibria & detrimeta paterentur, remissici.

13 Ad Gal. 6.

Stigmata in nobis.) Sacram tonsuram intelligit. Stigmatum autem vocabulum, quod alioqui in seruis solummodo erat proprium, D. Paulus eo vsus, fecit Christianis etiam venerabile.

14 Emeterius & Celedonius.) Prudentius poeta in horum sanctorum hymno, spontaneam eorum ad oppetendam mortem satis indicat voluntatem, cum ita loquentes inducit.

Sit satis, quod capta primo
 Vita sub chyrographo
 Debitum perfoluit omne,
 Functa rebus Caesaris.
 Tempus est Deo rependi
 Quicquid est proprium Dei.
 Ite signorum magistri,
 Et vos tribuni abistite:
 Aureos auferte torques,
 Sauciorum praemia,
 Clara nos hinc angelorum
 Iam vocant stipendia.
 Christus illic candidatis
 Praesidet cohortibus:
 Et throno regnans ab alto,
 Damnat infames Deos,
 Vosque, qui ridenda nobis
 Monstra diuos fingitis.

Codex san
 Roralis To
 letanus.

Ceterum sancta Toletana Ecclesia peruetustum codicem habet, quo vita nostratum martyrum continentur. Ibi in Emeterij & Celedonij historia, haec ipsa verba, quae paulo post adducit Eulogius habentur. Sunt autem Celedonij Emeterio adhortanti, ut ad iudicem procederent, respondentis. Et olim profecto sancta Toletana Ecclesia hanc ipsam historiam in matutinis legere consueuerat, & nonnulla hodie per Hispaniam legunt. Et magnopere est animaduertendum, quam sit antiqua illa historia, quae tempore

etiam Eulogij iam fuerat conscripta.

In illis septem fratribus.) Hoc ipsum in eisdem verbis in vulgata sanctorum Iuliani & Basilissae historia legimus in Episcopo Equilino, in sanctoralibus vetustissimis, & ubicunque est plene descripta. Ecclesia enim ferme omnes in matutinis breuitatis auidia indidem multa praecidere. Quod in omnibus etiam fere sanctorum historijs accidisse dolemus. Hinc autem praestiterit intelligere, quanta sit in multis sanctorum historijs auctoritas, quanta esse debeat ex antiquitate veneratio. Quis crederet has S. Iuliani & Basilissae, Emeterij & Celedonij historias, ante octingetos annos fuisse scriptas: nisi hic cerneret ab D. Eulogio citari? Nos vero passim multa eiuscemodi contemnimus, & tanquam noua inuenta superbe fastidimus.

10 Felicissimus Felix.) Haec omnia in huius martyris, qui S. Cucufatis fuit frater, in matutinis per omnes fere Hispania Ecclesias leguntur. Est autem Gerunda in extremis Hispaniae finibus, qua per Pyrenaeos cum Narbonensi Gallia coniungitur, in Aufetanis sita. Non omnino delecto nomine Girouanum vulgo nuncupamus. Paruam eam urbem Prudentius appellauit, cum in hymno Caesar Augustanorum martyrum Felicis etiam meminisset. Mauritania vero Caesarea eadem esse putatur, cuius nunc ruinae ingentes cum nomine perseverant.

Sic S. Sebastianus.) Exempla SS. Martyrum sunt, qui se sua sponte non quaesiti, martyrio tradiderunt. Longum esset persequi singula. Satis sunt nota horum omnium sanctorum gesta, ut quibus vel quid Eulogius innuat, intelligat: vel eorum legere possit historias.

10 Sic Eulalia virgo Barchinonensis.) Iam hinc facile intelligas, Emeretensem Eulalam non sponte sua ad confessionem fidei Christianae processisse, sed iudicis imperio fuisse abductam. Alioquin & eius etiam exemplum Eulogius protulisset. Sunt porro qui aliter narrent. Et qui unam eandemque esse volunt utramque Eulalam. Iam hinc D. Eulogij testimonio refelluntur. Barchinonensis vero urbis tanta est celebritas, ut de ipsa hic plura dicere non sit necessarium.

Ut quidam sapientissimum meminit.) Verba sunt ex eadem illa historia Emeterij & Celedonij desumpta.

Sed in veritate.) Acute satis testimonium quod adduxerat, expendit, & quo pacto sit intelligendum, demonstrat. Quod est frequenter in D. Eulogio eximium, ingenijque & iudicij ipsius egregium indicium. Est autem Hispanismus, eadem phrasi ad haec usque tempora conseruatus. Frequenter enim quippiam asseuerantes incipimus: En verdad.

30 Ac ne caeteri.) Zelus ille quorundam Episcoporum inspiens hucusque processerat. Nam Episcopos etiam ad hunc modum commotos fuisse, in Apologetico postea ostendit.

Nec violenter.) Prudentissime & cum ingenti circumspectione omnia S. Martyr pertractat. Ideo quod in commune statuerat, adhibito necessario temperamento comprimit, & veluti coercet.

Cato infert Philosophus.) In tanta Hispaniae Ecclesiae calamitate & misera seruitute, magna etiam doctores Christiani librorum penuria laborabant. Inde cogitur Eulogius non admodum nobilis auctoris carmina, grauiam alioquin & veram sapientiae plena praecipis, interserere.

40 Sors illorum inuenta est.) Quanquam in vetusto codice vacua membrana hic aliquantulum fuit relictum, quod octo decemue lineas posset recipere: veruntamen nihil prorsus desuit. Nam totum illud folium laxae admodum exaratum, & multo paucioribus quam caetera lineis distributum, aperte demonstrat, descriptoris, occupare totum folium sat agentis, anxietate. Quod cum assequi plene non posset, & sequentia nouum haberent initium, dignaque folij principio viderentur: satis habuit, oppleta una pagina, alteram occaeuisse, & aliquot lineis continuasse.

Paulum loquor.) De his lib. 2. ca. 3. & 6. scribit.

Præ omnibus philosophis patriæ nostræ.) Iterum philosophos doctos viros nominat, eadem, quam supra docuimus, catacrisi. Et cum anno Domini 851. scriberet, tribus annis ante auctorem Indiculi Luminosi scribebat. Quod ipsum argumento esse possit, illud opus Aluari non esse, qui post Eulogij profecto non fuit scripturus.

Et licet inde.) Iterum ad insignem suam modestiam redit Eulogius. Humilitatis suae seipsum diutius non sinit obliuisci. In SS. Martyrum laudibus tripudians, & sanctissimis gaudijs seque, & pios omnes caelitus exhilaranti, humilitatis subit cogitatio, memoria occurrat, caelestique fruuentem letitia sistit, & quasi indignum eo iubilo reuocat. Omnia peccata spirant vere Deo dicatum, omnia futurum martyrem iam redolent.

Hucusque in D. Eulogij emendatione & illustratione processeram, cum post insignem illam victoriam, qua Ioannes Austrius serenissimus princeps, Turcarum classem in clyto triumpho deleuit, accepit captiuam, mensis Octobris superioris die 7. natus est Fernandus princeps, Philippi secundi regis Catholici & Annae Austriae reginae filius. Natus vero est Madriti 3. fer. die. 4. Decemb. ante aurorā, hoc anno Domini 1571. Nos vero, qui maximo Christianae Reipublicae bono natū hunc principem de Dei benignitate speramus, in communi Hispaniae & totius Christiani orbis letitia, scripto hoc epigrammate exultauimus.

AD FERNANDVM PRINCIPEM PHILIPPI II. CATHOLICI REGIS FILIVM, IN MAXIMA CHRISTIANI ORBIS LÆTITIA, & Turcarum mœrore natum.

NAsceris, ô magni proles Fernande Philippi,
 Ingentis veniens tempore lætitiæ.
 Nasceris en læto Christiani nominis orbe,
 Turcarumque venis orbe gemente puer.
 Et natus vix dum est hostili terror in aure,
 Omine qui magnus incipis esse puer. 10
 Græcia te in cunis, atque Asia tota tremiscit:
 Illa subacta gemit, hæc superanda pauet.
 Fata tibi & Syriam, & Solymos iam certa loquuntur,
 Christus fatorum spondet & hinc Dominus.
 Magne puer, Christi tibi se monumenta referunt,
 Per te victrici mox liberanda manu.
 Interea lato patruus tibi calle Ioannes,
 Per maria & terras straucrit ante viam. 20

DIVI EVLOGII CORDVBENSIS, MARTYRIS, DOCTORIS, ET ELECTI ARCHIEPISCOPI TOLETANI, MEMORIALIS SANCTORUM liber secundus.

P R Æ F A T I O. 30

QUONIAM Huius secundi operis breuitas, martyrum tantummodo beatorum gesta exponens, nomina, ætates, ortus, diesque allisionum fideli proferet relatione: quo prudens lector perpaululum prioris libelli seriem protelatam compensans, quos præconio suo extulerit, siue è contra quos zelo Dei armatus inceserit, facilius possit conicere. Nam quod ille vario disputationis ambitu obuoluate disponit, iste enucleatim compendiosa differit breuitate. Quem per capita ideo digessimus, vt vniuscuiusque martyrum agonis principia liberius se meditantibus exhiberent. 40

De Perfecto presbytero Cordubensi martyre. Cap. I.

Annus Domini Dcccl.

Habdarrahman.

Arabia rex.

Corduba colonia Patritia.

Perfectus presbyter martyr.

Basilica S. Aciscii.

IN nomine Domini. Regnante in perpetuum Domino nostro Iesu Christo, anno Incarnationis eius 850. Era 888. consulatus autem Habdarrahman. 29. Cuius temporibus rebus & dignitate gens Arabum in Hispaniis aucta, totam pene Hiberiam diro priuilegio occupauit: Cordubam verò, quæ olim Patritia dicebatur, nunc sessione sua urbem regiam appellatam, summo apice extulit, honorib. sublimauit, gloria dilatauit, diuitiis cumulauit, cunctarumq; deliciarum mundi affluentia (vltura quæ credi, vel dici fas est) vehementius ampliauit: ita vt in omni pompa sæculari prædecessores generis sui reges excederet, superaret, & vinceret. Dumque sub eius grauissimo iugò Ecclesia orthodoxorum gemens, vsque ad interitum vapularet: venerabilis memoriæ Perfectus presbyter Cordubæ natus, & sub prædagogis basilicæ S. Aciscii clara eruditione nutritus, plenissime Ecclesiasticis disciplinis imbutus, & viuaci educatione literaria captus, nec nõ ex parte linguæ Arabicæ cognitus, totam pene iuuentutem in prædicto transiegit cœnobio.

QVODAM vero die dum ob rei familiaris necessitatem iter perageret, & rerum domesticarum commodis consulens, per urbem ingrederetur, quorundam gentilium sciscitationib. de fide catholica exploratur: suumq; coram eis de Christo, & propheta Maho-

Mahomat testimonium proferre iubetur. Qui continuo diffuso ore Diuinitatis Christi potentiam profitens, & esse Deum super omnia benedictum in sæcula præconans Vatem (inquit) vestrum, qualiter apud catholicos habeatur, exponere non audeo, quia graui molestia propter hoc vos vulnerari non ambigo. Verum si fœdus intercesserit amicabile, & pacificam fidei pactiōem accommodatis, dicam quo Evangelij testimonio denotetur, vel qua veneratione à christicolis excolatur. Illico fraudulentè fide spondent, & quicquid de illo apud religiosos tenetur, omni pulsa formidine enarrare compellunt. Ad hæc prudens sacerdos Arabice illos reciprocans, pseudopphetam illum, & falsissimum dogmatistam, quia plures seduxerit, ex Evangelio protulit, dicens:

10 Multi pseudopphetæ venient in nomine meo, & multos seducent, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. E quibus inter cæteros summus hic propheta vester hostis antiqui præstigiis occupatus, dæmoniorum figmentis illectus, maleficiorum sacrilegiis deditus, multorum paruipendentium corda lethali veneno corrupens, æternæ perditionis laqueis mancipauit. Sic nulla spiritali discretus prudentia, principi Sathanæ eorum fidem accommodat, cum quo ipse asperissima inferorum luiturus tormenta, vos quoque sequipedas secum arsurus, inextinguibilis camini deputauit incendiis. Nam quo pacto inter prophetas reputabitur, aut quare non maledictione cœlesti plectetur, qui Zeinab vxorem vernaculi sui Zaid, specie decoris eius obcæcatus, iure barbarico auferens, sicut equus & mulus,

20 in quibus non est intellectus, adulterina sibi copula nexuit, seseque ex iussu angeli hoc egisse prædixit. Multa deinde beatus Perfectus de fœditatibus, & libidinibus, quæ lege Mahometica præcipiuntur, superaddidit, & tandem finem his verbis fecit. Sic fautor immunditiæ, & libidinum voluptatibus seruiens, omnes vos perennis luxuriæ impuritatis dedicauit. Alia etiam plura, prout nouerat, de ipsius nefandissima doctrina eis exponens multa que auditui exosa coram omnibus denuntians, licet non tunc illū superbo oculo impetierint, accensum tamen vltionis furorem in corde ad perniciem eius reponunt.

PERFICIT Dei famulus sibi hinc necessariæ rei vtilitatem, & expleto sui itineris cursu, propriæ quietis cellulam repetens, securus aliquam diu permansit. Cæterum post non longam digressionem temporis, dum occasio familiaris necessitatis eum aliquo ire compelleret, casu per eosdem cum quibus dudum confictum gesserat, habuit com meatum. Quem æmuli venientem ab eminus contuentes, æternum aduersus eum sub pectore vulnus seruatum, in apertum produnt incendium, & in vindictam sui vatis circumstantium hoc modo horrantur conuentum. Ecce, quem temeraria pridè impellente insania, tanta coram nobis aduersus vatem (psallat Deus super eum, & saluet eum) maledictionis verba protulit, quanta nullus vestrorum auditus potest perferre. Hoc autem genere benedictionis semper ad honorem eius vtitur, Zalla, Allah, Halla, Anabi. V. A. Zallen. Quod latine dicitur, Psallat Deus super prophetam, & saluet eum. Et ita quasi apes stimulata, tota illa cohors perditionis in eum furibundâ consurgens, apprehensum sub omni celeritate iudici, vix plantis solum tangentem, offerunt, atq; huiusmodi de eo testimonium proferunt. Hunc, quem tuis reuerentissimis tribunalibus iudex, attraximus, maledixisse prophetam nostrum, eiusque cultoribus exprobrasse comperimus. Quæ vero sententia tales ausus compescat, furiamque retundat, melius tua nouit prudentia cogitare. Tunc iudex iniquitatis ergastulis futurum Dei martyrem tradit: ferroque vincitum importabili pondere vinculorum coarctans, victimandum in eo die differt, quo profanis ritibus festiuum * paschæ gaudium apud eos excolitur. Vadit miles Christi exultantibus animis abdita carceris petès, lætusque illū reorum specum quasi ad epulas inuitatus, ingreditur. Vbi summa timoris, & sanctimonie reuerentia præditus, vigiliis, orationibus, atque ieiuniis inseruiens, fertur suam sententiam, quam dudum ante iudicem formidine mortis negauerat, fortiori mente in virtute S. Spiritus confirmasse. Et priusquam foro plectendus educeretur, tradunt prophético vegetatum spiritu de quodam euncho vocabulo Nazar Clauiculario procōsule (qui eo tempore totius rei in Hispaniis administrationem gerebat) dixisse: Hunc quem hodie super omnes Iberiæ primates fastus principatus extollit, & cœlo tenus gloriosa potestas in hac parte occidua sublimauit, reuoluto vêturi anni curriculo ipsū, quo me prosterni die decreuerit, non attinget. Quod ita diuina virtus, vt cōfessori suo iam quidem per squalores carceris elimato reuelauerat, implere non distulit.

EXACTI sicut non multis in carcere mensibus, post expleta ieiuniorum suorum tricena diecula, in quibus gastrimargiæ crapulis, & fluxu libidinis, sicuti in * primo li-

Marc. 13.

Mahometi
nefarie scelerata.

Psal. 31.

Perfectus
accusatus
et captus.Hinc, inuestigatio die
Pascha apud Mahometanos, di-
es detentio-
nis Perfecti
in carcerem
astrui potest.
Nazar, ar re-
gi eunuchum.* Hac inde
refecatu suo

bro digestum est, propensius solito insistent: illucescit martyri cæteris temporib, glorio-
 rior dies: Ille, ille scilicet, quem solenni veneratione summoque tripudio ritu vanæ
 legis gerunt dicatum. In quo se magnum Deo suo præstaturi arbitantes obsequium,
 eductum ex antro gladio vindice trucidarunt confidentem Christum in gloria Deita-
 tis manentem, & Ecclesiæ catholicæ inimicum liberis vocib, exprobrantem atque di-
 centem: prophetam vestrum & maledixi, & maledico, virum * dæmoniorū, magum,
 adulterum, & mendacem: sicuti professus sum, & profiteor. Profanationes sectæ vestræ
 commenta diaboli esse denuntio. Vos quoque cum ipso duce tenebrarum, æterna luit-
 uros tormenta protestor. Turba gentilium, quæ intuitu tantæ festiuitatis in campum
 ultra pontem fluminis, in parte ab vrbe Australi situm, latissima planicie ad exoradum
 processerat, ouans præpeti regressu ad necem martyris contemplandam sese diuertit.
 Quæ iam prostratum ante fores prætorij, suoque se volutantem sanguine cernens, in-
 litis quoque & ipso extincti sacerdotis cruore vestigiis, aucta iucunditate, ad exoluen-
 dum sacrilegium voti compos regreditur. Nihilominus commoda se facilius portitura
 confidens, quæ tanti hostis sanguine combinatis gressibus incedebat.

SED ad propositum redeamus, & quod ad laudem sui martyris ipso die, quo deci-
 dit, diuina pietas fuerit operata, sicut plurimorum fidei relatione comperimus, refe-
 ramus. Nam celerem ad vindicium sui militis vltionem effundens, nonnullos de pessi-
 morum caterua gurgite fluuiali immerfit. Regredienti namque vulgo à loco orationis,
 quo ritu sacrilegio irrita vota persoluerat, plerique ascensis nauib, dorso veftantur æ-

quo reo: sectoque carinis & præpeti nauigio amne, domum reuertunt. Inter quos vna
 fluctuatione vndarum euerfa nauicula, que octonis homunculis vehiculum inter flu-
 ctus præstabat, gremio interioris abyssi recõditur. Vix inde nando sex euadentibus, bi-
 ni naufragio perierunt. Vt non esset vacua scriptura, quæ dicit: Ego Dñs dabo impios
 pro morte tua, & diuites pro sepultura tua. Vnum enim in cœlum crudelitas perfequẽ-
 tis præmisit, & duos inferis sæua tempestas fluminis dedicauit. Corpus autem S. mar-
 tyris piis religiosorum officijs, dignoque præsulis & sacerdotum obsequio in basilica
 beati Aciscii, in eo titulo, quo felicia eius membra quiescunt, humatur. Illudque pro-
 phetismum diuinitus ore eius prolaturum de procõsule eunucho clauiculario Nazar, ita
 (Deo dispensante) impletum est, vt carcere adhuc religatus conuinctis prædixerat, Nã
 priusquam in anno altero profanæ solennitatis paschale gaudium perituris occurre-
 ret, multis ante diebus eunuchus idem occubuit. Ignita namque febre intrinsecus vi-
 scera eius adusta, & (vt nonnulli ferunt) toxica potione corrupta, ante obitum dum vr-
 gente corporali necessitate, ad purgandum aluum secretius cubiculum peteret, disco
 effusa sunt, & interiit. Sicuti quidam poeta christicola Arrij finem describens, heroice
 lusit, dicens, Visceribus fufis vacuus quoque ventre remansit Sic namque Dominus v-
 troque miraculo militem suum glorificans, magnæ spei solatiis fidelium vota corrobo-
 rat, impiorumque sacrilegam vanitatem stupore vehementi exturbat. Hæc nos per
 pauca ex gestis beati martyris dixisse sufficiat, quæ viris catholicis referẽtib, qui eius
 contuberniis à principio in vinculis adhæserunt: sed & ipsorum ethnicorum relati-
 one vera esse cognouimus, dum nos tempore compeditionis nostræ omnes, cum quib,
 ille martyr futurus morabatur, vix paucos solutos reperimus. Consummauit autem
 vir Deicursus agonis sui in pace quartodecimo. Cal. Maias, die 6. feria, Era qua supra
 adnotatum est.

RES vero tanti facinoris in sacerdote commissi, multos, ocio securæ confessio-
 nis per deserta montium, & nemora solitudinum in Dei contemplatione fruentes, ad
 sponte & publice detestandum, & maledicendum sceleratum vatẽ exilire coegit: ma-
 iorisque ardoris fomitem moriendi pro iustitia cunctis ministravit. Et quod ab isto vno
 infida persecutorum executio primitus violẽter extorsit, & quod in hunc calida cir-
 cumuentione suadendo vleiscitur, postmodum in plurimos vltro se tali discrimini of-
 ferentes exhorruit. A deo namque terrore nimio ethnicorum vniuersitas in horũ pro-
 gressu concussa est, vt perditionem reip, regni que sui excidium iam imminere arbitra-
 retur, ac nostros athletas ab huiusmodi intentionibus inhiberi suppliciter exoraret.
 Sed nos, sicut huius voluminis præfatio continet, nostrorum agonistarum ætates, or-
 tus, tempora que decisionis fidei prosequamur stylo, vt quod diuino munere nobis,
 nostræ que ætati coniunctum est, propriis scilicet obtutibus sanctorum contemplari a-
 gonem, venturis etiam sæculis pura libelli series innotescat. Vt nostri quoque gaudij
 futura generatio particeps fiat, dum mente credula vera esse non abnuat, quæ tibi ca-
 tholicorum mandasse industria lætitat.

Arabes duo submersi. Esaiã. 53.

8. Aciscii cor-
 pus.

12. Nazarius miser interi-
 tus.

Arrius ha-
 reticus.

13. D. Eulogium in carcerem missum.

14. Annus Do-
 mini Deccl.
 dies Aprilis.
 18.

Sarraceno-
 rum par-
 turbatio.

15. Sed nos, sicut huius voluminis præfatio continet, nostrorum agonistarum ætates, or-
 tus, tempora que decisionis fidei prosequamur stylo, vt quod diuino munere nobis,
 nostræ que ætati coniunctum est, propriis scilicet obtutibus sanctorum contemplari a-
 gonem, venturis etiam sæculis pura libelli series innotescat. Vt nostri quoque gaudij
 futura generatio particeps fiat, dum mente credula vera esse non abnuat, quæ tibi ca-
 tholicorum mandasse industria lætitat.

¶ De Isaac monacho martyre. Cap. II.

BEATVS itaque Isaac ex ciuibus Cordubensium nobilibus, & locupletioribus parentibus natus, dum primæuos adolescentiæ annos ingrederetur, atque inter opes bonaque genitorum tenerrime degeret, adeo vt peritus & doctus lingua Arabica exceptoris reipublicæ officio fungeretur, ex improviso spiritali flagrans ardore, monachorum vitam optans, Tabanos viculum petiit, qui in partibus Aquilonis inter prærupta montium, & condensa sylvarum septennis ab vrbe milliaribus distans, formosissimis in exercitatione vitæ monasticæ virorum, atque ancillarum Dei rumoribus decoratur. Siquidem in eodem cœnobio virum summa timoris Dei reuerentia præditum Hieremiam patruelē habebat: qui etiam inclutus opibus, rebusq; abundans, & coniux eius venerabilis Elisabet, ac liberi, totaque pene cognatio sumptu proprio fundamenta ipsius cœnobij iacentes, diuinarum legum perenni adhæfuri obsequio, pridem sese eo contulerant. Ibi per triennium B. Isaac sub regularib. disciplinis, seu sub reuerentissimo Abbate Martino prædictæ fœminæ fratre, in sancto proposito militans, extemplo diuinitus illustratus, forum adiens iudicem petiit, & ordine quo in præfatione libri disposui, felici obitu sub testimonio Domini nostri IESV Christi in eadē regia vrbe, 3. nonas Iunias, fer. 4. Era octingentesima octuagesima nona occubuit. Cuius corpus equuleo suspensum, post aliquot dierum cum cæteris, qui eum imitatio decisi sunt, rapacissimo igni commissum, vsq; ad vltimam fauillam minutum est, ac deinceps amni perdendum immersum est.

¶ De sanctio Martyre. Cap. III.

SANCTVS vero Sanctius auditor noster, laicus, adolescens, & Albeni oppido Gallix comatæ olim captiuatus, nunc autem inter militares regis pueros liber præscriptus, & regalibus annonis nutritus, in eadem vrbe regia sub eadem professione, nonas Iunias, Era qua supra, feria sexta, prostratus est, & affixus.

¶ De Petro, Uualabonson, Wistremundo, Habentio, & Hieremia martyribus. Cap. IV.

VENIAMVS nunc ad illum mysterij senarij sacratissimum martyrum globum, qui vno die, vnaque hora sub ictu sceleris mucronis ob testimonium veritatis occisi sunt.

E Quibus Petrus sacerdos in vrbe Astigitana progenitus, & S. Uualabonson diaconus ab Elephenfi ciuitate exortus, vtrique prioribus cœui martyribus, Cordubam studio * meditantibus adeuntes, liberalibus disciplinis traditi sunt. Sed Deo fautore scientia, & doctrina scripturarum pollentes, sub Frugello abbate monasterio sanctæ & gloriosæ virginis Mariæ præficiuntur. Quod in vico Cateclara, non longe ab vrbe in parte Occidentali, præclaro ancillarum Dei proposito enitescit. Sanctus quoque Sabinianus ex vico Froniano montanæ Cordubensis, iam plenæ iuuentutis monachus, ortus. Et Wistremundus ex Astigia adolescens strenuus, è cœnobio sancti Zoili Armilatenfi, quo dudum sub regula, vel abbate se dederunt: vnus à tempore longo in castris Domini militans. Wistremundus vero nuper se in idem cœnobium conferens, ad martyrium ambo discurrent. Qui locus, pene à Corduba in parte Septentrionis triginta & amplius milliaribus distans, vastissimam horret inter deserta montium solitudinem: ad cuius collis radices, quo idem situm est, flumen Armilata discurrens, magno pisciculorum solatio in ediam refouet monachorum. Ex quo etiam Armilatense cœnobium appellatur.

BEATISSIMVS vero Habentius virili iam ætate perfectus, è ciuib. Cordubensibus monachorum vitam oblectans, S. Christophori monasterium incoluit, quod situm est in spectaculum vrbs, in parte Australi super crepidinem vltiorem Bætis. Ibi que seculo mortuus, Christo autem sub arctissima regula degens, vt pote spontaneo carceri se tradens, altis maceriarum sæpibus circumclusus, ferreisque laminis intus

I 2
Tabanos
oppidum.
Tabanensē
monasteriū.
Hieremias
monachus
martyr, Isa-
ac marty-
ris patruelis.
Elisabeth
Hieremia
quondam
Abbas Marti-
nino.

3 4
Annus Do-
mini Decclij
dies Iunij.
19.
Albense op-
pidum.

1 2 3
Annus Do-
mini Decclij
dies Iunij. 5.
1

Petrus Asti-
gitanus
martyr.

2
Uualabon-
son martyr.

3
Elephenfi ci-
uitas
quam oppi-
dum appel-
lat in f. ca. 3.
fol. 40. a
Frugello
abbas.

Cateclaren-
se cœnobij.
Cateclara
vicus.

4
Vicus Froni-
ano.
quem oppi-
dum in f. ap-
pellat pag.
40. a.

5
i. Listeris in
cumbendi.
Ita. v. inf.
cap. 10.
Meditatio-
nem pro stu-
dio D. Eulo-
gii & sur-
pat.
Wistremundus
martyr.

6
Monasteriū
armilata
S. Zoilo dica-
sum.

7
Arnilata
fluvius.
Habentius
monachus
martyr.

8
S. Christoph.
monasteriū.

*Ne prefatio
ne
Lib. 1. Es hoc
2. cap. 2.*

ad carnem obſæptus, per feneftras ſe aduentantibus exhibebat viſendum. Iſte talis ac tantus cum beato ſene Hieremia, de quo ſupra affari ſumus, quique etiam inter cæteros Dei ſeruos, acrioribus ſtimulatus flagris, occubuit. Hi ſex viri fortiffimi, & præclariffimi ſimul ad expugnandum hoſtem improbum ſcendentibus, omnes quali ex vno ore clamauerunt, diceates. Et nos ſub eadem profeſſione, ô iudex, manemus, qua pridem confratres noſtri ſanctiffimi Iſaac, & Sanctius deciderunt: exerce ſententiam, crudelitatem exaggera, & in vltionem tui vatis totis exardeſce furoribus. Quoniam Chriſtum Deum veraciter conſitentes, præuium Antichriſti, & authorem profani dogmatis vatem veſtrum eſſe profiteſcimus. Vosq; lethali ſucco prophetiſmi eius infectos, & virulento prædicamine Zabuli propinatos, æterna poſtmodum luituros tormenta ſcientes dolemus: veſtramque orbitatem, & ignorantiam ſatis deſlemus. Hæc cum animoſo Spiritu ſancti Dei profeſſi ſunt, ſtatim decollari iubentur. Prius tamẽ beatum ſenem Hieremiam, neſcio ob quam aſſertionem flagellis grauitè cæſum, & inter ipſa verbera (vt ferunt) emortuum, vix hærentem grefſibus foras traxerunt. Qui martyres dum ad locum maſtationis accederẽt, inuicem ſeſe quali ad epulas inuitarunt. Et primo quidem reuerentiſſimi Dei miniſtri Petrus, & Walabonſus ruentes, cæteri deinceps ſub eodem iugulantur momento, ſeptimo ſcilicet idus Iunias, feria prima, Era qua ſupra. Quorum corpora ſtipitibus deſigentes, poſt aliquot dierum vaſtiſſimo conſumarunt incendio, eorumque cineres perdendos flumini tradiderunt.

*Hieremias
ſt. græcis ca-
ſus.*

*Annus
Domini
Dccclj. dies
Iunij Sij.*

¶ De Sifenando leuita martyre. Cap. V.

*Paceniſis op-
pidum.
S. Acifeli
baſilica.*



DENIQUE leuita ſanctiffimus Sifenandus ex Paceniſi oppido ortus Cordubam intuitu diſcendi auectus eſt, ibique apud beatiffimi Acifeli baſilicam, qua corpus eiufdem martyris requieſcit, digniter enutritus, vt ipſe familiaribus retulit inuitantibus ſe beatiffimis Petro, & Walabonſo, iam cælo martyribus collocatis, martyrium quoque & ipſe aggreſſus eſt. Qui dum in carcere religatus maneret, tradunt, quod prophetico illuſtratus ſpiritu patibuli ſui horam præſcius nuntiauerit. Nam quodam die cum reſponſum cuidam amico ſe interroganti aptaret, ei que reciprocaſionis ſchedam ſcriberet, tribus aut quatuor iam digeſtis verſiculis, ſubito nimia hilaritate perſuſus, cœleſti quodammodo gaudio vegetatus, è loco ſeſſionis luæ conſurgens, aſtanti puero ſchedulæ portitori, cui miles Chriſti reciprocarî intendebat, ſemiſcriptam vt erat accomodans, multis audiẽtibus ait. Recede modo fili, ne impetu ſatellitum opprimaris, quoniam iam potestas tenebrarum vinculis me extrahere præcipiens, nunc decollandum ſibi met exhibebit. Poſt hanc prophetiã immobili ſemper grefſu ipſo perſiſtente eodem momento vociferantes liẽtores adueniunt, eumque præcipiti furore ad locum, quo martyrium erat conſummaturus, pugnis, alapiſque cædentes perducunt. Pergit Dei famulus lætantibus animis de corona victoriæ certus, qui ad cœleſte conuiuium exhortantibus ſanctis fuerat inuitatus. Sic namque iudici præſentatus, eãdem qua prius conſtantia in ſancta conſeſſione perdurans, delicatus ephebus glorioſa morte peremptus eſt, atque inhumatus præ forib. palatij derelictus eſt, ſeptimo decimo Kal. Aug. feria quinta, Era qua ſupra. Cuius oſſa poſt multos dies donante Deo à quibuſdam mulieribus inuenta inter lapillos aluei, in prædicti martyris Acifeli aulam deportata reconduntur.

*Annus
Dccclj. Iulij
dies. 16.
Sanguine,
aut cognati-
one aſſiſus,
cum lib. 1.
carne ipſum
ſibi connexã
dixerit, fra-
tremque 2.
Ludonicum,
eodem modo
poſtea contri-
bulem nomi-
nariſ lib 3. e
13.*

¶ Pauli diaconi Cordubeniſis, & Theodemiri monachi martyri- um. Cap. VI.

*I
* i. S. Zoili
baſilica, &
eiufdem
Idem etiam
conſtat ex c.
17. eiufdem
lib 3. cum de
Aurea à
ſuis & con-
tribula in-
ſiſtur.*



SANCTVS vero Paulus * contribulis noſter, & hic leuita digniffimus, cū primo adoleſcentiæ flore venuſtaretur, è ciuibus Cordubeniſibus progenitus, ſimplex aſſatim, obediens, & humanus, ſemper carceratis opem miſerationis impẽdens, apud baſilicam, quæ corporis beati martyris Zoili præſentia illuſtratur, ſpiritualibus enutritus eſt diſciplinis. Qui exemplo ſanctiffimi Sifenandi, verboque inſtructus, principibus, & conſulibus aſſiſtere non extimuit, eoſque de vanitate cultura ſuæ, & ſcleroſi vatis infania arguens, Chriſtum quoque Deũ veraciter conſitendo, peremptus eſt. Fertur tamen, cum adhuc carcere detineretur, imple-

imploratus à Tiberino Pacensi presbytero quicui ita dicebat, Obtine solutionem meam coram Domino, beate minister, & digno interuentu tuo, dum coronatus Christo peruenieris, longævum à me carceris squalorem amoue. Erat enim idem sacerdos pene viginti annos ergastulo mancipatus, nescio ob quod crimen accusatus ab inimicis coram rege. Qui presbyter florentissima adhuc iuuentute præpollens, ac virili præditus venustate, illi subterraneo specui deputatus, pene decrepitus, & senio confectus inde eductus, publicis demum carceribus mancipatur. In his martyres Christi vsque in horam mortis debebant. In his patriciarum, homicidarum, latronum, & scortatorum improbi dūsus, & execranda temeritas, ac diuersorum criminum rei subarctissima mace-
 10 rabantur custodia. In his positus prædictus sacerdos, causam sui carceris beato Paulò commisit. Cui martyr sanctus de corona victoriæ confusus, satisfacere optioni eius promittens, non post multos dies martyrij sui fidelis sponsor eum carcere absolutum, Deo
 20 favore, propriæ vrbi restituit. Consummauit autem Dei seruus martyrium suum in pace 13. Cal. Aug. fer. 2. Era qua supra. *ib. ostendit Christe nihil esse cognoscere, nisi in dno*

Tiberinus
Pacensis.

Anno
Decclj. dies
Iulij. x. x.

4
Theodemi-
nus Carmo-
nensis mar-
tyr.

5
Anno
Decclj. Iulij
dies. x. x. 9.

CVI vis cadaver inhumatum, & ante fores palatij derelictum, post nonnullos dies, quorundam fidelium curiositate clam sublatum, cum beati Theodemiri Carmo-
 30 nensis monachi corpore, apud sanctuarium prædicti martyris Zoili conditum est. Qui & ipse iuuenis post sexta die qua sanctus decidit Paulus, idest 8. Cal. August. fer. 7. Era qua supra occubuit, regnante Domino nostro IESU Christo, qui sanctos suos adiuuit,
 40 & coronauit in pace in sæcula sæculorum, Amen.

Nunilo, & Alodia virgines & martyres.
 Cap. VII.

HIC VSQVE finem libri secundi esse decreueram, hucque terminum san-
 30 ctorum ad huiusmodi palestram currentium esse putaueram: Nec quemquam post tot discrimina Ecclesiarum, nostrumque carcerem talia certamina opinatus sum aggressurum. Verum quia sanctorum numerum præsa-
 40 ga diuinitas adhuc disponebat augeri talium professione, ideo postmodum quorundam mentes multiplici ardore inflammans, plures prioribus ad illud destinauit certamen. Et simili quidem voto ac magnanimitate ceteros imbuens, viros, mulieres, & paru-
 los ad exercitium præliorum suorum armavit (Nec quisquam ad talem, tantamq; præscriptus militiam resilire à certamine poterat. Cuius vocabulum cœlestis liber notatum à principio sæculi retinebat, suasque vires ad huiusmodi palestram diuinis ausibus cre-
 scere cernebat.) Quorum nomina, ætates, gesta que bellorum suo loco ac tēpore dispo-
 nenda sunt. Prius autem illa sanctorum trophæa elucubranda sunt, quæ ratio & cursus
 40 mensium ordinatim vt acta fuerūt, adducit, licet in aliis regionib. gesta extiterint, Sed quia vna est confessio quæ vtrosque coronauit, idemque tempus quod vtrosque per
 feralem impietatem in cœlum præmisit: reor absurdum non esse, quod competens
 annotatio nostra sanctorum agminibus eos inseruit, & colectorum cœtui adunauit.
 Vt pari magnificentia laudis à nobis attollerentur in terris, qui vno sunt adnotati co-
 dice in supernis. Hac de re actum est, vt breuitas succincta huius opusculi modum pro-
 missæ cōtigitatis excederet. Et liber qui dudum parcus se loquutum sperabat, aliis
 supercretescentibus ex improviso rebus, in longam deuolueretur seriem scripturæ.

ICTVRK referente viro sanctissimo, ac venerandæ paternitatis Venerio Com-
 2 pluteni Episcopo didicimus, in vrbe Bosca, apud oppidum Barbitanum duas sorores
 30 virgines fuisse (quarū vna Nunilo, altera vocabatur Alodia) patre quidē gentili, matre
 vero Christiana progenitas. Quæ, dum post mortē impij parentis, mater earū secundū
 & * gentiliū iniret connubiū, nec libere possent fidem Christi tenere, obstante cerui-
 coso vitrici paganismo (iam. n. animi puellarum à pio Christi fonte irrigabatur) spre-
 to materno cubili nutritione materteræ suæ fidelissime refouentur. Illico earum sancta
 infantia Christo Domino cœpit fideliter adhærere, & paterni oblitæ ritus, crucifixi re-
 3 ligionem tenerimis, & sanctificatis mentib. reponentes, illibate custodire. Et quoniā
 nataliū in fulis præpollabant, summissq; dignitatum fascibus enitescebant, non potuit
 delitescere vrbi illarum propositum, redolente, ac relucente conuersatione sanctæ fi-
 4 dei, quam gerebant. Siquidem primæuum adolescentiæ florem iam attigerant, & to-
 5

Venerio
Compluteni
Episcopi
Bosca Vrbi.

3
i. Cum
Mahometū
no marito.

4
Barbitanū
oppidum.

tam pene prouinciam rumor sanctitatis earum impleuerat. Cunctique stupebant geminum rosatum profuiffe decorem ex uepribus. Hinc zelotypus hostis antiquus suorum membrorum dolens iacturam, dum per terrores praesidium inuido arbitratu posse immutari iam praesignatas ad thalamum sponsi aeterni confidit, dilatum praemium per mortem asperas accelerando, virginibus sacris adducit. Ideoque sanctarum virginum causam instantia satellitum suorum praefecto urbis insinuat, qui illico suis eas assistere obtutibus iubet. Quas uana promissione munerum illicere tentans, ac perinde de reru copijs, & clarissimorum iuueniu conubijs adhortatur, si ab hac religione Christi animos auocassent, proprijs utiq; natalibus reddite, insuper multa u diuitiaru affluentia ditarentur. Si uero pertinaciori spiritu consultum praesidis conculcassent, in ultimo die 20 excruciatione tormentorum addictae, ad ultimum gladio uindice interirent. Cui beate uirgines sancto spiritu animatae, constantes & intrepidae, sub vna confessione dixerunt: Quomodo nos praeses, a pietate Dei iubes auertere, quas pietas sancta suo lumine perlustrando fecit cognoscere, nihil esse Christo diuitius: nihil fide Christiana felicius; per quam iusti uiuunt, per quam sancti regnauerunt. Sine quo uita nulla est: sine quo mors perpetua uiget. Cum quo manere, & in quo uiuere solatium uerum est. A quo recedere aeterna perditio est, a cuius consortio iam nos in hac uita nullatenus discedemus. Quia ipsi integritatem nostram credentes, eius quandoque thalamis speramus admittendas. Nam rerum labentium commoda, quibus nos illicere autumas, pro nihilo reputantes, eo intuitu spernimus, quia cognouimus omnia uana esse sub sole. Nec 20 de poenarum comminatione turbamur, qua ad modicum ualere cognoscimus, quinimo ipsam mortem, quam ultimo terrore proponis, eo gratissimo exoptamus affectu, quo credimus nos per illam incunctanter ad caelum ascendere, Christum adire, eiusq; inconuulsibiliter inhaerere amplexibus. Quarum constantiam fidei praeses, uirtutemq; professionis aduertens, quibusdam mulierculis profani ritus peritia praeditis, sigillatim eas instruendas commendat, & terroribus quibus potest, ne alternis, aut cuiuslibet fidelium fulciantur colloquijs, admonet. Mulierculae uero suscipientes uirgines Christi, sacrilegi cultus quotidie uenenosum dogma eis exponunt, ac peruigili cura caelestiam manna refectis cloacae putrientis poculum propinantes, casto consumuntur labore. Sed hanc illarum pertinaciam praesidi referentibus mulierculis, post nonnullos dies 30 uirgines in forum eductae, in spectaculum publicum constituuntur, & Christum confidentes, & hostem fidei detestantes, sub ictu gladij corruunt uidecimo Calendas Nouembris, Era qua supra. Quarum corpora loco, quo deciderant, derelicta summo militum obseruantur studio, ne Christiani ad emolumentum patrocinationis furtim eas surriperent, & reconderent. Ferunt tamen, quod illa uirginalia cadauera in loco, quo 6 ab ethnicis altis scrobibus magis abscondita, quam humata sunt, signis & miraculis 7 coruscant, & gloriam emeritae consolationis uirtutum efficientia tam fidelib. quam 8 gentilibus ostentant, per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui uiuit cum patre & spiritu sancto unus Deus in saecula saeculorum. Amen.

Anno
Deces. diei
Octobris.
xxij.

¶ Vita & passio sanctarum uirginum Flora & Maria.

Cap. VIII.

QUAM ad laudem CHRISTI pertineat cultus reuerentiae, qui martyribus exhibetur, respondet tamen fidelibus in remedium animarum, quicquid religiositer in festiuitatib. agitur beatorum, praesertim cum per hoc, & per ipsorum patrocina, martyrum & summi Redemptoris acquiritur praemiu, in cuius honorem uirtutem recolunt sanctorum. Ergo nostrarum uirginum Flora & 50 Mariae trophaea digesturi insignia, non facundiae lepore, non tonantibus euphonijs uerborum seruiamus, sed quod fidelibus simpliciter rei gestae ueritatem insinuet, obseruemus: quia sufficere nostris credimus ueritatem pura simplicitate digestam, quam uano insularum cultu fallaciam. Et sat nobis est fideliter referre quod fuit, quia non congruit sub uenustate sermonis rem, quae non extiterit, adhibere. Illibata namque ueritas, quo quomodo proferatur, firmiori gressu consistit, & ornatissime fictum mendacium paululum perseuerat. Nec patitur Christus assertorem iustitiae immunem esse benedictionis praemio, cum tamen reatu homicidij astringatur prolator mendacij.

Harum

HARVM igitur vocationem virginum, quæ dispari solo progenitæ, & pari mortis occasu cœlestibus adunatæ sunt, sigillatim exponi necesse est: & quibus modis vnaquæque earum prædestinatæ sanctificationis culmen attigerit, Deo fautore, saltim exili digeramus stylo.

PRIMUM igitur specie decoris, & venustate corporis nimium florens virgo sanctissima Flora, sed interiori habitu florentissima, matrem Christianam habens ex vico ^I Ausinianos, qui ex parte Occidentali milliariibus octo à Corduba distat, purissimis & nobilibus (vt ita dixerim) perfunctam natalibus, patrem vero gentilem ex oppido habuit Hispalensi. Hi, nescio qua occasione propriis locis exules. Cordubam degendi ^{Hispalensis civitas.} gratia accesserunt. Qui ex vltimo partu suo hanc infantulam procreant, & sublato per mortem genitore, fidelissimæ genitricis tutela sponsa Christi nutritur. Quam pia mater sacre religionis legibus imbuens, docuit fidei credulitate colere Christum Deum, qui per vterum Virginis Mariæ ad nos vltimo tempore veniens, & per assumptam humanitatem hominibus proximus factus, per ineffabilem quoque Deitatem suam inuisibilis, incomprehensibilis, & inæstimabilis semper exitit. Venerabilis namque puella tenerrimis annis fidei pietatem ebibens, cœpit intra mentis recessum altare sanctum construere, quo placita operum bonorum holocaustomata Christo semper offerret. Quæ ab ipsis rudimentis infantia cunctis se vanitatibus sæculi priuans, totum quod illa ætas (vt pote plenitudine scientiæ expers) pueriliter affectat, superno iam delibuta rore conculcat. Nam quodam tempore cum genitricem eius adirem causa dignoscendi principium huius puellæ conuersationis, ipsa genitrix inquit. In veritate vobis loquor, quod ab ineuntibus annis Christi amorem pectore suo recondens filia mea, sæcularium oblectationum cultum vsquequaque spreuerit, ac semper quæ Dei sunt, corde meditari studuit: semper opera sancta adimplere non distulit. Adeo vt in infantia sua, cum diebus quadragesimæ paruitati eius consulens, siue vt illa ætas contingua robustius conualesceret esu quotidiano, competenti prandij hora cibum ei porrigerem: illa in virtute Domini positum habens cor, egentibus eum ministrans, furtim beatum exercebat ieiunium. Sicq; diebus singulis ipsa agente, pene maximum abstinentiæ tempus elapsum erat, cum clandestina infantis deuotio vix quibusdam reuelatur indiciis. Quam talibus inhibere votis ipsa obnitens, ne priusquam illud tenerrimū corpus adolesceret, marcore abstinentiæ quassaretur, conata sum iam ad epulum suadere diurnum. Eam tamen non potui prouocare ad vescendum, nisi sero, & comminatione continua: perfecit tamen votum suum electa Christi sponsa.

Ex eo tempore mater solerti vigilantia sobolis mores procurans, eamque in omnibus rebus Christo assignatam esse considerans, nullatenus deinceps contraire piis puellæ affectibus audet. Venerabilis vero puella Deo duntaxat placere studens, prouida obseruatrix Euangelij attendebat Christo monenti, & dicenti: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ita purissimum cœlestis executione præcepti introrsus præparans habitaculum, nihilominus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis quotidiano frui meretur aduentu.

VERVM dum exercitio sanctitatis id, quod clam meditabatur, vberius in amorem Christi proficeret, lætareturque se Christo per eandem religionem perennius esse ascitam: nec tamen passim fidelium interesse conuentibus auderet, eo quod fratrem pestiferi dogmatis perfidum haberet cultorem, qui eius assidue conuersationem exploraret: vt ipsa erat natura prudens, & callens ingenio, didicit à sapientibus nihil proficere obscuratam credulitatem, & celatam confessionem Trinitatis, præsertim cum scriptum sit: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et iterum in Euangelio: Omnis qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis: & qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cœlis. Igitur instructa vtiliter quomodo se in confessione nominis Christi haberet, sciensq; non leue esse discrimen latenter credere Christum, & publice existere vexillo Sathanæ denotatam, matre hinc inconsulta domum relinquens, clam cum sorore sua fugam iniit. Seseque tutioribus locis inter Christicolos collocantibus, sæuissima infestatione frater earum (quem supra meminimus) propter illas Dei lacerat Ecclesiam: adeo vt nonnullos clericorum carceri tradens, conuentum vbique religiosarum fœminarum persequeretur. Et cum agnoscerent infestationem, quæ erga sortem Domini grassabatur, indignum diudicantes se esse tutas, & Ecclesiam Dei vapulare: illico sancta Flora, quæ se nouerat ad tale

3 prælium diuinitus fuisse electam, publico regressu in domum reuertens, ait: En ego, quam quæritis, adsum, in medio veltri, pro qua Dei sortem insectamini: adhisto intrepida, Christo credula, religioni fauens Catholicæ, stigmata crucis gerens, & omnium, quæ cultum pietatis insinuant, affectatrix. Vos modo (si potestis) hanc enervare confessionem: satagite crudelioribus tormentis fidem meam euincere: & (quod fieri omnino dubito) à Christo me separari contendite: pro cuius amore quicquid ad supplicium meum sæuus imploderit arbiter, gratissimis decreui animis supportare. Credo probabitis me inter pœnas fortioris pertinacia, quam nunc in prima congressione, Christum I E S V M confiteri.

Frater impius Floram accusat.

FRATER autem eius ille peruersus hæc audiens, cædibus ac minis interdum, & blandis eam nitebatur reuocare sermonibus. Sed cum cerneret, nihil conatum suum proficere, quinimo se quasso aspiciens labore consumi, ad iudicem eam pertrahit, dicens: Hanc mihi sororem, ô iudex, vltimus partus matris eiecit, quæ simul mecum ceremonias legis venerabiliter excolens, debitum semper erga cultum fidei nostræ obsequium exhibebat: sed Christiani crebro eam vrgentes instinctu, vatem nostrum abnegare, ritumque detestari fecerunt, & quadam lenocinatione Christum esse Deum credere illexerunt. Quam iudex vtrum se sic haberet illa delatoris germani quæstio sciscitatur. Extemplo ipsa fratrem impium abnegat, cultumque Mahometanum se nullatenus nouisse testatur: & adiungit: Christum ab infantia mea noui: ipsius documentis instructa sum: ipsum habere Deum decreui, ipsique integritatem corporis mei, eius olim thalamis oblectanda, promisi. Hæc vbi virgo sanctissima protulit, mox sacrilegum pectus iudicis furor immanis exagitat, & in cædem martyris iram admouens, inter vtrumque satellitem apprehensis manibus eam extendi præcepit, diroque verberare caput eius pertundens, tamdiu flagris insisit, quousque decisa cum cæsarie cute, os verticis nudum pateret. Perdurat nihilominus adolescens martyr & virgo in sua confessione. Tunc iudex semiuiuam, & pene exanimem impio fratri eam delegans, admonet, vt confota medicamine, & verbo legis instructa sibi demum, nisi se conuerterit, præsentetur.

Flora in capite pro Christi confessione percussur.

PERDVCTAM deinde in domum suam Christi virginem hostis, non frater, ille iniquus, domesticis eam sæminis demulcendam fomento, & verbo committit, magnis solummodo trabibus catenarum seras mansionis obtrudens. Quia ingenti materia totius prædioli ambitus præmunitus, omnino de nulla euadendi sollicitudine quemquam arguebat. Ideoque non post multos dies, vulneribus expiata fortis Flora, cum se sospitem esse sentiret; quadam nocte, per contiguum infra cortem domui hærens tugurium, celsum parietem iuuante Domino scandens, inde se foris plateali solo proiecit. Quæ nullo stimulata dolore, cœpit per tenebras noctis angelico comitante ducatu, quo Dominus vellet ingredi: sicque cuiusdam fidelis inter illud chaos nocturnum hospitio recreata, cum aliquandiu ibidem commaneret, deinceps præclarum Tuccitanæ vrbis viculum Oslariam intuitu latendi petens, ibi cum * sorore sua vsque ad tempus, quo martyrium consummauit, delituit. Et ego, ego ille peccator, ego diues iniquitatum, qui à principio martyrij sui amicitia eius fruitus sum, combinatis manibus meis cicatrices reuerentissimi & delicati illius verticis attrectaui, quum ietibus flagellorum virginalis coma elapsa fuisset.

Tuccitana vrbis. Oslaria viculum.

6 7 * Baldegone sine dubio: ad quam post Flora martyrium ipse S. Eulogius epistolâ dedit, infra pag. 104. Maria martyr.

Eleplense oppidum, quod supra Siculum dixit.

Vualabonso postea martyr.

Saluator presbyter.

VERVM quia Deo fautore beatæ virginis Floræ auspiciu conuersationis ac martyrij adnotatum est, operæpretium reor, si itidem sanctæ virginis Mariæ & martyris processum natiuitatis, primordiaque religionis edisseram. Vt quibus par fuit consensus præliandi, idemque assensus pro iustitia moriendi, consimilis extet in relatu vocationis etiam huius virginis intentio calami. Huius pater ex oppido Eleplensi non infimus profapia, Christianus tamen huc aduentasse perhibetur. Qui ex genere Arabum coniugem ducens, totius impietatis errore eam emundans, Christi fidei consignauit. Quapropter cum eadem coniuge proprium incolere aruum non valens, per diuersa profugus agitur, quousque diuino gubernaculo ad oppidum Froniano peruenit, qui in montana Cordubensi in parte Occidentali duodecim ab vrbe miliaribus distat, vtroque pignore comitâte, quod ex ea susceperat, Vualabonso scilicet, & Maria. Ibi vitam suam pro viribus sustentarunt. Ibi mulier illa luporum erepta faucibus, in fide Christi perseverans, post nonnullum tempus in Domino requieuit. Ibi superstes vir gradu confessionis potitus, arctissimum vitæ perennis callem gaudiis oblectandus celestibus ingreditur. Sed puerum ecclesiasticis regulis educandum, sortique Domini admiscendum piæ memoriæ Saluatori presbytero tradidit, qui tunc præclaro regimine san-

ne sancti Felicis monasterium, quod in eo loco fundatum est, gubernabat. Sanctam vero hanc virginem Deo deuouens, Cateclarenſi cœnobio, quod glorioſæ & ſemper Virginis ſanctæ Mariæ genitricis Domini fulget memoria, conſignauit, conſtituens eam apud quandam ſummæ ſanctimoniam ſœminiam Artemiam nomine. Quæ & ipſa geminum pignus per martyrialem obitum olim cœlo promiſerat, Adulphum ſcilicet & Ioannem, qui in primordio regni principis huius viriliter de hoſte triumpharunt. Quorum inſtar ſyderum cœli geſta micantia ad emolumentum Eccleſiæ ſanctæ, & exemplum debiliſſimum, ſenex & magiſter noſter, atque illuſtriſſimus Doct̄or (de quo in libro primo meminimus) beatæ recordationis & memoriæ Speraindeo Abbas ſtylo la-
 10 tiori composuit. Artemia igitur gratia ſanctitatis, prouectæq; ætatis, ſeu obtentu martyrum filiorum, cæteris in eodem cœnobio commanentibus ſœminis antecellens, totius monaſterij virginalis conuentus iuſſu authoritatis eius intendebatur. Docuit autem puellam, ſicut ipſa nouerat Deo ſeruire, in omni humilitate, caſtitate & obedientia, & timore Domini animum eius exercens. At non poſt multum tempus prædicto ſacerdote Saluatore mundo recedente, puerum etiam ad ſe nutriendum pater reduxit. Qui duo futuri martyres gratia Spiritus ſancti in Dei timore magnopere proficiunt. Tandem vero per gradus eccleſiaſticos adoleſcens ille Vualabonſus ſucceſcens, honore diaconij fungitur: pollente nihilominus in omni honeſtate religionis ſanctimoniali puella: cum ſe nimia charitate diligenter, & alternanti germanitatis dulcedine in omni dilectione ſpirituali ſibi inuicem obedirent. Quia vero præce-
 20 debar ætate virgo ſanctiſſima adoleſcentem germanum, loco genitricis ſoror ab eo excolitur, & in proliſ affectum commutauit fraternum amorem.

IGITUR dum inter eos hæc aſſidue gererentur, diſpenſante Deo, leuita digniſſimus Vualabonſus cum beato Petro præſbytero, ſeu cum cæteris confeſſoribus (ſicut ſuperius comprehenſum eſt) martyrio coronatur. Et qui æuo vltimus erat ſorori, ſit primus electione martyrij. Denique remanet deſtituta præſentiali ſolatio fratris Chriſti ancilla, quæ ante mundi conſtitutionem ad martyrium prædeſtinata, intus extraque ſemper tuebatur interceſſione fraterna.

ET (vt ſe habet conditio fragilis) cum crebrius fraternum ſuſpiraret obtutum, cuius in proximo fruitura erat conſortio, per quietem quandam ſanctus martyr, quandam admonet religioſam, vt iam ſoror Maria pro ſe plorare deſiſteret, quoniam vicino tempore ad eum in ſupernis eſſet ventura. Ex eo die vritur cor virginis amore martyrij, & quæ fratris obitum impatienter lugebat, ſubito diuinitus illuſtrata, impatienti ardore ad martyrium anhelat. Quodam igitur die, inuitante (vt credo) Chriſto monaſterium derelinquens, forum petitura deſcendit, quo ſicut cæteri martyres, qui iam cœleſti præmio oblectabantur, hæc quoque virgo Chriſtum conſitendo, & fidei ſanctæ aduerſarium repellendo, corona martyrij potiretur. Quæ dum eccleſiam beati Acicſeli martyris, in ipſo adhuc itinere poſita, intuitu Dominum obſecrandi intraret, Dei nutu
 40 ibidē ſanctam Florā in ſuffragio ſuo preces martyrum aduocantem inuenit. Quæ & ipſa Chriſto dicenti ſibi, iterum venio crucifigi, rediuiuo præliandi ſtudio calens, olim cæpti martyrij palmā è loco latibuli ſui alacris inuentura deſcenderat. Tunc, ſe inuicē datis oſculis ſalutātes, alterno conſultu explorant ſe. Et cum vnum idemq; votū ſuum exiſtere mutua proderet cōfeſſio, dimidiant Chriſto qui dixerat: Vbicūq; fuerint duo, vel tres, in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorum: illico indiſſolubili fœdere charitatis nectuntur, nulla ſe ab inuicem occaſione diuellendæ, nulla intercedēte fortuna deſcendæ, nulliſq; ab alterutro, quamuis ſæuiſſimis imminentibus caſibus, diſparandæ, qui ad interitum earum pro confeſſione veritatis exaggerarentur, quouſque & iſta Chriſtum, & illa in cœleſtibus fratrem adiret Vualabonſum. Sicq; in ipſo impetu iudicibus aſſiſtentes, ita firmiori alloquutione prima (vt reor) ſanctiſſima Flora eos aggreditur, dicens: En ego illa ſum, quæ pro eo quod gentilitio ſemine procreata Chriſto ad-
 50 hæſerim, dudum à vobis, vt eum abnegarem, diro verberare lacerata ſum. Quæ hæcenus infirmitate carnis* huc illucq; profuga deliteſcens, nunc iam in virtutē Dei mei ſubnixā, veſtris adſtare non verens prætoris, eadem, qua primū, conſtantia Chriſtū Deum in veritate profiteor: ſceleroſumq; dogmatistam veſtrum pseudopropheta, adulterum, magum, & maleficum eſſe proteſtor. Tunc deinde virgo venerabilis Maria diſſuſione cœleſtium gratiarum ſanctificato protulit ore. Et ego iudex, olim inter illos confeſſores magnificos habens germanum, qui non leui ſublānatione vatem veſtrum inſamantes occubuerunt: ſimiliq; audacia Chriſtum eſſe in veritate Deum aſſerens, ritum veſtrum legiſq; ceremonias dæmoniorum ſigmenta eſſe profiteor. Extemplo ſæ-

Sancti Felicis monasterium.

Cateclarenſe cœnobium.

8

Artemia Adulphi & Ioannis martyrum mater.

Speraindeo Abbas.

Saluator præſbyter moritur.

Vualabonſus diaconus factus.

Vualabonſus martyr.

Sancti Acicſeli eccleſia.

Math. 18.

Flora & Maria iudicibus ſp̄ite ſe offerunt.

* per integrum ſæculum a ſua ſua tempore, ſe cōſtat ex documentis Martyriſ, pag. 92. b.

uissimus arbiter vesano concitatus furore, sub voce illa terribili frendens, virginalē propositum asperrimo deterret boatu: minis exprobrat: clamoribus arguit, adiciens carceris squalorem, & contubernium scortorum.

SVSCIPIVNT denique abdita carceris sponsarum Christi membra tuenda magis, quam eliminanda, quæ semper pudico honestata decore ab ipsis cunabulis actu sanctimoniarum præpollentes, præcipua virtutum gratia reluxerunt. In quibus aliquandiu sanctæ virgines permanentes, insistant ieiunio, orationi incumbunt, totumque illum horrorem ergastulorum cœlestium meditatione hymnorum expediunt. Tunc nos etiam ex antro deducti, cum isti carceri deputarentur, Deo fauente ad instructionem illarum librum, documentum martyrij, condimus. Eisque iam pene à proposito suasionem quorundam latentibus, in solatium meditandi & consummandi prælia inchoata, dicauimus. Connectentes in finem opusculi orationem suo certamini, omnique ecclesiæ congruentem.

IGITUR permanentes in laudibus Dei, & sacratissimæ virginis, post tertiam admonitionem prosternendæ in forum eductæ sunt. Taceam iudicis sciscitationem vicibus allatam eis, vel vna, vel sigillatim ad beatissimam Floram, sicuti iam alibi digessimus. Et intuitu mediocritatis aliquid silentes, ne fastidium protractus sermo legentibus generet, mors virginum pretiosa stylum competenti sine coarctat. Inde præcipiti ducatu ad locum decollationis ductæ, sacra signacula vultibus imprimunt. Et sic extensis collis, post beatam Floram, sancta Maria prosternitur. Quorum corpora canibus deuoranda, ac volucris discerpenda ibidem relinquentes, alio die in flumen proiecerunt. E quibus cadauer sanctæ Mariæ virginis & martyris, cœnobio Cateclarense, à quo ad martyrium descenderat, donante Deo reponitur. Cum tamen corpus beatissimæ virginis & martyris Floræ, quo situ Dominus reposuerit, penitus ignoretur. Capita vero illarum in basilica sancti Aicisli martyris reconduntur, quo præsentiali corporis sui fauore populos Christianos tuetur.

VLTIMO tantummodo historiarum loco insinuare curamus, quod priusquam virgines beatæ deciderent, quibusdam consorioribus promiserunt, quod eo ipso, quo Christo coronatori suo assisterent, obtentu adeptæ gratiæ sponsum precantes, nos vinculis liberarent: quod ita Deo fauore peractum est. Nam ille octauo calendarum Decembris martyrium consummantes, nos tertio earundem calendarum compedibus resolutos, ab squalore carceris eruerunt. Era qua supra, per Christum Dominum nostrum, qui viuit cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Gumesindus Toletanus, & seruus Dei, Corduba passus.

Cap. IX.

Toletum.

1
Faustus, Ianuarius, & Martialis eorum basilica.

2
Campania Cordubensis, & eius Ecclesia. Seruus Dei.

3
Paulus presbyter.

4
Annus Domini Dccclij. dies Ianuarij 13.

Sancti Christophori martyris basilica.

SANCTUS Gumesindus presbyter ex oppido Toletano olim cum utroque parente puer adhuc paruulus Cordubam veniens, votiuo genitorum affectu per sacrum clericatus ordinem cœlesti ascriptus militiæ apud basilicam sanctorum trium, qua Faustus, Ianuarius, & Martialis martyres presentialibus corporum suorum fauillis quiescunt, digna pædagogorum educatione in Dei timore clarescit. Vbi post aliquod tempus in sancto diaconij ministerio consecratus, demum cuiusdam Campaniæ Cordubensis ecclesiæ sacerdos adolescens præficitur. Inde ad urbem descendens cum beato Seruo Dei monacho, qui tunc in supradicto sanctuario adhuc iuuenis cum Paulo presbytero reclusus manebat, principibus, & iudicibus ambo assistentes, sub confessione cæterorum occubere, idibus Ianuarij, Era octingentesima nonagesima. Quorum corpora furtim à Christianis sublata, in basilica sancti Christophori martyris, quæ est ultra amnem in parte meridiana, religioso cultu extant recondita.

De sanctis martyribus Aurelio, Felice, Georgio, Sabigothone, & Liliofa. Cap. X.

VIT præterea quidam iuuenis nomine Aurelius, natalibus, & rebus plurimis antecellens. Hic in infantia matre Christiana, & patre gentili orbatu, tutela amicitæ suæ fidelissime vsque in annos adolescentiæ fouebatur, docebaturque Christum veraciter credere Deum: nec præter Ecclesiam salutis viam, & iter regni cœlestis alibi posse reperiri, imbutur. Quod documentum venerabilis

rabilis puer apprime ebibit, ita vt licet Arabica erudiendus literatura traderetur cogentibus affinitibus: infontibus tamen præfixam cœlitus animis fidei sanctæ notitiam nulla vanitatis figmenta immutare quiverunt: sed corde semper Christianismum suum retentans, cum ad solam derisionem * meditationi periturarum insisteret literarum, eo amplius in amorem Christianæ fidei exardescerebat, quo liquidius deliramenta peruersi dogmatis probans, subtilem dæmoniosi illius fallaciam aduertebat. Et cum non posset publice cultum fidei gerere, vbique tamen Dei sacerdotibus sese commendans, pro se efficacius exorari poscebat.

* studio, sup. cap. 4. pag. 35. b.

INTEREA prouehitur in annis iuuenilibus strenuus adolescens, & florentibus 10
genis virili facies exornatur decore. Hinc adhortatione affinium condignum suæ nobilitati connubium appetere cogitur. Hinc vnusquisque suorum, prout nouerat, illius, vel illius optimam esse sobolem assererat: ipse autem interius aliter ruminans, Christo sui connubij negotium committebat, crebris interuentibus precum cœlesti numen exorans, vt talibus præpollens votis coniux sibi daretur, quæ secretum suum, in melius proficere contenderet, faueretq; mente & corpore cultori latentis. Cuius fauore tandem adiutus reperit honesto germine virginem constipatam, rebus inclytam, moribus comptam, specieque pulcherrimam. Quæ cum præcipuo venustatis habitu extrinsecus decoraretur, præstantius tamen introrsus spiritali enitebat decore. Quia 20
omnis gloria filix regis ab intus, id est in penetralibus mentis. Ibi enim sanctitate, in 20
fimbriis aureis varietate scilicet amicta virtutum Christo regi placitum exhibebat famulatum. Hæc namque puella parentibus paganis progenita, adhuc cunabulis incubans, patre orbata est. Cuius genitrix alium virum ducens, qui fidem Christi occulte retinebat, coniugem impietatis errore extirpans, priuignam Christo assignare studuit, eamque ex sacramento Baptismatis Sabigotho appellans: licet publice paganis admiscerentur, gestabant vero animo firmiori vtrique pietatis religionem. Hanc sibi puellam venerabilis iuuenis iure coniugalitatis asciscens, completis sponsalium titulis, ararumq; pignore alternanti in inuicem exhibitione contradita legitima, ad vltimū ministerio sacerdotum ex more sacrantur, sicq; pari commercio aliquo tempore clancule fidem Christi gerentes, non omnibus arcanum suæ fidei reuelabant carnis infirmitate 30
depressi, non diminutione vtiq; voti.

Psalm. 44. ibidem.

Matrimonium inter suorum & exorrem alterius religionis, sup. 37. b. Sabigotho Aurelij uxor.

FVI T autem beato Aurelio proximus genere vir quidam nomine Felix, sancta in super eidem dilectione connexus, qui occasione diaboli in fide vacillans, cum postea lapsum præuaricationis suæ altius suspiraret, vltra non potuit patulo congressu religionem Christi exercere. Qui & ipse filiam occultorum Christianorum nomine Liliofam in coniugem ducens, Christum in abditis tectius excolebat. Quapropter inconuulsibiliter inuicem adhærentes, semper vnã habuere familiaritatem, eandem gesserunt dulcedinem, nec prosperis, nec aduersis casibus se disparantes, idem illis extitit affectus: tantaque illa pietatis necessitas in vtroque fratre perfectionem contulit charitatis, vt nec vita, nec morte diuiderentur, quos par religionis occasio glomerauerat, de quibus merito enarrandum est: Sancti, amabiles, & decori, quomodo in vita sua dilexerunt se inuicem, ita & in morte non sunt diuisi.

Felix Aurelij propinquus.

Liliofa Felixis uxor.

EXACTIS igitur non plurimis annis accidit, vt eo die in forum proficisceretur Aurelius venerabilis, quo Ioannes ille (cuius in priori libro meminimus) odio nominis Christi vsque ad necem verberibus cruentatus, retrorsum a fello euectus, immensoque vinculorum pondere coarctatus, vt in parte stramentum reclinaretur iumentis, qua eius crura pendebant, præcedentibus illuorum præconibus, totam circumeundo urbem satellitum ministerio ad spectaculum vulgi pertractus est. Et cum hinc inde voces exprobrantium resultarent dicentes, nullatenus dignam sui sceleris pœnam eundem adhuc persoluisse, quippe quem tantæ reuerentiæ vatem subannatione impetere non verentem, plectendum potius morte turpissima congruebat: extemplo futurus belliger amore compunctus martyrij, cœlesti quodammodo flamine aspiratur, vt illud pro se fieri spectaculum crederet, causaq; admonitionis sibi fuisse ostensum, ne scilicet formidare deberet eos, qui corpora trucidant, cum nihil anxietatis animabus possint inferre, sed illum potius pertimesceret, qui potest corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Cuius fidei stabilitatem admirans: vere, inquit, super angelicam petram tabernaculum credulitatis huius viri fundatum est, quod tanta vis tormentorum non impulit, nec labilium pœnarum aura concussit. Quod si qui vexillum Christi reuelatis gerit aspectibus, tot seria cruciamenta zelo Redemptoris sustinuit, cum vtiq; cladem illius supplicij præuaricando posset euadere: & melius carnis suæ iacturam,

Regum 1.

Ioannes confessor.

Matth. 10.

Aurelius de Ioanne confessore.

quam perniciem animæ iudicans, non se passus est sub vnus vocis articulo à Christi religione abstrahere: quibus me ego dignum conuictis credam erudiendum, vel quome arguendum supplicio debeo tradere, vt vigorem illius damnati, quem hodie intuitus sum, capiam, fruarq; constantia?

HÆC, dum crebrescentibus supernis iam vocationis suspiriis, ruminare animo cœpisset, regressus domum retulit piæ sodali cuncta, quæ viderat, lætoque spiritu addit. Tu semper dulcissima coniux, cum ego mihi met viuerem, & Deo mortuus essem, sedulo me adhortata ad confessionem trahebas: instabas quotidie me sæculi voluptatibus nitens auellere: tenebrosis mundi affectibus felicitatem æterni regni præferebas, labentia cuncta, & omne quod sine arctatur, suadebas relinquere: prædicabas monachos, mundum renuntiantes laudabas, religiosarumq; conuersationem oblectans, vitam sæpius suspirabas sanctorum. Sed ego necdum supernæ gratiæ compunctione lustratus, omnino salutaribus non poteram acquiescere hortamentis, aut forte correctionis meæ præfinitam à Deo patre nondum insistens admonitionem, differebam operibus exequi, quod, licet tenuiter, animo meditabar. Ecce iam nunc, charissima, tempus acceptabile venit: adsunt dies salutis, in quibus à retroactis, & exterioribus resilientes, in id quod inante est, nos extendamus. Et primo omnium munditiæ, & continentiæ perfectius studentes, vacemus orationi, quo facilius ad reliqua sanctitatis industria properemus. Fiat nunc soror, quæ exitit coniux: in affectu germanitatis thorur nostræ coniunctionis pertranseat: proficiant soboles animarum: subcrescat spiritualium generatio, & sprete glutinatione membrorum cœnosa, nouerit mens præstantius (adempta carnis delectatione) perpetuæ incolumitatis producere germina. Vt quoquo modo condigni martyrij præmio habeamur talium meditatione laborum.

SUSCIPIT lætantibus animis venerabilis mulier pium viri consultum, gaudensq; multipliciter in subitatione insperatæ salutis, hæc est (ait) immutatio dexteræ altissimi: hæc sunt iam nostræ vocationis auspicia: hæc sunt, quæ semper optabam, æterni regis commercia: vt carne morientes, viuamus spiritu, quo illi facilius vniamur, de quo scriptum est: Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quamobrem, Domine mi, quia hoc tibi non humanitus reuelatum est, sed pater cœlestis te olim ad æternum præscriptum militiam, concitis vult iam gressibus properare: cunctis nos vinculis absoluamur, excutiamur à puluere, desiderio vitæ perennis surgamus.

FIT itaque vtrorumque communis in Dei seruiture assensus. Diuiduntur cubilibus: votis conciliantur. Præfulgent lectuli fulcra vestium, colorumq; varietate, qua suam conuersationem vulgo celarent. Illi autem in interioribus angulis tabernaculi super structum* crudo latere thorur hispidis tantummodo instructum ciliciis* dispares incubabant. Ieiunabant sæpe: sine intermissione orabant, & quoscunque nouerant psalmos, noctu meditabantur. Vincebant tenebrarum chaos interiecto vigiliarum labore, omnemque dæmoniorum fraudem talibus euincebant studiis. Ministrabant egenis: curam pauperum omnino gerebant. Et quoniam adhuc iam dictus Ioannes carcere detinebatur, nos quoque ex antro educti his vinculis detinebamur: vtraque etiam virgo, Maria scilicet & Flora, tunc fœminarum latibulis causa fidei incolebant: aderat frequens eorum erga compeditos discursus, ex eo videlicet tempore quo beatus Isaac monachus, seu cæteri sancti, qui præditam veritatis præconio linguam, principibus, & iudicibus confessuri, quæ vera sunt, astiterant, & propter eandem veritatem occubuerant. Quorum constantia perdurabili, multiplici virtutum robore horum auctæ sunt vires. Nam ille viros perlustrans, illa suis retentas claustris fœminas requirebat.

IBI ego eum agnoui: ibi amicitiam eius adeptus sum, ibique se à nobis institui deprecatur, quid agi deberet tam de rebus, quam de gemino pignore, quod Deo donante acceperat. Si liceret tales destitui, quas utique post necem suam profano tradendas ritui altius condolebat: vel si illam diuitiarum copiam protinus fisco agglomerandam, inordinatam relinquere congruebat. Cui cum omnia intuitu regni cœlestis, & causa retributionis æternæ non solum relinquenda, verum etiam fugienda fore censerem, potissimumq; suarum potius animarum, quam liberorum esse commodis consulendum, quibus utique Christus vindex pater, & tutor est, nihilque profusorum temporalium præponi debere desiderio Redemptoris, seu fruendi sanctorum consortio docerem, confestim subiunxi: Si prouida facilitas suppetit, qua hæc omnia magistra intercedente discretione, ordinentur: vtile primo iudicamus sobolem tutior loco

Auulianus ad uxorem.

2. Corinth. 6.

Sapient. 5.

Ioan. 4.

* *Hispanif. mm. pronul. lo stragulo, aut vesbe. strato.*
* *Seorsum, alter ab altero.*
Ioannes confessor.
Maria & Flora.
Isaac martyr.

Eulogius Auulianus docet.

ri loco transponi, vbi Christo liberius assignetur: rebus quoque iuxta mandatum Domini venditis pauperibus erogari, quo expeditior vobis pateat deinceps post Christum ingressus. Sic denique veritas sancta sciscitanti se iuueni quatenus vitam æternam possideret: Si vis (inquit) perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni sequere me, & habebis thesaurum in cælis. Sed etsi pars aliqua in ^{Matth. 19.} * ^{pro, vultu} ^{coelestium} ^{inf. 45. 6.} stitutum relinquitur infantium, culpabile esse non poterit, quod multa patrum insinuant documenta. Ideoque si ad hanc dispensationem potestis attingere, optima res, & perfectius opus est: quod vos omnibus expeditis negotiis securius ad militiam cæli ire compellet. Sin vero quorundam difficultatum repagulis oblatrantibus, hæc dispensatio reuellit, & nulla interest libertas, qua hæc indulgentissime suppleantur, (præsertim cum magis ex aliquo perturbationes emergere formidatis, quæ vestra intentioni obsistant) non cunctandum est spernere patrimonium, quod multo melius & latius in cælo, quo vos nitimini proficisci, reperitur. Non filiarum affectus societati sanctorum est præponendus, cum & illas potest Deus in sæculo enutrire, qui compa-
 10 ctavit in vtero, siquidem ei prouida de omnibus cura est. Non omnes paruuli parentum industria refouentur, nec cunctæ proles nutritio educantur labore. Nascitur homo, orbatur in cunabulis solatio genitoris, non tamen Creatoris gubernaculo destituitur, qui est pater orphanorum, & iudex viduarum. O quam multi paruuli, nutricum cura delicatius educati, in deteriora deueniunt? quam plures pupilli ab horribili ege-
 20 state in magnarum affluentiam opum excrescunt, & fiunt multarum domini rerum, qui vix pauperrimo pane prouecti sunt? Multi ex Christianis progeniti, præpediente deliquo, ecclesiæ membro priuantur. Et nonnulli filij paganorum, præueniente gratia Domini, ad redemptionem fidei salutaris recurrunt. Nec istis sacrilegium obest parentum, nec illis prodest religiositas genitorum. Cum & hi à fide recedentes, Deo alienantur, & illi credentes in Christum (per quem iusti viuunt) eripiuntur diabolo, perenniter Deo cohærentes. Cuius rei testis est Dominus, qui in Evangelio proteruam Iudæorum arguens vanitatem ait: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à fu-
 30 rura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentia, & ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Et iterum: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni proicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

INSTRVCTVS igitur venerabilis iuuenis quomodo processum martyrialis prælij meditaretur, victorum se precibus solatiandum implorans, animo lætiori in pace discessit. Et cum nos sapius idem, quamdiu illa horribilium claustra carcerum habuere, non desisteret visitare: frequenter tamen prudentissima Sabigotho latibulum illud sceminarum, quo sacratissimæ virgines Flora & Maria detinebantur, noctu quasi vna è compeditis incoluit, vt vel consolaretur certantes, vel se affectui commendaret certantium. Imo potius vt pugnandi pro Christo rege vsibus imbueretur, haberetque
 40 consuetudinem præliandi. Instabat precibus, obsecrationibus laborabat, vt memores sui existerent, adepto post triumphum sponsi consortio, quo saltim effuso cruore cœlum ingredi mererentur. Dant illico fiduciam hoc præstandi beneficium sanctæ virginis, quæ suas nouerant in nullo repugnari post victoriam preces, nec poterant commilitonibus quicquam negare, quæ se non dubitabant audiri.

DV M ergo ancilla Domini Sabigotho proxime post martyrium virginum infra domesticos parietes Christo seruitutem minus suspecta persolueret, fessoque exercitatione vigiliarum corpori consulens paululum quieuisset, ferunt vtramq; virginem, Mariam scilicet & Floram, niueis amictas cicladibus, diuersarum ligustrium manibus gestantes manipulos, cum choro sanctorum phialas palmis gerentium, (quibus, vtputo, orationes eorum, qui ad prælium venerant informari, in conspectum Domini ferrent) omnes cœlestium luminariorum claritate fulgentes, eidem per somnium altitiffæ. Quas cum illa, vt arbitrabatur, sediliis se reclinari humillima supplicatione optaret, territa maiestate cœlicolum, vix tenui alloquutione aggreditur, dicens: Quam fiduciam olim præmissæ obsecrationis vobis in carcere, ô sacratissimæ virgines, me habere iubetis? Et si votorum meorum commodis potitura sum, gratissimis deflorate responsis, ne frustra currentes, in vacuum decidamus: ne vires nostri conatus vano consumantur labore, dum aliud intentio quærat, aliud merita expetant. Quia cum Deus plus meritis, quam precibus faueat, nouit tamen idem abdicare congeminatione precaminum, quam non iuuat dignitas meritorum. Idcirco, dominæ meæ sponsæ Christi

sti, si haecenus sustinendi praemium sponsonis vestrae spes nobis fida subsistit, enarrare iubete: quo promptius ad superna tendamus, quo validius in certamine roboremur. Tunc eam sanctae virginis caelestium diffusionem gratiarum sffatibus praeditis demulcentes: commoda (inquiunt) vestri laboris in aethereis reposita, tempore necessario vobis metienda, seruata sunt. Nec labetur praescriptorum merces ad praedium, quod cogit athletas inuictissimos ire ad regnum. Martyrium denique vobis a constitutione mundi diuinitus praefixum, & praedestinatum est. Quod vos post paululum impleturas, congruit felicioribus solito sanctitatis studiis insistere. Quapropter libamina sacerdotum laboribus vestris adsciscite: suffragia implorate Sanctorum: vbique vos precibus seruientium Christo committite: votiuo veneranda Dei sanctuaria discursu incolite, & omnium religiosorum inquirete obsecrationes. Quia, quamlibet praescripta vobis quandoque futura sint praemia, per hanc tamen industriam veluti quibusdam gradibus innitentes, tantae bonitatis arcem vos verum esse posse contingere: nostrumque sermonem huiusmodi certum esse indicio contestantes, instanti vobis certamine, adhaesurum contuberniis vestris * caenobiam nostrum mittemus, qui vobiscum palma potiturus martyrij caelitus ordinatus est.

*Sanctam
tyres ad Sa-
bigorhonem.*

* *Georgium
monachum
intelligit.*

POST hanc visionem oculis intuentis abductam, vehementius tantae rei miraculo beata Sabigotho ad perficienda bella Domini concitatur. Quae mox hilarior e somno exurgens, auget opera sanctitatis, fragilem ad pugnam erigit sexum, supernoque munere vires ad certandum corroborat. Hinc iam fiducia, spe firmiori virum informans, omnino terrenis exui edocet, quoniam a principio mundi caelestibus dedicati militibus, continuo post victoriam caelicolis admiscerentur.

HINC magis, magisque fruendi Redemptore & collegis sanctis ignito desiderio conflagrati, natorum postponentes affectum, spernunt quicquid mundialis peritura species continet. Omnia distrahunt, venditant vniuersa, quo liberiores in assequendo Christum existerent. Ex quo pretio quicquam infantulis relinquentes, totum aliud stipendiis applicant egenorum. Virorum ac mulierum visitant monasteria, praecipue tamen Tabanense caenobium, de quo saepius memorauimus, quia summis monasticae regulis disciplinae cunctum honestae famae rumoribus illustrabat Occiduum. Inde athletae fortissimi hauriunt documentum: inde instituta percipiunt: ibi se poculo vitae perennis ingurgitant. Ibi sanctissima Sabigotho frequenter cum ancillis Dei moratur: discit ibi totius sancti timoris industriam. Ibi geminum pignus sub beatarum tutela constituunt.

*Tabanense
caenobium.*

OSTYPENDA mundi renunciatio, & admirabilis ardor diuinus, quo filiorum affectus respuitur: quo opum affluentiae repugnatur: quo proximorum dulcedo refellitur: quo mors pro vita eligitur: quo labentia cuncta contemnuntur: quo intuitu aeternae felicitatis vincula, caedes, carceres, verbera, & tormenta pro summis habentur deliciis. Vna siquidem filiarum octennio, lustro altera ducebatur. E quibus ego post necem parentum minorem reperiens, vix tenerimo ore facundiam exprimens, me infantissime adhorretur, vt genitorum gesta scriberem, proderem actus, elucubra- rem trophaea. Et cum propter hoc quid ab ea beneficij praestolarer, exquirerem (miradicturus sum, tantillam aetatem talia quiuisset in promptu aduertere, nisi forte credendum sit, quod ab illo imbuebatur interius, qui ex ore infantium, & lactentium perficit laudem suam) impetrabo (inquit) pater tibi a Domino Paradisum.

*Aurelij filii
infantes.*

*Psalm. 8.
Diuisum in-
fantula ad
D. Eulogium
vessonsum.*

VERVM quia competenti occasione gratia differendi paruitatem infantularum, paululum ab ordine directo recessimus, quo rem scilicet post nouenum martyrij eorum mensam patratam subiungeremus: nunc arumnosae & sub mundanis adhuc molestiis laboranti inseruimus historiae. Non nos obinde fraterna infamare debet reprehensio, vnde culpabiles argui non veremur a Domino. Nec obstat vltimo, an priori, mediove loco veritas differatur, quandoquidem veritatis assertor nullatenus benedictione priuatur. Iccirco e vestigio repedantes, ad reliqua beatorum studiosius gesta referenda curramus.

CVM ergo intenti caelestibus, omni tempore vigiliis, orationibus, elemosynis, & ieiuniis incumberent: (frequenter tamen superno sydere in cubiculo suo, quo ista meditabantur, respersi sunt, adeo vt illapsum iubar aethereum omnem praesentis speciem luminaris interpollans, horridum esse chaos sui comparatione autumari compelleret) diuinis saepe reuelationibus eriguntur: fruuntur colloquiis Angelorum: latitia caelicolis mente & spiritu adunati, non sine graui molestia corporale onus ferebant. Quodam namque die, cum atrium serenissimi praepetoris nostri Al-

*Aluarium adit
aurelium.*

uari, toto in scripturarum scientia Occiduo laudati, gratia* collationis mutuae, no-
 4
 fraque alternanti propositione mentem erudiendi in scripturarum problematibus,
 petiuissem: reperi coram eo militem Christi Aurelium, consultum agonizandi qua-
 rentem, & quatenus arriperet martyriale auspicium implorantem. Quem idem Do-
 10
 ctor egregius, & temporis nostri fons sapientiae profluus, Patrum exemplis instituens,
 iubet primo constantiae vires perpendere, secretum suum aduertere: considerare ar-
 canum: & vtrum imminetia magis nosset ferre, quam declinare supplicia, vltimo ex-
 cepturus delicatis ceruicibus gladium. Et si magis merita martyrum adipisci, quam vo-
 cari martyr contenderet. Et si magis terris ignotus florentibus caelo meritis catalogo
 electorum sese affectaret describi, quam in supernis diminuto praemio, famosum tem-
 poralis martyrij anhelaret nomen habere. Tunc ille, se vsque ad mortem dimicatu-
 rum spondens, nulla prorsus vi tormentorum intentionem suam superandam esse fa-
 tetur. Mihi, mihi, inquit, maximum vitae solatium Christus est, & mori lucrum. Cui
 terrena conuersatio teterrimae noctis caligo est, & memoria transitus mundialis per-
 petuae lucis odorem aspirat. Fit commune deinceps gaudium causa nostri aduentus:
 de alterno admodum intuitu laetamur. Credimus interesse concilio nostro verbum
 Patris altissimi, qui vbique nomini suo dicato collegio se illabi testatus est, dicens: Vbi-
 20
 30
 cunque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Et
 cum plura suo agoni competentia referremus, idemq; gratissimis animis nostrum ex-
 ciperet documentum: satis, vt reor, collatione nostra iuuatus, continuo bella Domini
 initurus, ad propria regreditur.

BEATA vero Sabigotho nonnullis ante passionem diebus dum sola domo resi-
 deret, Christumq; ob perfectionem martyrij sui, quibus posset* questibus obsecrare
 tur: subito astare sibi mirae pulchritudinis virginem cernit, angelico vegetatam deco-
 re, primum, vt putabatur, adolescentiae florem gerentem. Cui cum illa diceret: Tu
 quis es filia? & si e vicino accedis, causas tui aduentus ediscere. Protinus spectabilis
 virgo, soboles, inquit, amici vestri Montesis sum, quam tu mundialibus ærumnis scis
 olim exemptam, quamque eadem hora, qua supremis vexabatur angustiis, priusquam
 30
 propius visitares, reperisti exanimem. Et cum te ego saeculo pene eliminata non no-
 uissem, ipso tamen obitus mei momento quis esses Domino reuelante agnoui: & nunc
 eo mittente praevia nunciatrix palmae tuae accessi. Instat namque iam vobis tempus
 exequendae victoriae: adsunt dies publice profitendi fidem Catholicam, hostemque te-
 pellendi teterrimum. Quibus sedatis litibus caelorum penetralia vos coronandos
 adsument, perpetua deinceps pace fundatos. Igitur scrutans cor suum venerabilis fue-
 mina, secumque meditans eloquium adstantis, confestim reuoluta memoria, rem
 gestam agnoscit, & priusquam grates euangelizanti sibi puellae referret, labitur a con-
 spectu eius illa virginalis species aetheris nuncia, & praeco sui martyrij. Fit laeta tali pra-
 conio: animatur caelesti oraculo, & tanto spe firmiori ad praelium excitatur, quanto se-
 se patrae actionis veritate cernit informari.

VERVM vt magis magisque scopo praedestinationis suae Intenderent, essentq; non
 dubij de mercede reposita, siue vt sanctarum virginum impleretur edictum: octonis an-
 te suam captionem diebus, dudum promissus ille confessor contuberniis eorum adsci-
 scitur, & inconuulsibiliter his quodammodo alligatus, felici martyrio omnes sub vno
 momento pariter coronantur. Idcirco congruum iudicauimus, eiusdem monachi ra-
 tionem, quia optio intercessit, exponere, & quod vehementi admiratione ætatem no-
 stram eius causa concussit, succiduis quoque generationibus opere dignum relegenda
 mandari: vt in eo Catholicorum religiositas incremento fidei augeatur, in quo sui Re-
 demptoris oraculum speciali quodammodo cernit esse veritate impletum. Praedixe-
 40
 50
 rar quippe magister noster & Dominus, quod multi ab Oriente & Occidente venien-
 tes, recumberent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno caelorum. Quod testimo-
 nium reuelatis contuemur effectibus in ipso monacho, atque leuita Georgio omnino
 perfectum.

HVIC rus Bethlemiticum ortum, & incolatum aethereum peregrina littora
 contulerunt: hic, inquam, vir vltra maria procreatus, ab adolescentia seruitute Dei ob-
 lectatur. Viginti & septem annos apud monasterium sancti Sabbæ, quod ab Hiero-
 solyma in parte Australi octo miliaribus distat, cum quingentis, (vt ipse nobis ore suo
 professus est,) qui in eodem caenobio morabantur fratribus adunatus, sub regulari
 magisterio deguit. Quem venerabilis Abbas Dauid, eius asciterij tunc procurator,
 ob* stipendium monachorum Africam mittens, is nullo modo tot interiacentia ter-
 60
 70
 80
 90
 100

* Pro, collo-
 quio, aut co-
 nersatione.

Ad Philipp.
 10.

Matth. 18.

* pro, latente
 intentionibus,
 aut querelis:
 unde vulgari-
 re nostrum no-
 men, Quæst
 tractatum Si-
 detur. Vnde
 S inf. page
 32.
 Montesi sa-
 lia Sabigo-
 thoni appa-
 ruit.

Matth. 7.

Georgium mo-
 nachum.

Sancti Sabbæ
 monasterii.
 Dauid ab-
 bas.

* vultum, &
 elemosinam.
 sup. p. 44.

*Africa Ec-
clesia D. Eu-
logij tempore
afflictissima*

rarum, mariumq; distulit subire discrimina, quibus utique incunctanter commodum summæ virtutis obedientiæ nouerat promereri. Sed cum ibidem vapulare asperius Dei Ecclesiam incursionem tyrannorum reperisset, Hispaniam quoque eorum, quibus missus fuerat, consultu aggreditur. Erat enim, ut ipsi de eo certissime approbauimus, summæ humilitatis, magnæq; abstinentiæ vir. In omni eloquio suo, dicto, atque responso timor Domini resonabat: ocius semper de puro cordis fonte charitatem exhauriens, fauam dilectionis promebat. Prædicabat cœlestis desiderij requirendam esse compunctionem: mortificare cum vitiis & concupiscentiis membra iubebat, ut in aduentum Domini reciduo virtutum animata vigore, gloriosiora cum ipso apparent. Ità sobria præditus sanctitate, iustus videri, vel dici nimium recusabat, iucundus admodum, hilaris, modestus, & abstinens sic utebatur mundo, tanquam non uteretur. Et cum forte, fraterna impetrante charitate, cibum sumere cogetetur, epulabatur parcius: bibebat sobrie, ut magis abstinentem iudicares, quam vescentem. Merum aqua tamdiu temperabat, vsque dum color inficeretur, sapor abesset. Insipidus namque ille gustus, (ita referebat) nec bibere nimium, nec temulari conuiuium patitur. Crebrius ad exorandum currebat: vigilabat attentius: sæpius corde diuinum carmen meditabatur, dicebatque: Benedicam Domino in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et cum variis linguis peritus existeret, Græca scilicet, Latina, atque Arabica: nec qualemcumque saltem propter has gloriam affectauit. A die qua monasterium petiit, & cohortibus monachorum ascitus est vsque ad coronam martyrij sui, (ut ipse quibusdam secretius retulit) nec lotus aqua, nec balneis vsus est. Quamdiu nobiscum conuersatus est, nulli omnino ordinem suum reuelauit, nisi cum iam carcere detineretur.

Psalm. 33.

6 COMMENTATVS est fratribus, ac propinquis suis, cunctisq; patriæ suæ ciuibus martyrij sui breuiarium: quod mihi causa expoliendi transmisit: ne incultior sermo fidem rei gestæ, quibus mittebatur, adimeret. Ibi in principio dictionis suæ monachum se, atque leuitam fore testatus est. Verum quid opus est sermonem in longum protrahere? Quasi non summam reuerentiam vitæ hominis Dei martyrialis cruor adhibeat, præsertim cum quantus, & qualis exiterit effusus propter iustitiam Dei ipse eius martyrialis cruor insinuet, & quod peregrinus mundo peregrinam non renuens sepulturam, omnem penitus genitalis soli, affiniumq; affectionem repulerit. Aut quæ potius laus militem Christi extollet, quam pro Domino mortem, pro vita animam, pro crucifixo cruorem dedisse? ut ipsum esset redhibitio famuli, quod exitit victoria crucifixi. Quomodo autem beatus minister cœtui sanctorum agglomeratus fuerit, melius ore ipsius sancti Georgij credimus posse innotescere, quo vel nostræ dictionis series, interposito martyris eloquio, quasi desuper benedictionis sale condiantur: vel præstantius commercium suæ connexionis cum cæteris sanctis eodem narrante addiscatur. Nam & ipsis diebus, quibus vna cum sanctis habuit conuersionem, sua ac prædictorum martyrum gesta breui satis stylo exponens, vltimo nobis comprobanda direxit. Ex cuius dictis ea huic operi inserenda curauimus, quæ ad insinuandam eorum coniunctionem satis esse præuidimus. Cætera vero, quæ post defectum sermonum serui Dei sequuntur, nos obtentu, quo cœpimus, indagauimus. Inquit autem hoc modo.

Georgij monachi epistola.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vniuersæ Catholicæ Ecclesiæ à me indigno & peccatore Georgio monacho, necnon & diacono fratre, & collega seruorum Dei filiorum sancti Sabbæ quingentorum virorum, perfectam in Domino IESU Christo salutem. Cognoscite, ô fratres charissimi, introitum meum in Hispaniam nihil aliud fuisse, nisi gratia stipendij vestri requirendi, qui sub arctissima regula, & regimine sancti patris Dauid Hierosolymis degitis. A quibus Africam missus, deinceps in Hispanias commigraui. Sed hanc ipsam * insulam nimis afflictam reperiens, cœpi cogitationibus variis æstare, ut aut proprium solum reuiferem, aut regna Christianorum, id est, Franciam peterem. Et cum proximos, & charissimos super hac re consulere, nonnulli peragrarere iubebant, plerique ad cœnobium meum reuertere cogebant. Hinc velut dubius, diuerso præpeditus tractatu, cui me primo cogitationi submitterem, nesciebam. Pergens autem de Corduba ad Tabanense cœnobium, quo fratrum & sororum benedictio iter meum comitaretur, dixit mihi Abbas ille Martinus, & soror eius domina Elisabeth. Veni frater, & accipe benedictionem ancillæ Dei Sabigothonis. Quæ mox ut me intuita est, promissus (inquit) nostri certaminis comes, & collega, hic monachus erit. Ego vero agnita causa eius, & ratione comperta, illico pedibus eius aduolutus pro me Dominum exorare rogavi, ut forsitan Spiritus sancti respectu illustratus, ad ea, quæ illa præstolabatur, peruenire meruissem. Et illa: Vnde hoc no-

* Quod per mare ex Africa in eam transierit, ita vocat.

Tabanense monasterium.

hoc nobis (inquit) pater, vt tu cum peccatoribus pergas? Cumq; eadem nocte ibidem mansissem, apparuit mihi in visione noctis ipsa venerabilis mulier Sabigotho, & nescio quod genus odoramenti pretiosissimi ligni accommodans, referebat. Ditiore ex hoc mihi thesaurus est. Mane autem facto, descendimus ambo in ciuitatem ad virum suum Aurelium, prostrauiq; me pedibus eius, petens ab eo, vt oraret pro me, quod illis in martyrio socius essem. Qui statim præbens assensum, exarsit in me ignis cœlestis per orationes eorum, & factus sum vnus ex illis: & ex tunc non sum ab eis separatus, sed omnes pariter in domo sancti Aurelij congregati, reddimus Domino cum iucunditate vota laudationis. Ibi apud illos reperi beatum Felicem cum coniuge sanctissima Liliofa, qui & ipsi iam omnia sua vendiderant, & locis sanctis, seu pauperibus erogauerant, parati omne genus tormentorum propter filium Dei, & dilectionem eius suscipere. Eadem hora exiui ab eis, & causas, quibus præpediebar, in omni festinatione composui. Et sic demum valde iam roboratus, ad eos reuerti. Qui læti & exultantes de reditu nostro, gratias Deo referunt, dicentes: Scimus, frater charissime, quia Dominus te misit ad nos. Post hæc omnes in communi cœpimus cogitare, quomodo ad desideratam perueniremus coronam, & ita Domino dispensante visum est nobis, vt pergerent sorores nostræ reuelatis vultibus ad ecclesiam, si forte nos alligandi daretur occasio, & ita factum est. Nam reuertentibus de ecclesia mulieribus, quidam præpositus obuius adstans, cum causam religionis agnosceret in fœminis, illico viros interrogat, quid sibi vellet ille recursus fœminarum ad sanctuaria Christianorum? Qui responderunt: fidelium mos est ecclesias visitare, & atria venerabilium martyrum pio deuotionis affectu requirere. Vnde quia Christiani sumus, ideo nos ipsius fidei gestare vexillum profiteamur. Statimq; iudici delator accedens, omnem rationem nostram coram eo dolosis linguis proponit. Post hæc vadit dominus Aurelius filias visitare, quibus pacis osculo vale dicens, cœlesti virtute armatus ad prælium festinauit. Sed hic iam sanctus Georgius stylum compescens, nos quæ restant, vt ocepimus, prosequamur.

I P S O postea die, quo se beatus Aurelius nouerat comprehendi, priusquam auroræ crepusculum respiraret, domo nos gratia valedicendi reuifens, precatur pro se Dominum exorare, sui que agonis fautorem per nos fraternam fieri charitatem exponat. Ibi nos illi commendauimus. Ibi patrocinium suum pro nobis, & pro omni ecclesia fieri, osculatis manibus eius, impetrauimus. Post hæc, datis inuicem osculis, separamur in pace.

I G I T V R, cum prolatam aduersum Dei sanctos iudex quæstionem intenderet, sciretque authorem huius rei esse Aurelium: grauius ex hoc interius vulneratus præcepit eos quam propere suis conspectibus exhiberi. Tunc milites rapido cursu domum beati Aurelij occupantes, qua omnes sancti collecti manebant, præforibus clamare cœperunt: Exite miseri: exite cominus morituri, quibus vita præsens tædium est, & mors pro gloria computatur. En iudex vocat, instat decretum ultionis effundere: contere vult recedentes à cultu, rebellia paratus colla præscindere: pergite vos modo iam debitum mortis exoluere, & commissæ præuaricationis pendentem sententiam. Ex hinc viri cum mulieribus suis quasi ad epulas inuitati procedunt: vadunt ouantes: læti profiliunt; putares eos iam apud iudicem sua inuenturos donaria, qui nihil aliud habere poterant, quam tormenta. Et cum se Georgius sanctus à militibus cerneret non teneri, illico sancta fretus audacia in exprobrationem licetorum conuersus. Quare (inquit) priuilegium hoc fidelibus irrogatis, & vanum colere violenter cogitis numen, quos sancta fides proprios hætenus vendicauit? Vt quid alieni à Deo vero perditioni vestræ agglomerare nitimini prædestinatos ad vitam? An non poteritis vos infernalibus claustris adire, nisi nos comites habeatis? Nunquid sine nobis æterna vos cruciamina non adurent? Vos abite, vos illuc pergite perituri, quo simul cum duce vestro inferorum deliciis perfruamini. Nam quid nobis cum tartaro, quem CHRIVS Deus noster penetrauit, absorpsit, expoliavit, & vicit: vt non iam auderet fideles addicere, qui pridem consueuerat priuilegio suo Sanctos diripere? Vix ille sermonem compleuerat, & iam furens dextra satellitum in iniuriam monachi laborabat. Quem diuersis laceratum stimulis solo allidentes, calcibus etiam, pugnisque acerrime tundunt. Cui cum sancta Sabigotho (iam emortuum putans) surge, frater, eamus, clamaret: ille, quasi nihil mali esset perpessus, respondit. Hæc omnia, soror, meritorum commodis profunt, augentque coronam. Et ita, seminecem à terra leuantes, pari cum sanctis ductu iudici astare fecerunt. Quibus oblatis, cum primum ab eis blando affatu requi-

Aurelium cum te martyrium Eulogium inuifit.

IO Antiquum H. Franciscus in de osculatis diu manibus mos.

Aurelium cum ceteris comprehensum.

Georgium capitur, & miserere pulsa tur.

reret, cuius rei causa à cultu suo recederent? viuere recusarent? niterenturque per-
dere temporalium commodum multiplici deliciarum flore vernans? quos vtique
postmodum in futuro non solum muliebris oblectatio admirabilis, verumetiam di-
gnitatum, & ferculorum copia demulcendos expectaret: protinus quasi ex vno ore.
Nulla (inquiunt) ò arbiter temporis, affluentia lucris comparatur æternis, quorum
gratia hanc vitam despicientes per fidem I E S V Christi, qua omnis sanctitatis opera-
tor iustificatur, eius denique in futurum benedictionis requie, quæ sanctis promissa
est, nos potituros confidimus. Omnem vero cultum, qui à Christi diuinitate dissen-
tit, nec profiteretur sanctæ Trinitatis essentiam, refutat baptismum, infamat Christi-
colas, sacerdotio derogat, omnino reprobum iudicamus, pro nihilo rerum labentia 10
computantes, quæ non diu subsistunt: quæ autem diligentibus se Christus promittit,
cum sint ineffabilia, semper tamen indefessa iugitate perdurant, & nec oculis con-
templantur, nec aure captantur, nec corde perpenduntur. Verum, vt credo, quid-
dam etiam aliud religiosius diffuso ore sanctis ante iudicem afferentibus, sectamque
impiõrum fortiter expugnantibus, in furore maximo concitatur iudex: rapido tra-
ctu eos carceri applicandos insinuans, importabilium vinculorum onere aggruari
decreuit.

*Sancti in
carcerem
missi.*

CONTINVO exultantibus animis beati martyres ergastulum adeuntes, gau-
dent auspicio passionis, paruipendunt supplicium, perstreperunt hymnos, insonant
laudes; psalmos persoluunt; insistent orationi, qua fauente Domino victoriam adi- 20
pisci præualeant. Visitantur ab Angelis; miraculis illustrantur; dissiliunt vincla; &
non audent restringere, quos Christus absoluerat. Ibi etiam, quam cælis sortem ha-
berent, reuelante Deo agnoscunt. Hinc de palma securi manentes, & Christum, cui
fideliter seruierunt, cernere festinius anhelantes, dilatant vsque in quintum diem mor-
tem suam, serumque putant se diutius elongari ab illa suauitate regni cælorum, quam
crebris iam corporeis † vsibus ferme intuebantur.

11
forte, visibus

AT CVM iam in forum prosternendi educerentur, venerabilis Sabigotho ar-
mare virum sanctis alloquiis cœpit, confortat, instruit, & confirmat. Introducuntur
palatio, consulibus adsistunt, adhibentur opes, exhibentur fasces, quibus, si crede- 30
rent, fruerentur. Sed his oppido in professione sua demorantibus lictoribus perimen-
dos instituunt consules: sospitem abire sanctum Georgium decernentes, pro eo quod
iidem ipsi optimates & priores palatij nihil conuitorum proferentem eum aduersus
vatem suum audiissent. Ille vero minister egregius protinus, vt se comperit derelin-
qui, nec sub vno cum sociis ictu mucronis perimendum institui: cur ait, ò principes
de professione mea, quam coram vobis non protuli, dubitatis? aut putatis me de dis-
cipulo Sathanæ quidquam prosperum cogitare? Ego enim, vt verius agnoscatis illum
angelum, qui eidem præceptori vestro, transfigurando se in spiritum lucis, apparuit;
dæmonem credo fuisse, & hunc cunctis abiectiorem hominibus adiudico, vtpote
diaboli credulum, Antichristi ministrum, & vitiorum omnium labyrinthum: qui non
solum se voragini barathri immerferit, verum & nos sequipedas sua per inania insti- 40
tuta æternis dedicarit incendiis. Tunc, in insaniam proceres concitati præualidam,
vna simul cum cæteris sententia necandum præcipiunt. Ac sic primo beatum Felicem,
deinde sanctum Georgium trucidantes; post venerabilem Liliosam, vltimo egre-
gios Agonistas Aurelium & Sabigothonem interimunt, 6. Kalendas Augustas, Era
dies Iulij 27. DCCCXC.

12
*Annus Do-
mini Dcccxi.
dies Iulij 27.*

13
*Pilemelari-
ense mona-
sterium.
Sancti Chri-
stophori mo-
nasterium.
Basilica san-
ctorum Fan-
stii, Ianuarij,
& Martia-
li.*

QVORVM corpora nostri Christiani furantes diuersis locis recondunt. Geor-
gius namque cum sancto Aurelio Pilemelariensi cænobio seruantur. Beatus Felix san-
cti Christophori, quæ ultra flumen est, aulam tuetur. Sancta Sabigotho sanctorum
trium cineribus adunata est. Requiescit apud Genesium martyrem venerabilis Lilio- 50
sa. Capita vero Georgij & Sabigothonis incolunt. * * * *

14
*Sancti Ge-
nesij basili-
ca.*

HI SVNT qui propter testimonium Dei, & fidem I E S V Christi, vsque ad mor-
tem certantes, nihil amori eius præposuerunt, non filios, non parentes, non affines,
non proximos, non amicos, non res, non vicos, non possessiones, non prædia. Sed
omnia post tergum abiicientes, mortificatis cum vitiis, & concupiscen-
tiis corporibus, ad æternam immortalitatem producti sunt.

Regnante Domino nostro I E S V Christo
in sæcula sæculorum;

Amen.

J Christophorus, & Leouigildus monachi martyres. Cap. XI.

DEINDE Christophorus monachus contribulis noster, ephebus adolescēs, ¹
 Cordubæ natus, & à pueritia nostri auditor, qui post nostrū magisterium ^{S. Martini}
 cœnobium S. Martini, quod est in montana Cordubensi, loco, qui appel- ^{monasteriū}
 latur Roiana, ingressus magnum pie volentibus conuersari specimē san- ^{Roiana di-}
 ctitatis ostendit. Hic agnita præcedentium nece sanctorum concito gressu in urbem ^{ctum.}
 descendens, mox obuiare iudici non extimuit: & reddēs coram eo testimonium ve- ²
 ritatis adnuntiat Euangelium, sancta Domini prædicat, prophanationibus deditum
 vulgus exhortatur, arguit male credulos, luituros cum authore falsario æternum pro-
 fert incendium. Quem continuo iudex sæuo commotus furore carceri deputat: arcti-
 oribus macerandum vinculis commendat.

¹⁰ **T**VNC etiam Leouigildus monachus Eliberi progenitus, plenæ iuuentutis, vir ³
 sanctus, iustus, & timoratus ex cœnobio sanctorum Iusti & Pastoris, quod est in interio- ^{Eliberi Urb.}
 ri montana Cordubensi, loco qui dicitur Fraga inter cliuosa montium & condensa syl- ^{Sanctorum}
 uarum, confini viculi Leiulensis, qui à Corduba distat quinque milliarios lustros, quo ^{Iusti & Pa-}
 se nuper moraturus contulerat, martyrio potiturus aduenit. Et priusquam forum in- ^{storum mona-}
 traret, instituēdi se gratia nos inquirens, obsecratur, precatur, exoptat, vt conatus suos ^{sterium.}
 nos precib. iuuaremus, eiq; benedictionem consummandi agonem traderemus, pro- ^{Fraga.}
 mittens se nostri curam gerere ante Dñm. Cumque à nobis firmatus in pace discede- ^{Leiulensis}
 ret, mox coram iudice suam relaturus professionem adstans, dat testimonium fidei ^{Vicus.}
 secundum cæterorum constantiam: qui cæsus alapis, conuictisque distentus illico a- ⁴
 pud sæuos carceres traditur alligandus. Ibi se famuli Dei alterno fouent consultu, ro- ^{Leouigildus}
 borantur in inuicem: sicque pari voto con nexi, cum iam mactationis hora instaret, præ- ^{Eulogium}
 ire S. Christophorus B. Leouigildum reuerentia ætatis exoptat, postmodum ipse ruitu- ^{adst.}
 rus. Et ita hoc ordine vterque interiit, 13. Kal. Septemb. Era qua supra. Quorum corpo- ⁵
 ra suppositis adusta incendiis, antequam penitus vrerentur, fidelium cura erepta apud ^{Annus Do-}
 basilicam Sancti Zoili sepulta sunt. ^{mini Decclij.}
³⁰

J Emila, & Hieremias martyris. Cap. XII.

DEst non longo iterum interuallo, duo adolescētis illustres ex ciuibus Cor- ¹
 dubensib. nobili familia procreati, ad palestram martyrij cucurrerūt. Emi- ^{Basilica S.}
 la scilicet, & Hieremias, qui ab infantia sua apud basilicam S. Cypriani lite- ^{Cypriani.}
 ras edocētes, vnus ad ministerium diaconij consecratus, alter in habitu lai-
 cali degebat simpliciter. Et quoniam vterq; Arabico insigniter præpollebat eloquio,
 ferūt tanta per eandem linguā in eorum vatem volubilitate egregium Emilam exagge-
 rasse opprobria, vt præcedentium martyrum conuicia obliuiscerentur, cernentes ho-
 rum prosequutiones contra suum dogmatistam acrius inualere. Et idcirco nō iam so-
 lummodo de mortib. resistantium sibi excogitare cœperunt, verumetiam totam ex-
 tirpare Ecclesiam ruminarūt. Quoniam nimio terrore tot hominum recurrentium ad
 martyrium concussa gentilitas, regni sui arbitrabatur excidium imminere: cum tali et-
 iam virtute præcinctos paruulos præuideret. Quos per carcerem maceratos, postremū
 gladio vindice peremerunt. Et cum totus ille dies clara esset serenitate lustratus, sub-
 ito eadem hora qua decollati sunt, vehemens tonitruorum fragor exurgens mundo in-
 cutitur. spargit radiātia lampadum fulgura æther superos auelli cardines existimares.
 Armatur nube grandinum axis: fuscatur dies: turbinibusque inficitur aër: pios cecidisse
 athletas elementa fatentur. Quorum corpora equuleis suspendentes, vltra annum
 statuunt, 17. Kalendas Octob. Era qua supra.

J De Rogello, & Seruio Deo martyribus. Cap. XIII.

QUo adhuc præfatos martyres ergastula haberent, ecce alij duo superuene- ¹
 runt eandem quam cæteri professionem tenentes, eodemq; voto hostē fi- ^{Eliberi Urb.}
 dei expugnātes. Quorum vnus Eliberi progenitus, ex vico qui dicitur Pa- ²
 rapanda, monachus & eunuchus, iam senex prouectusq; ætatis nomine Ro- ^{Papapanda}
 gellius aduenit. Alter, Seruio Deo vocatus, spado adhuc iuuenis ante paucos annos ab ^{Vicus.}

Orientis partibus ultra maria in prædictam urbem habitaturus peregrinus accessit. Hi vero pari se fœdere colligantes, vnum propter iustitiam Dei vsque ad mortem certandi votum gesserunt, nullo casu ab inuicem recessuri, quousq; cœlestia sanguine mercarētur. Ideoque sanum illud sacrilegorum petentes, in quo exceptum vulgus abominabiles ritus sapius reddere conuenit, transcendunt limina, turmis se ingerunt, prædicant Euangelium, sectam impietatis subsannant, arguunt cœtum. Appropinquasse regnum cœlorum fidelib. infidelib. autem gehennæ proponunt interitum, quem proculdubio ipsi incurrerent, nisi ad vitam recurrerent. His, & huiuscemodi verbis populū exhortātes, necdum ab ore eorum sermo recesserat, & ecce, quasi crepitans in sentibus rogas cohors malignantium aduersus Dei famulos exardescēs cedit, lacerat, percutit, obruit, 10 nititurq; perimere sanctos, qui delubrum suum intrare præsumpserant (quod apud illos quoq; grande facinus reputant) & nisi iudex adesset, qui quodā priuilegio potestatis insanientis populi murmur compescuit, tunc iā vitę spiraminib. priuarentur. Quos ereptos cædentium manib. carceri deputans astringi ferro grauius iubet, furibusq; admiscet. Ibi etiam adhuc prædicant, prophetizant, instare mortem tyranno annuntiat, laudant religionē, vanitatem refellunt. Et cum penitus vigor mēbris deesset, qui ferret supplicium: non tamen destitit lingua vsq; ad mortem à præconando veritatis oraculo. At vero pro eo quod templū suum Euangelizando intrassent, decernunt eos tyrāni & consules, prius manib. pedibusq; abscissis, decollari postremo. Gaudēt tali decreto famuli Christi: exhilarantur oppido huiusce mortis sententiā excepturi. Instat ferocissimus carnifex, clamat, frendet, minatur, festinare ad pœnam iubet electos, quos utique cernebat maiorem migrandi habere affectum, quā idem inferendi interitū gerebat. Quis illius horæ, fratres charissimi crudelitatem exponat? quis referat clades? quis cruces adnuntiet? quis deniq; admirabilem sanctorum enarret constantiam? Cum & ipsa gentilitas, tali spectaculo stupefacta, nescio quid de Christianismo indulgentius sentiebat. Igitur statuti in loco decollationis martyres sancti, antequam licet admoneret, palmas extendunt, lacertos parant: iniectumq; iugulum vlnis excipientes, in diuersa manus dissiliunt. Deinde crurib. amputatis, nulla compuncti tristitia abscissis denuo collis corruerunt. Quorum cadauera, vt erant truncata, patibulis affigentes, ultra fluuium crucibus cæterorum adsciscunt, 16. Kal. Octob. Era qua supra. 30

Martyres ante obtruncationem dispersi.

4 Annus Domini Occelij. dies Septembrii. 16.

¶ Consilium Christianos disperdendi, quod rex cum proceribus inijt. Cap. XIV.

RÆTEREA Martyrum causa Ethnici conturbati, ipseque rex in furorem maximum concitatus, varia corde præmeditatur, quibus posset intentionē sanctorum reprimere. Sciscitatur etiam sapientes, explorat philosophos, regniq; sui consules super hac re percontatur. Qui omnes vnanimiter in perniciem conspirantes fidelium, eōprehēdi Christianos, & vinculari sub arctissimos carceres decreuerunt. Tunc iam proculdubio enecandi eos difficultas fuit adēpta, si quisquā vatis sui temerari⁹ exprobrator ultra occurreret. Hac nos miseri opinione cōperta, diffugimus, abimus, euagamur, delitescimus, timidoq; discursu & habitu demutato nocturna silentia carpimus. Decidente folio exturbamur, crebro māiones mutamus, tutiora loca requirimus, ac tremebundi vndiquaq; dilabimur, mori formidantes per gladiū, quandoq; morituri per debitum. Qui ideo forte martyriū fugimus, nōquia timeamus mortē, quæ quandoq; ventura est: sed quia indigni sumus martyrio, quod quibusdam, & non omnibus datum est. Qui .n. nunc martyrizantur, & martyrizandi sunt, ab initio mundi præscripti sunt, dicente Apostolo. Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, illos & glorificauit. 40

1 Christiano. vj. disperso.

Martyrium Des est doni. ad Rom. 8.

¶ Christianorum perturbatio, & eorundem varia sententia in concilio Episcoporum Corduba congregato. Cap. XV.

MULTI Igitur horreo inutiles Dominico, eiekti foras de rete apostolica, ab eo, qui non vt bonos vasis recondere: sed potius vt stipula, inextinguibili meruerunt incendio deputari, nobiscum vel fugere, vel compati, vel etiam delitescere recusantes; pietatem relinquunt, fidem præua-

Matth. 13.

1

præua-

præuaricantur, abdicant religionem, crucifixum detestantur. Sese (proh dolor) impietati tradentes, submittunt colla dæmonibus, blasphemant, detrahunt, subuertunt-
 que christicolæ. Plurimi etiam, qui pridem nobiscum sano sensu victorias martyrum
 prædicabant, constantiam efferebant, laudabant trophæa: extollebant agonem: tam
 ex sacerdotibus, quam ex laicis sententias mutant, aliter sentiunt, iudicant indiscretos,
 quos hæcenus felicissimos afferebant, pro eo quod ipsi sancti infirmioribus nolentes
 10 compati, suæ potius tranquillitatis, & pacis commoda, quæ in cœlestib. sanguine mer-
 cari fidebant, quam nutanti Ecclesiæ inter scopulos perfidorum consulere studuerunt;
 quibusdam ex lege sententiolis, immutationem oris sui, ac linguæ versibilitatem quasi
 roborare nitentes. Non perpendentes, quod nullus tantæ præscriptus militiæ, & cœle-
 sti curiæ adnumerandus, instante hora vocationis, nexibus retineri posset mortalibus:
 cum quotidie in scripturis sacris nobiscum perlegant, quod nec vita, nec læua pericula,
 nec ipsa etiam mors sanctos à charitate Domini nostri IESV Christi auellere vnquam
 præualeant.

ILLI autem, qui ab initio actus non destiterunt infamare sanctorum, fœdaque
 susurratione eorum conati sunt intentionem euertere, bellum quod militibus glorio-
 sis nequieuerunt inferre, in nos crudeliter vertunt: nosque authores huius rei existere
 asserentes, nostro instinctu illa omnia perpetrata fuisse accusant. A deo ut quidam illius
 temporis publicæ rei exceptor, præpotens vitiis & diuitiis, solo Christianismi nomine
 20 denotatus, operibus autem Deo & angelis eius ignotus, à principio certaminibus bea-
 torum infensus, detractor, derogator & infamator eorum, iniquus, tumidus, elatus, su-
 perbus & improbus, quodam die præsentis concilio Episcoporum multas aduersum
 me, linguam commouens, exaggerauerit contumelias. Anathematizare sanctos de-
 cernit talia meditantes, maledicere imperat, persequi stylo iubet electos. Verens infe-
 licissimus omnium, ne iacturam honoris patiatur. Quî non solum nullam reuerentiam
 sanctis exhibere studuit, verum etiam prædicare sinistrum esse, quod agunt in populis,
 præcepit.

Et quanquam metu compulsi, seu metropolitanorum iudicio, qui ob eandem
 causam tunc è diuersis prouinciis à rege fuerant adunati, aliquid cõmentaremur, quod
 30 ipsius tyranni ac populorum serperet aures: inhiberetur esse martyrium, nec licere cui-
 quam deinceps ad palestram professionis discurrere, præmissis pontificali decreto ipse
 literæ nuntiarunt. Eademque schæda minime decedentium agonem impugnans, quod
 futuros laudabiliter extolleret milites percipitur: verum tamen allegoricæ ædita, nisi à
 prudentibus aduerti non poterat. Non tamen inculpabile illud fuisse putamus simula-
 tionis consultum: quod aliud gestans, & aliud sonans, quasi à discursu martyriali plebè
 compescere videbatur. Quinimo nisi legitima satisfactio, saltem pro plebe nullatenus
 7 remittendum esse confitemur.

40 ¶ *Habdarraghman rex subito moritur, filius eius Mahomad in regno
 succedit. Cap. XVI.*

DEnique cum ex omni parte Christianis immineret interitus, ardensque
 immani furore comminatio principis multos electorum errare compelleret:
 plerique nobis illam exprobrationem Israeliticam, cum se grauius
 opprimi cernerent, inferebant, dicentes. Videat Dominus, & iudicet, quoniam
 50 fœtere fecistis sudorem nostrum coram hoc tyranno, & seruis eius, & præbuitis
 eis gladium, ut occiderent nos. Crescente etenim numero martyrum, crescebat in ma-
 ius iracundia principis, augebaturque fidelibus conturbatio, ut pene casus nostri olim
 Pharaonicis contra Israel persequutionibus computarentur. Qui sicut ob interuen-
 tum Moysis ad Pharaonem pro populo Dei acrius Ægyptij desæuiunt, & operum gra-
 uissimorum importabili calamitate subditos opprimunt: ita quoque & nos ex eo, quo
 sancti ad prælium descenderunt, ut loquerentur ex nomine Domini nostri IESV Chri-
 sti coram rege, & profiterentur consulibus & iudicibus Euangelicam veritatem, pro-
 deretque falsitatem vatis iniqui: solito asperius euertimur, & funditus à ministris dæ-
 moniorum perdendi insequimur. Cumque tanta coarctati angustia crebrius gemere-
 mus, & latentibus ac vagantibus nobis, denuo Pontifex horribili carcerum specui tra-
 deretur, nullusque nobilium laicorum ingredi fores auderet, futurum in perendie et-

3 *Habdarrab
gman regia
miser obitus.* gastulum metuentes: cœpit rex alta ædium petere, scanditque sublimē solarium, oppi-
da lustraturus, confestimque è regione pendentia stipitibus sanctorum corpora intue-
tur. Continuo suppositis ignibus cremari ea præcepit. Quorum cineres Deo fautore,
per loca sancta repositi sunt. Et, ô, ad miranda potentia saluatoris, & stupenda virtus
Domini nostri Iesu Christi, qui semper quæsitus in tribulatione ad sistit, pulsatus aperit,
inuocatus exaudit. Nam os illud, quod sanctos Dei comburi præcepit, repente eadem
hora diuinitus obstruitur, lingua vero angelo percutiente repressa, suo hærens palato,
vltra fati non potuit. Sicque portantium manibus in stratum reductus, quadam noctis
4 *Mahomad
Res.* ipsius hora spiritum reddens, priusquam rogos sanctorum cadauerum extingueretur,
idem vita exemptus, æterno clibano deputatus est, relinquens successorem imperij Ma-
homad primogenitum, hostem Ecclesiæ Dei, & Christianorum maliuolum persecu-
torem. Qui ingenito quodam odio sæpius quæstionem aduersus fideles proponens,
non illo inferior esse meritis apparuit, cuius nomine insignitus ostenditur. Nam ipso
die, quo sceptrum regni adeptus est, Christianos abdicari Palatio iussit, dignitate pri-
uauit, honore destituit, multa postmodum in nos mala irrogari disponens, si regni felici-
tate & prosperis potiretur euentibus. Nos autem, instanti fine opusculi, spem nostræ
incolumitatis in Domino collocantes, non timeamus quid nobis faciat homo. Cre-
dentes nos vbique aduocati nostri Domini Iesu Christi interpellatione saluari, qui di-
xit: Ecce ego vobiscum sum omnibus dieb. vsq; ad consummationem sæculi. Amen.

*Hac Sberi-
m à D. Eulo-
gio explican-
tur post li. 3.
cap. 1.
Christiani
Palatinis
muneribus
prouast.*

*Matth. 38.
Sic fuit in
exemplari
hic titulum,
quemadmo-
dum & illa
sequenti
precatiois.*

Explicit feliciter opus memoriale sanctorum.

DEO GRATIAS.

OBSECRATIO AD CHRISTVM EIVS-
DEM EVLOGII IN COMPLEMENTVM LIBELLI,
SIVE PRO OMNI LAPSV, QUI IN HOC OPERE
commisus est.



Apocly. 1. **E**CCĒ Domine Deus meus Alpha, & O. principium & finis, Verus Eman-
nuel noster, initium vitæ meæ, plenitudo animæ meæ, perfectio salu-
tis meæ, zelo tuo accensus, amore sanctorum tuorum compulsus, fratrum
charitate coactus, paruipendentium mutationi compāssus, odio inimi-
corum tuorum commotus, tantillus scientia, ingenio parcus, exilis intelle-
ctu: spectamine bonitatis, ac misericordiæ tuæ magnanimus, fretus pietate, clementia
roboratus, aggressum opus te adiuuante perfecti, atque conclusi, sicut potui,
non sicut debui, imo sicut tu mihi posse dedisti. Aperui os meum Domine, & lo-
quutus sum, quia tu iussisti, & quantum voluisti, implesti, atque ad enarrandum iusto-
rum tuorum actus iustissimos cor iniquitate deiectum coegisti. Armasti ad præconan-
dum laudes tuas impeditam sceleribus linguam: & os meum, quod fera vitiorum diu
obstruxerat, subito quadam præditum agoniam, ad tua elucubrandam fideliam testamenta
referasti. Verebar, Domine Deus meus, opera mea, & sollicitus de proprio manens fa-
cinore, licet emendationis differrem remedium, meditabar tamen de iniquitatibus
meis penes memetipsum probatum sæpius testimonium, perpendebam iudicium, de-
bitum mei reatus cogitabam vindicium. Et cum apud te notitiam facti sui mens con-
sternata deliquis manere cognosceret, vix cœlum audebat intendere. Tu vero linguā
meam quasi ministeriis tuis aptam ad sacramenta cœlestia ordinanda dignaris impel-
lere. Nam quod exiguis meis meritis materiam tanti meriti construere intentavi, &
quod immundus munda differui, & quod sordidus sancta sanctorum disposui: non su-
perbiæ tumore subnixus, sed humilis & abiectus, gratia acquirendorum præmiorum,
& patrocinio potiendi sanctorū, hoc egi, vel certe, vt penes te ingratus non essem taleri
collati. Aut etiā ne res cœlo dignæ, nullo ad stipulante, obliuioni traderentur perenni.
Tu Domine Deus meus scisti affectum meum, penetrasti intentionem, votum
intellexisti, & causam talia commentandi non ignorasti. Tu paruulo instinctum dedi-
sti, miserimum adiuuisti conatum, erexisti ad grandia imbecillum, & inualidum ani-
mosum fecisti. Neque enim Domine Deus meus, ad tanta me præelectum fieri opina-
tus sum, vt ego tandem essem elucubrator gestorum sanctorū, qui erā grauiū operator
peccaminum. Nunquid si ego mentior, tu testis non es? Si falsum astruo, nonne vides?

Si aliter

Zecles. 31.

Iob. 9.

30

40

50

20

10

Si aliter quam fuit affirmo, tu poteris ignorare: Si non profero veritatem, non latere te potest, qui omnia nosti. Certe tu cuncta consideras, penetras vniuersa, secretum intelligis. vides profundum, omneque tibi patet arcanum, & totum in presenti tibi manens, præteritum & futurum in tuo cuncta volumine ascribentur. Et quod inspiratione tua mens prouocata ruminauit, & quod prædita cælestium gratiarum virtute elicit, & quod vanæ laudis stimulata compunctionibus affectauit, & quod ibidem lapsu linguæ nolens incurrit, apud te reposita manent, vniuersaque tuis examinationum libris exarata sunt.

HINC ad te Domine Deus meus, vario corruptus facinore rediens, multiplicatus scelere, iniquitate prælargus, quæso, peto, imploro, vt de illa ineffabilium clementiarum sede beata obsecrantem intendas, aspicias consternatum, ad sis roganti, vt prius abdita cordis mei emundans, liberum in confitendo te semper statuas. Purgesq; deinde fatum opusculi huius, si quid zizanix prauis sensus subtilis circumuentio tentatoris in ea me non volente, asperit: si quod loliorum deuixæ prosecutionis, ignorante me, seminauit. Quicquid ibidem erroris casu respirat, quicquid resonat impositum, quicquid à te alienum est, quicquid à te procul est, omne quod te ignorat, cuncta quæ tibi obstant, tuamque voluntatem refellunt, & nesciunt pietatem. Tu cuncta, omnipotens Deus meus, erudera, ablue vniuersa, totaque purificatio sanctifica, vt tam sit Domino Deo meo hoc opus acceptum, quam S. Angelis tuis gratiosissimum. Impetret mihi gratiam tuam, sanctorum hauriat benedictionem, obtineat pacem Ecclesiarum. Deferat tibi articulum temporis huius, recenseat coram te populi tui calamitates, teque super latibulum meum, quo ista dicto, respectu miserandi conuertens, diluat omne facinus, ad quod me tentatoris versutia ritu priori, cedente fragilitate, illexit. Sit custos coronæ meæ, sit tutor vitæ meæ, sit mei proector ad præmia sempiterna, vt idem per te sanctificatus, Memoriale sanctorum dicatur, & me inter memorias electorum tuorum sua conscribas obsecratione. Per te Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto vnus, sempiternus & immortalis es Deus in sæcula sæculorum, Amen.

Scholia in librum secundum.

Cap. primum.

H Abdarragman vicesimo nono.) Libri nostratum historicorum Abderramæ semper scriptum habent, ubique & hic, & alij reges cognomines nominantur. Ego veram hanc, qua in utroq; fuit exemplari, huius nominis prolationem esse existimo. Nam Arabicum quiddam prorsus stridet, & illa altera ad Hispani sermonis dulcedinem videtur lenita. Est autem hic Abdarragman huius nominis tertius, vt ex Rasis Mauri, & ex peculiari Rudericus Toletani Archiepiscopi de rebus Arabum historia constat.

Abdarragman rex.

CÆTÈRVM cum multa sint, eademque sanctissima horum D. Eulogij librorum commoda, quæ sanctorum martyrum rebus gestis commemorandis exhibentur: tum etiam illud non vulgaris eruditionis & utilitatis hinc comparatur: quod clara & ferme indubitata ratio annorum in Hispania historia, ab tempore regis Pelagij, ad Ordonium primum Ramiri primi filium, ex hoc loco, & ex libri tertij principio certissime digeritur. Quo pacto id fiat, non est huius loci differere. Quanti autem momenti sit in annorum ratione & omni Chronologia certum aliquid & fixum, tanquam cardinem, in quo cetera vertantur, inuenisse: hi nosse solummodo possunt, qui in hac re sese aliquantulum defatigarunt. De quo nos initio Gothice historiae, in nostro Chronico late differuimus.

Temporum ratio in Hispanorum regum historia.

Consulatus.) Et hoc etiam ex illa est Latini sermonis licentia, de qua superius diximus. Regnum consulatum, summos regni magistratus consules, honores etiam & dignitates fasces vocat. Idem facit Sāfōn abbas Cordubensis, de quo antea diximus.

Cordubam vero.) Rasis non Cordubam seorsum, sed omnem Hispaniam, huius regis inclytis operibus scribit fuisse nobilitatam. Hic (inquit) aquas ex montibus in vrbes inuexit, templa exedificauit, & textrinas parni pretiosioris auro intertexti per Hispaniam instituit. Toletanus narrat, Cordubenses plateas lapideo stramento ab hoc rege fuisse munitas: item aquam ex vicinis montibus in templum, arcem & alia celebriora vrbis loca plumbeis fistulis fuisse perductam. Inluit adhuc in hac ipsa loca aqua, sed nō magna copia. Vnde constat diuersum fuisse hunc aqueductum, quo nunc eo aqua perducitur, ab illo altero stupende structure, qui plurimis locis interruptus conspicitur. Per hunc multo maior aqua vis in urbem dimanabat, decimo ferme milliario procul perducta. Parum est toto hoc itinere montes amplissimi

Aqueductus Cordubæ stupendus.

mos fuisse perfossos, profundasque valles pontibus aequatas. Ipsa montium incredibilis moles, ne pondere suo subterraneum opus deprimeret, crebris turribus, quæ ex ipso vasto canali, tanquam castella excitantur, & in sublime montium emicant, sustentatur. Et cum recta in arcem & templum brevi itinere posset is aqueductus peruenire, longo circuitu per eum agrum, cui ab Ranarum cantu nomen est, incuruatur: ut superioribus etiam urbis partibus aqua impertiretur. Hoc opus huius esse regis ego semper credidi. Neque enim ullus alius auctor memoratur. Et illa arcis & templi aqua, quæ nunc perdurat, exigua est. hæc vero ingens profecto fuit, & tanta scriptorum celebritate digna.

4 Quæ olim patricia.) De utroque urbis nomine multa iam diximus. Itidem de regni Arabici sede ibidem collocata.

5 Necnon ex parte linguæ Arabicæ cognitus.) Hispanismus plane est. Non enim significat ¹⁰ beatum Perfectum mediocriter linguæ Arabica fuisse peritum. Significat profecto Hispana phrasi, insignè Arabica linguæ cognitionem, quæ pollebat, causam extitisse, ut notus Mauris esset, & in pretio habitus. Ita frequenter loquimur: Por parte de su virtud era muy bien querido. Huiusmodi autem nonnullos alios Hispanismos iam antea annotauimus.

6 In prædicto transegit cœnobio.) Quam basilicam antea nominarat, nunc cœnobium vocat. Ecclesia nimirum tunc omnes, monasteria etiam promiscue & erant pene, & dicebantur. Ab Gothorum temporibus manserat, ut ex concilijs, & ex Pauli Emeretensis historia præsertim intelligimus. Habebant insignia quæque templa suos abbates, qui præessent, gregemque diaconorum, & aliorum, qui in minoribus ecclesiæ gradibus constituti, interdum noctuque inibi ministrarent. Hoc semel dictum oportuit, ne quempiam sapius obuium conturbaret. Paulus hic Emeretensis diaconus, cuius mentionem alicubi ²⁰ facimus, cum Emeretensis ecclesiæ & antistitum eius historiam scripsisset, tum etiam de alijs sanctis viris quadam adiunxit. Extat etiam eiusdem confessio catholica. Quæ duo opera manuscripta non parum antiqua in S. Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca habentur. Eadem multo vetustiora in nonnullis alijs bibliothecis conspeximus.

Paulus Emeretensis diaconus.

7 Egisse prædixit.) Eodem consilio quo in primo libro quadam de obscenitatibus legis Mahometica dempsimus: eodem hic quoque pauca quadam omisimus, iisdem pene verbis iterum repetita. Et ipse etiam diuus Eulogius: quadam se hic subticere profitetur, quæ horrorem pijs auribus possent præbere.

8 Pfallet Deus.) De imprecationibus nostratibus diximus in primi libri præfationem. Ad eundem modum è conuerso vota quoque prospera & honorifica concipiuntur. Tale illud est in comœdijs. ³⁰ Dij meliora. Et quadam eiusmodi. Sed nos Hispani & frequentius & apertius, ad hunc modum medio sermone, bene ominamur.

9 In campum ultra pontem.) Ea nunc planities Veritatis campus appellatur.

Veritas cæpta Corduba.

SCRIPSIT de hoc martyre Perfecto etiam quisquis fuit Indiculi Luminosi auctor. Eius autem verba apponam, ut, quanto opere cum D. Eulogij narratione consentiant, appareat. Et primum sacerdotem intueamur Perfectum gentilitio zelo peremptum, fidei constantia decoratum, martyriali gloria insulatum, & vere in electorum numero aggregatum: & quo pacto ad occisionem venerit sinceriter proferamus. Nempe ad aliud pergentem, alijsq; secularibus operibus intendentem, nihilque, de quo gestum est pertractantem, demoniacularum incurSIONIBUS impulsatur. A quibus ille caute & circumspecte, ut istis vide- ⁴⁰ tur, ut vero mihi, timide fidem petit: & ne ex responsionibus proprijs impediretur, orauit dicens. Multa erant mihi, ex quibus abundantissime vestras poteram confringere nautias, vel destruere aniles historiae fubulas, si vestre ultionis non vererer ultrici gladio currentes vitro citroque incurere sententias. Cui cum fidem dedissent, & e: ut quæ sibi videbantur exponeret, iuramento anteposito imperarent: ille accepta dicendi fiducia, & eorum pro vero iuramento sumens mendacia: post multa & varia sententiarum certamina, propheta eorum voluptuosam lasciniam, & lenocinationis luxuriam sermone, quo potuit, exprobrauit, & oratione splendida comprobauit. At illi, aliqua super eius meretricationis substantium, vel coniugatorum adulterij colludium habita conflictatione verborum, frendentes dentibus, & caninis sœuientes rictibus, ore vipereo sibilantes, & leonum ferocitate frementes, abire eum, propter datum nouiter iuramentum permiserunt illa sum. Sed post aliquod temporis cursum, dolorum semper peccatoribus retinentes venenum, & quasi vetustate temporis reputantes abolitum prius illi iniectum insidum pactum, ⁵⁰ dolo eum circumuenientes apprehensum iudici saeuissime mendacio inhiantes, quasi destruentem fidei illorum ritum impie protulerunt: eumque maledicentem eorum vatem suo testimonio vilissimi homunculi firmauerunt. Ille inopinato casu perterritus, & inusitata circumuentione perplexus, illorum fraudulenta ignorans consilia, quæ contra eum instruxerat commentatio fraudulenta: se hoc penitus non dixisse, in firma satis prosecutione retexit. At ubi in carcerem missus in se extat conuersus, audaci proposito & virili congressu cepit ipsorum totam legem infringere, & non solum quod pridie dixerat, quæ super eum imperitia factio asserebat, verum etiam alia potiora ingerere, mortisque magis gloriam, quam interitum expectare. Tunc eductum in ipsum diei sui horrendum pascha, quo soliti sunt pascha frui carnalia, & ventri libidinique alimenta ministrare satura, gladio vindice peremerunt. Et quasi victoriam ^{hostium}

Eos notans, aduersus quos scribit martyrum detractores.

hostium potiti, ad orationis conuenticulum, obsequium Deo se prestasse credentes, elati, & innocentis cruore persusi, ritum suum perficiendum, ut soliti sunt annue peruenerunt.

Accensis nauibus.) Fluuiales lintres naues per abusionem quandam vocat.

Dignoque præfulis.) Cum Cordubensis Episcopi, qui suo tempore Ecclesia præerat, alicubi D. II

Enlogius meminerit: nunquam tamen nomen eius scriptum reliquit. Id qua ratione fecerit, non possum intelligere.

In eo titulo, quo.) Possumus hinc suspicari, non unum D. Aciscli templum tantummodo tunc Cordubæ fuisse. Nunc duo prisca etiam recordationis visuntur. Exiguum delubrum unum, in quo educatus sanctus martyr cum sorore Victoria fuerit: alterum ad flumen vetustissima in vestibulo structure,

ubi sepulti ambo fuisse creduntur. Inde id templum magna veneratione colitur, & paucis antea annis fratribus ordinis S. Dominici tributum, cænobium ibidem instituerunt.

Sicut quidam poeta.) Versus est Cælij Sedulij. li. i. Carm. Paschal.

Quarto decimo Cal. Maias.) Dies est Aprilis decimus octauus: qui quidem eo anno octingentesimo quinquagesimo in sextam utique feriam incidit. Fuit enim is annus cycli solaris trigesimali primi decimus nonus, post bissextum secundus. Inde constat literam dominicalem E. habuisse. Recte igitur sibi omnia consonant.

Regni que sui excidium.) Latius de hac regis formidine libro primo, & alibi sæpe. Et alius est terror ille, de quo in fine libri huius secundi, quod ex capitis septimi principio hoc ipso libro manifestum est. Sed nos interim Dei virtutem, Christiana veritatis robur, vim legis Euangelicæ reuerenter suspiciamus.

Consumit, disperdit, maculat Christianos impius tyrannus: sed pusillus grex, cui complacuit patri dare regnum dispersus & trucidatus validior insurgit, ingentemque regia potentia terrorem immittit. Hinc nimirum ignem, quem Christus venit mittere in terram, nihil malens, quam ut ardeat, si velis extinguere, maior inde flamma erumpit: & frumenti grana emortua in terram cadentia, ingentem fructum semper in Ecclesia attulerunt.

Caput secundum.

Exceptoris reip.) Scribas publicos hoc nomine intelligi debere Budæus in prioribus in Pandectas annotacionibus docuit.

Tabanos viculum.) Huius oppidi nullum manet vestigium: neque est unde coniecturam eius situs capere possimus. Id postea cænobium ab Mauris est dirutum: ac monachi intra urbem confugerunt: ut lib. 3. cap. 11. Eulogius scribit. Fuit autem sancta Columba, ut ibi refertur, eodem consanguinitatis gradu quo Martinus & Elisabeth cum S. Martyre Isaac coniuncta. Cætera vero huius martyris gesta, plenius in lib. 1. præfatione narrauerat.

In regia vrbe.) Hoc cognomen olim post Constantinum Constantinopoli, quod ex illorum temporum aut horibus patet, fuerat tributum. Inde videntur Gothi Toletanæ vrbi, postquam inibi regni sedem & veluti caput statuerunt, id ipsum dedisse. Eadem prorsus ratione Corduba regni in Hispania Arabici caput, regia etiam vrbs simili antonomasia D. Eulogij tempore appellabatur. Et hoc ipsum in huius lib. 2. principio S. martyr retulit.

Tertio nonas Iunias fer. 4.) Annus & eo amplius inter Perfectum martyre, & Isaac transierat. Tertius enim Iunij dies anni 851. hic notatur. Recte porro feriam quartam fuisse memoratur. Habuit namque is annus cycli solaris vicesimus, D. literam dominicalem. Quæ omnia ex superioris capitis supputatione astruuntur. Et lib. 1. hoc ipsum confirmatur, cum quintus post hoc martyrium dies dominicus fuisse scribitur. Inclusive enim utrinque computatur.

At vero de Isaac martyre, ita in Indiculo Luminoso. Ad nostros spontaneos martyres properemus. Zelo Dei Isaac religiosus non humana instigatione, sed diuina commotus, nec visitatum callem nostris temporibus, sed oblitteratum incendens, antiquum persecutionis fumum non sufferens animo, iudicem adiit: & ea quæ alter flagello diro vexatus negabat, quæ inter verbera se non dixisse iactator debilis personabat: athleta fortis, belliger miles, abundantiori prosecutione firmavit, potiori prælio intentauit, & ingenua mente inchoauit, ingenua morte peregit, consummavit, impleuit. Ut ostenderet hominibus fidei se zelo commotum, non timore necessitatis præuentum, ut constanti fiducia Ecclesia prælians bella aperte proferret, & patule, quod quibusdam indicijs super comprehensum sat agebant firmare. Ut etiam produceret

Dominus athletarum suorum mundo victoriam, & militum suorum rudi saculo prodalaret constantiam: & ostenderet, quod in nouissimis temporibus etiam victores haberet, qui bella Domini & instinctu, quo primi intentauerant, præliarentur.

¶ Caput tertium.

- 1** **EX** Alabensi oppido.) *Alabensi libentius lego ex Plinio & Strabone: cum Alabense fuerit in exēplari.*
- 2** Inter militares.) *Hos pueros nobiles Tyrones vocat author vitæ & martyrij S. Pelagij. Quod opusculum suo loco apponetur. Et Ioseph D. Eulogij frater natu minimus, ut ego existimo, inter hos palatij Tyrones regi inseruiebat. Hoc postea apparebit.*
- 3** Nonas Iunias.) *Duobus tantum post Isaac diebus patitur Sanctius die Iunij quinta. FERIA igitur sexta, recte signatur. De eius sancto cadauere aut sepultura nihil tradit Eulogius: quoniam cum sequentibus martyribus igne fuit concrematum.*

¶ Caput quartum.

- 1** **IN** vrbe Astigitana.) *Nobilis Romanorum tempore colonia, Iulia Firma post Iulij Caesaris tempora nominata, conuentum habuit iuridicum. Priscum illud nomen Astigi ex sono ipso nomine Romano, magnam eius astruit antiquitatem. Singuli flumine alluitur: qui post Batim tota Batia est amplior. Vrbs ipsa & fluius prisca, sed nonnihil immutata retinet nomina. Ecija enim & Xenil appellantur. Ager eius vrbs, non magnus alioqui, feracitate tamen ditat magno opere accolat. Insignis est olei opulentia. Gossypium magna copia seritur. Horti cum fructuum omnis generis exuberantia vtilis, amœnissimum præterea totum tractum reddunt. Episcopum olim habuit, quod ex concilijs Toletanis & Hispalensibus constat. Distat à Corduba triginta duobus milliariis, ab Hispali paulo pluribus. Eius Plinius, Pöponius Mela & Ptolomæus inter alios meminerunt.*
- 2** Et S. Walabonfus.) *Erat hic Maria martyris, quæ una cum Flora passa est, frater, ut capite Octauo apparebit.*
- 3** Eleplensi.) *Cum Ilipa, aut Ilipula (nam authores variant) verum sit nomen vrbs, indeque Ilipense & Ilipulense exoriatur: nummum tamen peruetustum vidi, in quo MVN. ELEPLA. Erat scriptum. Ilipula autem due fuerunt, quod ex Plinio & Strabone & Liuiio constat: in Lusitania altera, altera in Batia. Ego de hac postrema hic puto intelligi. Eam vero eo loco sitam fuisse, quo nunc non admodum magnum oppidum Pennaslor dictum, medio ferme inter Cordubam & Hispalim itinere videmus: longa disputatione in Hispaniæ antiquitatibus, chronico nostro adiunctis, probauimus. Inde qui velit perat. Hic locus plura non postulat.*
- 4** In vico Cuteclara.) *Hoc oppidulum & in eo cœnobium latius ca. viij. describitur.*
- 5** Ex vico Froniano) *Et huius vici postea cap. 8. mentio cum maiori explicatione fiet. Sancti Zoili.) Suus quoque peculiaris locus de hoc diuo dicendi in D. Eulogij ad Pompelonsensem Episcopum epistola interueniet.*
- 6** Flumen Armilata.) *Paululum immutato nomine nunc, Almellato, appellatur: & super addita Sarracenorum more in principio Arabica voce, Guad, quæ fluumium significat, integrum fit nomē Guad Almellato. Ex montibus progressus hic fluius, duodecimo ferme supra Cordubam milliario Batim intrat. Triginta autem & eo amplius milliaria, quæ D. Eulogius memorat, plane docent situm hoc monasterium fuisse non lōge supra insigne illud, quod nunc videmus & veneramur, Franciscanorum cœnobium, cui S. Franciscus de Monte nomen est. Nempe vicesimo quarto & eo amplius milliario ab nostra vrbe ad ripam ferme huius fluminis loco edito, ad Septentrionem est collocatum.*
- 7** S. Christophori.) *S. Iuliani templum operis peruetusti, ex aduerso ferme vrbs nunc conspicitur. Potuit id nomen immutasse. Certe nullius alterius apparent vestigia.*
- 8** De quo supra affati sumus.) *Hinc plane apparet hunc Hieremiam martyre eundem esse, qui supra ca. 2. Tabanensis monasterij conditor dicitur. Eius etiam mentio est libro primo, & libro tertio, cap. decimo.*
- 9** Septimo scilicet Idus.) *Apparet quanto tunc sancti Cordubenses feruerent amore martyrij: si quidem tam frequenter paterentur. Duo tantum dies sabbatum & dominica inter Sanctium & hos sex martyres intercesserunt. Hic namque dies Iunij octauus notatur. Libro autem primo pridie idus Iunias sexto post martyrium die cremata, in flumen etiam proiectis cineribus, fuisse eorum cadauera tradidit. Horum sex sanctorum martyrium in Ysuardo, sed præcedenti die apponitur. Sunt & apud Equilineum libri undecimi cap. ultimo.*

¶ Caput quintum.

EX Pacensi oppido.) Colonia Pacensis in Lusitania olim, quod ex Plinio constat, etiam iuridico ¹ conuentu nobilitata, Arabum Hispaniam occupatum vastatione, ad parui oppidi formam, ut nunc ^{Calonia Pa} conspicimus, fuit redacta. Pertinet ad Portugalia regnum, Beiaque nuncupatur. De eius nomine, situ, & ^{ensis.} antiquitate multa egregie, ut semper solet, Andreas Rescendus ad Vasaum scribens. Eius urbis excidium Rasis prosequitur.

Septimo decimo Cal.) Is est Iulij dies decimus sextus, qui eo anno feriam quintam occupa- ² uit, quod ex superioribus iam quiuis poterit apprehendere. Quadraginta enim & eo amplius dies, sine martyrio processere.

¶ Caput sextum.

QUAE corpore.) De hac S. Zoili Basilica tunc erit dicendum, cum de ipso martyre in epistolam ad ¹ Pompelonensem Episcopum scribemus.

Illi subterraneo specui.) Maurorum fuit mos subterraneos specus in putei fere vastioris for- ² mam excavatos, tanquam ergastula ad seruitia noctu concludenda, reosque a seruandos habere: quales per ^{Subterra-} omnem Baticam in arcibus praesertim conspicimus. Mazmorras proprio eius gentis vocabulo nos etiam ^{nei carceres.} nunc appellamus. Cordubae in summi templi compluuium duo eiusmodi putei hodie quoque ostenduntur, & ²⁰ in carceris huiusmodi usum fabrefactos ab Mauris, omnes affirmant: sed illos ego ad continendam, & diuitius asseruandam aquam fluminis potius crediderim fabrefactos. Nam ut erant Arabes eius templi superstitiosi veneratores, crederent profecto, reis, captiuis, eorumque scditate & pudore contaminari. In arce, aut alicubi fuisse hunc subterraneum carcerem crediderim. Ductus est mos ab Graecis & Romanis, qui huiusmodi subterraneos carceres & habuerunt, & usitato vocabulo Putealia vocitarunt. Et de Puteali, quod Romani Cordubae habuerunt, iam suo loco diximus. De utriusque etiam carceris discrimine alicubi praeterea meminit D. Eulogius.

Tertio decimo Cal.) Dies erat Iulij vicesimus, qui eo anno reuera in secundam feriam incide- ³ rat. Habuit Paulus fratrem Hludouicum nomine, qui & ipse martyrio postea fuit coronatus. Libro se- ^{Hludouico} ^{martyr.} ³⁰ quenti, cap. 14.

Carmonensis monachi.) Carmona etiam nunc eidem oppido nomen est. Romanorum tem- ⁴ poribus Carmo tantummodo appellabatur. Id veteres nummi testantur, in quibus atergo inscriptum est, ^{Carmo oppi-} ^{dum.} CARMO inter duas spicas, agri feracitatem proculdubio denotantes. Est praeterea munitissimi situs ergo ab Iulio Casare lib. 2. commentariorum ea urbs commendata. Eius etiam mentionem apud Strabonem & Ptolemaeum reperies. Sed in hoc autore Carmoniam perperam legitur. Sita est Carmo vicesimo quarto ab Hispali milliaro, eo iunere quod ad Astigitanam urbem ducit, ab qua milliaribus triginta sex distat.

Octauo Cal.) Omnia prorsus concordant. Is enim dies Iulij vicesimus quintus, ex superioribus ⁵ liquet, sabbatum necessario fuit: quem septimam feriam D. Eulogius vocat, qui inclusive (ita dicunt) ab ⁴⁰ Pauli martyrio dies computat.

¶ Caput septimum.

ET Cursus mensium.) Hinc iam apparet D. Eulogium existimasse, eodem anno quo superiores ¹ martyres, octingentesimo videlicet quinquagesimo primo, has duas virgines passas fuisse. Id in fine huius capituli manifestius patebit. Quod tamen necesse fuit iam hinc ad rectam computationem, ² quae mox incunda est, annotare.

Igitur referente.) Quoniam D. Eulogius hic aperte scribit, hoc anno octingentesimo quinquagesimo primo Nanihonem & Alodiam martyrium subijisse: & re vera decennio antea occise pro Christo ³⁰ fuerant: ut quo pacto coherere haec possint intelligamus, necesse fuerit, diligenter hic & exquisite temporis rationem seriemque inire.

Cum igitur D. Eulogius hoc ipso anno passus fuisse has duas virgines scribat, & Venerij relatu de earundem martyrio se certiore factum dicat: illud in primis compertum est, hoc ipsum non eo tempore intellexisse, quo apud hunc Episcopum Casar Augusta rediens (quod suo loco videbimus) fuit. Manifestum enim est ante undecim annos diuini Eulogium Compluri apud Venerium fuisse. His adde quod cum Eulogius sanctorum sui temporis martyrum studiosissimus semper fuerit, & Pompelone, ^{Tempore} ^{ratto.} & in Legerensi sancti Saluatoris monasterio immoratus aliquantulum fuerit: si passae iam eo tempore haec virgines fuissent, audisset utique de earum martyrio, vel ab Pompelonenfi Episcopo, vel ab abbate monachisque Legerensibus. Nam & non longe ab Vuerbetano oppido & Bosca ^{Legerens} ^{conuabimus.}

aberant, & consequuta postea sunt, docent, magnam utrobique harum martyrum rationem semper habitam fuisse. Restat ergo, ut post D. Eulogij reditum passa sint, & venerius ad ipsum de his scripserit, non coram retulerit. Iam vero paulo antequam hac de his sacris virginibus scriberet Eulogius, epistolam Venerij peruenisse, sit profecto ex ipsis authoris verbis verisimile. Primum ex prima & secunda huius capituli periodo. Nam pene manifeste indicat, se nihil antea de harum duarum virginum martyrio intellexisse. Deinde ex illis verbis paulo post. Prius tamen illa sanctorum trophæa elucubranda sunt, quæ ratio & cursus mensium ordinatim, ut acta fuerunt adducit, licet in alijs regionibus gesta extiterint. Sequitur illud etiam, quod multum iuuat hanc coniecturam. Sed quia una est confessio, quæ utrosque coronauit, idemque tempus, quod utrosque per feralem impietatem in cælum præmisit, & cætera. Non idem tempus diceret, si annis antea aliquibus passas fuisse intellexisset. Hoc igitur ipso anno apparet Venerium Episcopum ad Eulogium de his duabus martyribus scripsisse. Et idem episcopus longe ab Vrbeuetano oppido positus (quinquaginta enim ferme Hispanis leucis Complutum inde distat) Sarracenorum præsertim truculentia Christianorum præpediente discursus & itineræ, temporis in quo interfectæ fuerant ignarus: superiori anno occisas fortasse scripserat. Aut si nihil scripserat de tempore: Diuus Eulogius, qui nunc tandem cognosset proximum annum his dedit, ratus in eo perijisse. Et illa D. Eulogij postrema verba: ferunt tamen, quod illa virginalia cadauera in loco, quo ab ethnicis altis scrobibus magis abscondita, quam humata sunt, signis & miraculis coruscant, & gloriam emeritæ consolationis virtutum efficientia tam fidelibus quam gentilibus ostentant: hæc inquam verba aperte indicant Eulogium & Venerium pauca, sub obscura & incerta de his virginibus comperisse, qui hoc tempore ibi sepultas credant, neque intelligant octo iam antea annos, quod mox videbimus, inde fuisse translatas. Hæc ita coniectari rimari cogimur, ut D. Eulogium excusare possimus, cum constet has sanctas virgines ante annos decem pro Christo interemptas. Anno namque Domini octingentesimo quadragesimo secundo, Iunij mensis die decimo octauo, ipsarum corpora in Legerense monasterium S. Saluatoris translata sunt. Id ex diplomate regis Innigui Arista constat: quod Stephanus Garinayus in suo diligenti satis rerum Nauarricarum chronico apposuit. Et cum de tempore martyrij earundem virginum præsentientium opinionones opportune idem author ibidem confutauerit: annum tamen ipse astruere non potuit. Neque ego tamen possum: sed coniecturis non leuibus ducor, ut credam anno octingentesimo quadragesimo, pro Christo occubuisse. Etenim D. Eulogius, ut suo loco ostendemus, Pompelone, & in Legerensi monasterio anno Domini octingentesimo trigesimo nono fuerat: & (quod paulo ante probauimus) nondum martyrium subierant. Et tamen anno 42. post 800. earum corpora transferuntur. Paulo post etiam ex astronomica supputatione multo euidentius hoc ipsum confirmabimus.

Translatio
sanctarum
virginum.
Legerense
canobium.
Stephanus
Garinayus.

3 Nunilo & Alodia.) Elogia fuit in veteri. Nos Alodiam substituimus, vulgata consuetudine multarum per Hispaniam Ecclesiarum, quæ festum harum sanctarum martyrum celebrant, earundemque historiam in matutinis legunt.

Najara
vrbis.
Castrum
vetus.

4 In vrbe Bosca.) Mira est breuiariorum, ut vocant, in nominandis his oppidis varietas. Illud constat passas has duas virgines fuisse non longe ab Naiara vrbe, in oppido, qui nunc appellatur Castro Viejo. Quod Latine Castrum vetus redditur. Ibi sepulchrum sanctarum martyrum ostenditur, ibidem alia sunt prisca recordationis vestigia, & ibidem tanquam alumna & indigena summa totius regionis veneratione coluntur. Hoc omnino compertum & indubitatum possum affirmare. Nomina illa Berbetanum seu Vrbeuetanum & Castro Bigeti, quæ in breuiarijs nostratibus leguntur, ex Castro veteri videntur corrupta. Bosca quæ vrbs fuerit, non possum explicare. In veteri exemplari Osca non Bosca fuit, ego visitatum magis nomen reposui. Nam Oscam remotam admodum in Aragonensibus urbem, non credo fuisse traductas sanctas virgines.

5 Materteræ nutritione.) Longe diuersum narrant matutinales per Hispaniam lectiones, & sanctoralia, quæ vocant, manuscripta. Orbas nimirum propinquum quendam tutandas suscepisse: cumque is Mahometico errore teneretur, neque Christi fide sanctas virgines posset auertere: ab eodem delatas, & ad præsidem ductas.

6 Sub ictu gladij corruerunt.) Lectiones in breuiarijs plura eademque pientissima de cade & sepultura sanctarum, sigillatim commemorant. Et in manuscriptis præsertim, ut vocant, sanctoralibus latius continentur. Inde nos apponemus, quia scitu sunt dignissima: & non plene assequutum D. Eulogij historiam harum virginum confirmant.

T V N C præcepit rex licitori dicens: Percute gladio, & absconde earum capita. At licitor tertio regem interrogat an feriret? Er ut feriret tertio cum audisset: dixit maiori: Extende ceruicem. Tunc sancta Nunilo dixit ad sororem suam minorem. Vide, germana, ne aliter facias, quam ego factura sum. Cui S. Alodia respondit. Nihil dubites, germana, quod ego aliter faciam. Statimque S. Nunilo alacri animo profiliens, apprehensis crinibus caput sibi circumligans, dicit ad licitorem. Feri velociter. Ille eleuatum in altum gladium deposuit super eam: non in medium ceruicis locum, sed in mandibulas illud deponens: unde nec penitus caput eius abscidit. Cadenteque in terram corpore, paululum crura eius nudata sunt. Quod cernens soror eius, festinans, protracta veste contexit. Quo facto multitudo hominum miratur. Fideles gaudebant,

debant, infideles tabescebant. Dixitq; iniquus rex carnifici. Sine modo ne ferias. Tunc ad sanctam Alodiã dixit. Quid proderit tibi, si moriaris? Consenti nobis, & viues nobiscum cum multo honore. Quibus martyr respondit. Non consentiam. Festina, percutite me, ne sola pergam. Et eleuans oculos vidit animam sororis suæ in columbæ specie angelis circumdatam, & dicebat. Expecta me germana, expecta me modicum. O mira virtus Altissimi, puella, quæ gladium non longe micantem cauere non poterat, in propriam ceruicem descensurum, non perimuit: sed apprehensam syndonem, qua vestiebatur, sibi in crure alligauit, & capillis suis faciem suam exterlit. Inde flexis genibus super corpus sororis suæ, præbuit se percussori, qui vno ictu caput eius amputauit. Sicque martyres vna die, vna hora martyrium suum victrices consumauerunt in pace quinta feria, duodecimo Calen. Nouemb. Hæc nos ex vetustissimo sanctoralis codice ante sexcentos annos Gothicis literis in membrana descripto transcripsimus.

10 Petri de Cardenna Benedictinorum, nunc in regio S. Laurentij Hieronymianorum seruatur. Ibi in titulo scriptum fuit, passas fuisse sanctas virgines sub Zumahil præside, Era tamen aut annus signatus non fuit. Sed cum Octob. dies vigesimus primus ibi signetur, & in quintam feriam eo anno incidisse sit super additum: ex consuetâ nostrâ astronomica computatione constat, anno Domini 840. sanctas virgines in Christi confessione fuisse coronatas. Is enim annus post triginta integras cycli solaris conuersiones, nonus fuit in trigesima prima. Fuit autem bissextus, habuitque literas dominicales D. C. Et cum. C. mensi Octob. deseruiret, dies 21. in 5. feriam incidit.

Cænobium
S. Petri de
Cardenna,
Zumahil
præs.

Vndecimo Cal.) Cum D. Eulogius in anno, vt ostendimus, aberrasset, inde etiam diem non 7 potest recte signare. Et in Vsuardi quidem martyrologio 22. Octob. diem festum harum sanctarum virginum occupat, quod & in breuiarijs nostratibus seruatur: sed regum diplomata, vt mox apparebit, diem 21. astruunt. Et omnes ferme Hispaniæ Ecclesiæ earundem virginum festum concelebrant, tanta fuit in eisdem martyrij præstantia & illustris claritas.

Quarum corpora.) Hinc postea educta in Legerense S. Saluatoris cænobium, quod non procul 8 admodum distat (vt diximus) sunt translata. Et quæquam vno illo Iniqui Arista regis, quod supra retulimus, diplomate satis hæc sit testata translatio: libet tamen duo alia apponere, quæ ex eodem Legerensi monasterio descripta cum multis alijs habuimus. Ex quorum altero constare poterit 21. Octob. non 22. sanctas virgines occubuisse.

ERA millesima sexagesima die duodecimo Kal. Nou. Sanctius maior rex Nauarræ, & Castellæ, & Aragoniæ facit ad corroborationem ordinis S. Benedicti Domino & 30 magistro suo Sanctio Episcopo donationem de Legerensi cænobio, quod est fundamentum in honore S. Saluatoris, & continet membra virginum & martyrum Christi Nunionis & Alodiæ cum innumerabilibus sanctorum reliquijs. Considerans enim semper de inimicis suis triumphasse, & omnes illos per circuitum suum sibi subiugasse: videns etiam, quod post Maurorum inuasionem laici, sæcularisque ordo Ecclesiæ totius Hispaniæ habuerunt, eas Ecclesiasticis viris tradere decreuit. Et audiens beati Benedicti doctrinam vbique rutilare: cogitauit qualiter in regionibus suis eam posset transplan- 40 tare. Et mittens ad Cluniacense cænobium, euocauit inde abbatem Paternum, & cum illo gregem monachorum, quos in ascysterio S. Ioannis Baptistæ constituit. Nunc vero prædictus rex Sanctius prædicto Domino & magistro suo Sancio Episcopo deuota mente commendat, & concedit prædictum monasterium Lejerense, cum possessionibus, quas antecessores reges ei dederunt, & alij quatenus in eo ordinem monachorum constituat, vbi corpora parentum regis requiescant. Facta charta vt supra in præsentia multorum, qui venerant adorare Deum, & celebrare festiuitatem sanctarum martyrum in prædicto monasterio, regnante clarissimo rege præfato Sancio in castella, in Pampilonia, in Alaua, in Aragonie, in Suprarbi, in Ripæorcia, in cuncta Gasconia, in Leyeat. Testes.

Anno
Domini M.
22. dies Octo-
bris 21.

D. Benedicti
ordo quando
primum in
Hispania:

Eximena regina mater regis.

Regina donâ Munia Maior Garfia.

Ranimirus Gundifaluu.

50 Bernardus Mattus Aragonensis Episcopus.

Sancius abbas Lejerensis, & Episcopus Pampilonensis.

Paternus abbas S. Ioannis.

Enedo abbas Homiensis.

Senior Exemeno Garces.

Senior Garcia Lopeiz, & Fortunio Sainz, & Acenar Fortunionis, & Fortunio Ofluaz,
& Garcia Fortunionis, & Lope Sainz.

ANNO etiam millesimo trigesimo secundo, idem rex eidem monasterio huiusmodi diploma concessit.

Anno Do-
mini M. 32.
dies Decēb.
26.

ERA 1077. Cal. Ianuar. fer. 3. Ego Sancius gratia Deirex, dono vobis Domino & præfuli (sanctissimo Domino Sancio, vel omni collegio monachorum cœnobio Legerensi, sub aula S. Salvatoris, vbi sunt corpora beatissimarum virginum & martyrum Nunilonis & Alodiæ, necnon reliquiæ apostolorum & martyrum, quæ ibi reconditæ sunt: Dono, inquam, vobis in valle de Ostella, prope villam quæ dicitur Portiella, monasterium, quod dicunt S. Ioannis cum suis terminis: & in Pampilonia parrochiam de S. Cæcilia: & in valle de Garonio monasterium, quod dicitur Zeyazahaffa.

Ego rex Sancius serenissimus, regnans in Pampilonia & Aragonia, in Suprarbi, & in Ripacorcchia, & in omni Gasconia, atq; in cuncta Castella, & Legione, siue in Astorica, confirmo.

Munia Mayor regina, conf.

Ranimirus proles regis, confirmo,

Garfia frater eius, confirmo.

Gundissalvus frater eius, conf.

Fernandus germanus eius, conf.

Martinus Aragonensis Episcopus, conf.

Sancius Pampilonensis Episcopus.

Arnolfus Ripa Corciensis Episcopus.

Munio Alauensis Episcopus.

Iulianus Episcopus Castellensis.

Pontius Episcopus Ouetensis.

Fortunius Sancij dominator Capartoso.

Fortunius Sancij dominator Falces.

Acenarius Fortunionis dominator Vgarte.

Garfia Fortunionis dominator Funes.

Lope Eneconis Dominator Arruesta.

Fortunio Vxuaz Cantabrienfis.

Don Petro sub imperio regis imperans Naiara.

Valassius Fenestella ex palatio regis exaravi, & accepi pretium propter hanc scripturã quinque modios tritici.

Exemena regina Vetula ancilla Dei, degens in Reperus, confirmo.

Paucis post martyrium harum sanctarum virginum annis, regina fuit Hispania, quæ alterius nomine Nunilo vocaretur. Id cum in nostris historijs non sit scriptum, Oueti in camera sancta, de qua iam diximus, video esse testatum. Ibi namque inter prisca regum nostrorum donaria arca etiam est duorum pedum longitudine, tabellis pretiosissimis achaticis lapidis auro circumclusis coagmentata & fabrefacta, gemmis etiam undique diues. In fundo, qui est argenteus, hanc habet inscriptionem, quam ipse fidelissime transcripsi.

SUSCEPTVM PLACIDE MANET HOC IN HONORE
DEI, QVOD OFFERVNT FAMVLI CHRISTI FROY-
LA, ET NVNULO COGNOMENTO SCEMENA. HOC O-
PVVS PERFECTVM EST ET CONCESSVM EST SAN-
CTO SALVATORI OVETENSIS. QVIS QVIS AVFER-
RE HOC DONARIA NOSTRA PRÆSVMPSERIT,
FVLGINE DIVINO INTEREAT IPSE. OPERATVM
EST, ERA DCCCCXLIX.

NE QVE dubium esse potest quin donum sit Froila regis secundi. Nam præter opulentiam, quæ regia plane est: multa sunt alia, quæ id aperte testentur.

CORPORA harum sanctarum virginum hinc postea Bononiam fuisse translata Vaseus scripsit. Sed nemo dubitat nunc etiam in eodem S. Salvatoris Legerensi cœnobio asseruari.

Caput octauum.

1 **EX**vico Aufinianos.) Meminit huius oppidi etiã alibi, nullibi tamen plenius. Nos quod de eo præterea dicere possumus, nihil prorsus habemus. Multa autem seorsum de Floræ martyrio in epistola ad Aluarum secunda commemorat.

2 In veritate.) Hispanismus merus.

3 Quam quæritis.) Virgilij est hemistichium, quod sciens volensque Eulogius, sicut alia huiusmodi interseruit.

4 Trabibus catenarum.) Catena aliquando in usum pessuli deseruit.

Infra

Infra cortem.) *Latinum vocabulum probatis authoribus notum, regum nostratum vetustiora diplomata frequenter usurpant. Significat autem illud patentis loci in domo spatium longius ab habitatione semotum, quod gallinis alendis & aliis huiusmodi vsibus sepitur.*

Tuccitanæ urbis.) *Non pauca Romanorum monumenta, in scriptique lapides, qui in oppido, quod nunc Martos in Betica, non longe ab urbe Iacn vulgæ dicta vocamus, plane docent Tuccitanam olim coloniam inibi fuisse: quemadmodum in Hispaniæ antiquitatibus plene docuimus.*

Offaria.) *Hoc oppidum, quanquam præclarum dicatur, nullam sui memoriam reliquit.*

Artemiam nomine.) *Præter hos duos filios, habuit etiam Artemia filiam nomine Auream, & ipsam quoque martyrem: de qua in fine libri tertij. Adulphi vero & Ioannis martyrium multis modis est celebratissimum. Multa per Hispaniam Ecclesia eorum festum diem celebrant. Is est Septembris vicesimus septimus. Vsuardi martyrologium eodem die Cordubæ passos fuisse memorat. Inde in Roma nuper ab Maurolico abbate exauctum, videtur traductum. Ado Vienenensis in Gallia præsul eos dem etiam eodem die in suo martyrologio posuit: unde Equilinus Episcopus in suo catalogo retulit. Manifestum autem hic ex D. Eulogio est, eos viginti annos & eo amplius hos omnes martyres præcessisse: siquidem initio huius regis passos commemorat.*

Iterum venio crucifigi.) *Verba sunt Christi ad Petrum apostolum, Romam, cum ibi crucis supplicium passus est, venientem: ut in martyrij eius historia legitur. Quam hinc iam intelligimus esse vetustissimam. Et sacellum hodie etiam Romæ visitur, eo ipso in loco, quo Christus hæc dicens D. Petro apparuit.*

Tunc nos etiam ex antro.) *Diximus iam de vtriusque carceris Cordubensis discrimine. Sicuti iam alibi.) In epistola ad Aluarum, quæ suo loco reddetur, ibi latius hæc omnia perscribuntur. Ibi etiam die vicesimo quarto Septembris occisas fuisse tradit. Annus vero facile astruitur, ex epistola ad Pompelonensem Episcopum. Cordubensis Ecclesia eodem die festum harum sanctarum celebrat. Vsuardus, Romanum exauctum, & Adonis martyrologia, Equilini etiam antistitis catalogus earundem meminerunt. Sed desit hic iam Eulogius hebdomadæ dies nominare, unde indubitata certitudo temporis poterat sequentibus adhiberi. Sed satis ad fidem & historiæ veritatem est, sanctum martyrem hæc retulisse.*

Caput nonum.

30 **Q**Va Faustus.) *De inclita Toletana urbe iam diximus. De sacris his tribus martyribus Cordubensibus celeberrima est in omnibus Hispaniæ Ecclesiis memoria, in signi festiuitate consecrata: & copiosa historia in lectionibus matutinis repetita. Martyrologia omnia, & quicumque de sanctis scripserunt, eorum insignem habent mentionem. Sed variat alicubi festus dies, Alibi vicesimus octauus Septembris: alibi Octobris tertius decimus signatur. Vbique leguntur exusti. Illud diligenter est animaduertendum horum sanctorum martyrum tineres ad hæc usque D. Eulogij tempora Cordubæ asseruatos fuisse.*

Campaniæ Cordubensis.) *Campaniæ nomen peculiariter ab Romanis olim ei Italia regioni fuit attributum, quæ Neapolim, Capuam aliasque vicinas urbes habebat: & quod campestris tota esset & plana, ita est appellata. Alioqui Campania pari ratione quæcunque similis regio dici potest. Nos certe Hispani id nomen in plana quæque transtulimus. Nam planities illa in Vaccæis, quæ longo tractu protensa Campos nunc, olim Campi Gothorum, ut est apud Rudericum Toletanum, nuncupabatur: Campaniam vocatam in Compostellana historia, ante quadringentos annos scripta reperio. Sed peculiare magis fuisse videtur, ut Cordubensis planities, tantopere ab Strabone fertilitatis nomine commendata, Campania diceretur Nomen adhuc paululum immutatam, cum Campinam vocemus, perdurat.*

In supra dicto sanctuario.) *Sanctorum trium Fausti & comitum templum intelligit.*

Era 897. *Hoc loco in vetusto codice, ad signandum numerum nonagesimum, nota quadam fuit & literarum colligatio peregrina, nobisque Hispanis penitus ignota: ut Gothicam fuisse appareat. Ea fuit huiusmodi. L. litera, quinquagesimi numeri nota vulgaris fuit posita. inde. X. adiuncta, sed cui minutula altera. L. superiori ex parte superioris apicis cohereret: ita ut quadragesimi numeri hæc vulgaris nota XL. completeretur: & ex notis vtriusque, quinquagesimi & quadragesimi numeri, integer nonagenarius esset perfectus. Eam ego notam ad eum modum innexam in vetustis quatuor sacrorum conciliorum codicibus, quos habent sancta Ecclesia Toletana & Regium D. Laurentij monasterium ordinis S. Hieronymi ad oppidum Escurial vocatum, iam antea obseruaueram, & quæ esset liquido deprehenderam. Quæ omnia mihi hic sigillatim demonstranda fuerunt. ut si quis in vetustum D. Eulogij codicem incidisset, minime hæreret, aut dubitaret: sed manifestam veritatem illico intelligeret, sequentiaque omnia prope digesta conspiceret.*

OS: SE

1 **F**Vit præterea.) *Ex satis humili exordio sublimiori postmodum oratione diuus Eulogius insurgit: ut iuxta Horatij præceptum, fulgorem ex fumo proferret, Voluit enim plenius stylo grandiori horum martyrum historiam continuare: & spiritus vere Christiani, vere ad martyrium anhelantis ardorem dicendo proferre. Id non sine pia animorum commotione, pij lectores non uno loco animaduvertent.*

P. Laurentium Surius diui Eulogij fragmentum vidit.

Videtur F. Laurentius Surius Carthusiensis in fragmentum diui Eulogij incidisse. Tomo enim quarto de probatis Sanctorum historiis totum hoc caput cum nomine auctoris inseruit. Ibi semper Natalia non Sabigotho Aurelij vxor nominatur. Surius autem more suo dictionem hic quoque & sancti martyris stylum limauit. Id monuisse oportuit, ut nemo miretur, nimium illa orationis filo ab his discordare, quæ nos religiose admodum nihil prorsus immutando, ut erant in exemplari conseruauimus. Si quæ autem diuersa in Surio referuntur, suis hic nos locis annotauimus.

2 Illius vel illius.) *Hispanismus.*

3 **V**t in parte stramentum.) *Obscure significat, pondere catenarum asini clitellas subuersas & deiectas, ita ut in caudam defluerent: eo enim crura retrorsum à sello insidentis inclinata fuisse videntur. In Laurentio Surio longe diuersa hæc referuntur, ut paulo post cælestis per somnium visiones adnectuntur. Ego nihil prorsus in nostro exemplari deesse video: ut hæc superaddita olim ab aliquo existimem. Postmodum etiam filiarum Aurelij nomina Felicitas & Maria apponuntur. Desunt vero quæ de consulo Aluaro Eulogius prosequitur. In supplicio tamen Sabigothonis plura referuntur.*

Aluarum.

4 **S**erenissimi præceptoris.) *Diximus, quæ modestiæ ratione Aluarum, qui condiscipulus fuisse, præceptorem suum vocet Eulogius. Serenissimi etiam titulum additum, nobilitatem in Aluaro astruere demonstrauimus.*

Monasterium S. Sabba.

5 **M**onasterium sancti Sabbæ.) *Celebratur in libris de sanctorum Patrum vitis hoc cænobium: & ipse sanctus Sabba, ubicumque de sanctis eremi cultoribus agitur, est notissimus.*

Breuiariū.

6 **M**artyrij sui breuiarium.) *Hac voce Plinius & Suetonius vtentes docent, quodcumque opus, & in historia præsertim, summatum, & per compendium scriptum sit, ita solere appellari.*

7 **I**nsulam.) *Catacrisis illorum temporum est, quales aliæ pleræque.*

8 **R**euelatis vultibus.) *Apparet profecto Christiani moris tunc ex Pauli Apostoli doctrina fuisse, ut non in Ecclesia solum, sed in itinere ad ecclesiam caput fæminæ velarent. Poterant etiam honestatis causa, & ne ab Sarracenis pulsarentur, velatis capitibus fæmina Christiana misero illo captiuitatis tempore incedere.*

9 **I**llico viros interrogat.) *Aurelium profecto & Felicem, qui cum vxoribus processerant.*

10 **O**sculatis manibus eius.) *Cum sacerdos non esset, reuerentia tamen ergo, ab martyre futuro veluti benedictionem sacerdos etiam Eulogius petebat. Nisi credas iam tunc hunc morem hodiernum cæpisse, ut nos Hispani osculari manus & dicamus, & facere ag grediamur.*

11 **V**sibus.) *Quasi dicat quibusdam veluti experimentis.*

12 **S**exto Calend.) *Multis locis apparet Adonem Archiepiscopum hos diui Eulogij libros legisse: & in horum martyrum mentione præsertim: siquidem quamuis sub compendio, omnia tamen digniora retulit, quæ hic ab Eulogio commemorantur. Caterum referente Equilino Episcopo, non Sabigothonem, sed Nataliam eius loco nominat. Sed neque Ado, neque Suriy fragmentum recte diem aut mensẽ notarunt, qui Augusti vicesimum septimum his martyribus tribuerunt.*

13 **P**ilemelariensi cænobio.) *Cum iterum fusiùs huius cænoby mentio occurrerit: tunc nos de eius situ, quæ oportet dicemus: id erit libri tertij cap. duodecimo. In Surio prædictum ab Aurelio referatur, se ibi sepeliendum.*

14 **A**pod Genesium martyrem.) *Metonymia, qualis illa Horatij: Scripta palatinus quacumque recepit Apolo. Et multa huiusmodi, quibus Christiani frequenter vtimur.*

15 **E**t Sabigothonis incolunt.) *Locus hic in veteri codice fuit mutilus, & linea integra cum dimidia vacua relicta, ut si quando posset suppleri. In Surio neque capitum saltem mentio est.*

Caput vndecimum.

59

1 **C**ontribulis noster.) *Tum hic, tum etiam superius hac voce vsus Eulogius, indicat plane habitationis tantummodo vicinitatem.*

Fortassis Rojana eadẽ, quæ Regiana apud Antoninum nõ longe ab vrbe aspigita.

Rojana.) * *Neque hic quid dicam, tamen si exquiserim, reperio. Eodem quoque silentio Fraga locum & Leiuensem vicum, qui paulo post nominantur, præteribo.*

Eliberi.) *Corruperant nomen huius vrbis Gothica tempora: cum Iliberi Romani protulissent. Ex illa corruptela maiorem postea Arabes inuexerant, Elberiam nominantes: vnde nos tandem nunc Eluiram pronuntiamus. Fuit enim vrbs hæc non longe ab inclyta vrbe Granata, in colle, qui nunc Eluiræ mons appellatur: cum vrbis etiam porta, quæ eo ducit, Eluiræ nominetur. Illud animaduersione dignum, vero si-*

vero simillimum videri, Ili prisca Hispanorū lingua oppidum significauisse. Inde tot urbium, sed in Ba-
tica praesertim, nomina id in principio retinebant. Ilturgi, Iliberi, Ilipula, Ilipa: & alia huiusmodi. De
quo nos in Hispania antiquitatibus.

Quinque milliarios lustros.) † Viginti longo circuitu significat.

Tertiodecimo Calen.) Dies in Vsuardo, Adone, Equilino, & Cordubensi breuiario concordat. Is est Augusti vigesimus.

4 Viginti-
quingus
5 potius
censendi
sunt.

Caput duodecimum.

10 S Ancti Cypriani.) In sancti Pelagij historia huius etiam basilica mentio erit.
Decimosextimo Cal.) Dies est Septembris quintus decimus, qui aperte in veteri exemplari
notatur. Vsuardus, breuiarium Cordubense, Ado & Equilinus paucis diebus variant. In Adone & E-
quilino Emilianus, non Emila scriptum legitur. Et recte sane non longo interuallo post Christophorum
& Leouigildum hos duos martyres coronatos scripsit Eulogius.

Caput decimumtertium.

C Vm adhuc.) Notat hic quoque modicum temporis interuallum. Et nullus equidem dies in-
tercessit.

Parapanda.) Ignotus nunc vicus.

20 Fanum illud.) Templum hoc Cordubense intelligit Arabica structura, quod hodie perdurat, ma-
torisque ecclesia dignitatem obtinet: & sua magnitudine, columnarum multitudine, marmorum pra-
stantia, operis subtilitate, & multis aliis sui partibus admirationem, atque adeo stuporem spectantibus
præbet. Iam enim fuerat edificatum ab rege Haddarragman secundo, & Issen eius filio. Authores sunt
Rasis & Rudericus Toletanus antistes in Arabum historia.

2
3
Templum
Cordubense.

Decimosexto Cal.) In sequenti post Emilam & Hieremiam die hi martyres perimuntur: quos
nullum breuiarium commemorat.

Caput decimumquartum.

30 T Vnc iam proculdubio.) Aut significat neminem deinceps tam ex Christianis, quam ex Sar-
racenis ausum fuisse non deferre ad iudices quemcumque audisset pseudopropheta Mahometo ma-
ledicentem: aut certe permissum Sarracenis fuisse, ut quem Christianum ita maledicentem audirent, ipse
protinus, non expectata publica damnatione, impune interimerent.

Quod quibusdam.) Docent ad hunc modum sacri Theologi martyrium donum Dei esse, qui-
busdam peculiariter à Deo tributum. Illud autem est animaduertendum diuersam hanc esse ecclesia Hi-
spanorum persecutionem, ab illa Cordubense, in qua captus est diuus Eulogius. Tempora id docent cui-
denter. Et libri primi cap. primo nos exquisitius docuimus.

Caput decimumquintum.

40 N Obiscum vel fugere.) Hoc namque erat imbecillioribus, & qui martyrio impares erant, per-
missum diuina legis indulgentia.

Plurimi etiam.) Contra hos tum primo libro, tum etiam in Apologetico diuus Eulogius fusius
disputat.

Nos quoque authores.) Hanc grauissimam insectationem pertulit diuus Eulogius, quasi futu-
ri martyrij præludium. Vt non subito gladij ictu tantummodo mactaretur: sed carnifices quoque eius ipsi
Christiani, ipsi fratres existerent, quotidiano conuicio illum proscindentes.

Præsenti concilio Episcoporum.) In tanta calamitate, & dira Ecclesie persecutione conue-
nerant prelati, ut de remedio, si possent, quoquo modo prouiderent. Et Rex etiam iusserat undique me-
tropolitanos, quod mox apparet, conuenire. Nationale ergo, uti vocant, concilium hoc fuit: nisi concilia-
bulum tali authore congregante malis appellare. De hoc exceptore postea lib. 3. cap. 3.

4
Concilium
Cordubense.

50 Inhibitum esse martyrium.) Hæc quæ sequuntur, ad finem vsque periodi decretum ab concilio
editum continent, subobscurè tamen. Consilium enim præsulum in concilio fuit, (ut misere laboranti
& periclitanti ecclesie hac ratione prospicerent) edicere quidem & præcipere, quod regi, quod proceribus
placere posset leuiter intuentibus. Caterum cum vererentur quippiam, quod Dei summi maiestatem
& Christianam religionem offenderet, constituere: ita decreti verba attemperarunt, & consulto quasi
fabrefecerunt: ut nihil impium, si quis penitius rimaretur, assererent. Hoc est quod in sequentibus pro-
sequitur diuus Eulogius. Et multo quidem erant omnia in exemplari obscuriora: & quæ multo cum la-
bore, adhibito etiam sapientissimorum hominum iudicio & lima, fuerunt dilucidiora aliquanto, una,
aut altera voce tantummodo adiecta, reddenda.

Inculpabile.) Hoc est culpa prorsus non caruit. Sententiam enim suam iam hic profert diuus
Eulogius. Et de hoc ipso edicto libellis etiam & schedis euulgato loquitur videtur libro primo ad finem.

Quaquam manifestum est de altera diuersa ab hac Sarracenorum perturbatione initio libri huius capite primo scribere: ut ipsius sancti verba tum hoc, tum etiam illo loco, & initio septimi capitis aperte declarant.

- 7 Quinimo nisi legitima satisfactione.) Hoc ait. Neesse fuit profecto imbecillibus satisfacere: ne edicto scandalizarentur, si forte id tantummodo, quod ab Sarracenis volebat concilium intelligi, ipsi etiam intelligerent. Oportuit ergo, ut iis, imbecillibus inquam & pusillis, satisfieret: tum legitima interpretatione ad eos & propter eos adhibita, tum etiam causis explicatis, qua ad eum modum edictum conformare compulissent.

¶ Caput decimum sextum.


- 1 Denuo pontifex.) Cordubensem Episcopum intelligo, quem nusquam proprio nomine designat. Apparet autem iterum antea hunc ipsum praesulem in vincula fuisse coniectum: Recaffredi tumultu, ut ego existimo. 10
- 2 Ingredi foris.) Hoc est, domi se continerent nobiles Christiani, pedem inde referre non audentes.
- 3 Pendentia stipitibus.) Quatuor martyrum Emila & Hieremia, Rogelli, & Seruio Dei, qui postremi passi sunt, intelligi neesse est. Caterorum namque, ut ex superioribus liquet, non supererant, exusta parim, parim sepulta. Quod ad sequentem temporis peruestigationem hic iam annotasse oportuit.
- 4 Nos autem.) Hinc apparet diuum Eulogium, hunc librum secundum hoc ipso tempore, quo Mahomad regnare cepit, scripsisse. Nondum enim sequentia, qua tertio libro profequitur, gesta fuerant. Quod plenius etiam superaddita hoc loco oratio demonstrat: in qua praeterea latere se dicit, cum 10 scriberet.

¶ In orationem.

Mos fuit ab Gothorum temporibus ductus, ut Hispani scriptores, opera sua oratione ad Deum fusa, aut inciperent, aut clauderent. Id in diui Illelonsi opere de laude virginis sacratissimae Virginis Mariae, & in sancti Iuliani Archiepiscopi Toletani libris apparet.

DIVI EULOGII CORDUBENSIS, MARTYRIS, DOCTORIS, ET ELECTI ARCHIEPISCOPI TOLETANI, MEMORIALIS SANCTORVM, Liber Tertius.

P R A E F A T I O.

 Vm igitur praecedentium voluminum series affatim impiorum, crudelitatem, quae diu inexpugnabilium virorum constantiam, enisa est fatigare, digesserit, veroque assertionis gressu ortus, aetates, actusque belligeros percurrat Sanctorum: plus aliquid reor saeuitiae in nos commissum tertius hic liber non sine ingenti vulnere pandet. Nec me quidem supercilio arrogandi hac occasione uti intendant, quod tantae materiae parui admodum, & (ut ita dixerim) vilissimi ingenioli fulcimen adhibuerim, aut forte non res veras nos elucubrassent. Qui eo intuitu operis huius concinnauius structuram, quo nimirum omnia aequitate districti iudicis in futuro nouimus diiudicanda. Quem nec fallere abdita cogitationum, nec qualitas operum potest. Nam ego, qui scio suo quemque oneri coram Domino subiacere, cur propriis diu grauatam substantiam, meam molibus, externo pondere deprimere vellem? aut quid commodi compicto mendacio mihi conferri sperarem, ex omni postmodum verbo rationem pensurus? Sed hinc agitur tenuis scientiae venulis mens contenta, quod rem, non dicam magni fluminis tantummodo, verum etiam immensi aequoris affluentia necessario irrigandam attentat: quae vix paruissimi stillicidij sudorem irrorans, quasi quasdam coactitij, & extorti liquoris guttulas profluit. Nec ab re fessi viatoris comparatione impetiar, qui vigore virium eneruatus, saepius in itinere sedens, eo vehementius conlassatur, quo crebrius per loca varia compausatur. Ita & nos, totius vbertatis expertes scientiae, quasi 40 50

tiæ, quasi debilitato gradu per inuia loquutionis residemus, pigroque (vt ita dixerim) gressu vix opusculorum limitem contingentes, vbique finem loquendi optamus. Et tunc magis magisque debilis viator quassatur, cum se iam de peruentione itineris gaudere sperans, denuo ex improviso emergere sibi adhuc inopinatum conficiendum cernit spatium. Vnde & nos, qui iam finisse opusculum credebamus, ac veluti procellosum mare in naufragio transmissum remigio lætabamur, & optati portus salui fruebamur quiete, nunc aliud fortuito contuemur superuenisse, quod operæpretium præmissis opusculis sit addendum. Tendimus igitur parcitatæ faciendæ coarctatis tendimus imminentium persequutionum casibus occupati: & quasi in contrarium vento surgente, in altum nos demum deuolutos pelagus, inhorrescimus. Confidimus autem eius nos incunctanter bonitatis iuuamine prosperari, qui dignos nos eorum visu, & amicitia diiudicauit, vt quorum fruebamur dulcedine, etiam trophæis imbueremur.

¶ Initium regni Mahomad regis. Cap. I.

MÆterum, vt in fine secundi operis annotatum est, adepto Mahomad patris imperio, confestim in promptum odium contra nos prorumpens, ipso die, quo fascibus infulatus, solium regnaturus conscendit, Christianos omnes palatio abdicans, indignos aulæ principali ministerio promulgauit. Quos iterum post non longo interuallo sub tributario censu præscribens, plures præmio regali priuauit, qui dudum militaribus vescebantur annonis. Et quia scriptum est: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius; ipsis per idem tempus gubernacula vrbs committit, qui consimili zelo controuersie aduersum Dei populum laborantes, eum vbique affligerent, euerterent, & opprimerent: vt non solum vatem suum nullatenus infamari præsumerent, verumetiam terroribus compulsi abominabilem confiterentur culturam. Sic quoque moeror importabilis & persequutio truculenta vndique nobis obuians, plerisque præuaricationis laqueo immergebat.

*Christiani
palatio eio-
ti.
I
Ecclesiast. 10.*

¶ Præuaricatio illius exceptoris, qui pridem sanctos anathematizari compulerat. Cap. II.

Multi autem, sua se sponte à Christo diuertentes adhærebant iniquis, sectamque diaboli summo colebant affectu, sicuti ille spurius, & sanctorum benedictione indignus, de quo in libro secundo meminimus, agit. Qui sæcularis reuerentiæ pompam rebus præponens cœlestibus, inauditaque libidine pro Deo officium venerans, post biseno mense, quo sanctos anathematizari decreuerat, nosque fœdis conuitiis impetierat, honore deiectus est. Gratia itaque disertudinis linguæ Arabicæ, qua nimium præditus erat, solus è Christianis à consulibus in officio exceptoris detentus, post aliquos menses & palatio, & ministerio est abdicatus. Quod factum non leuiter ferens, cum se deiectum aspiceret, priuatumque tanta dignitate altius suspiraret, præstantius Deo mori, quam non viuere sæculo eligens, continuo fidem sanctæ Trinitatis spernens, cedit sectæ peruersitatis, & nequaquam se Christianum vult iam vltra videri. Quapropter in deteriora conuersus, qui nusquam simplicia meditatus fuerat, exul Christianis effectus, adunatus gentilibus, crebroque discursu illud impietatis delubrum, quasi vnus è ministris diaboli frequenter ingreditur, expulsus de templo Domini, quod dum adhuc fidelis existeret, sera ac pigra visitatione incoluit. Scriptum est enim: Non habitabit in medio domus meæ faciens superbiam, & qui iniqua loquitur, non direxit in conspectu oculorum meorum. Idem vero post negationem in honorem pristinum restitutus, palatio reformatur: quo pædica & hamus cæteros illi-ciendi existens, foret aliis in præuaricationis scandalum, qui causa gloriæ temporalis sibi fuerat laqueus.

*Exceptor impi-
um Christi
abnegat.*

Psalm. 100.

Destructio basilicarum. Cap. III.

INterea cum sæpius contra Dei cateruam sæua principis conspiratio inole-
sceret, affligeretque vbique Christicolas, & nec sic omnes generali dila-
psu, vt fidebat ad ritum suum prouerent, iubet ecclesias nuper structas di-
ruere, & quicquid nouo cultu in antiquis basilicis splendebat, fueratque
temporibus Arabum rudi formatione adiectum elidere. Qua occasione satrapæ tene-
brarum inde capta, etiam ea templorum culmina subruunt, quæ à tempore pacis stu-
dio & industria patrum crecta, pene trecentorum, à diebus conditionis suæ numero
exceedebant annorum.

De seditione prouinciarum. Cap. IV.

1 **T**quia vndique dibellionum insurgentia bella magnam ei molestiam infe-
rebant, (nam libere in cunctis Hispaniæ urbibus, quas vigore potestatis, &
egregij potentia intellectus, largoque munere præmiorum pater suus ac-
quirendo domauerat, & obfederat, hic priuilegium dominandi gerebat)
2 Præsertim cum & ex aliquibus locis cæsum & fugatum exercitum suum cernens, vbi-
que imminui, vbique se gemeret in deteriora conuerti. Iccirco contra nos diu medita-
tum in futurum differebat perdicionis interitum, tardoque ac pigro impetu ecclesia-
rum operabatur ruinas. Nam nullos credo Christianorum (nisi ista difficultatis obsta-
rent repagula) secum pateretur morari. Quinimo, vt iam alibi præmissum est, si com-
modam regnandi haberet licentiam, Iudæos etiam à se repellere compelleret. Quo fo-
lius gentis suæ comitatu vallatus, his præesse solummodo mereretur, cum quibus inex-
tricabilia æterni barathri lueret tormenta, nec alterius diuersitate religionis vnitas
damnabilis culturæ scinderetur. Ex qua, Deo vocante, & per splendentia fidei sanctæ
mysteria compungente, plures admodum recedentes, & pietati adhærentes, mor-
temq; spe firmiori propter Christum excipientes, idem ingemiscebat: prætereos, qui
nimia carnis impediti formidine, ardua cordis contritione Christo regi sub clamide
adhuc militant.

*De odio suorum aduersum regem, & de ipsius avaritia, & de tribu-
tis Christianis impositis. Cap. V.*

1 **V**mque Ecclesiam Dei flammis inuidiæ inurendo, interno cogitamine cor-
rosus tabesceret, & suorum pacem affectaret, hæc & huiusmodi cōtra nos
exercere disponderet: in nullo tamen diuinam dispensationem humana
præcitas præualet immutare. Quæ eum cunctis odibilem, vniuersis exo-
sum, omnibusq; execrabilem reddens, etiam domestico, & vt ferunt pellicum suarum
odio, vel maledicto impetitur. Verum vt scriptum est: Rex iustus erigit terram, vir au-
tem auarus destruit eam, hic idem inauditis cupiditatum fascibus ardens, militum an-
nonas demutilat: tribunorum coarctat donaria, lunaremque præmiorum discursum
imminuit. Et cum sibi vilia admodum, & pene exigua à vicinioribus locis reddi ve-
ctigalia cerneret (quia videlicet, si culpa vulgi is ad sceptrum Deo dispensante admo-
tus est, tamen huius meritorum improbitate vrbes ac nationes in stimulum recalcitra-
tionis inductæ, non ad integrum tributis prouinciarum eum perfrui patiuntur) ideo
in nos arma districtiois conuertens, & vt lutum platearum dominij planctu contri-
bulat: quorundam Christianorum eius optioni fauente nequitia, (si tamen Christia-
ni, & non magis operarij iniquitatis appellandi sint) qui vt priuilegium chirographa
exigendi obtineant, sortem Domini fideliumque conuentum suo vadimonio vel cri-
mine à rege mercantes, importabili census onere colla aggrauant miserorum, quo-
tidie plebem Domini pessimantes. Illa proculdubio plectendi in futurum senten-
tia, quæ talium condemnans excessus, ait: Et qui pessimant plebem tuam, inueni-
ant perdicionem. Quibus vtique secundum veritatis edictum felicius erat grauatis
molarum pōdere collibus profundo mergi, quam tanto pusillanimes perturbari scan-
dalo, aut tantam vim gregi paruo inferre, cui patri dare regnum complacuit. In quo-
rum con-

Prouerb. 29.

Christiani
quidam Chri-
stianorum
persequuntur.
res.

Eccles. 36.

Matthai 18.

Luce 12.

rum con-

rum conspectu Deus non est, & à quorum intuitu iudicia Dei sublata sunt. Semper invidi, semper iniqui, vbiq; malitiosi, in alterutrum iracundi, in aliorum euerfione pacifici, in confœderationibus infidi, in conspirationibus conciti, in circumuentione versuti, in apparatu noxietatis aprissimi. Pro se inuicem disparati, ad perdendum cæteros adunati, ad decipiendum excitati, ad miserendum pigri. In incessu tumidi, in assertione superbi, in promissione dubij, in datione auari, in largitione parci, in acceptione auidi. Id promittentes, quod dari nequeat, id conferentes, quo frui non liceat. Qui non dormiunt, nisi malefecerint, & consurgere ad iniquitatem festinant. Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Et cum se Christianos esse pronuntiant, Christum quotidie in membris eius crucifigunt, Iudæ proditoris documenta sectantes, qui præceptorem venaliter distrahendo, pecunias crucifigens, sibi quidem laqueum perditionis effodit, mundo autem libertatem debitam contulit. Hi vero se eidem incorporantes, cum redemptos eius crudeli accusatione affligunt, & (quod non sine graui cordis mei vulnere profero) quos tueri debuerat, quia sumus inuicem membra Christi, eum (proh dolor) negare compellunt.

Prouerb. 2.

De insultatione Procerum contra martyres. Cap. VI.

His interim imminentibus malis, & huiuscemodi ærumnis Ecclesia vapulante, ferunt ob hoc regem ingenti crapulatum lætitia, ampliora fidelibus scandala irrogaturum se promittere: & vt alibi taxatum est, dira incurfatione, molestiaq; contriturum, si commodum regnandi successum diutius obtineret: adeo vt plerique procerum olim decedentium martyrum subsannantes constantiam, nobis referrent: quo nunc abiit illa vestrorum virtus agonistarum? quo aufugit magnanimitas? qua absorpta temeritas delitescit? vbi se eneruata fortitudo abduxit? qui dudum cœcitis gressibus certatim ad expugnandum dogmatistem nostrum occurrentes, debita vltione preempti sunt? Nunc adsint, nunc veniant, modo properent, si diuinitus inspirati illud in veritate conseruant certamen.

Cap. primo.

De Fandila martyre. Cap. VII.

DVm ergo in nos huiuscemodi irrisionibus insultarent, & hoc deludio nostram pene consummatam cladibus fatigarent miseriam: adolescens quidam Fandila ephebus, aspectu decorus, honestate vitæ probabilis sanctus, & timoratus presbyter inter has cædes, sæuaq; discrimina, ostium aditumq; primus exercendi martyrium sub huius tyranni priuilegio * patefecit. Hic itaque ex vrbe Accitana progenitus Cordubam discendi gratia veniens totam pene pubertatem ibidem sub pædagogii traditione peragens, confestim vt adolescentiam adiit, monastica oblectatus conuersione, illico monachis se Deo iugiter militaturus admiscuit. Qui aliquibus locis peragratis ac demutatis, in quibus ardens deuota mens requiescere non poterat, vltimo se in Tabanense cœnobium contulit. Ibi aliquandiu sub regulari disciplina, vel regimine Abbatis Martini demorans, perfectius in timore Domini claruit. Et quoniam summæ humilitatis magnæque obedientiæ erat, iccirco gratia sanctitatis, qua cœlitus refulgebat, diu implorantibus ac rogantibus monachis cœnobij sancti Saluatoris, quod haud procul à ciuitate Cordubæ in parte Septentrionis ad radicem mellaris pinaculi situm est, ad officium sacerdotale præelectus inuite, & (vt ita dixerim) violenter instantia vel præiudicio Abbatis sui sanctum ministerium suscipit, & nihilominus ieiuniorum, vigiliarum, orationumque solito propensius laboribus adaugens, ambulat de virtute in virtutem, visurus Dominum in Sion scalis mentorum euectus. Cuius venerabilem vitam, cunctisque necessario imitabilem conuersionem, cum affatim digno laudum præconio eorundem fratrum atque fororum, quibus præerat, relatione pandatur, eo tamen magnificentius declaratur, quo florentissimam iuuentutem animo robustiore transgrediens, gladio martyriali non cunctatus fuerit subdere. Igitur comitante ipsum perfectione timoris Domini, cum omnia terrena despiciens mentem cœlo suspenderet, cuperetque dissolui melius, & cum CHRISTO manere, quam rebus hæere caducis, quodam die obfirmato vultu iudici astans, prædicat Euangelium, impudicum exprobrat vatem; cærumque

* regno, aut imperio, sup.

I
Accitana
vrbs.Tabanense
cœnobium.2
Abbas Martinus.Sancti Saluatoris
monasterium.
Pinna Mel-
laria.

Psalm. 83.

noxia combinatum culturae pædoribus (nisi resipiscens pietatis fidem apprehendat) vlticibus luiturum pœnarum incendiis protestatur. Hinc carcere trusus, & vinculis coarctatus, latronum mansionibus alligatur, principali postmodum sententia decollandus. Quod factum iudex regio intimari auditui non differens, accenditur igne furoris immensi, & quodam hebetatus horrore miratur stupidus, quæ esset illa victrix audacia, quæ tantæ gloriæ non expauerit regem, tamque sublime vanitate & superbia caput, atque (vt se putabat) super omnia excellens talibus non reuerentiæ ausibus propulsaret. Quamobrem eodem momento sub voce terribili episcopum comprehendendi decernit. Sed ipse fugæ præuentus remedio saluatur. Nam ferunt iam tunc eum nulla intercedente dilatione punire decreuerat. Iusserat etiam omnes Christianos generali sententia perdere, fœminasq; publico distractu dispergere, præter eos qui spreta religione ad cultum suum diuerterent. Et nisi hoc edictum consultu satrapum quassaretur, qui pro eo quod nullus sapiens, nemo vrbanus, nullusq; procerum Christianorum huiuscemodi rem perpetrasset, iccirco non debere vniuersos perimere asseriebant, quos non præit personalis dux ad prælium. Et hinc credo iam funditus Christianismum nostrum partim gladio, partim præuaricatione extingueret. Fortissimum vero athletam gladio interficiens patibulo vltra amnem suspendi præcepit.

Episcopus
Cordubensis
in carcerem
duci iubetur
causa edicti
Violari, de
quo sup. lib.
2. cap. 15.
Grana Chris-
tianorum
periculum.

Gesta Anastasii, Felicis, & Digna martyrum. Cap. VIII.

20

Vem sequens alio die Anastasius presbyter, qui ab ineunte ætate apud basilicam sancti Aciseli Cordubensis disciplinis, & literis eruditus vsque ad plenam iuuentutem ibidem in diaconatus officio degens, post monastica vita, qua dudum fuerat spreto ministerio oblectatus incenibus egerat, demum sacerdotio applicatur. Concito gressu palatium petens adstat consulibus, hostemq; fidei veridicis assertionum stimulis feriens gladio confestim abscissus suspenditur. Cum quo & Felix monachus ex oppido Complutensi progenitus natione Gætulus, & quadam occasione in Asturias deuolutus, vbi & fidem Catholicam, & religionem monasticam didicit, eodem die hac professione decissus affigitur.

1
Sancti Aciseli
basilica.
2
3
Oppidum
Compluten-
se.
Asturia.

CVM QVE dies illa maximum cursus sui explens metabulum, iam pene in horam nonam diuergeret: virgo quædam adolescentula merito, & nomine Digna, ex collegio venerabilis Elisabeth, cuius rationem liber secundus edisserit, Deo reuelante & confortante ad palmam processit. Paulò namque ante martyrium suum assistere sibi per somnium videt puellam habitu & specie percomptam angelico, rosas ac lilia manu gestantem. Quam cum de nomine, causaque sui exploraret aduentus. Ego sum (inquit) Agatha, olim propter Christum diris attrita suppliciis, & nunc veni partem tibi purpurei muneris huius conferre. Accipelibens donarium, & viriliter age in Domino, nam reliquias rosarum & liliorum, quas in manibus seruo, post te ex hoc loco datura sum migraturis. Tali denique virgo sacratissima visu ac munere illustrata, cum è dextera colloquentis rosam susciperet, auris admixta cœlestibus ab oculis intuentis eleuabatur. Hæc autem puella cum pro summa humilitate, atque obedientia inter conuerginales vltima se iudicaret, essetq; incomparabili apparatu obsecundatrix, nunquam tamen appellari se Dignam patiebatur, dicebatque cum lachrymis: Nolite me Dignam vocare, sed magis indignam, quia cuius meriti sum etiam nomine debeo insigniri. Et cum à die reuelationis suæ amore compuncta martyrij tacito cogitamine, quibus ad id posset indicibus aspirare, sæpius ruminare cœpisset, fit affatim lætior horum instructa martyrio, quo quasi his præcedentibus hæc firmiori gressu succederet ad coronam. Idèoque apertis silenter cœnobij claustris, cum iam beatos pendere comperisset martyres: concito gradu iudicem petens cur fratres suos præcones iustitiæ trucidauerit assertionem intrepida percontatur. An quia (inquit) Dei cultores existimus, sanctamq; fideliter colimus Trinitatē Patrem, & Filium, & Spiritū sanctum vnum, & verum Deum fatentes, & omne q; ab hac credulitate dissentit, non solū negamus, verum etiam detestamur, maledicimus, & cōfundimus, idcirco confodimur: Hæc & his similia sancto, & immaculato ore disserente puella, nihil cunctatus arbiter licitoribus decollandam cōmittit, qui mox delicatis inferunt iugulum collibus. Nec mora consternatis corruens membris equuleo deorsum versa suspenditur, ceterisq; transflumen adsciscitur. Hoc namq; ordine hi tres vocati, Anastasius scilicet presbyter, Felix monachus, & Digna virgo beata eodem die dispariter ceciderunt, 18. Calendas Iulij, Era DCCCXC.

Elisabeth
abbatissa.

Agatha
Digna
apparuit.

Digna
humilis.

Anno
Domini
DCCC-
liij. dies
Iulij
14.

Benildis matrona martyr. Cap. IX.

Enique hos sequens Benildis, fœmina ætate iam prouecta, & vt ferunt non
 † medie timorata, sub professione cæterorum occubuit 17. Calendas Iulij,
 Era qua supra. Quorum cadauera post aliquot dies ingenti concremata
 incendio, ad vltimum fluuij proiectu dispersa sunt.

pro, medio-
 criter
 I
 Anno Dō-
 mini Dece-
 lij. dies Iu-
 nij 17.

Sancta Columba martyr. Cap. X.

Ogimur vel numerositate certantium, vel debita sponfione votorum, in
 longam dictionis seriem stylum protendere. Hinc est quod, ultra quam
 putabamus, in magnum codicem materies aucta opusculi, pene modum
 mediocritatis excesserit. Quia post tot funera, & importabilium ærumna-
 rum discrimina, nullum prorsus talia opinaremur aggressurum. Nos tamen ab inchoa-
 tis nullatenus reticemus, quo cunctorum rationes, vt promisimus, enarremus.

10
 20
 30
 INTER EA fuit virgo quædam nobilis & decora Columba nomine, ex oppido
 Cordubensi progenita, præfati Abbatis Martini, & Elisabeth, de quibus in præceden-
 tibus memorauimus, soror. Quæ cum inter bona parentum tenerrime in annis puell-
 laribus degens propositum Elisabeth sororis suæ, quod cum viro suo Hieremia, adhuc
 vulgo admixti gerebant; agnosceret, qui longe antequam monasterium peterent,
 multis se Christo religionibus inter conuentus populi consecrarunt: persæpe genito-
 rum relicto consortio, domum sororis frequentius visitans, talibus se consignandam
 votis exoptat, anhelaque huius propositi verna cupit existere. Confestim itaque ter-
 rena omnia spèrnere desiderat: sed aduersatur puellæ intentioni genitrix repugnatura.
 Quæ etiam contra sobolem Elisabeth eiusque virum fœdis iracundiæ motibus ex-
 citata, grauius conqueritur, quod ita adolescentis illiceret animum: quod sicut se, &
 istam disperderet, mundumq; florè suo vernantem dissipato matrimonio relinquen-
 tes, in solatio exterorum id cuperent congerere.

Martinus
 & Elisa-
 beth.
 I
 Hieremia
 martyr.

INTER hanc autem conflictationem (vt vulgi mos est) disquiritur ad copulam
 nuptialem puella: crebrisque interpellationibus sæcularitate inuoluere exoptant, cœ-
 lestium thalorum nuptiis diuinitus assignatam. Et cum nec illa consentiret, nec
 mater desisteret, quo nihilominus nuptui traderetur: ipsa mater (Dei prouidentia) ex
 improviso molestia ægritudinis occupata, sub celeri vocatione mundo exempta recessit.
 Remanet Dei famula, non tam matris obitu contristata, quam lætior gratia suæ deu-
 otionis sine cuiusquam præiudicio adimplendæ.

40
 50
 VERVM nonnullo tempore in sancta religione apud urbem vtrisque sororibus
 versantibus, continuo expleto iam propriis (vt diximus) sumptibus Tabanensi cœno-
 bio, eo se viri cum mulieribus Christo militaturi conferunt. Ibi sancta virgo, terrenis se
 exuens, hæret cœlestibus, & mentem ad studium scripturarum conuertens, fit admo-
 dum eruditior inuestigandi, ac differendi sententiarum obscura. Crescit beatæ virgi-
 nis sanctimonia, & late diffusa cœnobij fama, etiam præcul sitarum ad se urbium discursus
 inuitat, quo talium exemplorum magisteriis imbuerentur. Hæc autem virgo, sub
 fratris sui Martini, & Elisabeth regimine manens, præcellit meritis, & gratia honestatis
 omnibus præit. In conuersatione laudabilis, in humilitate sublimis, in castitate perfe-
 cta, in charitate firma, in exorando attentâ, ad obediendum apta, ad miserandum cle-
 mens, ad indulgendum facilis, ad prædicandum disertâ, ad instruendum prompta.

Tabanense
 monasteriū.

Martinus
 & Elisa-
 beth.
 Sancta Co-
 lumba laus.

His quoque virtutibus clarens cunctorum in se prouocabat affectum, omnibus norma
 speculumq; sanctitatis existens. Et quia crebro aduersarij tentationibus propulsaba-
 tur, ideo frequentioribus se coram Domino flectibus mactat: verens ne diu congesta
 laborum vilissimi prædonis irruptione perirent. Hinc ad maiorem sanctitatis caute-
 lam erigitur, metuque hostis adacta, solertius ad summam virtutum districtiori vita
 contendit. Hanc sæpe ægrimoniis tentator macerat, immittit fastidium, speciem vi-
 rorum præterdit, longum astruit victum, diuersisq; fatigat phantasiis. Quibus horri-
 bili metu compulsâ luget immaniter, ne lapsu mortis à consortio dirimatur sponsi, cuius
 tantò se ardore charitatis assererat interitus esse conflagratam, vt quasi excisæ car-
 nis cicatrice pro eius desiderio mente vulnerata existens, nisi solo eius intuitu in cœlis
 nullo modo se perhibebat posse sanare. Nullum vnquam peccatorem quamuis gra-

uoribus oppressum peccatis sermone suo læsit, de nullius actibus iudicauit, de nullius desperauit salute, nec quemquam licet fœdis infamatum despexit rumoribus. Scio (referebat) versutias dæmonum, scio insolentias hominum, qui interdum ipsum maledictionis sublannatione impetunt, quem probatum dignioribus meritis habet omnipotens. Multa sunt enim iudicio condemnata humano, quæ diuino sunt probata, & sanctificata consilio. Et plerumque opinationibus suis transgrediuntur homines diuinam sententiam: dum cuius meriti apud illum quisque permaneat, nesciant. Et tamen iam quasi prælagi occultorum, vel dignum prædicent, vel reprobum infament. Cum utique inculpabilis, si ad se reuerterent, iudicarent: etsi quanto, vel quali oneri vnusquisque subiaceat, vel quo sit debito reus intenderent, nullatenus culpabiliter de incognitis disputarent. Sed agunt nonnulli hæc, quo in veritate exprobratio diuina contra nos olim prolata firmetur, quæ ait: Attendite, & auscultate. Nemo quod bonum est loquitur, nullus est, qui agat pœnitentiam propter peccatum suum, dicens: Quid feci? Qui proprii facinoris trabe neglecta, de festucis aliorum solliciti permanentes, quod leui susurrationis aure captauerint, verum nihilominus, & nullatenus incredibile esse affirmant. Numquam autem virgo clementissima sine causa iram admouit, nisi cum forte aut infantulis, aut aliquam è sororibus negligentem aspiceret, quas solo intuitu oculorum redarguebat humiliter. Numquam aliquando in cuiusquam prorupit contumeliam, nunquam os eius vaniloquio est occupatum, nusquam aniles & otiosas fabulas suis passa est admitti auditibus. Christum corde, Christum ore sæpius meditans, illam frequentius cum omni affectu canebat antiphonam, quam in laudem Sanctorum beati patres suaui cantu aptauerunt, Aperi mihi Domine Paradisi ianuam, vt ad illam patriam reuertat, vbi mors non est, vbi dulce gaudium perseverat. Cum his colloqui delectabatur, quorum mens spiritali virtute succincta, mortificata cum vitiis, & concupiscentiis membra gerebant, nec cuiquam se, nisi forte spiritualibus viris, & id perrarum, ac ferius visendi præstabat accessum. Quia claustra fœminarum à cellulis monachorum altis interiectis disparata maceris, licet vnus patris gubernaculo regerentur, hæc tamen sequestratis se mansiunculis retrudentes, nulli omnino conuertiendi se facultatem præbebant. Sed, si subinde aut fratribus congrua instaret necessitas, aut hospitem pia impetraret humanitas, sola venerabilis Elisabeth per fenestram se exhibebat cernendam, quæ prior, & totius erat mater vera monasterij.

Elisabeth
prior inter
religiosas
cetera iam tē-
pore D. Eu-
logij.
Recludit se
sancta Co-
lumba.

QVODAM igitur tempore petiit à consororibus Columba, vt inter ipsa claustra in quodam angulo cellula sibi daretur, quo secum sola demorans immunis à cæterarum strepitu fieret. Annuunt pro rogatu sanctæ sorores, præbentque adminiculum suo consensu augendi virginis sanctitatem, quæ aliquam etiam inde percipere confidebant mercedem. Vt enim præmio dignum est sanctæ conuersationis studium, ita & erga pie viuentes religiosus affectus. Nec distat à factis bona consensio, quæ non virtute animi, sed virium quassatur defectu: vt cum forte non fuerit vigor corporis talia exercendi, sit mentis intentio similibus delectandi. Communia sunt enim operis sancti commercia, & eo fiunt Christo gratissima, quo simpliciter in charitate perfecta ad nostrum referimus commodum fraternæ sanctitatis studium.

DE NIQVE indepta benedictione sororum, exors omni cœnobialium actione curarum virgo venerabilis, in contemplatione Dei, & meditatione scripturarum multum temporis perseverans, post crebra suspiria, & fletus immensos, in quibus speciali munere supra plurimos cœlitus eminebat, denuo ad instruendos diuinis partibus conuirginalium animos reuertitur ad cœterum. Ferunt namque illam per sæpe ternas, & quaternas horas, nec non vsque in medium diem in oratione decumbere, & cum nulla resonarent suspiria, nulloque singultu membra incuterentur, in magno tamen silentio fletum promebat. Adeo vt subtus matta, in qua illa prostrato corpore exorabat, humectum lachrymis pavementum ostenderetur. Maximum etiam in obsecrationibus stando expendens curriculum, in tantam subito ferebatur theoriam, vt geminatus ex utroque oculo riuulus lachrymarum ad mentum descendens, in vnum cœuersus meatum, crebra stillatione guttatim quasi è tecto in humum influeret.

Tabanensis
canobij e-
neris.

Basilica S.
Cypriani.
Tobia.

INTEREA, cum furor persecutionis, qui in excidium ecclesiarum fremebat, hanc fœminarum collectam vrbi admoueret, in prædiolum, quod dudum sibi in confinio basilicæ sancti Cypriani extruxerant, sese conferunt retrudendæ. Hic iam constituta beatissima virgo incomparabiliter flebat, lugebatque vbertim, & suam quietem, quam gerebat in montibus, & tumultus quos in vrbe incurterat. Semper tamen, & corde & lingua clamabat: Tu nosti Domine, quia diem hominis non concupiui super terram,

terram. Semper prædicabat, semper orabat, semper psalmos canebat, semper in ore eius laus, & benedictio Domini resonabat. Et quia virginum mansio præfati sanctuarij parietibus cohærebat, tantumque obiectu maceræ à vestibulo altaris dirimebatur, si quem forte cantum sanctorum laudibus resonantem per natalitia martyrum audisset à clericis psallentibus, confestim quadam iucunditate cœlestium desideriorum compuncta prorumpere in lachrymas: vt non minus illam introrsus crederes proclamare: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei, fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Ipsi etenim nexibus corporis, quibus in hac peregrinatione mens sancti cuiusque retenta, ab illa ineffabili claritate sanctorum cum magna supernorum desideriorum siti exusta se iungitur, velut obstantibus murorum repagulis ne ad ciuitatem viuentium concito, quo vult, gressu pertingat: quasi è regione onus membrorum sibi credens resistere plorat & dicit: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Cum illo vti que esse desiderat, cum quo Apostolus resoluta iam mortalitate cupiens permanere, dicebat: dissolui & esse cum Christo melius est.

VERVM indefinenter his votis sancta Columba insistens, cum plus aliquid, vt reor, in semetipsam cruciatus, ipsa inferret, quam furens imploderet carnifex, vigiliarum, ieiuniorum, atque orationum scilicet continuando labores: quasi parua essent ista omnia, proprio & vltroneo in se voto illata tormenta, velut de suis etiam meritis; et si maiora exerceret, non confidebat. Ac metuens ne centesimum virginitatis suæ fructum vacuum apud patrem commodi reperiret: ad ineffabile martyrij indubia lucrum aspirat, quod peccatores etiam directo tramite in regnum mittit cœlorum, dicente Euangelio: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Hinc iam ardentius in amore Christi succensa, concitis ad eum gressibus, cui fideliter seruierat, anhelans peruenire, quibusdam etiam reuelationibus ad id frequenter impulsus: quodam die irrupto latibulo, reueratis tacite foribus in forum digrediens, licet incognita viarum vrbs existeret, prouido tamen exploratu, quo iudex moraretur, addiscit. Ibi cum peruenisset, eiusque astaret obtutibus, dat professionem Catholicæ fidei, profert euangelicam veritatem, iniquum dogma retundit, auctoremque magni esse sceleris talia præsumentem annuncians, ipsum denuo arbitrum quare se talibus sacrilegiis combinaret, blandis admodum verbis hortatur. Cuius speciem verbaque miratus, illico eam in palatium ducens, satrapum concilio repræsentat, ibi adhuc profitetur, prædicat, admonet, omnes suæ potius debere saluti consulere, quam vanis insistere deceptionibus, quibus eam tranfuertere conabantur. Dicebat etiam, non talem Christus habet sponsam, quæ immutari de pristina compactione ararum eius præualeat. Nam quis ditior illo est, vt vos me copiis rerum credatis illicere? Quis pulchrior eo est, cuius speciei forma præ filiis hominum claret, vt vos me nuptu terreno arbitremini oblectandam? Quis cultus vel secta euangelicæ fidei veritate sanctior est, quæ per totum orbem Apostolorum vocibus promulgata, æternæ spei credentibus præmium repromittens, omne prophetismum, quod ab illa dissentit, anathema esse in veritate non dubium est. Quamobrem relicta vanitate, verum euangelij ducem requirite, quo melius filij lucis, quam genimina tenebrarum, mortisq; soboles appellemini. Ille etenim dixit: Qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, & omnis qui viuunt & credit in me, non morietur in æternum.

ICITVR cum fortissimam virginis constantiam consules vniuersi aduerterent, & neque immutari posse talibus imbutam oraculis cernerent, neque hortatum assertionis eius ferre valerent; continuo ante fores palatij eam trucidari præcipiunt. Quam cum summa reuerentiâ foro constituentes, non se prius decollari permisit, quam præmio licetorem virgo sacratissima honoraret. Sicque pronior ceruicem inclinans, in lapsu iuguli delicatum corpus sternitur. Nec mora, vt erat lineis indutum, cadauer sporta immissum alueo proiici principes mandauerunt, nec sicut cætera occisorum cadauera, aut pro foribus neglexerunt, aut equuleo suspenderunt 15. Calend. Octob. Era DCCCXCI. Quod post sextum diem illæsum & integrum quorundam solertia monachorum diuinitus nobis allatum est; dignoque officio in basilica sanctæ Eulaliæ virginis & martyris, quæ in vico Fragellas constituta est, honorabilem meruit sepulturam. Hoc nobis ad fidem de ea relatum est. Cæterum tu sacratissima, quæ vtiliter Ecclesiam Catholicam & viuens conuersationis exemplo, & moriens celso meritorum instituis patrociniis: esto memor cultoris tui, erue me laqueis mundi, abstrahere pertur-

Psal. 41.

ibidem.

Philip. 1.

Matth. 11.

Sancta Columba ad martyrium properat. (pro. signata)

Psal. 44.

Ioan. 8.

6 Sancta Columba
7 iugulatur.
8Annus Domini Occid. dies Septembris 17.
Sancta Eulalia basilica.9 10
Fragellas
Sicco.

barionibus sæculi, & confer post mortem requiem paradisi. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui viuit cum patre & Spiritu sancto, vnus & immortalis Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

J *Pompa virgo & martyr. Cap. XI.*



NGitur cum ad multorum notitiam ipso die rumor consummati martyrij prædictæ virginis peruenisset, & non solum totam ciuitatem, verum etiã viciniora loca insperperet: virgo quædam venerabilis, nomine Pomposa, ex cœnobio S. Saluatoris, quod ad radicem Pinna Mellariæ constitutum est, quo dudum se cum parentibus, fratribus & cognatis Christo militatura contulerat: ex quo antea beatissimus Fandila eiusdem loci sacerdos olim descenderat: mox ut illud martyrium à dicentibus comperit, alio die cita occurrit. Hæc namque virgo beata parentum, & propinquorum sanctam conuersationem, quam gerebant in Corduba (ex qua erant progeniti) cernens, confestim auida mente tali se voto assignans, cum his simul mundum spernit, labentia deserit, integritatem promittit, mansuraque pereniter toto nititur conatu appetere. Quapropter parentes eius, distracto patrimonio, præfatum cœnobium construens in eo loco, qui ex eo quia ab antiquitus congestos in illa celsiori rupe apum industria fauos, qui vsque hodie permanent, maiores nostri viderunt, Pinna Mellaria vocatus est. Ibidem autem se ad exercitium vitæ monasticæ collocantes, tradunt beatam hanc virginem inter illum suorum conuentum pulchriorem gratia sanctitatis floruisse: & quæ vltimum per ætatem gradum tenebat, sit cæteris excellentiori culmine innocentia ac simplicitatis merito sublimata. Tantoque in scripturarum meditatione fortissima permanebat, ut si fieri posset, non diebus, non noctibus à lectione vacaret, nisi quarundam ingrumentum tempestatum impediretur procellis. Si quid fortè ad suam exaggeratum sentiret iniuriam, illa quæ maxime humilitatis gratia prominebat, cuncta patienti animo sustinebat. Instabat vigilijs, ieiunijs, & orationibus crebrius incubabat, quibus fauente Domino inuiolabiliter votum posset conseruare promissum. Plura sunt quæ de eius sanctitate referente nobis famulo Christi Felice monacho, eiusdem cœnobii Abbate, cognouimus, quæ obtentu euitandi fastidium relinquentes, ad illud, quod eam sine dubio cælo præmisit, quam prope festinamus. Cum enim summæ sanctimonie studium gereret, seruiretque Deo fideliter, mox ut beatæ Columbæ martyrium comperit, illico interius igne conflagrata martyrij, sit admodum lætior tali nuntio recreata. Et quibus ad id posset pertingere passibus, tacito & singulari cogitamine ruminat. Et ô miram vocationem Domini, & supernæ dispositionis aditum patefactum, quo nullus prædestinatus martyrij gloria defraudatur: quo nemo cœtui sanctorum ascriptus, humana potest illaqueatione teneri. Fuerunt namque quod multo satis ante hoc tempus hæc virgo ad martyrium conuolasset, nisi quibusdam suorum impediretur repagulis, qui eam, causa sæuientium persequutionum, alta seruabãt custodia. Sed quid in se potest habere custodiæ conditio miserabilis? quãdo, sicut scriptum est, nisi Dominus custodierit, in vanum vigilant, qui humaniter se quippiam custodire arbitrantur. Etenim ipsa superueniente nocte, cõsummata in Dei laudibus nocturna vigilia, vnus è fratribus suis ceteris quiescendi gratia regredientibus ad cubile, quasi diuinitus moneretur, & certe non sine providentia Domini, arrepta claue, portam monasterij inconsuetus aperuit, minimoq; tantummodo clauo superposito retrusit. Ad quam illa silenter accedens, & clam ostium referans, vadit per tenebras noctis cœlesti lumine illustrata. Totumque illud iter vasta horridum solitudine ante lucis crepusculum transiens, clarescente mane urbem ingreditur, seseque obtutibus iudicis præsentari non differt. Ad quem sanctæ fidei rationem proponens, vatemque impudicum simplici exhortatione confundens, confestim ille gladio trucidandam decernit, sicque ante fores palatij constituta exempto capite consternatur 13. Calend. Octob. Era Dcccxcj. Cuius cadauer in flumen proiicientes, quorundam mercenariorum studio in quadam fouea congestum desuper multo puluere tumulatur. Ex quo iterum, Christo fauente, post dies pene viginti, industria quorundam monachorum inde abstractum, ad prædictum beatæ virginis Eulaliæ sanctuarium reportantes, digno ibidem sacerdotum & religiosorum ministerio, ad pedes sanctæ Columbæ humatum est. Quod nihilominus diuina credimus dispensatione peractum, ut quæ se in vita

*Monasteriũ
sancti Sal-
uatoris.
Pinna Mel-
laria.
Fandila
martyr.*

*Pinna Mel-
laria vnde
dicta.*

*Felix Abbas
Pila Mella-
riensis.*

Psal. 126.

*Annus
Dccclij. dies
Septemb. 16.
S. Eulaliæ
basilica.*

se in vita sua tanta charitate dilexerant, morte etiam ab sepultura indiuisæ manerent, regnante domino Iesu Christo in secula seculorum.

Abundius Presbyter & Martyr. Cap. XII.

EX hoc autem tempore, decem mensibus interiectis, quidam presbyter Abundius nomine, de vico Ananellos, qui est in montana Cordubensi, exortus, ibidemque sacerdotium suum peragens, *ferunt*, quorundam commento, vel fraude gentilium, ad martyrium fuisse *pertractum*. Sed ille Dei famulus cum se quadam vocatione in sacrificium verum cælitus aptari conspiceret, quo nolens ducebatur, grato animo adiit. Ac sic interrogatus à iudice, intrepida responsione rationem fidei pandēs, vltimo scelerosum dogmatistem, eiusq; cultores veridicis assertionum obiectis inculcat. Ideoque sub celeri indignatione peremptus, canibus & bestiis deuorandus exponitur V. Idus Iulii. Era DCCCXCII.

Ananellos
vicos.
Hæc Latini-
us emendā-
da, aut le-
gendum:
fertur
pertractus.
Annus Do-
mini 853. di-
es Iulii 11.

Martyrium sanctorum Amatoris, Petri, & Hludouici. Cap. XIII.

SUCCEDENTI deniq; tempore, quidam presbyter adolescens, nomine Amator, qui Solim ex oppido Tuccitano cum genitore & fratribus suis Cordubam discendi gratia aduentarat, & Petrus monachus, ac Hludouicus contribulis noster, & frater Pauli Diaconi, cuius Martyrium liber secundus exponit, ex ciuibus Cordubensibus orti, vno se fœdere colligantes, ad prædicandam Euangelicam veritatem aptarunt, ideoque celeriter sub præcedentium professione perempti sunt. II. Calen. Maias, Era DCCCXCIII. Quorum corpora fluuiatibus immersa gurgitibus, Deo fautore, post aliquot dies littori exponuntur, & cum penitus nullam suæ quietis sanctus sacerdos notitiam dederit, manent tamen cæteri sancti venerabiliter in præcognitis locis repositi. Nam beatus Petrus in Pinnæ Mellariensis cœnobio tumulatur, Hludouicus in vico Italicensis prouinciæ nomine Palma, quæ Singilio flumine præsidet, digniter requiescit.

Tuccitanum
oppidum.
Hludouicus
Pauli marty-
ris frater.
Annus 855.
dies Aprilis.
30.

Pilemellari-
ense Cœnobii
Italicensis pro-
uincia.
Palma oppi-
dum.

De Witesindo Martyre. Cap. XIV.

EA tempestate Witesindus quidam vir ætate iam plenus, ex prouincia Egabrensi, qui nescio ob quam persecutionem dudum fidei sanctæ lapsum incurrerat, dum ad exercitium nuper indepti cultus adhortaretur, abnegat se eiusmodi sacrilegio manere infectum: quod vel carnis infirmitate, vel circumuentione diaboli, subito sibi susceptum est: Illo momento cum talia fateretur, sub celeri indignatione peremptus est, Era qua supra.

Egabrum.

Annus Do-
mini 855.

Helie presbyteri, Pauli, & Isidori monachorum Martyrum. Cap. XV.

PRÆTEREA Helias presbyter iam senex ex prouincia Lusitania, cum Paulo & Isidoro monachis adhuc iuuenili ætate florentibus, sub priorum professione perempti sunt XV. Calen. Maii, Era DCCCXCIV. Quorum corpora patibulis eleuata, post multos dies Bætico sinu conduntur.

Prouincia
Lusitania.
Annus Do-
mini 857 di-
es April. 17.

De Argimiro Monacho, & Martyre. Cap. XVI.

INDE præterea Argimirus quidam Confessor vir nobilis & ætate iam plenus ex oppido Egabrensi cognationem ducebat, & quodam tempore Cordubæ patritiæ Censor à rege præfectus extiterat, cum se motus ab administratione iudicii, otium cœnobii incoheret quietus, quorundam ethnicorum dolo vel odio circumuentus, accusatur coram iudice de subsanio vatis sui, & exprobratur de professione diuinitatis filii Dei, quodque isto omnipotentem nullum alium fateatur, & illum vanitatis auctorem, ducemque asserat perditorum. Continuo Dei seruus sub grandi & ferocissimo iudicis motu coniectus ergastulis, arctius coarctatur. Quem coram se post aliquot dies iubens adistere, dum suis adhortationibus & lenociniis quoddam verborum, profano ritui mancipare studet, nec præualeat: pertinacem in sancto proposito militem Christi equuleo viuentem imposuit, enseque transfossus peremit IV. Calendas Iulias, Era DCCCXCIV. Cuius corpus cum post multos dies ex præcepto iudicis de patibulo deponeretur, cuiusdam religiosi solertia sancti Aciseli basilicæ deportatur, ac digno sacerdotum ministerio propè tumulum prædicti Martyris, & sancti Perfecti humatū est.

Egabrum.
Corduba pa-
tritia.
Censoris mu-
nus.
Forte, leno-
cinio quoddā:
aut lenocini-
is quibusdā:
aut lenocini-
is quorundā
verborum.
Annus Do-
mini 856. di-
es Iunii 28.
Sancti Aci-
seli basilica.
Sanctus Per-
fectus mar-
tyr.

*Adulphi
& Ioannes
Martyres.
Cuteclarenſis
monaſterii.*

*Prouincia
Hiſpalenſis.*

*Iudex Aurea
conſangui-
nem.*

*Aurea ſilem
abnegat.*

*Aurea poeni-
tentia.*

*Reciduo vel
vulidino.*

EA tempeſtate virgo quædam nobilis, nomine Aurea, ſanctorum Adulphi, & Ioannis Martyrum, de quibus in præcedentibus memorauimus, ſoror, quæ à tempore collisionis eorum deuotionis præmio fungebatur, cum reuelatis ſacræ religionis ſtudiis in cœnobio Cuteclarenſi, quod antiquitus ſanctæ & glorioſæ virginis Mariæ nomini dedicatum eſt, cōmaneret per annos ferme triginta, & amplius, cunctis fidei ſuæ notiā donans, nec vllis adumbrata pauoribus, conuerſationem Chriſtianismi ſui patulo gerebat congreſſu. Et quia erat ſtemmatis ortu præcinctā, grandique faſtu Arabicæ traducis exornabatur, nullus exterorum virginis fidem incurſare audebat, donec quidam ſuorum ex prouincia Hiſpalenſi, vnde genus trahebat, diuinitus vt arbitror concitati, quo iam debita ante mundi conſtitutionem virgini corona martyrii pararetur, & præſtantius in cæleſtibus de cōſummato lætaretur triumpho, cauſa explorandi ad ſe perlati rumoris fidem, ac propoſitum virginis venientes, callide contribulam ſuam gratia hoſpitandi ſeſe inuiſere mentiuntur. Quam non ſolum Chriſtianam, verum etiam ſacræ deuotionis inſignitam ſtigmatē contuentes, conſeſtim de ea iudici referunt quæſtionem. Qui & ipſe iure natiuitatis eidem virgini concretis adhærebat proſapiis. Tali ergo ſtimularus relatione, ſuis eam aſſiſtere iubens obtutibus, quare ſe tam nobiliter auctam famulatu fidei Chriſtianæ degenerem reddiderit, vilique propoſito tam præcelſi generis inſecerit inſulam clementi admodum exhortatu compellat. Sed poteris (inquit) quam prope totis abſolui pædoribus, debitamq; interpolatæ originis recipere claritatem, ſi tui gerens conſultum fidei noſtræ cultibus intimis te votis admittendam elegeris, ſummisq; nobis affectibus parens, quod ſequimur ſequaris, & quo ducimur ire cōtenderis. Si verò & contemptos nos, & etiam quæ colimus abro gaueris, & illos quos hæcenus æmulata es, intuitu fidei ſectare decreueris: poſt varia diræ cruciationis tormenta, poſt multiplicium dolorum immenſa ſupplicia, quæ merito tanti criminis rea rependens, poſtremò turpiſſimæ mortis ſupplicium incurres. Ferunt eodem momento virginem ſub iudicis obiurgatione ceſſiſſe, & omne ſibi imperatum libenter exequendum polliceri. Et quia melius de rebus non expertis ſilendum eſt, quā procaciter incognita ventilare, cuius rei obtentu hæc ipſa negatio Martyrem futuram ſubrepreſerit, vtrum formidine carnis, an cauſa diſponendi rem familiarē, incompertus teſtificare non audeo, niſi forte ex ſubſequentibus euentibus, quibus poſtmodum obſtinanter in profeſſione perdurans, promeritā adepta eſt laureā, vt ſeſe cōiectura arbitratus humani habet, carnis illam infirmitate non ſubcubiſſe credam⁹.

Igitur poſt auditam iudex oris eius profeſſionem, qua iuxta omnes ritus legis ſuæ degere ſpoponderat: illico abeundi, quocunq; vult, ſibimet libertate collata, è veſtigio domum rēgreditur. Ac ſicut prius militans Chriſto nullatenus à propoſito ſanctæ fidei deſuevit, nec à fidelium contubernio ſe paſſa eſt diſgregari, quin potius illorum perſæpe ſe cœtibus conſerens, quos pietatis religio perlustrabat, condignis ſletibus affectuq; interno lapſum linguæ deplorans, ſpei ſuæ veram fiduciam ad redemptoris alligat indulgentiam, ſi forte reatu præuaticationis obnoxiam famulam non repellat, qui adulteram ab exitio lapidationis eripiens, Petrum à maris fluctibus incubantem Apoſtolico functurum primatu recepat, furemq; patricidio coinquinatum ſuo comitatu paradifum luſtraturus admittit. Nec obefſe fidebat prælargæ, & incomparabili Domini pietati inutilis famulæ momentaneum crimen, apud quem multimoda miſeratio, & redemptio copioſa & exuberans, præuenit gratiæ dono indignus, & quibus ſtrenui laboris ſtipendia nulla ſuppeditant, cōſulta pietate iuſtificat. Auget præterea virgo ſanctā compunctionem, ſtudium lamentationis multiplicat, votis vota cōgeminat, & duplicato mœrore affectuq; mentē perurgens, ne ſupremo examine aut de ſcelere cōdemnata, æterno mancipetur ſupplicio, aut à conſortio fratrum ſuorum Adulphi ſcilicet, & Ioannis Martyrum beatorum congruis meritorum repagulis detrudatur, felicibus votis adniritur.

Exin claro intrepidoq; proceſſu frequenter Eccleſiam adiens, iam iamq; in virtute Domini roborata, terrenis abſtracta contagiis: & cæleſti curiæ anhelat aſcribenda: ſi fortè cuiuſquam recidiuò conſeſtationis euentu in ius denuo mitteretur. Sed hæc callidus veterator non leuiter ferens, cum fideliori conciliatu nuper elapſam, creatori ſuo nunc quàm antea militare intelligit, nec in aliquo penitus profuiſſe circumventionis ſuæ præſtigiū contuetur, quin iniecto ſtupore neſcio cuius habitudinis tranſuerſam virginis linguā à profeſſione veritatis leuiter & perfūctorie cōteſtauerat ore, non corde fuiſſe ſublata aduertens: haud dubie condēmonibus de extenuato curſu

10

20

30

40

50

to cursu conqueritur dicens. Hæc celebs pridem me labiis fortuito honorans, modo cor eius præcinctum virtute superna, grandi obiectu à meis disparatur illecebris. Et iccirco quendam in persecutionem Beatæ Virginis, pruritans denuò, ad perquirendam tyronem fidei suæ compulit.

Nonnulli interea gentilium eius explorantes conuersationem, nihilominus iuxta priorem habitum Christi famulam reperientes, illico de ea coram iudice questum deponunt; crimen asserunt, dolosque prætendunt, & vt tanti abusus presumptioni vindex occurrat, talesque ausus legali auctoritate percellat, peruersis linguis contendunt. Qui protinus vehementi ira comotus, ferocium truculento satellitum ministerio suis eam attrahere conspectibus iubens, illico exhibitam de contemptu nuper adepti cultus redarguit, de neglectu promissi comminatur propositi, & cur tanti iuri decretum non reuerita sit horrifonis percontatur clamoribus. Tum virgo, quæ se nouerat ad tale iam diuinitus electam certamen, vt erat prudentioribus diserta facundiis, sancto iam perlustrata respectu, iudici refert. Nunquam à Christo Deo meo separata sum, nunquam à religione pietatis eius discessi: nunquam prophanationibus vestris vel ad momentum inhæsi, licet dudum coram te, lapsu quoddam sermonis, lingua succubuerit. Erat autem cor meum fiduciam habens in Domino, qui me suarum promissionum introrsus adminiculis erigebat dicens, Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit uiuet. Inde quamuis verbotenus laqueum præuaricationis incurrerim, viuido tamen sanctæ credulitatis tenore cor præmunitum gerebam. Nam statim quò à te digressa sum, & votis & affectibus lachrymosis, quem ab infantia mea didiceram cultum exercui, fidem seruaui, propositum gessi. Restat ergo iam nunc, vt secundum profanationis vestræ ritum, aut gladio vindice puniar, aut si inultum præterire factum huiuscemodi potest, de reliquo tota me libertate ad cohærendum Christo domino prætermitte. Tunc immanissimus arbiter virginis assertionem succensus facturus de ea regi relationem ergastulis mancipauit, ingentique vinculorum onere coarctauit. Quam alio die per decretum principis gladio trucidans, confestim exanime corpus eius cuiusdam homicidæ patibulo, qui ante paucos dies affixus fuerat capite deorsum suspendi præcepit: cuius beatum cadauer cum cæteris furum membris, qui tunc ob flagitium interempti sunt Bæticis immersum gurgitibus nullum hætenus comparandi vestigium præbuit. Christus autem Deus, & Dominus noster qui est adiutor bellantium, & Martyrum coronator, qui dat lassis virtutem, se quoque requirendi affectum insinuans, prouidam pulsandi ianuam misericordiæ suæ confert, intentionem, multimodo rerum effectu secundum placitam sibi dispensationem præscitam, & prædestinatam ante mundi principium, ad coronam Martyrii famulam suam in pace suscepit. Cui est honor & gloria, virtus, & potestas in secula seculorum. Amen. Coronata est hæc virgo XIV. Calendas Augusti, Era qua supra.

*Aurea iterum
accusatur.*

Ioann. II.

Aurea imaginatur.

Anno Domini 856. die 19. Julii.

FINIS LIBRI TERTII.

Caput primum.

Militaribus vescebantur] In Sancio Martyre de his Christianis nobilibus Sarraceni regis tyronibus iam dictum est.

Caput quartum.

Et quia undique.] Rasis Omarum Hacanis filium contra hunc Mahometum regem rebellasse scribit, ipsumque ab regis exercitu in prælio interemptum. Vixit deinceps, eodem authore, quietus in regno. Rudericus, Toleros aduersum regem insurrexisset, in Arabum historia scripsit. Victi sunt, & magna strage deleti Toletani, cum rege Ordonio, qui suppetias eis ferebat. Crediderim Omarū Toletanorū ducem fuisse.

Casum, & fugatum.] Ego diuo Eulogio magis crediderim, quam Rasi, qui omnia ei pacata & prospera ubiq; euenisse commemorat. Quanquam cum primo prælio fufus eius exercitus fuisset : potuit deinde & ipse vincere, & rebelles domare.

Caput quintum.

Lunaremq; premiorum.] Stipendium intelligo, quod singulis mensibus militibus persoluebatur. Ego non solui stipendia per omnes anni menses intelligerem maxime quibus domi milites agerent: cum iam prius ipsis annonis demutilatas dicit Eulogius.

Chirographa exigendi.] Hoc est, vt tributis per chirographa exigendis præficerentur. De chirographo vide Docum. Mart. pag. 91. ad finem.

Caput septimum.

Accitana
Colonia.

Ex vrbe Accitana.] Vrbs hæc nunc Guadix in Granatæ regno vocatur. Nec est huius loci causas, & testimonia afferre, quæ in Hispaniæ antiquitatibus cõgessimus, vt eadem esse Gaudixiensem urbem, & Accitanā Romanorum olim coloniā probaremus.

Se Tabanensi.] De hoc monasterio, de isto etiā altero sancti Saluatoris, superius crebra fuit mentio. Pinnæ Mellariæ retro quoq; meminit, sed suus adhuc erit locus de illa dicendi capite. XII.

Ratio tem-
poris.

Fortissimum verò athletam.) Diem & annum hic prætermisit Eulogius. Ex Vsuardo, Adone, & Equilino Idus Iunii fuere, hoc est tertius & decimus eius mensis. Et siquidem die insequenti Anastasius est passus, vt proximo capite scribitur: planum etiam ex Eulogio fit, tertio decimo Iunii sanctum Fandilam fuisse trucidatum.

Caput octauum.

Quem sequens alio die.] Insequentem nullo interiecto diem, hoc est crastinum intelligi debere, ex die cædis sancti Fandilæ indicatur.

Spreto ministerio.] Diaconii ordinis, cuius est præsertim, vt vocabulum ipsum Græcis sonat, in Ecclesia ministrare.

Ego Encani-
bus pro En-
canis, quasi
noua dedica-
tione legerẽ,
& paulo sup.
in textu, mo-
nasticam vi-
tam.

In cenibus egerat.] Locus, quantum ego capere possum est corruptus. Nam neque cenibus vocabulum quid significet reperio: neq; tamen quo pacto emendare possim, succurrit. Et in veteri ita plane fuit scriptum. Nisi fortè quis legendum credat scenicus per S. & tabernacula velit intelligi, vnde & Scenitæ Arabes dicuntur.

Natione Getulus.] Getulia Africæ pars est. Hinc autem opinio illa ortum habuit, vt ex Sarracenorum progenie editum hunc diuum credatur. Potuit profectò ex parentibus Christianis nasci. Erant enim in Africa, tametsi ab Sarracenis occupata, Christiani, quemadmodum in Hispania Mocarabes.

In asturias deuolutus.] Hinc quidam hunc nomine & re ipsa Felicem Martyrem in Asturiis passum scripsere.

In horam nonam.) Computatio est Romanorum, in sacris etiam Euangeliis vsitata. Huius autem sancti Martyris festum nonnullæ Hispaniæ Ecclesiæ celebrant totumq; hoc de Dignæ virginis insomnio iisdem penè verbis in lectionibus referunt. Vnde constat diu Eulogii libros legisse, quicunq; ei festiuitati historiam compararunt. Et nos etiam quædam in libro de sanctis Martyribus Iusto & Pastore scripsimus: sed cum nõdum diu Eulogii scripta vidissemus.

Nolite me Dignam.) Vera humilitas ex sui cognitione deiecta, in cælum tamen vsq; ad Dei cognitionem effertur. Multa sunt autem, quæ perfectam nobis nostri cognitionem præstare possint. Sed illud vnum est, quod ad eam ipsam me sæpe perducit. Nunquam me totum mihi plenè cognoscendum offerro: introspicere me vndiq; omni ex parte non sustineo: & aliquid incompertum reliquisse, me ipsum misere fallens, penè exulto. Hoc, qualis sim, demum mihi ostendit. Hic miserabilis pudor me conspiciendi, memet ipsum mihi plene conspicuum facit. Hoc ipsum olim miseriam nostram deplorantes, hoc Epigrammate complexi sumus.

*Si quando interno me totum lumine lustrem,
Vestigansque animum cernere me cupiam:
Conscia mens qualem sit me ostensura, veretur;
Aque mei partem subtrahit illa mihi.
Cum delusa tamen me me occultasse putabat:
Me miserum tunc me plenius aspicio.*

In cōmune autem ad sui cognitionem mentem etiam tetrasticho olim excitauimus, ex illa Sponsi in canticis adhortatione: Nisi te noueris, o pulcherima mulierum: egredere post vestigia gregum tuorum, pasce hædos tuos.

Canti. 1.

10 *Tu nisi te agnoscas (mens o pulcherrima rerum)
Quas toto pulcras condidit orbe Deus,
Pro desiderio, quod tete ad sidera tollet,
Turpis terrarum sollicitabit amor.*

Caput nonum.

20 *Quorum cadauera.)* In sancti Zoyli, apud Carrionē nobile oppidū, monasterio ordinis sancti Benedicti corpus sancti Martyris Felicis Cōplutensis in argentea theca seruatur, & magna religione colitur. Eo fuit cum Sancti etiam Zoyli corpore translatum, quod in vetustis cœnobii monumentis, quæ ego ibidem legi, traditur. Et tamē hic videmus eius cadauer per ignem & aquam fuisse dissipatum. Potuit tamen pia Christianorum diligentia ossa non penitus incendio consumpta, de flumine extrahere. Id utiq; fuit facile cum igne deflicata supernatarent.

Sancti Zoyli
monasteriū.

Caput decimum.

Cum viro suo Hieremia.) Libro 2. cap. 4. apertè ostendimus hunc eundem esse Hieremiam, qui Martyr eo capite scribitur. Vide quæ ibi apposuimus.

Huius prapositi verna.) Hoc est: cupiebat relictis parentibus in monasterium Hieremiæ transmigrare, & tanquam vernacula ancilla ei adhærescere.

Vt subtus matta.) Intextum ex sparto seu iunco stramentum. Inde apud Ouidium in fastis, *Scirpea matta.*

Theoriam.] Græcum est vocabulum: qua si tu dicas contemplationem.

30 *Sancti Cipriani.)* Et hæc basilica intra urbem fuit.

Foro constituentes.) Manifestum hinc est forum ante fores palatii extitisse: vt id placeat fuerit, quod arcis muris obseptū, ante tamē quam ipsam arcem ingrediamur, cum fluminis prospectu expanditur. Aut illud fortè vacui soli, quod inter turrim, quam Leonū vocant, & Episcopalis domus hortos interiaceret, forum fuit. Sed illud alterum vero propius est.

Turris Leonū.

Cum summa reuerentia.) Intellige sanctam Martyrem cum summa grauitate & modesta vultus constantia ad Martyrium vadentem, ministros & carnifices traxisse. In quibus quæ potuit esse reuerentia?

40 *Non se prius.)* Tanquam quæ summum in morte pro Christi fide obeunda beneficium esse intelligeret, etiam carnifici, quanquam immerenti, aliquid eidem largiendo, voluit gratificari. Hoc innuit: nec tamen quid ei dederit explicuit.

Sanctæ Eulaliæ.) Duas habuit olim Hispania hoc nomine Martyres, Emeretensem alteram, alteram Barchinonensem. Neq; enim audiendi sunt, qui vnā ex vtriusq; facere voluerunt. Contra quos in nostra historia fuse disputauimus. Neq; tamen vtrius fuerit basilica, indicauit. Neq; de oppidulo Fragellas habeo, quod dicam.

Eulaliæ dua.

50 *Ceterum tu sacratissima.)* Quemadmodum sanctæ huius Martyris vitam, & eadem copiosius, atq; etiam facundius diuus Eulogius perscripserat, ita etiam pia præce hic in fine voluit ipsam compellare. Et utroq; quidem fuit virgo dignissima. Vt enim eius vita eximiis sanctitatis exemplis plena, constantiaq; in morte admiranda, maiorem historiæ seriem, præstantiorisq; styli splendorem promerebantur: ita quoq; ingentem in cælis dignitatē adepta, præsentius & maius suis ferre patrociniū apud Deum poterat, quod auide deberet exposci. Et hæc profectò insignis vitæ mortisq; in hac virgine præstantia, hæc digna eius inuocatio, cui principiū iam hinc fecerat Eulogius: faciunt vt credam, hanc nostratē Cordubensem Columbam, non illam alteram ex Senonibus Gallicanam, esse, quam tanto opere vbiq; insigni cum religione Hispania tota concelebrat. Et sunt præterea plures etiam aliæ causæ quæ me permoueant, cum nulla sit, quæ contrarium possit persuadere. Quæ enim, rogo, causa nos potuit incitare, vt Gallicanā Martyrem longè ex Senonibus, hoc est ex remotissima Galliæ, quantum ad Hispaniam pertinet, regione solummodo auditam, tanto cum cultu veneremur? Celebritas cre-

Sanctæ Columbam Hispanam, Hispani colunt.

do Martyrii ei⁹, cui⁹ martyrologia vno penè verbo meminerint, Eulinus paucula scripserit: cum breuiaria nostratia minimè in lectionib⁹, aut in die festiuitatis eius cõcordent. Fuit profectò Sennonica Columba virgo sanctissima, Martyr strenua: sed ipsa in cælis residens, inde nos nunc libenter audiens, optat nos veritatè inuenire, & cõfirmare: & illū legitimum cultū, qui vt ab Hispanis Hispaniæ Diuæ debetur, eidè afferere. Is verò cultus tantus est. & tanto opere insignis, ac penè singularis, vt non alienigenæ, sed alumnæ tributus debeat videri. Delubra sunt in agris per Hispaniā quā plurimā, Sanctæ Colubæ nomine sacrata, quæ populorū eximia veneratione statis diebus toleni ritu frequerantur. Parentes, deuotione in hanc diuā permoti, eius nomē filibus imponūt. Burgenfis Ecclesia inter dignitates, vt dicūt, habet sanctæ Columbe Abbatē. Habet eodē nomine & honore primariæ dignitatis sacerdotē Ecclesia Segōcina. Sacellū quoq; huius diuæ ibidē in summo templo est structura nobile, cultu eximiū, & prouentib⁹ insigniter locuples. Quanquā vtrobiq; corrupto iam nomine Sancta Coloma, non Colūba vocetur. Hæc tanta veneratio, tam varius cultus religionis, plurimorū tot signis testata deuotio, tot testimoniis declarata, & tam pia animorū propensione semper exauctā: cur externæ, & non patriæ, cur alienigenæ, & non ciui, cur peregrinæ, & non domesticæ & penè tutelari diui tribueretur? Indigenā habeam⁹, quæreremus externam? Propria aderat, alienā aduocaremus? Nostratē profectò nos colimus, Hispanā Martyrē veneramur, & vernaculū in ea, iureq; quodā cõmunis patriæ nobis debitū patrociniū merito exquirimus legitima religione. Sed dies, inquis, quo sanctæ Colubæ festiuitas in Hispania celebratur, Decēbris nimirū vltimus, sanctæ Colubæ Senonensis est natalitijs, non Cordubēsis, quæ si coleretur, 17. Sept. debuit occupare. Dicam equidē q̄ sentio. Primū variant hic breuiaria. Segoncinū nanq; 8. Ianua. die, Cauriense 3. April. sanctā Columbā habent. Sed ego credo, cum sanctā Columbā Cordubensē nostratiū aliqui celebrare vellent, nec diē, quo passa Martyriū, scirent, & vlt. Decemb. Colubā coli cernerent: Cordubensē arbitrati, eum diē ei sine discrimine attribuerūt. At lectiones Senonensis martyriū referunt. Nimirū quemadmodū dies natalitijs nostratis diuæ erat incognitus, ita etiā vita & passio, quæ non passim in diui Eulogij libris legebatur. Inde q̄ ad manum erat, nomenq; idem veluti propriū dabat, arripuerunt. Hoc ipsū in sancta Marina nostrati, hoc est Gallicienfi, factum videmus. Nihil erat proprium, quod legerent, diuæ Margaritæ historiam ex parte ei accommodarunt. Hæc habui, quæ de nostræ huius sanctæ Columbæ cultu dicerem: liberum interim iudicium eis relinquens, qui aliter sentire maluerint.

Caput vndecimū.

Alio die cita occurrat.) Hinc planè deprehendimus, cum alium diem, vt capite nono Eulogius nominat, crastinum debere intelligi.

Hæc nanq; sacra virgo.) Hæc omniā vsq; ad studia & sacrarum scripturarum meditationē tanto opere in vereri exemplari fuere corrupta: vt nullus penè sensus eliceretur. Nos quoquomodo potuimus emendauimus, vnum atq; alterū verbū superaddentes.

Qui vsq; hodie permanent.) Permanent etiam vsq; in hoc tempus, in quo hæc scribitur. Neq; enim dubiū est, quin de eo sublimiore colle & rupe diuus Eulogius intelligat, quæ quarto ab vrbe milliario in vicinorū montium vertice supereminet, supra nobile fundū, qui dicitur el Albayda. Saxum ipsum Sancii Mirandæ rupes appellatur. Ibi apes in petra foraminibus quotannis mellificant. Ad culminis eius radices fons dimanat permagnus, qui vicinos hortos citriorum omnis generis arboribus confitos rigat. Situs est monasterio admodū opportunus, & vestigia ædificiorū cum ruinis, non vno loco apparent. Meminisse autem oportet cap. 8. diuū Eulogiū hoc monasteriū haud p̄cul ab vrbe cõstituisse. Ideo hanc rupē ipsum signare credendū est. Alioqui insignē locū ad Guadiati fluminis ripas intelligere potuim⁹, q̄ ab apū per rupes mella cõficiētū multitudine, Apiaria vulgò nōinatur. Sed locus ferme ab Corduba distat milliario.

Macte humilitatis.) Libenter hac voce cum Liuiο vitur.

Vasta horridum solitudine.) Et cõfragoso etiam per cliuos & saxa itinere præruptum.

Sicq; ante fores palatii.) Vides iterum, forum ad arcem ipsam extitisse.

Era DCCCXCVII.) Ita apertè fuit in vetusto codice, sed describentis vitio manifesto. Siquidem sanctæ Columbæ Martyrium Pomposam eodem ipso die conceitauit. Et capite etiam sequenti is scriptoris lapsus planè conuincitur.

Caput duodecimū.

Decem mensibus interiectis.) Annus insequens iam nunc denotatur. Is fuit 854.

Ananellos.) Frustra, quid de hoc viculo dicere possim, inquiram.

V. id. Iulii.) Is est dies eius mensis vndecimus. Perendie celebratur huius Martyris

Refutantur
obiectiones.

Albayda.
Rupes Sancij
de Miranda.

Gaudiatus
fluvius.

festum: quia nimirum superiores dies alii erant sanctorum festiuitatibus impediti. Vsuardi martyrologium anteuertit, & Iunii octauo reposuit.

Caput decimum tertium.

Ex Tuccitano oppido.) De hoc oppido retro dictum iam est.

Hludouicus.) Aspirationē habuit semper in exēplari hoc nomē. Et ita ex diplomatib. imperatorū, qui hoc nomine fuere, scribit semper F. Onuphrius Panuinius in Cēsariis.

Italicensis prouincia.) Longum esset referre, quibus rationibus probari possit, Italiam urbem eo ipso olim situ extitisse, qui nunc cum magnis ruinis Hispalis vetus appellatur, & ex aduerso penē ei vrbi trans flumen opponitur. In nostris Hispaniæ antiquitatibus, quicquid ad id ipsum inuenire potuimus, congesimus.

Palma.) Retinet hoc ipsum nomē id oppidū, quod Comitatus caput, & emporiū est admodum celebre. Illud etiam ad celebritatem & singularem in primis amœnitatē habet insigne, q̄ interamniū est, Singili fluuiio Bætim ab altero eius oppidi latere intrante. Distat a Corduba miliaribus triginta duobus. Palmā autē prouinciæ Italicensis, hoc est diœcesis, fuisse intellige. Nam Episcopum eo tempore quemadmodū superioribus retro seculis habebat. Sic capite sequenti Egabrensem diœcesim prouinciam appellat.

Caput decimum quartum.

Egabrensi.) Ægas Græce capra dicitur. Latini olim Græcū huius vrbis nomen retinebant. Nam quo loco Plin. lib. 3. c. 1. oppida Cordubæ viciniora cōmemorat, pro Bæbro emendatiore codices, antiquis adiuuantibus exemplaribus, Ægabro habent. Nos Hispani Græcū vocabulū interpretati, Cabra nunc id oppidū nominam⁹. Penē namq; manifestis testimonijs in præfato de Hispaniæ antiquitatibus opere ostendimus, Ægabrū priscum, id ipsum, q̄ nunc Cabra est, oppidū fuisse. Distat a Corduba miliarib⁹ 36. Insigne est oppidū, q̄ Comitatus nomen & titulū præbeat, q̄ situs amœnitate præcellat, q̄ celebratissimā illā voraginē propē habeat, quam nos Simam appellamus: q̄ inter res qua & rupes hians, nullū vulgō fundū habere creditur. Itaq; in prouerbiū iam abiit. Montes huic oppido vicinos Rasis florū & odoris causa magnopere celebrat. Et ea suaueolētia hodie quoq; iucundissima verno tempore perferuntur. Episcopū olim habuit.

Caput decimum quintum.

XV. Cal.) Is est dies Aprilis 17. quo eodem eorum meminit Vsuardus: apud quem Helæus, non Helias legitur. Adonis martyrologiū eodē die habet: item Romanū nup ab Maurolico exauctū. Meminit etiam libri vndecimi vltimo capite Equilinus.

Caput decimum sextum.

Confessor vir nobilis.) Apparet Argimirū, publicē aliquādo ante martyrii tēpus Christianā fidē, & Mahometi pseudoprophete falsitatē professū fuisse: vnde cōfessoris nomen & gloriam iam retulerat. Nam confessores, vt notum est, nomine à primæuis nascentis Ecclesiæ temporibus vsitato dicebantur, qui ita sese apud iudices gessissent, nec tamen mortem subiissent, quamuis supplicijs essent grauib⁹ affecti.

Censor.) Qui fuerit apud Arabes hic magistratus, ignoramus. Vmbrā aliquā saltem Romanæ censuræ fortē habuit, ex ciuium censu: vnde hoc ei nomen potuit diuus Eulogius accommodare. Iudicē apparet fuisse ex eodem cap. cum semotus Argimirus ab administratione iudicii dicatur. Tum etiam ex præfat. lib. 1.

Caput decimum septimum.

Sanctorum Adulphi.) Artemiæ igitur, de qua libro secundo capite octauo, filia.

Per annos ferē triginta.) Probē omnia consonant. Initio enim regni Habdar rahgmanis passos Adulfum & Ioannem retulerat, & nunc post eorum Martyrium consecrasse se Deo Auream in monasterio memorat.

Insignitā stygmate.) De stigmatis metaphora iam diximus libri primi capite primo: Erat autem sacrare virginum insigne, vt alibi etiam diximus, velum capitis, aut nigrū, aut rubeum, vt ex concilijs Toletanis constat. Nigrum nunc gestant: tristitiam videlicet de morte domini nostri Iesu Christi testantes. Rubeus color sanguinis etiam eius pretiosissimi, quo redempti sumus, memoriam potuit respicere.

Non expertis.) In veteri expertis tantummodo fuit: sed descriptoris haud dubie vitio. Cum sensui apertē refragaretur. Ideo nos negationem adiecimus.

Prætermitte.) Conniuendo finito.

XIV. Cal. Aug.) Iulii dies 21. anni 856, in quem vsq; diem diuus Eulogius produxit historiam. Eam videtur postea continuasse, cum in Apologetico sanctos Martyres Salomonem & Rudericū adiecit, qui anno insequenti quinquagesimo septimo mense Martio passi fuere. Inde totis duobus annis, quos diuus Eulogius superuixit, nullum Martyrem fuisse crediderim. Neq; enim scribere de his prætermisisset.

FINIS SCHOLIORVM LIBRI TERTII:

Salomon &
Rudericus
Martyres.

ARGVMENTVM OPERIS SEQVENTIS.

DECREVERAT diuvs Eulogius in hoc opere vitam & Martyrum sanctorum Ruderici & Salomonis tantummodo scribere. Id enim initio iam indicat, & tandem in fine operis apparet. Verum quia instabant ad huc pusillanimes quidam Christiani, qui propter imbecilles zelo quodam, sed non secundum scientiam, commoti, martyribus vltro sese iudicibus passionis causa offerentibus detrahebant: iterum aduertus eos hoc opere insurgit, tanquam non satis haberet in primo libro contra hos valide pugnasse. Tractat autem locos quosdam ex his quibus iam responderat, & denuo alia refutat argumenta. Erat autem misere corruptum exemplar, lassato nimirum iam descriptore, & negligentius omnia excipiente. Hinc fuit hic multo magis in emendando sudandum. Neq; tamen nobis permisimus, nisi vnum aut alterum verbum addere, permutare, transponere: Diximus autem iam, authorem indiculi luminosi id opus in defensionem Martyrum scripsisse iisdem rationibus dilutis.

Titulus hic
fuit in veteri

IN NOMINE DOMINI INCIPIT LIBER APOLO-
geticus Sanctorum Martyrum Eulogij Presbyteri.

PROLOGVS.

DVM Studio promendi Martyrum gesta operis huius breuitatem extruere intentarem, meumq; exilem in indagacione præliorum Sanctorum stylum immitterem: confestim oblatrantium stolidorum opiniones recolens, qui proprium de eo pro captu scientiæ ferentes iudicium, non vt prioribus, his quoq; reuerentiam Martyribus exhibendam esse decernunt: nisus sum in exordio operis aduersus eos respondere. Quo contigit, vt in vigorem Apologetici gettorum pertransirer materies. Et licet suprema pars Commentarii Martyrum gestet agonem: & qualiter trophæis victoriarum, milites Dei, claruerint penultima series libelli exponat, pro eo tamen quod in principio delatorum maledictis occurri, potius Apologeticus sanctorum, quam gesta solummodo Martyrum appellare decreui: vt totum pro parte designans, mox limen lectionis recessum aperiret voluminis, ne pro toto nominans partem, in aliud, quod non existimaret, prudens lector impingeret, foretq; tunc facilis detrahendi infensis occasio, dum aliud nomen, aliud proderet volumen. Percurrant ergo lectores mei simpliciter, quod fidelis deuotio nostra in defensione Martyrum pio redemptori dicauit: nec ritu belluino laborem nostrum maliuola intentione subsannent, quoniam scriptum est: Omnis detractor eradicabitur. Licet enim opus nostrum reprehensionibus dignum sit, Deo tamen, non inuidis, arguendi nos manet iudiciū: cui cum velle suppetit indulgendi, protinus subest facilitas exequendi.

Incipit textus Opusculi.

Et hoc etiam
fuit in exem-
plari.

GREGIA beatorum certamina Martyrum feliciumq; monumenta virorum, qui Deo fauore totius vanitatis respuentes affectū, specimen belligerandi præcipuum mortalibus reliquerunt, licet à prudentioribus timoratis indagare sit congruum, & iure à iustificatis quodam priuilegio sanctimoniæ exponi sit ratum, non tamen abnuenda est vox peccatorū vera promentium, quandoquidem non solum alienigenarum, vt Hietro & Hiram consultum intenditur, dum & ab vno Moyses expositā iudicii formam custodit, & ab alio Salomon in ædificatione templi industriam accipit verum etiam in rationabili animali humaniter facundiam exercitare conceditur. Quare ergo culpabilis iudicetur talia præsumens; cum in veritate dignus sit præmio benedictionis, veritatē enarrās? Etsi sanctitas remunerat iustum, dignūq; efficit concionari sancta sanctorū: quare non tueatur pietatē peccator magnificans iustū, dummodo ad multorū profectū studet patefacere victorias beatorū; quæ, si fuerint obliterateda silērio, nullum poterunt fidelibus piæ conuersationis exhibere exemplum, vt elucubratis electorum trophæis, tam possint desides excitare ad prælium quam certantes informare, perfectionis intēdere terminū. Nam cum omnes Sancti terreno non egeāt laudationis præconio, qui iam cælestiū exuberāt munerib; præmiorū, necessario tamē eorū meritis applicatur, quicquid bonitatis suorum gratia exemplarium mortalibus operatur.

Promam igitur dominorum meorum gesta victricia, & in quantum posse cælitus mihi collatum est, in talibus rebus conatus meos expendam, quia non dubii de clementia redemptoris, non solum culparū talibus studiis remediū speramus, verū etiam eorum, quos votiuo celebramus stylo, consortium adipisci confidimus, dicente Do-

Exod. 18.
3. Reg. 5.
Num. 22.

mino, Qui vos diligit, me diligit: & qui vos recipit, me recipit: & qui recipit Prophe- *Matth. 10.*
tam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet: & qui recipit iustum in no-
mine iusti, mercedem iusti accipiet: & iterum in psalmis, Mihi autem honorificati *Psal. 138.*
sunt amici tui Deus.

Sed priusquam eorum exequar trophaea insignia, opere pretium resistere
credidi imperitis, qui ore blasphemio horum temporum Martyribus derogantes, *Prima ad-*
non esse illos conformes prioribus Martyribus, volunt. Illa denique (aiunt) *uersariorum*
gentilitas olim simulacrorum cultibus dedita, variisque imaginum sacrilegiis occupata, *obisctio.*
milleno exitit idolorum portento subacta, & quot mundi alium mirata est species re-
rum, tot sibi instituit formas Deorum: putans non alias obtineri posse temporarium
commodum, ob quod suum miserabilem summis viribus expendebat conatum; nisi
haberet numerosam obseruantiam numinum. Cuius errore decepta, crudeli perse-
quutione resistentem, ac aduersantem sibi Christianam vexabat militiam conuictis,
lacerationibus, flagris, equuleis, incendiis, bestis, fluctibus, ac diuersis generibus tor-
mentorum: sperans a cultu religionis reuocari posse supplicis animas, quas spiritali
conflictu introrsus iam eruditas, nouerant etiam facillime materiales debellantium
euincere pugnas. Sic hebes, dum inuictissimam fortissimorum militum virtutem ad-
miratur, de immensis quoque miraculorum ostensis obstupescens, insultat: daemonicis
deputando praestigis, quae cecata mente pietatis nequibat effectum aduertere. Erantque *Alia obis-*
vt apud plurima legimus exemplaria, beatorum occasiones conuertendi ad Christum, *ctiones.*
prodigia ipsa signorum. Nam isti tyrones, & nostrorum temporum confessores ab
ictu mucronis celerem tantummodo excipientes interitum, nullam furentium acer-
bitatem perpelli tormentorum, non sub diuturnum desudarunt stimulum. Praesertim cum
ab hominibus Deum colentibus, & caelestia iura fatentibus compendiosa morte per-
empti sint. Vnde sat eis est, si praeteritorum curacionem adepti sunt criminum, quod non
terris cathenarum stridor, ferri onus, squalor carceris, nec diuersa poenalitas persequeris.

Igitur haec vana paruipendentium adinuentio congrua necesse est legum aucto-
ritate retundatur: & in quantum Dominus iuuerit, veridico assertionum ariete im-
pellatur. Vt mens religiosorum sacratissimis imbuta oraculis, disceat ex veritate noui-
cios, sicuti priscos venerari patronos, quos generali deuotione per mortem gloriosam
ire cernit ad caelos.

Quid enim celere militibus sanctis excidium officit, per quod ad id cursum per-
uenit, quo per varia & aspera tormenta olim catalogus beatorum accessit? Aut quid *Respondet*
interest, quo mortis genere ex hac vita mortis excedat: quando, vt scriptum est, Iustus *ultima obis-*
quacumque morte praecipuus fuerit, anima eius in refrigerio? Aut quid obest, *ctio.*
vtrum per longa cruciamina, an subitaneo decedat: quando vna eademque res est, *Sapientia. 4.*
quae utrosque coronat, zelus scilicet Dei, & amor regni perpetui? An non perfecti
exequutores praecceptorum Christi censendi sunt, qui subitanea mortificatione accessi,
rerum oblectamenta spernentes etiam parentum, filiorum, coniugum, fratrum, cun-
ctorumque affectiones affinium ad punctum temporis abnegarunt? & quid inter v-
niuersa supplicia cruentius morte est? Quid terribilius, quam micantem ante oculos
cernere gladium, ceruicibus consentium protinus illapsurum? Aut quid per longa
certamina nisi mors sanctis Martyribus quaeritur? Illa utique mors de qua Psalmista can-
nit & dicit, Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Non enim diu patienti, *Psal. 115.*
sed Vincenti corona promittitur. Et feliciori pertinacia beati agonis terminum praes-
tolans, de spe salutis aeternae quodammodo magis animatur, dicente Domino: Qui
perseuerauit usque in finem, hic saluus erit. Siue autem dilationibus, siue fortuitis cali-
bus passionum strenuis militibus propter Christum pugnantibus propera seu tarda *Matth. 10.*
mors occurrat, hoc solummodo aduertendum est, si causa fidei passiones excipiant, si
propter Christum coronatorem Martyrum, vt in aeternum saluentur, animas perdere
anhelant, sicut scriptum est, Si quis voluerit animam suam saluam facere perdet eam, &
qui perdidit animam suam propter me, in vitam aeternam custodiet eam. Nam et si *Matth. 10.*
culpae obnoxii maneat, & ex qualibet sorde vitiorum infecti ad Martyrium veniant: ni-
hil impedit: cum omnibus martyriali trophaeo deletis ad Christum coronandi accedant.
Idem enim est per multa tormenta in nomine crucifixi animam in morte tradere, & semel
vno ictu propter ipsum occumbere, qui dixit: Si quis perdidit animam suam pro-
pter me, in vitam aeternam inueniet eam. Et licet scriptum sit, quod per multas tribula-
tiones oporteat nos conscendere ad regnum; utique cum suppetunt, sustinendum est usque *Act. 14.*
ad obitum. Sin vero celeritas persequentis intercicens, expeditam confessoribus

Christi intulerit mortem, & in hoc nullatenus gloria eorum mutilanda est, quia persecuerunt vsque in finem.

Comparatio. Frustra ergo zelo Dei accensus ad brauium festinaret miles egregius, & casto conatu in primordiali exercitatione vires suas expenderet, si ab Imperatore emeritæ victoriæ triumphis defraudaretur, pro eo, quod in procinctu & in ipso belli auspicio palmam de tyranno obtinuit, neque eam diutina, & laboriosa conflictatione conquisiuit, aut per multimodum concertationis discursum adeptus. Illis vtique laboriosis vexationibus, & non expeditæ victoriæ corona deberetur, si magis prolixitas pugnæ, quàm festinatum trophæum pensaretur. Qualitas itaque, non quantitas intentionis obseruanda est discurrentis ad præmium; cum quo quomodo rei desideratæ capiatur effectus; unus tamen idemq; est rex æternus, pro cuius amore temporalibus se passionibus sancti omnes submitunt. Quid enim latroni Evangelico obstitit, quod fraterno cruore illitis manibus crucem ascendit? Aut qualibus inter ipsa mortis dispendia miraculis coruscavit, qui (vt ita dixerim) totius vitæ suæ metam latrociniiis, rapinis, prædisq; exegit? Et tamē sub vnius cōfessione momenti tanto scelere non solū eruitur, verum etiam dignus comitatu Redemptoris primus paradisi possessor habetur, dicente Domino, Hodie mecum eris in paradiso. Et si nemo maiorem habet dilectionem, quam qui animam suam pro amicis suis ponit, quanto excellentiori charitate ferendus est qui pro Deo suo decertat vsque ad mortem? Nam & paterfamiliās, non vna hora colonis in vineam missis æquam mercedem dispensans, non magnopere de temporis curat diuersitate, quia in exercitatione laboris non expertem à priorum intentione vltimorum mercenariorum operam compensat. Multi autem erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, & multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum.

*Secunda ob-
iectioni re-
spondet.* MIRACVLORVM verò insignia ideo olim inter supplicia per eosdem athletas Dei virtus mundo præstabat, vt prodigiorum virtutibus mitigaret furem infaniā, quæ beatorum constantiam fatigabat, vel incredulum genus ab infidelitatis errore conuerteret, qui cælestium iura scripturarū obduratis præcordiis respuebat. Eratque illo tempore multoties necessarium Dei testes signis coruscantem virtutum, quoniam rudem per æuum diffusum Christianismum nunc instructione verborum, nunc exercitatione scripturarū; nunc ostensione signorum, nunc etiam trophæis in clytis passionum conabantur radicibus fieri firmum in cordibus credentium populorum, sicut scriptum est: Euntes per vniversum mundum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. & iterum, Euntes prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones eiicite; gratis accepistis, gratis date. Hæc prima fidei nostræ rudimenta fuerunt, harum exercitatione virtutum, quasi lactantium paruulorum auspicia, tenerritudo eius & confota est & nutrita; vt ministerio signorum vel aueretur multitudo fidelium, vel roboraretur fides credentium, ac veluti quædam instrumenta ferramentorum fuerunt, per quæ ornamenta ex auro argenteue, torques scilicet, monilia, regumque diademata componenda, aptanda, & compingenda, formata sunt.

*Miracula per
fidem sunt.* ITA QVE gratia confirmationis Catholicæ fidei, in primordio sui portenta atque miracula Christo cooperante profusius esse ostensa videmus: & ideo non miracula fidem præcedunt, aut fides miraculis cedit: ad quorum efficientiam nisi per fidem non peruenitur. Sic Moyses legifer sanctus, alternatione diuini colloqui dignus, fide grandis effectus est. Sic Deo credulus Abraham iustificari potuerit, dicente scriptura, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Sic iusti ex fide viuunt, & omnes sancti per fidem regna vicerunt, operati sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, fugauerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello.

*Alloquitur
aduersarios
Eulogium.* Vides ne (ô tu quisquis ille es, qui contra assurgis) quod hæc omnia instrumenta fidei sunt, & quasi clientulo famulatu piæ religioni subiecta, vt ex hoc nunc iam te in veritate credere oporteat, non prodigiis atque portentis, sed integritate fidei, & professionis constantia excellentiores fieri martyres: illudque tantummodo in eis sit admiran-

admirandum, quod animo fortiori mortem exceperunt propter Christum. Qui dixit: Qui perdidit animam suam propter me, in vitam æternam inueniet eam. Sanè omnium virtutum radix ac fundamentum fides est, quæ certantes adiuuat, vincentes coronat, & cælesti dono quosdam defectu signorum remunerat. Nihil est enim quod synceræ fidei denegetur: quia nec aliud à nobis Deus, quàm fidem exigit. Hanc diligit, hanc requirit, huic cuncta promittit & tribuit. Fides (inquit) tua te saluum fecit: & esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Nihil ergo fidei subtrahit, nihil ei impossibile esse depromit.

Matth. 16.

Visidam ni-
mirum ex o-
peribus ple-
nam, intelli-
git D. ius. Eia-
logus, qui de
Martyrum
fide loquitur
qua visidio-
rem nullam
reperies: si-
quidem per
ingentem cha-
ritatem ope-
ratur. Illam
anim maiore-
rem charita-
tem esse Chri-
stus astruxit,
cū animā su-
am ponas
quis pro ami-
cis suis.
Matth. 10.

Nec magnopere de prodigiorum insignibus confidendum est, quæ plerunque ab infidelibus exeruntur, vt in Exod. scribitur. Fecerunt & malefici per incantationes sicut & Moyses. De qua quæstione sufficienter, vt opinor, in illo Memoriali sanctorum opere disputatum est. Siue enim Deitestes, miraculis emicent, siue absque prodigiis beatum certamen expediant, nihil interest, cum ab eis hoc cælestis auctor solummodo expetat, vt vsque ad finem constantiam spei suæ non deserentes, viriliter agonem consument, quo in æternum catalogis adunati sanctorum, de perpetuitate salutis exultent: dicente Domino, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Simplex profecto dispositio nostra extiterat, vt victorum victorias depromentes, compendiosæ breuitati studeremus, sed repagulis insolentium præpeditus, nisus sum hoc apologeticum incertis assertoribus dare, & ideò fortè, ultra quam debui, modum excessi hitorix. Contra quorum præiudicia paulisper adhuc veniendum est, quod fidelis conuentus discat, votis ardentioribus plus amare quod credit, dum ex auctoritate sacræ legis & veritatem religionis, & errorem impiæ nouitatis compererit.

Dicunt enim, quod ab hominibus Deum, & legem colentibus passi sunt, nec ad sacrilegia idolorum, sed ad cultum veri Dei inuitati perempti sunt, & ideò non vt piorum Martyrum, horum Martyria veneranda sunt. Deum ergo & legem isti vanitatis cultores vilo modo habere credendi sunt, qui euangelicæ institutionis per totum orbem vitalia diffusa præcepta non solum non credunt, verumetiam omni zelo peruersitatis magnum discrimen ea fatentibus ingerunt, exosum & iniquum putantes Christum verum Deum, & verum hominem credere? Ac sic, irrisionem nefaria quotidie Dei sortem infamantes, ritum sacræ religionis ubiq; laceffunt, irrident, & maledicunt: spem credulitatis & fidei suæ in cuiusdam pestilentiosi ac dæmoniosi homunculi diuinationibus collocantes. Qui ab spiritu immundo præreptus iniquitatis mysterium vt verus antichristi præcursor exercens, nescio quam nouitatis legem pro suo libito, & instinctu dæmoniorum perditio vulgo instituit. De quorum impietate beatus Paulus Apostolus patulis prophetismi oraculis, sancto reuelante spiritu, Thessalonicensibus dicit. Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideò mittit illis Deus spiritum erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati in omni seductione. Idem quoq; ad Romanos refert, Reuelabitur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem in iniustitia detinent, qui quod notum est Dei, manifestum est in illis, & cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruiuerunt vanitati, potius quàm creatori, qui est Deus benedictus in secula. Propter quod tradidit eos in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia: plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate: susurriones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompósitos, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Qui, cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt: quoniã qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Nam & beatus Petrus princeps Apostolorum, firmissimum Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, vt potè cui ab ipso redemptore dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ita in suis epistolis ait. Fratres, habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes, quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines. Fuerunt verò & pseudoprophetae in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui subintroducunt se-

Tertia obie-
ctio.
Diluit obie-
ctio.

Machometis
abominanda
peruersitas.

1. ad Thessa.
2.

Ad Rom. 1.

Matth. 16,
2. Petri. 1.

Ibidem. 2.

ctas perditionis, & eum, qui emit eos, dominatorem abnegantes, superducent sibi celerem perditionem, & multi sequentur eorum luxurias: per quos via veritatis blasphemabitur, & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabitur. Quibus iudicium iam olim non cessat, perditio eorum non dormitat.

Matth. 24. Quæ omnia, sicut hæc beata apostolorum annuntiatio continet, non solum eisdem pseudoprophetæ, sed & illis, qui eum reuerenter accipiunt, conuenire, multi peritissimorum mecum intelligunt, nec nos tanta de sanctis scripturis contra eum, eiusque sequipedas frustra concessisse aduertunt. Quippe quem iam vident sacræ legis præconio prædictum, ac veri magistri docentis oraculo denotatum. Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Nihil certè de nostra in eum exprobratione arguerent, quem tot pattum auctoritate impugnari cernerent. 10

Quapropter hoc in loco non mihi absurdum esse videtur, si præcedentium de eo doctorum testimonium proferam, vt quomodo eum tunc ecclesiastici viri diiudicauerint, & qualiter illum fide & professione coluerint, quantusq; & qualis apud nostros extiterit, melius ex eorum dictis agnoscant, qui nunc cum non sano sensu legem illum adduxisse, aut Deum in veritate coluisse asseuerant.

Pompeionensis ciuitas. Legerense monasterium. Cum essem olim in Pampilonensi oppido positus, & apud Legerense cœnobi-um demorarer, cunctaque volumina, quæ ibi erant, gratia dignoscendi incomperta, reuoluerem: subitò in quadam parte cuiusdam opusculi hanc de nefando vate histori-olam absq; auctoris nomine reperi. 20

Annus 618. Diuus Isidorus. Sisebutus rex. Templum Sancti Euphrasii. Iliturgi ciuitas. Sancta Leocadia templum. Exortus est namque Mahomet hæresiarches tempore Heraclii Imperatoris, anno imperii eius septimo, currente Era DCVI. In hoc tempore Isidorus Hispalensis Episcopus in Catholico dogmate claruit, & Sisebutus Toleti regale culmen obtinuit. Ecclesia beati Euphrasii apud Iliturgi urbem super tumulum eius ædificatur. Toleti quoque beatæ Leocadiæ aula miro opere, iubente prædicto principe, culmine alto extenditur. Obtinuitque prædictus Mahomet nefandus propheta principatum annis decem, quibus expletis mortuus est, & sepultus in inferno. Exordia verò eius fuerunt talia. Cum esset pupillus, factus est cuiusdam viduæ subditus. Cumq; in negotiis cupidus fœerator discurreret, cœpit Christianorum conuenticulis assidue interesse: & vt erat astutior tenebræ filius, cœpit nonnullas collationes Christianorum memoriæ 30 commendare, & inter suos brutos Arabes cunctis sapientior esse. Libidinis verò suæ succensus fomité, cum patrona sua iure barbarico in ira congressus est. Moxque erroris spiritus in speciem vulturis ei apparens, os aureum sibi ostendens, Angelum Gabrielem esse se dixit, & vt propheta appareret, impetrauit. Cumq; repletus esset tumore superbiæ, cœpit inaudita brutis animalibus prædicare, & quasi ratione quadam, vt ab idolorum cultu recederent, & Deum incorporeum in cœlis adorarent, insinuauit. Arma sibi credentibus assumere iubet, & quasi nouo fidei zelo, vt aduersarios gladio trucidarent, instituit. Occulto quoque Deus iudicio (qui olim per Prophetam dixerat: Ecce ego suscitabo super vos Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, vt possideat tabernacula non sua. Cuius equi velociores lupis 40 vespertinis, & facies eorum vt ventus vrens, ad arguendos fideles, & terram in solitudinem redigendam) nocere eos permisit. Primum nanque fratrem Imperatoris, qui illius terræ ditionem tenebat, interimunt, & ouantes de triumpho victoriæ, gloriosi effecti, apud Damascum Syriæ urbem regni principium fundauerunt. Psalmos denique idem pseudopropheta in ore insensibilium animalium composuit, vitulæ scilicet rubræ memoriam faciens. Aranæ quoque muscipulæ ad capiendas muscas histori- am texuit. Vpupæ præterea & ranæ cantus quosdam composuit: vt foetor vnus ex eius ore eructaret; garrulitas verò alterius in eius labiis non desineret. Alios quoque ad condimentum sui erroris in honorem Ioseph, Zachariæ, siue etiam genetricis Domini Mariæ stylo suo digessit. Cumq; in tanto vaticinii sui errore duraret, vxorem vicini 50 sui nomine Zeid concupiuit, & suæ libidini subiugauit. Quod scelus maritus eius sentiens, exhorruit, eamq; prophetæ suo, cui contradicere non valebat, permisit. Ille verò quasi ex voce Dominica in lege sua illud annotauit, dicens. Cumque mulier illa displicuit in oculis Zeid, & eam repudiasset, sociauimus eam prophetæ nostro in coniugium, quod cæteris in exemplum, & posteris fidelibus id agere cupientibus, non sit in peccatum. Post cuius tanti sceleris factum mors animæ, & corporis illius simul appropinquauit. At ille interitum sibimet imminere persentiens, quia propria virtute se resurrecturum nullo modo sciebat, per Angelum Gabrielem, qui ei in specie vulturis apparere (vt ipse aiebat,) solitus erat, resuscitaturum se tertia die prædixit. Cumq; ani-

Mahometis delirantia scripta.

Mahometis mors.

num inferis tradidisset, polliciti de miraculo, quod eis pollicitus fuerat, ardua vigilia cadauer eius custodire iusserunt. Quem cum tertia die foetentem vidissent, & resurgentem nullo modo cernerent, angelos ideo non adesse dixerunt, quia praesentia suorum terrerentur. Inuento igitur salubri (vt putabant) consilio, priuatum custodia cadauer eius reliquerunt, statimque vice angelica ad eius foetorem canes ingressi, latus eius deuorauerunt. Quod reperiētes factum residuum cadaueris eius humo dederunt. Et ob eius vindicandam iniuriam, annis singulis canes occidere decreuerunt: vt merito cum eo habeant illic participium, qui pro eo dignum meruerunt subire martyriū. Digne ei quidem accidit vt canum ventrem tantus ac talis propheta repleret, qui non solum suam, sed multorum animas inferis tradidisset. Multa quidem & alia scelera operatus est, quae non sunt scripta in libro hoc: hoc tantum scriptum est, vt legentes quantus hic fuerit agnoscant.

Ecce qualibus praestigiis deditum vulgus, quantaeque impietatis ducem plerique non metuunt sub nomine pia religionis censerī. Afferentes, quod ab hominibus Deū colentibus, & legē habentibus, isti tyrones nostrorum temporum milites occisi fuere: nulla discreti prudentia, vt saltem prouido cogitamine aduertant, quia si talium cultus aut lex vera dicenda est, pro certo vigor Christianae religionis infirmabitur.

Et si, quod in veritate fatendum est, notitia sanctae fidei totius mundi compita penetravit, cunctas nationes terrae peragrans; nullam iam partem orbis expertem luminis eius fore confidimus. Praesertim quia in omnem terram exiuit sonus Apostolorū, & in fines orbis terrae verba illorum. & omne aliud Euangelium praeter quod Apostoli gentibus tradiderunt, anathema magis esse, quam verbum salutis fatemur, sicut dicit Apostolus. Si quis vobis euangelizauerit praeter quod accepistis, anathema sit. Et veritas ore suo discipulos contestatur, dicens, Multi pseudoprophetae surgent, & seducent multos, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et iterum, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Qua consequentia credendum est, daemonesum & mendacio plenum veritatem proferre? fallacis obuolutum legem donare? nemus peruersum fructus bonos exhibere? Ille interim nefandus de malo cordis suo thesauro proferens malum, & vulgo insipienti ducatum impietatis ministrans, vterque praecipitium in chaos aeternum poenas luiturus incurrit. De quo atq; eius similibus dominus per Oseam loquitur dicens, Ipsi regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui.

Deniq; inter ceteros post ascensionem Domini haeresum auctores, solus hic infastus nouae superstitionis sectam instinctu Diaboli condens procul ab Ecclesiae sanctae conuentu deciscitur, auctoritatem priscae legis infamans, prophetarum vaticinia respuens, sancti Euangelii veritatem conculcans, & Apostolorū doctrinam detestans, qui ridiculum potius quam rerum necessariorum causas per eandem sectam suam insinuans, ore blasphemus docuit: Christum Dei verbum esse, & spiritum eius, & prophetam quidem magnū, nulla verò Deitatis potentia praeditum, Adā similem, non Deo patri aequalem. Qui ob meritum sanctitatis sancto repletus spiritu, per virtutem Dei miraculis claruit signis, atque portentis enituit, nihil ex propria maiestate, aut Deitate praualens, sed vt vir iustus & pia seruitute Deo cohaerens, votis supplicibus ab omnipotente multa impetrare promeruit. Sed & alia inaudita vanitatis scelera praedicans: adinventione versipellis, a quo obsidebatur inuenta, qui se eidem transfigurauit in angelum lucis, delubra in quibus pessimum dogma suum coleretur extruxit, constituens in vltimo idolatriae situ turrem, altiori pinnaculo caeteris aedibus prominente, ex qua populis veneno nequitiae suae illectis sacrilegi furoris concionaretur decretum. Quod hodie suae impietatis sacerdotes ab illo edocti obseruant. Ita vt more aselli dissutis mandibulis, impurisque patentibus labiis horrendum praconium non prius emittant, quam obseratis vtroque digito auribus, quod aliis exequendum annuntiant, quasi quoddam edictum sceleris, idem ipse eorum propheta audire non patitur. Quem impietatis rudium dum Diuae memoriae auus meus Eulogius aure captaret, ferunt continuo vexillo crucis frontem praemuniens, cum gemitu, hunc psalmum solitum fuisse cantare. Deus, quis similis tibi? ne taceas neque sileas Deus, quoniam ecce inimici tui Domine sonuerunt, & qui te oderunt, leuauerunt caput. Nos autem mox vt fallentis vocem praconis audimus, confestim oramus. Salua nos Domine ab auditu malo, & nunc & in aeternum. Et iterum, Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.

Cuius quidem erroris insaniam praedicationis deliramenta, & impiae nouitatis

precepta quisquis Catholicorum cognoscere cupit, euidentius ab eiusdem sectæ cultoribus perferutando aduertet. Quoniam sacrum se quippiam tenere, & credere autuantes, non modo priuatis, sed apertis vocibus vatis sui dogmata prædicant. Multa etiam apud quosdam nostrorum scriptorum inueniet, qui zelo Dei armati aduersus ipsum vate impudicum prudenti exarserunt stylo. Sed & nos in illo memoriali sanctorum opusculo huius sectæ errores ex parte digessimus, refutauimus, & confodimus.

Restat iam nunc expeditis Apologeticis beatorum, vt aliquid de victoriis eorum ad æmulationem catholicæ plebis pandamus. Beatus igitur Rudericus presbyter ex quodam * vico Egabrensi progenitus, in eadem vrbe sanctæ legis doctrinam, gradum-
 que sacerdotalem promeruit. Huic duo fratres fuerunt, sed ex his vnus fidem Christi rectius tenens, alter gentilico deprauatus errore, Catholicam spreuit religionem. Qui sicut discors à fide sancta manebat, ita semper discordanti conflictatione ob diuersarum rerum occasiones cum fratre Catholico mouebatur. Nam quadam nocte, nescio qua occasione tumultuaria in alterutrum litigatione se conferentibus, & in sese inuicem fœda simultate bachantibus sanctus sacerdos litem medius sedaturus interuenit. Qui omnes nimio iam furore accensi, cæca indignatione sacerdotem inuoluunt, & magis nescientes, quam volentes, eum vsq; ad necem laceffunt. Ex qua * cede valde contritus, dum omni destitutus vigore, confracta membra lectulo reponeret; profanus ille frater feretro illum imponens, per vicos & vicinia quæq; vehentium humeris duci, ac reduci fecit, & vt verus imitator diaboli fraudulenta machinatione super exanimem sacerdotem testimonium iniquitatis composuit, dicens. Hic frater meus presbyter visitatione Dei compunctus, fidei nostræ cultum elegit, & sicut cernitis, iam in vltimis agens, noluit prius mundo discedere, quam vobis id notum existeret. Ita cum eò loca diuersa peragrans, hæc & his similia criminosis de eo verbis narrabat. Nesciente ipso prorsus, imò nec sentiente, quid contra se vir ille iniquus aptabat. Dei vero dispensatione post nonnullos dies molestis ægritudinis sacerdos erutus, ac viribus reformatus, cum subdola nefandi fratris molimina cognouisset; exemplo Domini, qui ad informandos nos insidias declinauit Herodis: siue sancti Euangelii non surdus auditor, quod de ciuitate in ciuitatem, causa vitandæ persecutionis, delitescere iube-
 mur; relicto proprio rure, alibi se Christo libere contulit seruiturus. Quasi posset temporale euadere supplicium, cui diuinitus à constitutione mundi prædestinatum parabatur Martyrium: aut sicut ad tempus sese occultando insequutorem fefellit profanum, ita quoq; abesse posset oculis pii Redemptoris, & vocatoris sui ad regnum. Per idem ergo tempus grauitè in nos prædialis grassabatur insania, ita vt nonnullas apud Cordubam olim patriam, nunc autem florentissimum regni Arabici urbem basilicarum turres euerteret, templorum arces dirueret, & excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum pestamina erant, ad conuentum canonicum quotidie Christicolis inuendum. Deniq; cum exoptatum patris sui libitum progenies iniqua cognosceret, vt quibuscunq; modis ac viribus posset, Dei Ecclesiam infestaret: omnem crudelitatis adnsum erga filios lucis tenebrosa proles alacriori voto exercet: minusq; se putat adipisci meritum, nisi summo furore exarserit in euersionem fidelium. Prædixerat quippe hoc veritas sancta auditoribus suis dicens: Absq; synagogis facient vos, & omnis qui interficit vos, arbitrabitur se obsequium præstare Deo. Et iterum, Hæc loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram habebitis.

Igitur dum ob rei familiaris necessitatem ex interiori montana Cordubensi, quo se pridem beatus sacerdos intuitu latendi contulerat, in nundinas descendisset, in quibus rerum distractio exercebatur: ab iniquo fratre obuius agnoscitur. Quem vt cernit stigmata piæ religionis ferentem, non mediis laceffitum iniuriis ad vicem exquisiti muneris iudici offert, deponens aduersus eum coram arbitro questum præuaricationis sectæ Mahometianæ, quam se dudum veraciter coliturum, fuerat confessus. Dei verò miles cælesti iam munere illustratus, non sicut olim aduersariis tergum exponit, sed magna præditus fortitudine, nunquam se à Christo fuisse decisum, nunquam peruerso dogmati aliquando consensisse, iudici refert: seseque non solum Christianum, verum etiam Christi fateretur esse ministrum. Quem primò iudex blandis reuocare affatibus putans, poteris (inquit) rerum affluentis, & dignitatum fascibus honorari, & quæ tibi imminet, sententiâ mortis euadere, si te pristinis votis rediuiuo ardore reformans, missum ab omnipotente in veritate prophetâ nostrum credideris, Christumq; testaueris Deum non esse. Cui beatus sacerdos ait, Illis inquam, iudex, hæc obseruanda

* Ex hoc loco maxime patet vicum apud D. Euologium idem esse quod nos modo Hispana lingua Aldam appellamus. Idem constat ex cap. 13. lib. 2. Mem. Sæct. His è contra videtur aduersari locus statim sequens per vicos & vicinia eius: & alius D. M. pag. 9 v. b. Rudericus presbyter marty. Egabrensis ciuitas.

Matth. 2.

Matth. 10.

Corduba regum Sarracenorum sedes.

Turres templorum & cymbala.

Ioann. 16. Ibidem.

Montana Cordubensis. Rudericus ab fratre impio accusatus.

propone, qui forte legibus vestris dediti, ritibusq; profanis immerfi, potiori intuitu cō-
modum temporale, quam æternum affectant honorem. Nobis autem quibus viuere Philipp. i.
Christus est, & mori lucrum, cui sanctus ille clauicularius regni futuri dicebat, Do- Ioann. 6.
mine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes? qui discipulum in carcere commo- II
nebat, dicens; Beatus qui non fuerit scandalizatus in me: vt quid perennis fontis pocu- Matth. xi.
lum relinquemus, hauriuri gurgitem cœno mendacii ac vitiorum sordibus turbulen-
tum? aut qua vltione procacitas punienda est filiorum, qui pia parentum iura sper-
nentes; iniustum victrici contubernium experunt? His verbis iudex vehementi furo-
re commotus, applicari martyrem ergastulis iubens: abeat, inquit, cum damnatorum
10 custodia; horrida matcerādum antra carcerum excipiant, parricidarum & furum so-
latio fruatur, & omni penitus solatio destituta, vel sic peruicax elidatur temeritas.

Adit Dei famulus hilari vultu exultantibus animis specum illum reorum, qui
verè sciebat auctorem suæ salutis vbique inuocatum adesse, nec aliquo posse abesse si-
tu: cuius dominatio omnem penetrat locum: qui etiam potenti diuinitatis im-
perio olim sectatoribus suis fidele promissum dederat dicens, Ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus vsque ad consumationem seculi. Hæ sunt, diabole, mi-
naces sæuitiæ tuæ leges: hi sunt exquisiti terrores. Sed dictum est nobis, nolite ti-
mere eos qui occidunt corpus, quia non habent quid amplius faciant, sed potius
eum timete, qui potest corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Et ite-
20 rum tradent vos in conciliis, & in syganogis suis flagellabunt vos, & ad præsidēs &
Reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus. Qui autem perse-
uerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Si ergo potest concredere aduersus ani-
mam, & peruinacem in cōfessione sua spiritum, supera: videbis me magis per tormen-
ta proficere: & cum tu plus exarseris, plus semper deficies, & feliciorem me facies
peruenire ad gloriam.

Reperit vero in carcere Rudericus beatum Salomonem, quem ob cōfessionem
nominis Christi dudum crudelitas persequentium ibidem religauerat. Simili quippe Salomon
& ipse crimine impediabatur, eo quod sanctæ religionis cultum spernens, aliquo tem- Ma-rryr.
pore sectæ Mahometanæ adhæssisset. Ex templo indiuiduo voto nectuntur, ac sibimet
30 inuicem consolationis suffragia ministrantes, ab alterutro se ad peragendum agonem
armantur, id in commune statuentes, vt calcatis mundi affectibus, pia quotidie ser-
uitute Deo inhæreant. Fit concors in Dei timore vtrorumque assensus, macerantur
membra ieiuniis, fatigantur vigiliis, limantur ciliciis, meditationibus compunguntur
orationibus refouentur, sicque ardore quodam cælestis patriæ conflagrati, dissolui
cupiunt, & esse cum Christo, festinantes faciem eius videre, cui seruerunt. cuius a-
more defectum temporis non verentes vitam hanc, vt quoddam discrimen immane,
refugiunt. Ad Philipp. i.

Igitur permanentibus sanctis in exercitio officiorum cælestium, & reddentibus
quotidie pio Redemptori ceremonias laudum, pro summis deliciis antrum illud ha-
40 bebant. Quapropter zelo ductus iniquissimo iudex, ferali edicto custodes carceris ar-
guit, eosq; ab inuicem diuelli præcepit, & ne à quoquã visitationis gratia illustrentur
totis vesaniæ suæ furoribus iussit. Sed in nullo te iuuas diabole, quando per hoc dissidiū
constantiam putas fatigari sanctorum, quibus vnum idemque pro Christo moriendi
manet indissolubile votum. Nam hi confessores beati ordine & natione dissimiles,
charitate non impares diuerso licet tempore certaminis campum aggressi, vno tamen
eodemque fidei ardore flammati, specimē beatæ passionis egregium orbi instituunt.

Interea non post multos dies obtutibus suis iudex eos exhiberi præcipiens, illico
ad ritum suum inuitat, ac de rerum copiis dignitate honorum suadendos attentat,
quos ante mundi constitutionem electos & prædestinatos in adoptione filiorum Dei
50 diuinitas sancta perscripserat. Quorum pertinaciam in Dei professione considerans, Ruderrici Co
post secundā & tertiam exhortationem ex decreto regis fore plectendos statuit. Pri- Salomonis
tamen quam egrederentur ad publicum, conuictorum se pedibus aduoluentes solllicita hm-
rogant, vt continuis obsecrationibus iuuarentur, ne tentatione humana prærepti, re- milissas.
trorsum respicerent, & ab intuitu percipiendi vexillum victoriæ turbarentur. Ita
paci osculo reconciliati, qui nunquam fuerant litigio separati, omnes præ gaudio
lachrymantes sanctorum se fauoribus tueri exorant. Sicque vrgentibus ministris
voto alacriori profiliunt, celerius properantes ad locum quo passionem consuma-
rent. Et cum iam hora decisionis instraret, iterum à iudice blandius exhortantur cum
specie diuitiarum, honorumque sublimium, quibus vtiq; fruerebantur, si reuerterentur.

Abnuunt sancti, sicuti à principio iudicis optionem, ita vt sanctissimus Rudericus quadam vegetatus animositate superno iam munere perlustratus, audacter ei responderet, dicens. Quomodo nos cogis relicta pietate declinare in deuium, qui sanctæ fidei sacramentis instructi, fortiter ignorantiam vestram dessemus, quos tanto videmus errore infectos? Nam nos adeo hanc sectam detestabilem iudicamus, vt ne nostris quidem eam incolendam canibus pateremur, quanto magis nosmetipfos fallacissimis eius figmentis subdamus. Aut quare copiis rerum aut dignitate honorum labentium oblectemur, in ipso forsitan oblectationis momento intercidente morte protinus omnia amissuri. qui nouimus apud Christum coronatorem nostrum rerum iueffabilium opes manere, quas oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendunt, se diligentibus repromissas? Ideoque celeriter crudelitatis tuæ in nos exere vltionem, quos cernis nullatenus à confessione Christi desistere vsque ad mortem, vt & quæ debentur hostibus Dei, tibi accrescant in cumulum, & diu nobis dilatum cito proueniat præmium.

*Sancti martyres cruci-
dantur.*

Hinc acrioribus frendens scelerosus iudex clamoribus, vltimam suæ crudelitatis sententiam promens, perduellium, inquit licitoribus, properate abscindere colla, & debitam in capite contemptorum celerius retorquete vindictam. Sic super crepidinem aluei constituti, crucis signaculo se præmuniunt, & sic denuo ense prostrantur. E quibus prior Dei sacerdos occumbens, præuius triumphator cælum intrauit. Quod ideo iudex fieri voluit, vt si fortè horrore decisi cadaueris beati Salomonis animus flecteretur: quem post varias deceptionum illecebras constantem & fortissimum comprobans, vltimo gladio vindice trucidari præcepit. Hæsit tamen suo collo non funditus vertex incisus, quia expeditiorem beato Ruderico, quam huic Salomoni framea intulit obitum.

*Ingens in oc-
cisos Sanctos
sauius*

Sed quia cælorum regna adeuntibus animabus nequit obsistere callidus serpens, adhuc contra exanimata corpora bellum exsuscitat. Quasi mortua superare posset cadauera, cum iam nullus esset spiritus, qui potius irrideret, quam sentiret tormenta: aut quasi aliquis titulus putaretur victoriæ, cum defunctis bellum inire. Vt ergo passionibus Christi communicarent Martyres, instinctu ferocitatis à diabolo præses armatus, sub cuius dira crudelitate totius dignitas Cordubensis tunc grauius vexabatur, iubet corpora martyriali cruore perfusa vestigiis in versis configi, ac deinceps fluuiali abyssu recondi. Eadem nocte ingenti lapidum onere alligata, separatim vastissimo gurgiti immerguntur. Sperabat miser elementis imperare vndarum, quæ præstantius intendere nouerant creatoris imperium, vt creditas sibi opes martyriales non solum à belluis conseruarent, verumetiam erepta saxorum pondere membra placido remigio fluctuum ad locum quietis veherent.

*Digni Eulogii
pienissima
audacia.*

Ego interim peccator Eulogius, qui gesta beatorum meo elucubranda stylo dudum decreueram, cum rumor consummatæ passionis eorum vbique discurreret, expletis missarum solenniis, ipsorum inuisenda corpora quadam vegetatus audacia adii, ac propius quam cætera spectantium turba accedere non veritus sum. Et testis est redemptor meus, qui hoc commentarium discussurus est, quia non mentior, quod tanta decoris pulchritudine decissa illa cadauera fulgebant, vt crederes, si à quodam sciscitarentur, protinus loquutura.

*Inmensis san-
ctorum cor-
porum*

Nonnulli etiam è turba gentiliū venientes sumebant lapillos fluminis, qui cruore Martyrum erant aspersi, & lymphis abluentes proiiciebant in pelago, ne Christianis in emolumentum existerent lipfanorum, nescientes quod nihil obesset ab his partem adimere, quibus totam decreuerat Dominus passionem donare. Nam credita algarum latibus membra, & altis abyssorum gremiis deputata, quæ tam celandi, quam pabula piscibus ministranda susceperant illico diuinitus ad superos reuocata, non solum nequeunt retineri, verumetiam leniori spiramine reciprocanti fluctuum alternatione, quæ dispersa tenebantur, incolumia littoribus exponuntur. Sanè beati sacerdotis suis non hæserat cervicibus caput, quia semel illud vno ictu satelles auulserat. Et ideo alibi vertex, & alibi corpus iactatum, vnoque in loco sabulo opertum ab accolis viculi, quo vehentibus vndis expositum fuerat, reperitur.

*Tertios vicus
Sancti Gene-
si monasteri-
um
Funes sancti
Ruderici.*

Interea dum situs quietis sanctorum notitia pene dierum viginti tempus excederet, nec vllum apparendi darent indicium: quorundam ex improviso relatione gentiliū proditur, referentibus hoc cuidam presbytero, apud viculum Tertios comanenti, quo Monasterium sancti Genesii fundatum est. Quo nuncio idem sacerdos compulsus beatum cadauer suæ depordandum ecclesiæ perguit. Cui redeunti ingens fidelium

fidelium turba occurrit, vtpote summo triumphatori debitum honorem dependere
 anhelans, qui talia pro Deo suo in exemplum Catholicorum non contempserit susti-
 nere, & quia defectu solis crassum tenebrarum chaos illabebatur, totumque mundi
 aspectum nox cæca mutauerat, ministerio obuiantium populorum multimoda lam-
 padum face tenebrosis horror expellitur, adeò vt nimio splendore omnia illustrante,
 rediuuum ostentauerit nox illa diem emergere. Flebant omnes præ gaudio, misce-
 batur tripudiis luctus, & nulla contrahente inæstitia vultum, pium refundebat pupil-
 la lamentum. Adest & venerabilis pontifex, felicium stipatus agmine clericorum, vo-
 10 unt, & inclitus Papa detegit, & osculis sancta membra demulcet. Redolent secreta
 cubiculi, quo prius beatum corpus sacerdos intulerat, miro suauitatis odore, cunctaq;
 cellullæ pauimenta etiam ablato puluere ferunt aliquandiu suauissimi odoris olfactu
 respirasse. Fit omnibus in stuporem, quod inhumatum corpus nulla putredo insum-
 pserit, nulla pestis infecerit, nulla tabes corruerit, nulla bestiarum altitiumue rabida
 fames discerperit, nec propriæ cutis qualitatem tot dierum interiecta capedo dege-
 nerans immutauerit. Sicq; sacerdotum & religiosorum officio sanctum corpus è cel-
 lula sacerdotis humanum Ecclesiæ inferentes, dant cuncti hymnorum cælestium
 clamorem egregium, resonant ora fidelium congruenti carmine melos, præstrepunt
 omnes diuinæ cantionis euphoniã, implentur atria Domini murmure sancto psal-
 20 morum, feliciumq; laudum odam omnes quasi ex vno ore persoluunt; & suauis con-
 centu omnibus percrepantibus, largoq; fomite luminum totius aulæ penetralibus re-
 lucentibus, regem Christum militia comitante cælicolum ad spectaculum illud, exe-
 quiis innuebat interesse sanctorum.

Expleta igitur functione sanctissimi Ruderici, fit ardentior cunctis intentio re-
 quirendi beati Salomonis corpusculum, quod relatione multorum impetu fluminis
 falso credebatur esse transmissum. Nam hæc opinio prouidum magis Christicolarum
 ausum inhibuerat, quam furens conspiratio præsidis, quæ acrioribus vlciscendum le-
 gibus exploratorem reliquiarum promiserat. Etenim cum nullum latentis corporis
 instaret indicium, moueretque omnes spes beneficentiæ Dei, qui reuelare abstrusa, &
 30 aperta condere cõsuevit, prærogatiua quodammodo diuinitatis potentia, qua in cœ-
 lo & in terra, in mari & in abyssis omnia quæcunq; vult, ordinat, disponit, & facit: su-
 bitò per quietem, quo situ corpus martyris delitescat, prædictum admonet sacerdo-
 tem. Cumq; sacerdos monentem de loco sui latibuli sciscitaretur, seseq; instrui quæ-
 reret, quod explorandi tenere debuisset indicium; in illa, inquit, ripa fluminis, quæ
 vico Nymphiano adsciscitur, ibi à comitantibus inter fructeta tamaricum proiectus,
 cespitis limosi perfrutor vili sepulchro. Pergit securus ad locum sibimet diuinitus de-
 monstratum ille sacerdos, nec aliter, quàm quod ei reuelatione ostensum est, reperit.
 Quod illico summis reuerentiæ, obsequiis comptum ad vicum Colubris deportans,
 venerabilium Dei sacerdotum officio in basilica sanctorum Cosmæ & Damiani ho-
 40 norifice tumulatur. Consummauerunt autem beati Martyres agonem suum tertio I-
 dus Martias, Era DCCCXCV. regnante domino nostro Iesu Christo in secula secu-
 lorum. Amen.

*Santi Salomo-
 nis Mar-
 tyris corpus
 inuentum.*

*Vicus Nym-
 phianus.
 Vicus Colu-
 bris.*

*Basilica san-
 ctorum Cos-
 mæ & Da-
 miani.*

*Anius Do-
 mini 857. di-
 us Martii. 13.*

Ecce patroni mei Reuerendissimi, milites Christi, testes idonei, bellatores egregii,
 victores potissimi, tutores gregis catholici, detractoribus vestris obuius veniens, eisq;
 pro vigore virium mearum resistens, gesta quoq; victoriarum vestrarum ad exemplum
 fidelium ordinavi, vt tam proficeret cupientibus ire ad regnum, quàm mihi occurre-
 ret ad expiationem facinorum. Quia non displicere vobis, quæ de vobis vera disposui,
 existimo: quinimo grata vobis, Christoque digna obtentu vestro futura credidi cun-
 cta, quæ in hoc opere edidi. Vnde obsecro vos ego peccator Eulogius, pauper meritis
 50 exiguis sanctitate, & culpa multimodus, vt digna intercessio vestra tuitionem mihi,
 & inter ingruentia mundi scandala præbeat, & inter supplicia inferorum, quæ pro
 meritis expauesco, defensionem exhibeat: sanctificando me gratia huius opusculi, di-
 gnitq; efficiendo, quod sordidus sordidaui. Et si fortassis error contrarius fidei in qua-
 libet parte libelli emerit, Dominus vestro interuentu mihi parcat, vos quæso, quibus
 innocentia cordis mei non latet. Præsertim cum non nesciam, prudentes plerunq; in-
 currere sermonis lapsum, vbi animus non gerit errandi affectum.

EXPLICIT DEO FAVTORE LIBER APOLO-
 geticus, pro gestis sanctorum Eulogii peccatoris.

Dd 3

*Ita fuit in
 exemplari.*



SCHOLIA IN APOLOGETI- CVM SANCTORVM MARTYRVVM.



*Q*uodfraternali cruce) Aduerte receptam illorum temporum fuisse opinio-
nem, sanctum latronem fratrem interemisse. Nam aliis etiam locis hoc
ipsum diuus Eulogius innuit. cap. 17. lib. 3. Mem. Sanct. pag. 71. patri-
cidam appellat.

Et apud Legerense cœnobium.) Huius Monasterii meminit etiam Epi-
stola ad Pompelonensem Episcopum, vbi nos de ipso, & de vrbe, plura dicemus: per-
durat enim adhuc incolume.

*Mahometis
initium.*

Exortus est nanque Mahomet.) Annus Heraclii Imperatoris septimus, idem fuit
Iesu Christi domini nostri sexcentismus decimus septimus. Annus Eræ hic notatus
annum vnum superadiicit. Neq; vlla tamen est repugnantia. Nam vnus anni discrimen
inde potuit prouenire, quod vnus Heraclii annos emergentes, vt aiunt, alius cõ-
putet vsuales. Sed non est huius loci hæc exquisitius rimari. Hæc autem, quæ de Ma-
hometis initiis, progressibus & fine ex eo codice Legerensis cœnobii Eulogius se re-
fert habuisse: iisdem verbis leguntur in paruulo, eodemq; vetustissimo codice literis
Gothicis in membrana descripto, qui est in bibliotheca huius nostræ Academiae Cõ-
plutensis. Quanquam abscissum folium aliquot lineas in principio abstulit. Exemplar
etiam conciliorum ante sexcentos annos scriptum, quod ex Monasterio sancti Emi-
liani de la Cogolla in Regium Diui Laurentii de Escorial aduectum est, eandem hanc
habet historiam.

*Septem pri-
mi Hispania
Episcopi.*

Ecclesia beati Euphrasii.) Diuus Euphrasius vnus ex septem Episcopis fuit, quos
primos Petrus & Paulus Apostoli Roma in Hispaniam miserunt. Multi Diui Iacobi
Zebedæi Apostoli discipulos fuisse tradunt. Ego in hoc ex probatis authoribus nihil
compertum habeo. Quod potui in nostra historia peruestigavi. Illud omnes affirmant
Hispanorumq; Ecclesiæ ferme omnes in matutinis legunt, Diuum Euphrasium Iliturgi
& prædicasse, & obiisse. Fuit autem Iliturgi oppidum ad Bætium fluuium supra Cor-
dubam, cuius Lilius, Polybius, Strabo, Plinius, & Ptolomæus meminerunt. Eo autem
loco situm fuisse Plinius memorat, vt credi rectè possit, eodem situ, aut non longè col-
locatum fuisse, quo urbem nunc, Anduiar dictam, esse videmus. De quo latius nos in
nostris Hispaniæ antiquitatibus disseruimus. Illud hic operæ pretium fuit aduertere:
tempore etiam Gothorum huius Diui beatum corpus, cum templo eidem dicato ibi-
dem permanisse. Nunc nec aliqua saltem in ea ciuitate eius memoria retinetur. Iuxta
opulentum illud Diui Benedicti cœnobium Samos appellatum, de quo plura in Cor-
dubensibus dicemus antiquitatibus: huius Diui corpus in oppidulo dicitur asseruari
& sepulchrum quidem magna relligione vidimus ab accolis venerari.

Iliturgi.

Toledo quoq;.) Rudericus Toletanus, & Lucas Tudensis, atq; alii rerum nostratum
authores huius templi structuram ab hoc rege cœptam, & miro opere, ita enim scri-
bunt, perfectam celebrant. Et sequentibus deinceps temporibus, neq; antea vnquam,
concilia in eo templo celebrata fuisse videmus. Creditur autem hoc ipsum esse tem-
plum sanctæ Leocadiæ, quod extra urbem hodie perdurat non longè ab flumine Ta-
go. Nam duo alia eius Diuæ intra urbem visuntur.

Qui ridiculum potius.) Iisdem verbis libro primo vsus Diuus Eulogius fuerat. De il-
lo autem Sarracenorum ex turribus clamore, de quo paulò post Diuus Eulogius, men-
tionem etiam, Indiculi Luminosi author, fecit.

*Ruderici re-
gis aureus
nummus.*

Igitur beatus Rudericus.) Rudericus verum est nomen, quod in Rodrigui nos Hispani
corrupimus. Nam nummum aureum Ruderici, vltimi Gothorum regis, vidi, qui
cum eius vultu has in orbem literas habuit inscriptas. IN DEI NOMINE RUDERICVS
REX. Et parte auersa circum crucem. EGITANIA PIVS, in antiquissimis libris manu
scriptis semper Rudericus legitur. Et Ruderici Archiepiscopi Toletani subscriptiones
authographas nonnullas in publicis archiuis per totam hanc metropolitanam Toleti
ditionem vidimus, vbi Rudericum se, non Rodericum nominat.

Quæ signorum gestamina erant.) Mirum est Arabes huiusmodi ænea cymbala in tem-
plis Christianorum ante hanc direptionem permisisse, qui alia multo magis impietati
sue tolerabiliora, vt apud hunc auctorem eernimus, vetarent. Pretio antea redem-
ptum

prum hoc ipsum, & tributo imposito donatum crediderim: nunc verò impietatem cum avaritia certantem vicisse. Et de cymbalo eius temporis, quod hodie perdurat, suo loco diximus.

Deniq; cum exoptatum.) Habdarraghman patrem, & Mahomad eius filius reges intelligit.

Ad vicem exquisiti muneris.) Hæc verba quem sensum habere possint, nec diuinando assequi possum, nec quomodo emendari possint succurrit.

Qui discipulum in carcere.) Hoc ideo dicit, quia Diuus Ioannes Baptista cum iam in vinculis positus discipulos suos ad dominum Iesum misisset: hæc ipsa verba eidem, quem hic discipulum appellat, nuntiare iubentur.

Hæc sunt diabole.) Verba esse videntur Ruderici, dæmoni insultantis. Deesse verò aliquid videtur, quo hæc ab illo dici significaretur. Alioqui profopopœia subito irrumpens, constare non potuit.

Ordine & natione dissimiles.) Non dubito, quin desint etiam aliqua, quæ de patria, & vitæ instituto Salomonis tradiderat. Nam qui potuit nunc Eulogius hæc referre, nisi securus se iam necessaria, vt hæc intelligi possent, retulisse.

Et super crepidinem aluei.) Hinc perspicue intelligitur, forum ad Bætis littus fuisse. Nam cum in forum essent hi duo martyres, vt occiderentur, deducti, ad ripam decolantur. Et Diui Eulogii cadauer in alueum fluminis præcipitatum non longè ab arce, vt in eius vita annotauimus, iacuit. Antè arcem platea haud dubie forum habuit, & tribunal, vt ibidem dictum est.

Ac propius quam cætera turba.) hæc erat sancta diui Eulogii audacia: hæc digna futuro martyre magnanimitas. Cum cæteri Christiani infidelibus immixti se continerent ne mortis periculum adirent, si ad contemplanda martyrum cadauera propius accederent, ipse vnus contempto mortis metu, Deum in sanctis suis laudaturus, turba se eximens, ad patibulum ferme ipsum progreditur. Satis vero apparet quantum discrimen illa eius adirent fortia vestigia: quum Arabes adstarent, nomini Christiano & martyrum gloriæ tantopere infensi, vt quod sequitur etiam minutulis eorum sanguinis guttis irascerentur.

In pelago) Ita fuit in veteri, & quamuis credam fluiui aquam qualencunque significari: non tamen tacebo, quod ea Bætis pars, quæ à solis porta aut paulo superius, ad pontem aut paulo inferius, hoc est ad arcem, veteris vrbis mœnia, vt suo loco dicemus, alluit, peculiari nomine nunc vocatur Pelagus. Et cum ex re ipsa hoc nomen inditum, aut potius adaptatum fuerit: quia nimirum toto eo tractu flumen ipsum laxius stagnet, & in pelagi formam protendatur: credi facile potest, eodem etiam tempore ita fuisse nuncupatam, proprioque nomine hic diuum Eulogium vsu fuisse.

Libsanorum.) Libenter diuus Eulogius Græcis nominibus vtitur: Græce idem est quod apud Latinos reliquæ.

Ab accolis Viculi.) Deesse nomen proprium oppiduli existimo. Numquam enim ipsum author solet prætermittere.

Apud viculam Tertios.) & vici & monasterii meminit Aluarus in diui Eulogii vita: & idem diuus alibi non semel. Sunt autem Genesii duo martyres ambo in Dei ecclesia per celebres, Romanus alter, alter Arelatensis. Vtriusque Martyrium vno eodemque die hoc est Augusti XXV. recolitur.

Et quia defectu solis.) Assurgere tentat hoc loco oratio. Et pectus illud diui Eulogii Deo plenum, & sanctorum gloriæ cupidissimum, interna deuotione instinctum, feruentius prorumpit. Nec deest eloquentiæ natiua vis, sed verbis, quod fuit temporis, destituitur, & modo quod fuit regionis caret.

Et inclitus Papa.) Aliquot etiam retro seculis Papæ nomen, quod patrem significat, Episcopis quibusque iam commune fuerat. Prudentius ad Valerianum episcopum scribens in Hippoliti martyris passione. Rorantes saxorum apices vidi, optime Papa. Et multæ Sidonii Apollinaris epistolæ episcopis scriptæ; hunc titulum præferunt. Postea vsus tenuit, vt hoc nomen summo Pontifici Romano totius ecclesiæ Christianæ capiti solummodo, per antonomasiam quandam, tribueretur.

Era DCCCXCV.) LX XXV. fuit in veteri: sed perperam profecto. Era enim nonagesima quinta fuit notanda: quandoquidem Machomad rege regnante, quod supra dixerat, interfecti sunt hi duo martyres: qui postremi omnium passi hoc tempore ante Eulogium videntur, anno Domini octingentesimo quinquagesimo septimo.

Bætis palæ-
gus.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT LIBER, DOCUMENTVM MARTYRII EV-

logii presbyteri, quod in carcere positus, virginibus Christi, Floræ, & Mariæ ergastulo mancipatis, dicauit.

Titulos qui in exemplari fuerunt omnes reliquimus.

PROEMIVM OPERIS SVBSEQUENTIS.

10



Vi copiis rerum, & multiplici quæstu pecuniarum exuberant, quicquid in rebus terrenis affectant, facile consequuntur. Sed multo aliter est penuria & fame vexatis, qui vix quotidianum victum operoso sudore capeffunt. Diues enim cogitauit & fecit, pauper cogitando defecit. Ast ego illis longe inferior egestate scientiæ laborantibus: & eorum, qui exigua literarum parcitate subnixi sunt, nimium vltimus, hoc opus abiecto satis (ita dixerim) stylo sensuque digestum, ex eo Documentum Martyrii appellauit, ex quo quorundam virginum animos reorum mancipatarum specui ad consumandum cursum certaminis imbuti: seu quia profuturum fore ceteristalia exquirentibus credidi. Non igitur facundia nitore, quæ mihi oppido deest, materiam libri succinxi, non leporem venusti sermonis in extructione eius intendi. Sed quomodo per huius instrumenti virtutem Deum possem propitiari, meoque me reatu absoluere: quoniam scriptum est; Qui conuerterit peccatorem, saluat animam eius, & suorum cooperit multitudinem peccatorum. Et iterum; Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates. Inde hoc proemium & presentibus & futuris precem humilem defert lectoribus, vt simplici studeant percurrere animo, quod simplexque dictauit intentione. Et si fortassis in aliquibus sanæ doctrinæ sententiam meam obstare repererint, nescientiæ id, non voluntario errori ascribant: meliusque emendando indulgeant, quam reprehendendo derogationibus vacent, quia non erit ad culpæ meæ titulum coram Domino referendum crimen, quod non est vltro lapso commissum.

Iacobi cap. 5.

Danielis. 12.

EVLOGIUS SERVVS CHRISTI VIRGINIBVS SACRIS Floræ, & Mariæ carcere compeditis, salutem.



Arnum hoc opus instructioni vestræ, vt reor, necessarium, Sanctæ in Domino Iesu Christo Sorores, operæ pretium condere visus sum, quod Deo fautore vobis fiet proficuum, mihi que & nunc, & in futuro examine surget in testimonium. Vel quia ipsius dono, & sancti illustratione spiritus organum linguæ meæ præconio veritatis repleti confido: vel quia conceptum voluminis huius laborem ab eo & perficere & sanctificari spero: vel quia fecisse vos magna & laudabilia verbis prædico, sensibus admior, literis effero: superasse vos viros, superasse clericos fateor. Excessit virtus vestra præclara monumenta virorum, & in excelsis elatum laboris vestri vexillum dat omnibus piæ operationis documentum. Incitando desides ad triumphum, imbecilles armando ad prælium, debiles roborando ad bellum, tergiversantes hortando spe vincendi rediuium ad castra pugnantium facere reditum, & vniuersæ ecclesiæ specimen pro veritate moriendi exhibendo signiferum. Propterea non discedet laus vestra de ore hominum vsque in seculum. Siquidem præconabilis est virorum victoria, excellentior tamen foeminarum extollitur palma: & cum magnum sit in viris victoriæ signum, plerunque gloriose efferuntur mares triumpho adorearum. Maioris vero est admirationis laude colendum foeminas rem fecisse virorum, quippe quæ sexus sui fragilitatem oblitæ, celsa virtutum appetere non verentur. In qua subinde fortium vigor lassatur. Denique hac magnanimitatis virute olim legales foemine Est her & Iudith subnixæ fuerunt, quæ propter saluationem populi Dei hostium sese periculis iniecerunt. Nam vna earum Aman in perniciem Israel nefaria machinantem persuasit regi crucifigendum. Altera sopitum quiete virorum Holofernem saluo pudore peremit. Et sic cum excellenti victoria medias pugnantium acies sciendens, suum reuisura populum voti compos regreditur. Vnde vos quæso, Sorores meæ, vt harum exemplo succinetæ in excidium aduersarii Dei animosum spiritum

spiritum erigatis: & vt tam vos quàm cateruam fidelium à perditionis æternæ laqueis eruat. Est enim angusta & arcta semita: sed compendiosa celeritate vos sub vnius horæ spacio ad sponsi vestri peruenire faciet gaudiū. Non desit sacrario pectoris vestri primæus ardor bellandi, quin potius quotidianis incrementis intra mentium vestrarum recessus sit adauctus, solenniter crepitans, Quasi ex vno ore ambæ clamata. Mihi *Ad Gal. 7.* autem absit gloriari nisi in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

Non vos, sorores meæ, seculi blandimenta decipiant, qui Christum dominum ore Apostolico audistis dicentem, Nolite diligere mundum, non est charitas patris in *1. Ioan. 2.* eo. Quia omne quod in mundo est, concupiscentia oculorum carnis & concupiscentia oculorum est: & superbia vitæ quæ non ex patre, sed ex mundo est: et mundus transiet & concupiscentia eius. Non vos copia rerum illiciat, quia scriptum est: Nolite sperare in iniquitatibus, & in rapinis: nolite concupiscere diuitias: si affluant, nolite cor apponere. Et iterum, Nolite sperare in incerto diuitiarum. Non vos carceris squalidus *Psal. 61.* horror auertat, quæ verè scitis Prophetas, Apostolos & beatos Martyres per carceralia vincula ad caelestem patriam peruenisse. Multisq; secreta mysteriorum in antro positis reuelata sunt. Non vos contubernium scortorum exturbet, quoniam scriptum est: Sicut lilia inter spinas, sic amica mea inter filias: & Dominus quidem cum iniquis deputatus est, & inter vtrunq; latronem affixus est. Non vos furentis iudicii terror immuter, quoniam nec capillus de capite vestro sine iussu patris vestri auelleretur. Non vos conuitia iniuriarum deterreant, quoniam scriptum est, Nolite timore opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis, sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis. Et sicut lana, sic deflorabit eos tinea. Non vos supplicia illata pœnarum marcescant: non immanitas dolorum exuperet: non vulneribus tormentorum vigor fidei vestræ succumbat, quia scriptum est, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ vero in nullo possunt nocere: sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Dominus & magister vester hoc iubet, sorores meæ, & ex eius deifico ore ista prolata sunt. Iam non est vltra, quod metuas pessillus grex quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum. Roboretur prorsus *Matth. 10.* vehementius humana fragilitas, & exerta manu in certamine pro Deo suo exerceat pugnans. Ipse dabit auxilium, ipse victoriandi conferet meritum, qui tale auditoribus indixit præceptum. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. *Lucæ. 12.*

Comminatur certè hostis publica vos venalitate dimittendas, foroque imponendas, & nefariis vulgariū prostituendas obscenitatibus, crudeli exequutione nudinaliter distrahendas. Sed neque huiuscemodi obsecro cedatis furoribus, quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas: ipse enim vos prouidus scrutator secretorum vestrorū, vestrique vigoris collator, propulsari tentationum molestiis non sinet. Quibus probari, & non succumbere posse vestrum spiritum sperat. Quod si (quod absit) persequutoris voluptas improba intercesserit, & vim corporibus inferens, dicata Deo membra libidinosè inuitas oppræsserit: procul sit tantum ab appetitu animi perniciofa consensio, quia non polluet mentē aliena corruptio, quā non fœdat propria delectatio. Quapropter in harum tentationum discrimine, quarum graui conflictatione hinc inde prominentibus bellis imbecillitas humana vexatur, dum corporis integritatem amittere veretur, vel perditā periisse dolet, etiam coram Domino præmia integritatis suæ meretur. Nec (dum inter homines vim perpeffa iam caro turpis notam infamiæ subiisse verecundatur) crimen est: sed id potius intuendum, idque omnibus modis affectandum est, quod nos Deo inculpabiles reddat, non autem metuendum quod *Psal. 114.* vulgus de nobis iudicium feret. Quoniam non vacabitur mercede incorruptionis mens, etiam carnis integritate adempta: dummodo permaneat sub testimonio sui opificis castitas interioris hominis illibata. Nam quantumlibet aduersariis cedat infirmitas carnis, quibus datum est corpora trucidare, tormentis affligere, stupris coinquinare pœnisque diuersis addicere: in nullo tamen animabus sanctitatis propositum conseruantibus possunt nocere. Quia vt beatus ait Hieronymus, corpus sanctorum mulierum non vis maculat, sed voluptas. Et iterum sanctissimus Augustinus. Non amittit corpus sanctitatem, manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso: sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto. Sic Ioseph, sic Hieremias, sic Daniel, & tres pueri multique Hebræorum fideliter Deum *Hieronymus. Augustinus.*

colentium illa tempestate venundati sunt: & tamen à verbo Dei non recesserunt. Quia nullum in statum deueniunt, quo Deum suum non inuenirent, illum utique ipsum, cuius in mente & intentione passionem ferentes, & dum caderentur, & dum secarentur, & dum lapidarentur & dum venderentur: Christi passionem cogitabant; *Toba. 2.* qui impio post multa secula proditoris discipuli distrahendus erat cōmercio. Denique Ionas propheta Dei nutu ponto de naui proiectus, belluini faucibus raptus, ex improviso carceri horrifico mancipatur. Sed tamen expers omnis rationis monstrum illud rationabiliter creatori suo obsequens, mystice tantummodo conseruandum sibi vate creditum fore intellexit, & inde non demoliendam perneciter alui sui specubus reuerendam prædam reposuit. Ut quæ erat prophetæ causâ periculi, fieret postea nationibus credituris in sacramentum mysterii: & ex eo infractus visceribus, & incolumis permaneret, ex quo triduanæ temporis sepulturam mortis portendebat Dominicæ, quod abrogans Dei sui mandatis parere, Tarsum maluit nauigare. Sic Malchus *Malchus Monachus.* Monachus in captiuitate, victrici dextera castitatem tuetur, crudeliumque Dominorum iugo exiit, dum pro eo, intercedente pudicitia, armata vngula seruit, immani feritate impium conterens Dominum, qui pudicum in antro suo immunem reliquerat Malchum. Sic Paulinus Nolanæ vrbis Episcopus vir eximie sanctitatis, & incomparabilis meriti, propter vnicum viduæ filium sponte subiit seruitutem, exemplo veri magistri comotus: qui dum liberum & coæternum frueretur cum patre & spiritu sancto cuncta disponendi imperium, nec præiret genitoris potestas maiestatem prolis *Sanctus Paulinus.* coætu (quia natura diuinitatis indiuisibiliter persistente, diuersitas personarum inconfusa manebat, vna eademque patris filii & spiritus sancti substantia existente) nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniens, formam serui accepit, humiliavit se vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Ad Philip. 2.*

Quapropter sorores meæ, hoc Dominicæ passionis exemplar ante oculos cordis statuentes, & eius vestigia iugi meditatione sequentes, omne temporale supplicium pro nihilo reputate. Quia licet sit asperum & amarum, breue tamen est atque fini contiguum, & sub vnius momenti spatio aut qui infert perit, aut sustinens deficit. Quia pænæ si acriores sunt, citò ingerunt patiendi defectum, si verò leuiiores sunt, facilius tolerantur. In vtròque semper gloriandi vobis manet trophæum: in vtroque *30* semper felicitatis cumulat profectus, dum per multimodam excruciationem veluti aurum igne probatum, puriores animæ vestræ decidentibus scoriis vitiorum redduntur, & acrius pœna grassante, maturum laureandis vobis infert interitum: incunctanter vos nihilominus ad verum præmittens solatium, de quo per prophetam dicitur: Dabo eis solatium verum, pacem super pacem.

In huius igitur vitæ corruptione, quantalibet quisque nostrorum tranquillitate fruatur, commodis vegetetur, prosperitate feratur: ex eo tamen quia peregrinamur à Domino, magis desolationem esse, quam pacem in veritate fatendum est. Quia cuncta, quæ temporalibus rebus hærent, & vario mundi lumine perlustrantur, nihilominus *Eccles. 1.* vanitati corruptionique succumbunt, & faciliè à statu suo labuntur, dicente Salomone, 40 Omnia vana sub sole.

Hinc vehementius piis Deo affectibus supplicandum est, sanctisque frequenter studiis insistendū, & quasi lucerna in caliginoso loco lucente diuinarum scripturarum præcepta sanctorumque iura verborum è tenebris nostræ peregrinationis, quibus à Domino, & beatorum consortio separamur, contemplanda sunt, & seruanda donec dies luceat, Lucifer oriatur in cordibus nostris. Vnde, si libero aspectu Deum cernere anhelamus, prius fide corda purificanda sunt, operibus consecranda, & muro charitatis hinc inde vallanda, quibus profecto illius sacri Evangelii sponsione incunctanter condigni habeamur, qua dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *1. Petri. 1.* Inde quæso vos beatæ virginis, ne perdatis coronam vobis paratam, nec vos è charitate *Matth. 5.* Christi cuiusquam rei mundialis oblectatio segreget, sed æquo animo cum Apostolo prædicate dicentes: Quis enim nos separabit à charitate Dei: tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculū, an gladius? Sicut scriptum est, quoniã propter te mortificamur tota die, æstimati sumus vt ouis occisionis. Sed in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque instantia, neque futura, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Quin potius ista omnia propter æternam retributionem alacrioribus animis votisque ardentioribus & querenda *Ad Ro. 8.* sunt

sunt, & ferenda. Manet enim vnique apud Dominum reposita laboris sui corona: & pro qualitate certaminis reponabit ille fructum mercedis.

Equidem nec nos diuino beneficio extorres fieri credimus, nec expertes, aut in gratos cælesti munere speramus: quia licet inuiti, tamen pro nomine suo sumus deuincti, & alto ergastulorū laqueo deligati. Repleta sunt penetralia carceris clericorum cateruis, viduata est Ecclesia sacro præsulū & sacerdotū officio. Horrent diuina tabernacula squalidā solitudinē: aranea rexerit templū, tenent cuncta silentium. Confusi sunt sacerdotes, & ministri altaris, quia dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearū: & desinentibus in conuentu hymnis cantionū cælestiū, resonant abdita carceris murmure sancto psalmorū. Nō promit cantor diuinū carmē in publico: non vox Psalmistę tinnit in choro, nō lector cōcionatur in pulpito, nō leuita euangelizat in populo, nō sacerdos thus infert altaribus. Quia percusso pastore dispersionē intulit aduersariō gregi catholico, priuata prorsus Ecclesia omni sacro ministerio. Et licet hæc inuiti sustineamus, non esse tamen imūnem coram Domino detentionē nostram confidimus.

Quanto vos nobilior gloria, præstātorq; corona, o sanctę sorores meę, expectat, quę spōte sæculo, & fluxibus eius renūtiantes, zelo Dei armatę, intrepido gressu cōtra hostē fidei libero exiistis processu (Dignę quidē munere diuino, cōdignę autem prophetali oraculo, quo dicitur, Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculū, benedicite Domino) Proferentes testimoniū veritatis in auctore sceleris, & institutore peruersi dogmatis, victricia cōtra eum arma assumite. Ieiuniis, vigiliis, orationibus, & clamoribus diebus ac noctibus insistentes. Rogo vos, sanctę sorores, ne desistatis a cœptis, ne cessetis ab inchoatis, ne resiliatis a præliorū auspiciis, quia non inchoantibus præmiū, sed perseverantibus datur. Ne respiciatis retro, nec primā fidē irritam faciatis, nec manū super aratrum tenētes, ab itinere regio in deuiū declinetis. Festinate ad mercedem laboris vestri vos accingere, cōtendite ad culmē perfectionis ascendere. Quia post victoriā miles coronatur strenuus; & iam cōsummato labore, cōductis mercenariis merces dispensatur. Nam & qui certat in agone non coronatur, nisi legitimē certauerit. Certare verò legitimē est, omnibus a corde exclusis labentium rerū affectibus intuitu capefcendi regnū cœlorum, aut cū iustitia viuere vsq; ad mortē, aut nō timere propter iustitiā mortē. Nā cum iustus rediuiuā semper demoniorū vsq; ad obitū perferat litem, nec desint ab eo tērationes vsq; ad finē, receptur⁹ pro qualitate certaminis in futuro mercedē, quā tuis sanctitate præcellat, nō pergit securus, nō vadit ad Deū intrepidus. Ille verò qui sectādo iustitiam, pro iustitia mori eligit; celerē iustitibus bellis defectū imponit, æternūq; indubius ad regnum ascendit. Sit qualis vult, & ex quibuslibet vitiorū laqueis seu peccatorum sordibus venerit, etiam si illotus baptisinate ad Martyriū conuolauerit, nihilominus coronatur.

Ne terreamini, sorores, furoribus persequentium, neq; formidetis a faciebus eorū, neq; enim timere vos faciet dominus vultum illorū. Vobiscū ille est, qui vos armauit, idem propter vos pugnat, qui incitauit. Nec adiuuare desistet ille ipse, qui vos ad hunc peragendum agonem elegit, quo deuictis aduersitatum stimulis secum iure perenni conregnare faciat temporibus infinitis.

Verū ad eos veniamus, qui vos ab hac intētionē inhibēdas esse putarūt, & illā primordialē cōfessionē vestrā infringere, & negare iusserūt, quam vos incitante Christo sponte corā iudice protulistis. Nos autē talia vos agere interdici⁹, quia Deo est obediendū, poti⁹ quā hominibus. Magister n, noster, fūdatores Ecclesię Apostolos nostros ad prædicationē Euāgelii informās, hoc eis dedit præceptū. Si quis me cōfessus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice: hunc & filius hominis cōfitebitur, cū venerit in gloria patris sui & sanctorū angelorū. Non oportet, sorores meę, votū vestrū irritū facere, quia scriptū est: Siquid vouisti Deo, ne tarderis reddere. Displicet n, ei infidelis, & stulta promisso: sed quodcunq; voueris, redde. Multoq; meli⁹ est non vouere, quā post votū promissa negare. Non erit Deo inultū, vt post cōfessionē veritatis denuo veritati repudiū detis. Illudq; os quod testimoniū veritatis proferendo diuinitus sacratū est, mendacio polluat. Qui enim ista vos facere iubent, nihil aliud quam mentiri suadent. Et qui ad hoc mentes vestras inclinare cōtendūt, nihil aliud quam veritatē negare cōpellunt. Nulla itaq; differentia est inter mendacē, & veritatē negantē. Quia eodē reatu mihi videtur astringi vera abrogans, quo & falsa depromēs. Mendax n, nititur falsum cōmentū loco veritatis inserere: vera autē obtegens si lētio suo falsitati administrat vigorē. Hinc euenit, vt veritas celata nō pateat, & falsitas subnixā præualeat. Vtrūq; verò vnū sūt, & ob hoc impunita nō erūt: Scriptū est enim, Testis falsus non erit impunitus. Et iterum, Os quod mentitur occidit animam:

Miseria Ecclesia persequitur.
Thro. 4.

Ind. 9.

1. ad Thim. 2.

Mar. 8.

Ecl. 5.

Quare ergo sanctissimæ sorores, vosmetipsas interficere, vestrarumque animarum parricidas fieri non timeatis? Neque enim aliud agit, quam hominem occidit, qui se ipsum occidit, & grauioris culpæ criminibus obnoxius iudicatur licitor animarum, quam corporum. Quoniam elisa caro quandoque surgit pro meritis cum anima regnatura in gloria: vitis autem anima interempta secum pariter carnem pertrahit ad gehennam.

Nunquid mentitæ estis in eo, quod patulis assertionibus in aduersarium fidei catholicæ protulistis? Nunquid omne conuitium quod in ipsum præuium Antichristi dixistis, non verum & certum est? virum dæmoniosum, Sathanæ ministrum, mendacio plenum, mortis ac perditionis perpetuæ filium. Nunquid non omnis Catholica Ecclesia identidem quod & vos, Deo testimonium refert?

Ioan. 21.

Proponunt certè vobis expugnatores sancti propositi, eremitatem Ecclesiarum, compeditionem sacerdotum, dispositionem ministeriorum: & quod non est nobis in hoc tempore sacrificium, nec holocaustum, nec oblatio, nec incensum, cuncta vastante sacrilega manu, omniaque turbante fauore tyrannico. Sed respondendum est eis, sacrificium Deo acceptabile esse spiritum contribulatum: & quod in anima contrita, & in spiritu humilitatis ita à Domino suscipiamur, sicut in holocaustis arietum & tauro-
rum, & sicut in millibus agnorum. Quia non est confusio confitentibus eum. Vos ergo sorores beatæ, iam in illo reti Dominicæ captæ estis, quod in dextera nauigii ad præceptum magistri missum, plenum magnis piscibus littori expositum est, ad hoc refer-
uatum, vt scrutinio Apostolorum foris malis proiectis, perenni vos societate iungami-
ni electorum catalogis. Si verò sciscitante iudice, negaueritis vos maledixisse vatem, maledicemini: nec detestatas fuisse, quod Dominus detestatus est, duplici peccato eritis obnoxia. Vnum erit mendacii, negando veritatem, quam iam confessæ estis: aliud subtrahendo coram inimico iustitiæ verbum confessionis. Et certè quæ non maledicimus, è contrario benedicimus: & quem non detestamur, quasi fauendo nostræ societati admittimus,

Matth. 10.

Vnde insistendum est, sorores meæ, vt cœpta bella cum diuino auxilio in pace animarum vestrarum consumatis, nosque potiori iuteruentu de cœlestibus tueamini. Quoniam si sic vobis pius Dominus non deest auditor, facilius tamen eius contuberniis cohærente, quicquid ab eo petieritis, impertietur. Quia sic immaculata virginitas liberis passibus Dominum sequitur, sic munda castitas a Redemptoris sui consorcio non auellitur: sic etiam purpureo Martyrii aspersa cruore fertis diadematum victrix amicta comitatur. Deus enim Ecclesiam suam à molestia vastatoris defendet, nos quoque sicut voluerit inuictæ potestate de vinculis istis eruet, & custodiet, sedibusque propriis misertus restituet. Vos tantum sorores, perseuerate vsque ad mortem carnis, vt non solum animarum periculum euadatis, verum etiam in vitam æternam eas custodiatis, dicente Domino: Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam custodiet eam. Tunc autem quo pacto inculpabiles essetis, si communi cum nostra Ecclesia silentio in hac re vteremini, non detestando publicè, quem frequenti impugnatione blasphematis occultè? Nec statueret vobis Dominus ad reatum, quod sola cordis meditatione, non oris professione ipsum referretis in forum, emulando magis prætextum huius nostræ Ecclesiæ, quæ hoc tempore contra ipsum vatem iniquum clandestinis agit inuentionibus? Pro eo quod præpediente facinore, elapsa aditione Gothorum respublica, quæ olim in Hispanis aucta felicitate Ecclesiarum, & summa dignitate pollente sacerdotum, ab eis moderantibus gubernabatur: in istius nefandi cultorum priuilegium vatis occulto iustoque Dei iudicio transuicta est. Quoniam quæcunque Dominus nobis intulit, in vero iudicio fecit, & hæc omnia propter peccata nostra: atque, vt scriptum est, hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos. Aquas nostras pecunia bibimus, & lingua nostra pretio comparauimus. Serui dominantur
nobis, neque est qui redimat nos de manibus eorum. Qui grauissimo iugo colla præmentes fidelium, omne à regni sui finibus, sicuti cernitis, genus excludere moliantur
Christicolum: nunc pro suo libito tantummodo exercere nos finentes Christianissimum: nunc dira seruitute scetere facientes ritu Pharaonitico sudorè nostrum: nunc intolerabiliter à nobis vectigalem extorquentes chirographum: nunc publicum imponentes miserorum ceruicibus censum: nunc rebus nos abdicantes, crudeliter detrimentis atterunt rerum. Et ita vario oppressione genere orthodoxorum fatigantes conuentum, diuersoque persecutionis incurfu gregem affligentes Dominicum, gratù se Deo suo nostris iacturis credunt præstare obsequium. Quantò tunc præstantior nobis glo-

* 1. causans
Ita inf. præ-
pediente de-
liquio, ad E-
piscopum
Pamphilo-
mensem.Hispania de-
uastatio.
Thr. 4.

Exodi. 5.

bis glo-

bis gloria à Domino præstaretur, si desidia respuentes documento vestro excitati, talia peragere festinaremus, nec nos sub diuino impię gentis laborare stimulo pateremur. Sed nos miserorum oblectati sceleribus non incongrue Psalmistę denotamur oraculis, qui ait, Cõmixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruerunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Heu prohi dolor, quia esse sub gentibus delicias computamus, iugumque cum infidelibus ducere non renitimur. Et inde ex quotidiano vsu illorũ sacrilegiis plerũq; vtimur, magisq; ipsorũ cõtubernia affectamus, quam vt exemplo Loth Patriarchę relicto Sodomitico ture in monte saluemur. *Gen. 19.*

At vos, beatę virgines, postquam strenuę bellatrices ad publicũ profulistis certamę, & corã regibus & principibus mundi intrepida cõfessione repulistis iustitię hostẽ; pugnandum est vobis vsq; ad mortem, quia hoc genus certaminis in morte glorificatur: & tunc brauiũ miles accipit, quãdo moritur; eoq; fit de corona victorię certus, quõ se ardentib; bellis iniecerit moriturus. Sic vos obitũ distrahentes corporeũ æternũ vitę perennis emeris statũ, luci perpetuę mancipatũ, dũq; cęlestia pro terrenis mutando acquiritis, & dispesando labẽtia in æuum mansura percipitis; meritorũ vestrorũ exẽplari-
bus Ecclesiã Catholicã informatis, quo mundana abdicando sup̄ernis rebus intendat. Manet igitur vobis sorores meę, ex vtraq; parte victorię cõmodum, manet ex vtroq; latere præmiõrum indefinentium lucrum: & hinc non indecenter illud Psalmistę vaticinium vestris iustis laboribus extat paratum, quo dicitur: Gloria & diuitiã in do-
mo eius, & iusticia eius manet in seculum seculi.

Sed iam me in portu silentii constituto priusquam volumen finem appetat, & sancto in spiramine educatis armã præliandi ministrare desistat; tecum mihi paululũ loqui libet; o virtutum meritis florens, Flora sanctissima soror, vt nostrę familiaritatis verbum auditu placido captans, secretario cordis recondendum admittas. Nostrumq; consultum sanctificatis mentibus tuis, vt pii patris præceptum reponas. Audi ergo filia & vide, & inclina aurẽ tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: quoniam concupiscit rex speciem tuam. Non itaq; vocatiõ tua ceterorum similis est. Siquidem tu lupino creata coitu, & oue matre progenita, quasi ex sentibus rosa frondescis. In nullo tibi ethnicum semen obsistens, cum tamen Christiano edita partu, conceptũ diuinitus, pięque matris magisterio dominum Iesum Christum adeo credula mente colueris, vt propter nomen eius acrioribus cęsa flagellis, pristinam nullatenus professionem repuleris. Noueras enim spõsum tuum dixisse: Tradent vos in conciliis, & in synagogis flagellabunt vos: & ad præsides regesque ducemini propter me in testimonium illis & gentibus. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hinc iam tibi prõposita, auspice Deo gloria cœpit te comitari martýrii. Hinc nominis tu magnifica toto orbe fama diffundi; hinc pro te rumor agonis, populos nationesque peragrans, cœpit pluribus innotescere. Denique euulsam ictibus flagellorũ venerabilis tui verticis cutem, rimamque, qua cæsaries pulchra defluerat, ego persequutionis tuę tempore intuitus sum, dignante te illud mihi ostendere veluti proximo patri puritate reuerentię tuę. Et blanda manu atrectans, quia osculis ipsa vulnera non crederem esse demulcenda: postquam à te discessi, diu alteq; memet reputans suspirauĩ. Exponente verõ coram me diffusa cęlitis gratia oris tui ingentia dolorum tiorum, casusq; periculorũ, qui te presserant, & quomodo septa custodię, qua mancipata extiteras, diuinitus patefacta nocturna tibi silentia aditum effugiendi præstiterint: reputauĩ conformem te esse Petri Apostoli passionibus per hæc eademque gesta, quę cunctis ostenderas. Quippe quę tunc diuinitus absoluta, post sexennium de ciuitate in orbe, de vico in oppido per multa & varia exilia, atque latibula remedio fugę contenta fueras. Et quę prius intuitu euadendi enormes moles transcenderas; nunc quasi monenti Christo sponso tuo ac tibi dicenti, Vbi pascis, vbi cubas in meridie soror
mea? iterum venio crucifigi: rediuiuo præliandi aucta regressu; forum adis, publicũ petis, teque intrepida, cõstitendo Christum, & detestando fidei aduersarium, iudici offers, fortiterque ei resistens, laudans Christum tuę salutis authorem, pietatis extollis religionẽ, ac deinceps impudicum vatem infamans nullatenus vera potuisse prædicare, mendacio plenum denuncias: & ob hoc congrue Dauidicum carmen decantas: Loquebar de testimoniis tuis Domine in conspectu regum, & non confundebat. Et iterum. Bene nunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Ecce labia mea non prohibebo Domine, tu cognouisti. Iustitiam non abscondi in corde meo, veritatem tuam, & salutare tuum dixi. Non celauĩ misericordiam tuam, & veritatem tuam à synagoga multa. Ac si patenter diceres, Testimonium veritatis tuę Domine hactenus

*D. Eulogii
Spiritus for-
titudinis.
Psal. 105.*

Gen. 19.

Psal. 111.

*Floram allo-
quitur.*

Psal. 44.

Cant. 1.

Psal. 39.

timore carnis celauit: iam nunc, tuis armata viribus, patefaciam, quia sic timere nescit Deicola, sic trepidare ignorat mens tuo munere optima. Hæc ideo, Christi famula, Domina soror mea Flora, tibi disposui, ut tantarum virtutum beneficia recolens, ne tuis collata cælitus meritis perdenda reputes, ne conculcanda pertractes. Festina ad brauium, curre ad præmium, dum tempus capeffendi in stat potissimum. Paratus enim est sponfus tuus dominus Iesus Christus titulum tibi conferre perfectionis, si pugnare vsq; ad mortem non cessaueris: si pro eo mori, sicut à principio elegisti, vsque ad supremum contenderis: si hanc perfunctoriam pœnalitatem gaudiis oblectata supernis pro nihilo penderis. Quia non sunt condignæ passionis huius temporis ad superuenturam gloriã quæ reuelabitur in nobis. Certa bonum certamen, soror mea virgo beata, & si acius 10 vulnereris, non cedas. quia hæc vulnera æternæ sunt felicitatis auspicia, & sempiternis conferunt defectum doloribus. Cuncta permanent incolumia. Mors hæc vitam donat, ceteribus sanctorum agglomerat, & statum perennitatis fideliter ac viriliter in agone perseuerantibus præstat. Verum quia se pridem claudi iam liber sperauerat, cum me tibi singulariter verbum facere, ô soror Flora, olim gesta primordialis martyrii tui cogere: nunc ad vtrasque reditum faciens, adhuc paululum cõmuniter vobis loquens, quod mereamini præmiũ, differam, & sic deinceps prolixo sermone finem imponam.

Inenarrabilia sunt, sorores meæ, præmia vestra, egregia multum nimis reposita munera. Accipietis enim à Domino fructum virginittatis centesimum, & gloriosi martyrii inenarrabile cõmodum. Occurret vobis obuiam sancta & venerabilis regina mundi virgo Maria, florentissimis virginum choris ornata. Aderunt etiã 20 fortissimi milites Dei confratres vestri Perfectus, Isaac, Sancius, Petrus, Vualobonfus, Sabinianus, Vuitremundus, Habentius, Hieremias, Sisenandus, Paulus, & Theodemirus, qui vos præcesserunt cũ signo fidei, & victoriã de hoste tulerunt, vobisque ianuã perueniendi ad regnũ aperuerunt, dignum itineri vestro præparantes occursum, atq; dicentes. Venite sorores sanctissimæ, ingredimini thalamũ sponsi vestri, quem cætenus dilexistis, ut propter illum mori non timeretis: iam enim hyems transit, imber abiit & recessit, quia temporalis tribulatio à vobis deuicta discessit. Properate sanctæ sorores, festinantes cum iucunditate faciem eius cernere, cui in veritate famulastis, pro quo mori non recusastis, ut ita æternũ viuatis. Percipite mercedem vestri 30 laboris, & sumite lauream gloriosi certaminis. Quis tunc existimare gaudium tuum poterit ô soror Maria? Quis illi felicissimæ horæ diffusam cælitus mentibus tuis lætitiã compensabit cum inter eos Leuitam agnoueris Vualobonsum, quem tibi pia parentalis affectio germanum generauit? Quis vtrarumq; vestrarũ tripudiũ mortalibus cõiecturis aut verbis humanis expediet, quæ diuino iam gremio cõstitute, inter affluentia diuitiarũ paradisi locate, incunctanter illius remunerationis donaria capietis? Quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus se. Vnde obsecro vos, sanctissimæ sorores meæ virgines prudentissimæ, quæ semper oleo castimonie redundantes, ornatissimo lampadũ cælestiũ emicastis fulgore, quando tabernacula Domini intraueritis, ut mei memores esse dignemini 40 dum thalamũ vestri adieritis sponsi, eiusq; amplexib; incessabili merueritis fruitio- ne cõiungi, tuemini me precibus, defensate meritis gloriosus. Profit mihi peccatori huius mediocritas succincta libelli, quem spiritali vestro flagrans amore vestræ saluti cõsulens edidi: quod per eum vos institui, quod ad perficienda bella Domini incitauit, quod vt cõflictu non deficeretis, ense prædicationis armaui: quod illecebras, quas fugere debeatis, ostendi: quod præmia, quæ mereatis, disposui: quod in laudib; vestris, prout potui me versauit. Vos nottis quid à vobis petierim, quid charitatis intuitu vobis indixerim. Ut digno interuentu vestro omni vitio careã, culpis exuar, nesciamq; delinquere: quo fideli famulatu, omnipotenti Deo meo cohærens, fruar post transitum tam vestro, quã Dominorũ meorũ cõsortio, in quorũ defensione & laude opus cõdidi memoriale 50 sanctorũ, quod immanitas persequutoris me cõpulsit relinquere imperfectũ, Christo fauore quandoq; nihilominus cõsumandũ. Opitulationẽ sanẽ perparuã voluminis in fine adieci, quã & verbis simplicib; edidi, & vestro necessariã proposito fore percensui. Ut crebra meditatione vestris eã memoriis alligantes, tam pro vobis iam cælesti aulæ luminibus vestigiũ cordis supertenantibus, quã pro totius Ecclesiæ Catholice cõmoditate Domino offeratis, nostriq; mentionem, prout textus exorationis poscit, loco ultimo faciatis. Ita vos Deus pacis ad perfectũ sanctificet, ut animas & corpora sine querela in aduentum Domini Iesu Christi seruetis, qui cum patre & spiritu sancto viuut & regnat in secula seculorum. Amen.

EXPLICIT DEO GRATIAS.

*Martyres
Cordubenses,
qui nuper
fuerant co-
ronati.*

*Mariam al-
loquitur.
Vualobon-
sus Maria
frater.*

ITEM ORATIO EIVSDEM EV-
LOGII AD SVpra DICTAS VIRGINES.

DOMINE Deus omnipotens, qui sperantibus in te es solatium verum, ti-
mentibus te remediū indefessum, & te diligentibus perpetuum gaudiū,
accende igne amoris cor nostrum, & flama tuæ charitatis pectoris nostri
exure recessū, quo valeamus cœptum consummare martyrium. Vt di-
lectionis tuæ in nos vigente incendio, decidant à nobis incentiua peca-
minum, & maleuadæ titillationes procul effugiant vitiorum. Vt dono gratiæ tuæ illu-
minati, cuncta mundi oblectamina valeamus despiciere, & te puris mentibus ac votis
simplicibus vsque quaque diligere, timere, desiderare, & quærere. Da nobis Domine
in tribulatione auxilium, quia vna est salus hominum. Da fortitudinem præliandi in
hoc certamine, & de Sion intuitu liberandi nos respice: quatenus passionis calicem
tua prosequentes vestigia, possimus iucundo ore ebibere. Tu enim, Domine,
Israelitas tuos, olim sub diro Aegyptiorum iugo gementes, non solum potenti dextera
liberasti, verum etiam Pharaonem, & exercitum eius in medio mari demersum, ad glo-
riam & honorem nominis tui omnino contriuisisti. Da fragilitati nostræ in hac con-
gressione inuictum resistendi inimico præsidium. Confer inter acies dæmoniorum, &
hominum contra nos insurgentium inexpugnabile dextera tuæ auxilium. Oppone in
defensionem nostram numinis tui scutum, & vsque ad mortem propter te viriliter di-
micandi præbe suffragium, quo valeamus effusione sanguinis nostri passionis tuæ red-
dere debitum. Vt sicut pro nobis tu ipse dignatus es mori, ita nos quoque condigno
pro te martyriali obitu facias interire: vt tormenta æterni supplicii per temporale gla-
dium euadentes, deposita sarcina carnis, ad te mereamur peruenire felices. Adsit et-
iam Domine absque obstaculo catholicæ plebi tua virtus piissima, defendens ecclesiã
tuam à vastatoris molestia: omniumque sacerdotum tuorum corona sanctitatis & ca-
stimonix opè subnixâ, post illibatam sacræ officiositatis ministerium cælestem adire
iubeas patriam. Inter quos seruum tuum Eulogium, cuius post tuum * mu-
nus documentis instruemur, literis edocemur; solatiis confouemur; prædi-
cationibus animamur: omnibus peccatis mundatum, sceleribus vniuersis abstersum
fidelem tibi efficitio famulum, tuo peréniter obsequio mancipatum: quo in hac mor-
talitate placitum tibi exhibens famulatum condignus tuarum in futuro habitus mu-
neribus gratiarum saltem, vel vltimum requiescendi obtineat loculum, in regione vi-
torum: Per Christum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in secula secu-
lorum. Amen.

*Id est, gratiã
& donum,
vt Hispanis-
mum, despici-
es de in mer-
ced, sapiat.*

SCHOLIA IN DOCUMENTVM
Martyriale.

Virginibus sacris *Floræ & Mariæ*.) Diximus iam Gothorum tempore sanctimoniales
fœminas variis nominibus fuisse compellatas, quod in conciliis Toletanis osten-
ditur. Inter cætera, sacrarum virginū nomen fuit eisdem tributum, sed enim non hinc
has duas; sacras virgines appellat diuus Eulogius, cum altera tantum fuerit sanctimo-
nialis. Sed quia martyrio iam destinata, tanquam sacræ victimæ, multo iustius hoc no-
men promerebantur.

Triumpho aduocatarum.) Verrius Flaccus, seu Festus Pompeius. Adorea, laus: quia
gloriosum putabant qui farris copia abundabat. Sed præsertim ea gloria hoc vocabulo
postea significabatur, quæ bellicis rebus fuisset comparata. Inde videlicet, quod impe-
ratores re bene gesta, frumenti genere, quod adorem vocant, solerent donari. Plini
lib. 18. cap. 3. Gloriam denique ipsam à farris honore adorem appellabant. Et capite
octavo eodem libro meminit publicorum donorum; quæ ex farre constarent. Et di-
uus Eulogius amat plerumque eiusmodi inusitata vocabula, quod alibi etiam anno-
tauimus.

Rem fecisse virorum.) Hispanismus.

Illum utique ipsum.) Hic locus misere fuit in exemplari lacer, & deprauatus. Nul-
lus prorsus erat sensus. Nos quoquomodo potuimus emendauimus, & suppleuimus.

Si acriores sunt.) Ex antiquorum philosophorum subtilitate, hoc est desumptum, ut ex Ciceronis tertia Tusculana apparet. Et non ab simile est illud Senecæ. Dolor decidit, ubi quo crescat non habet.

Repleta sunt penetralia caceris.) Misera illa Reccafredi Episcopi tempora deplorat, de quibus Aluarus in diui Eulogii vita.

Non lector concionatur in pulpito.) Concionari vocat aliquid in ecclesia, aut ex sacris literis, aut ex sanctis doctōribus, & conciliis ad fidelium institutionem legere. Hoc erat proprium lectorum. Nam inter missarum solennia epistolam subdiaconus, diaconus, quod utrumque nunc etiam sit, euangelium legebat. Homilias, hoc est sacras conciones ad populum habere hoc Episcoporum, & Doctorum tantummodo fuit.

Sic qualis vult.) Hispanismus, seate qual quisiere.

Etiamsi illorū baptis(mare.) Theologi sacri, baptismum flaminis vocant martyrīum.

Verum ad eos veniamus.) Eos nimirum innuit, contra quos primo libro, & seorsū in martyrū Apologetico depugnauit, qui male sanis argumentis retrahere Christianos à publica confessione volebant. Et has duas virgines horum velanis ut apparet, monitis lubrico vestigio veluti labantes nutasse, in ipsarum passiones libro primo, & in epistola ad Aluarum scripsit. Ideo validius confirmandas, & hoc errore fortius extrahendas putauit.

Euulsam ictibus.) Quæ sequuntur, fufius in harum duarum virginum passione diuus Eulogius narrat, ubi etiam de martyrībus, quos hic nominat, late perferipsit.

Aderunt etiam.) Horum omnium martyrīum, sanctas has duas virgines præceferat, ut libro secundo constat.

Profit mihi.) Epilogus concinne adhibitus, & artis integumento artificiosior.

Quod immanitas persequutoris.) Quo tempore ab Reccafredo Episcopo missus est diuus Eulogius in carcerem, nec secundum finierat, quem postea, ut ibidem narrat, expleuit.

Da fragilitati nostra.) Sumptum haud dubie ex pia oratione, qua in sacratissimæ virginis Mariæ officio, ut vocant, ad sextam utimur. Concede misericors Deus fragilitati nostræ præsidium.

ARGUMENTVM EPISTOLÆ SEQUENTIS.

CVM in Galliam iter diuus Eulogius faceret, apud hunc antistitem fuerat diuersarius: qui beati Zoyli martyrī Cordubensis ab eo reliquias petierat. Eius suæ peregrinationis historiā hic retexens, reliquias Zoyli, & Actioli etiā transmittit: calamitates, quas Cordubēsis perpetitur ecclesia, multorumque martyrīa recensens. Titulos in hac & in cæteris epistolis, quemadmodum in veteri codice fuerunt, reliquimus. Et hic ille Vuiliesindus Episcopus est, cuius multum mentionem facit Innigui Aristæ regis diploma, quod in Nauarrorum historia Garinayus apposuit: de quo in Nuntione & Aloadia iam diximus.



REVERENDISSIMO ET SAN-

CTISSIMO DEI MINISTRO DOMINO ET PATRI

meo Vuiliesindo Pampilonensis sedis Episcopo, Eulogius presbyter salutem.

LIM, Beatissime Papa, cum dira seculi fortuna, quæ fratres meos Aluarum & Isidorum à genitrali solo abducens, penè in vteriores Togatae Galliae partes apud Hludouicum regem Baioariae exulare fecit: cum me etiam propter eos diuersas adire regiones, & ignota atque laboriosa itinera subire compelleret (quoniā stipata prædonibus via, & funesto quondam Wilhelmitota Gothia perturbata erat incursum; qui aduersum Carolum regem Francorum eo tempore, auxilio fretus Habdarraghmanis regis Arabum, tyrannidem agens, inuia & inadibilia cuncta reddiderat) ad partes Pampilonenses deuersus, putaueram me inde cito migraturum: sed ipsa iterum, quæ Pampilonem & Seburicos limitat, Gallia Comata, in excidium prædicti Caroli contumaciores ceruices factionibus Comitum Sancii Sancionis erigens, contra ius præfati principis veniens, totum illud obsidens iter, immane periculum cōmeantibus ingerebat. Eo tempore magnam mihi consolationem Beatitudo tua in ipsa peregrinatione exhibuit. Et vere summi magistrī typum gerens, & in veritate eius præceptis obediens, non ditulisti hospitio recreare, quem

Aluarus & Isidorus Eulogii fratres. Gallia Togata. Hludouicus rex Baioaria. Vuilhelmus dux Gothia. Carolus rex. Habdarraghman rex. Seburici populi. Gallia Comata. Sancio Sancionis comes.



quem tibi vera charitas Iesu Christi commendauerat, dicentis: Hospes eram, & collegistis me. Ita thesauros meritorum apud patrem in cælis collocare studens, præbes necessaria destitutis, foves omnia, vniuersa tutaris: adeò vt in illo exilio meo, nihil præter affectuosam peregrinorum fratrum & destitutæ familiæ præsentiam suspirarem. Lugebam ego sæpe, sed tu pater assidue consolabar in mœrentem: flebam multum, sed tu pia compassione releuabas prostratum. Quandoquidem iuxta Apostolum mecum infirmabar, mecum tristabar, plangebasque vbertim, cum ego plorarem. Cumque me vno residere loco multiplex dolor non sineret, libuit mihi loca visitare sanctorum quo deiectum summis mœroribus animum releuarem. Et maxime libuit adire beati
 10 Zachariæ acysterium, quod situm ad radices montium Pireneorum, in præfatæ Gallie portariis, quibus Aragus flumen oriens, rapido cursu Seburim & Pampilonam irrigans, anni Cantabro infunditur. Quod famosissimis in exercitatione regularis disciplinæ studiis decoratum, toto refulgebat occiduo. Sed tu pater iuuas anhelantem; & salutari consultu instruis abeuntem; pioque fratrum comitatu foves pergentem. Prius autem, quam ad eundem locum accederem, plures apud Legerense monasterium commorans dies, præcipuos in Dei timore viros ibidem manere cognoui. Deinde alia atque alia loca peragrans; tandem diuino munere ad illud, quod sæpius desiderabam, perueni cœnobium. Præerat quippe ei tunc Odoarius Abbas, summæ sanctitatis magnæque scientiæ vir. Qui, ultra quam referri potest, nos digne suscipiens, omnem erga
 20 nos humanitatem exhibuit. In illo etenim beatæ congregationis collegio, quod bene centenarium numerum excedebat, veluti sydera cæli, alii quidem sic, ceteri vero sic, diuersis meritorum virtutibus emicabant. Florebat in nonnullis perfecta charitas Christi, quæ foris mittit timorem, plerosque alto culmine extollebat humilitas, qua sese vnusquisque iuniore inferior reputans, imitatores præceptorum Dei fieri contendebant. Multi etiam cum essent corpore imbecilles, virtutem tamen magnanimitatis subnixi, alacrioribus animis iniunctum exercebant obsequium. Sic quoque in aliquos principatum suum obedientia (quæ omnium virtutum magistra est) vindicans, suos non patiebatur executores degenerare. Sed supra vires grandia exercere compellebat, quoscunque suo munere illustrauerat. Operabatur omnes certatim, alter alterum inuitans contendebat præcellere. Augebatur inuicem ardor placendi Deo & fratribus, & vnusquisque propriæ artis industriam ad communem profectum exercitabat. Exercebant alii peregrinorum & hospitem diligentius curam, & quasi declinanti Christo ad hospitia eorum, omnibus aduentantibus obsecundabant: Cum vero tot essent, nullus niurmurans, nemo arrogans intererat. Studebant cuncti silentio, totamque per noctem furtiuis precibus incumbentes, nocturnum chaos peruigili meditatione vincebant. Magna se circumspectione vallantes: ne Psalmistæ denotarentur oraculis: qui ait, Dormierunt somnium suum, & nihil inuenerunt.

Monasteriū
sancti Zachariæ.
Pirenei montes. Aragus fluminis. Cantaber fluminis.

Legerense cœnobium.

Odoarius Abbas.

Sed quid referre de sanctorum virtutibus lingua potest mortalis, qui in terris positi angelicè degunt? Et qui licet inter homines conuersentur, propositum vero gerunt
 40 cælestè? Cum quibus paululum commorans, eum ab eis vellem discedere, omnes solo prorurunt, pro se exorare deposcunt & cur tam cito à me desereretur, supplici prece querebantur: præstabat quippe tunc mihi charissimus filius meus Theodemundus
 50 diaconus comitatum: qui ab exordio itineris mei usque in vltimum inconuulsibiliter contubernio meo cohærens, mecum totius discrimina illius peregrinationis confecit. Regredientibus ergo nobis præbent sodalitatem Abbas ille venerabilis Odoarius. & Ioannes Præpositus: per totum vsque in vesperum diem, colloquium de diuinis scripturis gerentes, sic quoque ab inuicem datis osculis discedentes, ad te, Apostole Dei, e vestigio repedauius; cuius informatione tanta honoris venerabilitate ab illis patribus excipi meruimus.

Theodemundus Diaconus.

Ioannes Præpositus.

Igitur cum proprium reuifere aruam, piæ matris Elisabeth, seu sororum duarum
 60 Niole & Anullonis, iuniorisque fratris Ioseph vrgerer affectu, cogis, vt adhuc remaneat nec finis abire merentem: sed vtroque vulnere percussum cor meum tu iam mederi non poteras: cui & peregrinatio fratrum, & desolatio domesticorum quotidianum afferebant lamentum. Ita de nostra charitate confusus, rogas vt Cordubam repetens ipse reliquias tibi sancti martyris Zoyli dirigerem, & hoc munere Pampilonenses populos illustrarem. Illico me satis facere petioni tuæ, respondi: & huius rei debitorem me vobis esse in veritate promisi.

Elisabet Evlogii mater. Niole & Anullo sororas. Ioseph frater.

Sancti Zoyli reliquia.

Quumque à vobis egrederer, festinus Casaraugustam perueni, causa fratrum meorum, quos vulgi opinio negotiatorum cohortibus interesse nuper ab vltioris

Casaraugustina.

Maguntia.

Franciae gremio ibidem descendentes iactitabat. Deinde urbi appropinquans, negotiantes quidem repperi, peregrinos autem meos eorum relatione apud Maguntiam nobilissimam Baioariae civitatem, exulasse cognovi. Et verum fuisse hoc negotiatorum nuncium, regredientibus, Deo fautore, succedenti tempore ab interiori Gallia fratribus nostris, didicimus.

*Senior episcopus.**Complutum.**Segonica.**Sisemundus**episcopus.**Venerius episcopus.**Toletum.**Vuistremirus**Archiepiscopus**Toletanus,**& eius**latus.**Ioseph Eulogij**frater.*

Aliquandiu vero apud Seniore pontificem, qui tunc rectis vitae moribus eandem urbem regebat, demorans, postea Complutum descendit: raptim per Segontiam transiens civitatem, in qua tunc praesulatum gerebat vir prudentissimus Sisemundus. Et cum ab antistite Complutensi Venerio digne susceperer, post quintum diem Toletum reverti. Vbi adhuc vigentem sanctissimum senem nostrum, faculam spiritus sancti, & lucernam totius Hispaniae, Vuistremirum Episcopum comperi. Cuius vitae sanctitas totum orbem illustrans, haecenus honestate morum celsisque meritis catholicum gregem refouet. Multis apud eum diebus degimus, eiusque angelico contubernio haesimus.

Cumque in domum me reuocassem, cuncta incolumia reperi, genitricem scilicet, binasque sorores, & vltimum nostrorum omnium aetate Ioseph: quem saeva tyranni indignatio eo tempore a principatu deiecerat. Suscipit peregrinum suum destituta familia, & quasi e sepulchro suscitatum laetantibus animis, gaudet reuississe post longum tempus Dominum. Ego vero semper in omni colloquio meo te patrem excolens semper inter familiares sermocinationes tuam beneficentiam recolens, semper tuae charitatis affectum corde gestans, mentis vlnis amplector.

*Pompelo Christiana**ditionis iam**facta.**Galindo En-**niconis.*

Et quia, intercedente terrarum prolixa capedine, multis ab inuicem disparatur spaciis, obstare quoque alio chaos immane, quo ego Cordubae positus sub impio Arabum gemam imperio: vos autem Pampilona locati, Christicolae principis tueri meremini dominio: qui semper inter se utriusque graui conflictu certantes, liberum commentibus transitum negant: inde est, vel quod non debitum vestrae bonitati dependimus famulatum: vel quod non pio desiderio vestro satisfacimus in transmissione reliquiarum, seu quia non quibuscumque tales tantasque opes committere duximus ratum. Nunc autem, quia Deo dispensante, Dominus Galindo Enniconis ad propria remeans, suos reuifere fines exoptat, per ipsum vobis praefati martyris reliquias destinauimus. Sed & sancti Acisceli, quas a nobis non postulatis, transmisimus, ut vos sponsonis vestrae votum feliciter adimplentes, eorum beatae memoriae construendo basilicam, nobis Deo fautore propter hanc obedientiam patrocinium illorum occurrat ad veniam. Christo vobis omnia repensante atque donante, quae erga nos operati estis: quem vestrum in nos olim exhibitum non latet obsequium, & quia remuneratione centuplicatum vobis valet rependere commodum, qui dixit: & qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit: & qui recipit prophetam, in nomine prophetae mercedem prophetae accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. cuncta tibi pater reposita sunt coram Domino, omnia apud illum, quae piis laboribus tuis debentur, salua & incolumia perseverant, recipienda ab eo tempore necessario, cum iustus iudex aduenerit, unicuique reddere pro qualitate laborum, aut praemium, aut supplicium.

*Cordubensis**Ecclesia per-**sequutio.*

Denique, beatissime pater, nolumus vos ignorare tribulationem nostram quam his diebus nostro praepediente deliquio sustinemus, ut solito nos propensius orationum clypeo defendentes, vestrae intercessionis irrepudiabili merito, quod multum apud Dominum valere confidimus, e profundo tedium labyrintho erui mereamur. Etenim anno praesentis, qui est Efa octingentesima nona, exardescens saeuus aduersus Dei ecclesiam furor tyrannicus omnia subuertit, cuncta vastauit, vniuersa disperfit, retrudens carcerem Episcopos, Presbyteros, Abbates, Leuitas, & omnem clerum: & quoscumque illa tempestate capere potuit, ferro deuinctos, quasi mortuos seculi, subterraneis specubus immerfit. Inter quos ego ille peccator amabilis vester deuinctus sum, & vna pariter omnes horridos ergastulorum luimus squalores. Viduauit ecclesiam sacro ministerio, priuauit oraculo, alienauit officio: & non est in hoc tempore nobis oblatio, neque sacrificium, neque incensum, neque locus primitiarum, quo possimus placare dominum nostrum: sed in anima contrita, & in spiritu humilitatis reddimus Christo vota laudationis, ita ut a contentu desinente psalmodiae, cantu resonent penetralia carceris murmure sancto hymnorum. Quae omnia prudenti relatione Dominus Galindo vobis enucleatim poterit enarrare: quia nos partim mœrore depressi, partim fastidium impolitae orationis vitantes, suis limitibus schedulam coarctauimus, ne in modum commentarii breuitas transfiret epistolaris:

Propter

Propter futurarum autem generationum secula illustranda, & vt expertes nostrorum tribulationum, & ærumnarū non fierent, saltim vel pauca è pluri nis perstringamus. Quidam enim Presbyterorū, Diaconorum, Monachorū, Virginum, & Laicorū repentino zelo diuinitatis armati in forum descendentes, hostē fidei repulerunt: detestantes, atq; maledicentes nefandū & scelerosum ipsorum vatem Mahomat: & hoc modo contra cum animosum spiritum erigentes, testimoniū protulerunt. Virū hunc, quem vos summa veneratione excolitis, & cuius sectam præstigiosam instinctu demoniorum elicitam, tanto honore suscipitis; magum, adulterum, & mendacem esse cognouimus, eiusq; credulos æternę perditionis laqueis mancipandos cōfitemur. Quare ergo vos, cum sitis homines prudentissimi, talibus sacrilegiis communicatis, & non potius euangelicam veritatem intenditis? Hæc & his similia, prout spiritus dabat eloqui eis, in conspectu regum & principum confitentes, omnes gladio vindicę intercepti sunt. Quorū decisa corpora stipitibus suspendentes, post aliquot dies igne cremarūt: eorumq; cineres fluuialibus aquis perdendos merferunt: pleraq; verò inhumata præforibus palatii relinquentes, volucris, canibusq; deuoranda exposuerunt, adhibitis custodiis militū, ne quis Christianorum intuitu humanitatis, carnibus nudata cadauera, sepeliret, sicut scriptam est: Posuerunt mortalia feruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terrę: effuderunt sanguinē eorum veluti aquā in circuitu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret. Quorum nomina diesq; allisionum in fine epistolę digeremus. Huius rei causa nos deuincti manemus, propter hoc cōm-pediti existimus: nostro deputantes instinctui, nostręque informationi ascribentes, quicquid illi diuinitus illustrati egerunt. Vnde quæsumus, vt suffragia orationum vestrarum in defensionem nostram adhibeatis, nostrumq; carcerem omnibus monasteriis vestris innotescere faciatis: & vt. proni pia exoratione inuigilent, iubeatis: ita post peractum luctamen mundi de æterno præmio exultetis.

Sane salutationum officia, quæ dudum alia proferendo, omisimus: nunc cernuamente persoluimus, vosque feliciori serie temporum vigere exposcimus. Petentes, vt salua honoris vestri reuerentia, non dedignemini nobis salutare amabiles, & charissimos patres nostros: id est, Fortunium Legerensis monasterii Abbatē, cum omni collegio suo. Odoarium Serafiensis monasterii Abbatem cum omni collegio suo. Saluamus etiam cæteros patres, quos in peregrinatione nostra tutores, & consolatores habuimus, omnemq; scholam dominicam in osculo sancto.

In nomine Domini, regnante in perpetuum domino Iesu Christo, anno Incarnationis eius octingentesimo quinquagesimo, Era octingentesima octuagesima octaua, decimo quarto Calendas Maias, Perfectus presbyter occubuit.

Sequenti verò anno, qui nunc est, Era octingentesima octuagesima nona, tertio nonas Iunias, Isaac monachus decedit: post quem Sancio Laicus, de oppido Albeni, nonas Iunias in hac ipsa Era, martyriali obitu triumphauit.

Deinde Petrus presbyter, Vualabonfus Diaconus, Sabinianus, Vuisfremundus, Habentius, & Hieremias monachi, vno die, vnaqueq; hora septimo Idus Iunias, in Era supradicta, interempti sunt.

Sisenandus verò diaconus decimo septimo Calendas Augustas, eadem Era prostratus est.

Paulus diaconus decimo tertio Calendas Augustas, Era qua supra allisus est.

Theodemirus monachus, octauo Calendas Augustas, eadem Era occisus est.

Isti sunt, qui tradiderunt corpora sua in mortē propter testimonium veritatis, vt in æternum viuerent. Siquidem & duas virgines Christi, Floram & Mariā, nobiscū ob eandem professionem nunc in ergastulum detruserunt: & quotidie de interitu comminantur.

DATA DECIMO SEPTIMO CALENDAS DECEMBRIS PER
GALINDVM ENNICONIS VIRVM ILLVSTREM, ERA
OCTINGENTESIMA OCTVAGESIMA
NONA.

Martyres
Cordubens-
ses:

Psal. 139.

Cur captus
D. Eulogii?

Fortunius
Abbas Leger-
ensis.
Abbilis
Cellenfis
Abbas.
Scemenus
Igasensis
Abbas.
Martyrum
Cordubensium
nomina.

Sic fuit in
exemplari.
Vviliefindus
Episcopus,
Guiliefindus
appellatur
in privilegio
Enniconis
regis, quod
protulit Ga-
rinatus. Vt
Guilhelmus
et Vvilhel-
helmus di-
citur per
Regium
Bolicum.

SCHOLIA IN EPISTOLA SUPERIORE.

Pompelo ci-
vitas.



Ampilonensis (sedis Episcopo.) Verum nomen urbis est Pompelo, ut est apud Strabonem, Plinium, & Ptolemaum. Paulatim autem corruptum in Pampilonam fuit. Nos Hispani corruptius adhuc proferimus Pamplo-na. Est autem urbs in Vasconibus Hispanis notissima, regni Navarrae caput & arx munitissima. Strabo, quamvis id plane non scripserit, satis aperte tamen ab Pompeio conditam fuisse dicit, siquidem Pompelonem, quasi Pompeiopolim, hoc est Pompeii civitatem dictam docet. Et nomen ipsum urbis suum profecto refert conditorem.

Carolus
Calvus.

Olim beatissime Papa.) Quantum ex his, quae paulo post memorat diuus Eulogius, colligi potest, apparet hanc eius peregrinationem in Caroli Calvi regis Francorum initia incidisse. Coepit autem mortuo patre Imperatore Hludouico regnare hic Carolus anno Domini octingentesimo quadagesimo, ut in praeis Annonii annalibus habetur. Decem igitur postea annis, aut paulo minus haec epistola scribitur, ut in fine notatur, & in Nunilone & Alodia nos disquisuimus. Vnde non immerito olim potuit hic dicere, & quondam etiam paulo mox dicit. De nomine autem Pape, retro iam diximus.

Gallia To-
gata.

Togata Gallia.) Cisalpina Galliae pars, quae Italiae coniuncta fuit, Togata ideo dicebatur, quod togis incolae, quemadmodum Romani uterentur, Plinius lib. 3. cap. 14.

Hludouicus
Imperator.

Hludouicum regem.) Praeposita ad hunc modum aspiratione scriptum fuit in exemplari. Quam lectionem ex antiquis monumentis ubique sequitur F. Onufrius Panuinius. Necessarium est autem hic Hludouicum Hludouici Pii Imperatoris filium Caroli Calvi Francorum regis fratrem nominari. Illi enim moriens pater Germaniam hereditario nomine reliquit, & postea etiam eidem est in arbitraria diuisione post bellum inter fratres confirmata. Authores ex antiquis sunt Regino Prumiensis, & Annonius annalium scriptores. Vnde Paulus Aemilius, & Robertus Gaguinus desumpserunt. Vuolfgangus porro Lazius lib. de gentium migrationibus septimo diplomata etiam huius Hludouici regis adducit, quae per hosce annos concessa sunt: in quibus se Baioariae regem copellat. Ideo Baioariae regem hunc D. Eulogius vocat. Est autem Baioaria corruptum nomen, quo Paulus Diaconus & caeteri inde scriptores utuntur. Verum nomen Boiaria est a Boiis populis, qui ad Noricum in Germania habitauerunt, quorum Caesar libro primo & septimo, Plin. lib. 3. cap. 24. & alibi meminit. Eam suis finibus undique clusam describit Paulus Diaconus lib. rerum Langobardicarum tertio, cap. 29.

Boiaria.

Et funeroso quondam Vuilhelmi.) Nihil prius in hac epistola quam series temporum, & ratio chronologiae est attendenda. Hinc enim & nihil discors apparebit in Gallorum historia, quod alioqui poterat lectorem diligentem interturbare. Rursus etiam recte sibi constare D. Eulogium, nec discrepans quippiam narrasse apparebit. Cum tamen nisi tempora cum rebus gestis ita dilucidentur, diuersum quiddam & repugnans sanctus martyr recensere videatur. Temporibus autem & rerum gestarum seriem ex his potissimum annalibus Gallorum desumemus, qui sunt cum vita Caroli Magni iam pridem Coloniae excussi: Illorum author nomen suum non prodidit: satis autem apparet, sui temporis historiam texuisse: quo pluris est eius fides & autoritas facienda. Is igitur anno 827. de Hludouico. Imperator Helysachar presbyterum & Abbatem, & cum eo Hildibrandum atque Donatum comites ad motus Hispanicae Marcae componendos mit-

Helysachar
Abbas.

Ayzo dux.

Vuiliemundus.
Ceritanus.
Vallensis.

Bernardus
Barcinonae
Comes.

Ante quorum aduentum Aizo Sarracenorum auxilio fretus multa eiusdem limitibus custodiis aduersa intulit: eosque assiduis incursionibus adeo fatigauit, ut quidam illorum relictis, quae tueri debebant, castellis, recederent. Defecit ad eum filius Beronis nomine Vuiliemundus, & alii complures nouarum rerum, gentilitia leuitate, cupidi, iunctique Sarracenis Ceritaniam & Vallensem rapinis atque incendiis quotidie infestabant. Cumque ad sedandos ac mitigandos Gothorum, atque Hispanorum in illis finibus habitantium animos Helysachar abbas cum aliis ab Imp. missis, multa & propria industria & sociorum consilio prudenter administrarent: Bernardus quoque Barcinonae Comes Ayzonis insidiis, & eorum, qui ad eum defecerant calliditati, ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret: exercitus a rege Sarracenorum Habdarraghman, ad auxilium Ayzoni ferendum missus, Caesar Augusta venisse nuntiatur. Super quem Abumarbam regis propinquus dux

dux constitutus, ex persuasione Ayzonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. *Habundantiam Regis Casaraugustæ Abumarban Saracenus. Pipinus rex Caroli Magni filius. Gerundenfes*
 Contra quem Imp. filium suum Pinum Aquitanie regem cum immodicis Francorum copiis mittens, regni sui terminos tueri præcepit. Quod ita factum esset, ni ducum defidia, quos Francorum exercitui præfecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is, quem ducebant, ad marem peruenisset exercitus. Quæ tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumarban vastatis Barcinonensium & Gerundenfium agris, villisq; incensis, cunctis etiam, quæ extra vrbes inuenerat, direptis, cum incolumi exercitu Casaraugustam se reciperet: priusquam à nostro exercitu, vel videri potuisset. Et quia tot retro annis hi Guillelmi motus occeperant, ideo diuus Eulogius quondam dixit. Intelligo autem bellum, quod tunc seri cceptum fuerat, ad Caroli Calui regis tempora, dum aliud ex alio germinat, succreuisse. Fratres etiam Eulogii Hludouici tempore in Galliam abierant: ibi vsq; ad Carolum Caluum eius filium perstiterant. Hoc Carolo iam regnante Pompelone Eulogius fuit. Aliter temporum, quæ ipse magis innuit, quam signuat, ratio constare non potest. Et de Carolo Caluo loqui Eulogium liquet. Is enim ab anno Domini DCCCXL. ad DCCCLXXVIII. regnum Francorum tenuit.

Gothiam autem vocat eam Gallie ad Narbonem partem, quæ quod Gothis fuerat semper subdita, Gallia Gothica fuit appellata. *Gothic.*

Sed ipsa iterum, quæ Pampilonem.) Seburici populi sunt, ut hinc & paulò post apparet, in Pireneis, & inter Vascones computandi. Ab Seburiciuitate nomen, ut mox videbimus, habuere. Eorum in antiquis Geographis nulla mentio. Longè enim diuersi sunt ab Sebusiis, seu Sebusianis, quorum Cæsar & Cicero in oratione pro Quintio meminere. Illi ad Narbonem, hi ad occasum longè distiti fuere. Illi Gallie, hi erant Hispanie. Intellige verò Galliam Comatam, quæ ab comæ nutriendæ studio nomen accepit, cum Seburicis ita coniungi, ut in finibus Hispanie ea parte Seburici essent postremi. Aragus enim fluuius totus est Hispanorum. Et ad Aragum Seburim urbem fuisse confestim Eulogius memorat.

Factionibus comitis Sancii Sancionis.) Comitatus huius nomen Hispanum esse videtur, & illorum plane temporum, in quibus iam apud Nauarros & proximos Celtiberos patris cognomen filii retinebant. Inde sunt vtitatissima priscis temporibus solenni hoc more cognomina, Fernandez, Rodriguez, Goncalez, & multa huiusmodi à patre in filium deriuata. Sed quis hic Sancio fuerit: aut qua de causa aduersus Carolum Caluum rebellauerit, nusquam in priscis Gallorum, aut nostris, aut Aragonensium annalibus legitur. Neq; ego quid hic possim dicere aliunde habeo. *Huius fit mēto in Chronico Adefonsi ad Sebastianum cum de Ordonicore agit. Sancio Sancionis comes.*

Acysterium.) Monasterium. Diximus de hoc vocabulo initio libri primi.

Quibus Aragus flumen.) Paululum immutato nomine nunc Arga vocatur. Non longè ab Vayona Gallie vrbe propè Azpeletam oppidum oritur. Ut rectè ab diuo Eulogio dictum sit, in Gallie ingressu nasci. Inde Pompelonem veniens, infra Lerin oppidum Egam flumen intrat. Vnde manifestum Egam eum esse fluuium, quem hic diuus Eulogius Cantabrum nominat. Seburis autem vrbs ad Aragi ripam, & ante Pompelonem profectò, ut hinc apparet fuit: eius tamen nec nomen nunc extat, nec situs, qui fuerit, intelligi potest. *Aragus flumen. Ega flumen. Cantaber flumen.*

Legerense monasterium.) Huius etiam cœnobii meminit in martyrum apologetico. Nunc verò San Saluador de Leyri appellatur, & octauo ab vrbe Stella, XXIV. ab Pompelonensi milliatio distat. Vidi autem multa priscorum regum Nauarræ & Aragonensium monumenta, eidem monasterio concessa, qui ibidem seruantur, in quibus Legetense monasterium semper nominatur. Et fuerat iam antea ab rege Innigo Arista constructum. Quod in Caroli principis Nauarræ historia, & in Aragonensium annalibus legitur. Et inter cætera illud Sancii maioris diploma in Nunilone & Alodia iam retro appositum, oppidorum meminit, & prædiorum, quibus superiores reges idem cœnobium ditauerant. *Legerense cœnobium. Lib. i. cap. 34.*

Præerat quippe ei.) Sunt qui dicant huius Odoarii Abbatis se quædam opuscula excussa vidisse. Certè Ioannes Triterius eius inter scriptores ecclesiasticos nō meminit. *Odoarium Abbas.*

Charissimus filius meus.) Spiritualiter filium nominat, quem in Christo, ut diuus Paulus inquit, genuerat: erudiens, instituens, & ad eum vsq; dignitatis in Ecclesia gradum prouehens.

Ioannes Præpositus.) Nostri temporis monasteria Benedictina, & Cisterciensia præter Abbatem, priorem etiam, ita appellant, ex prisco suo instituto habent. Hunc nimirum præpositum vocat diuus Eulogius. *Monasterium præpositi.*

Reliquias tibi.) Alibi iam annotauimus, corpora sanctorum martyrum Zoyli & Aciscli Cordubæ ad hæc vsq; tempora perdurasse. Quod etiã hinc & ex fine epistolæ astruitur.

Sanctorum
Zoyli & A-
gapii corpora.

Nā neq; illustrari Pompelonenses, nisi insigni aliqua missa reliquiarū portione poterāt, nec basilica aliter ædificanda, q; postea fit, peteretur. Neq; pleno dono ditare Episcopū Eulogius potuit, nisi horū martyriū corpora integra penē Cordubę haberentur. Fuit a. S. Zoylus Romanorū Imp. tempore martyriū Cordubę perpeffus. Puteus nunc religiose suspicitur, in quem pars viscerū eius proiecta fuisse memoratur. Eius corpus Agapio Cordubensi Episcopo Gothorū regum tempore fuit reuelatum. Vnde etiam translationis eius festū celebratur. Carriōnē demū multis post Eulogiū annis (quēadmodū in Felice Complutensi martyre diximus) fuit translatum.

Agapim
Episcopus.

Ab vltioris Franciæ.) Boiariā, seu Baloariā Germanię superioris partē: rectē vltiorē Franciā nominat. Nā Francorū tunc & regnū & nomē ad Germaniā vsq; vltimam protēdebatur. Est autem Moguntia notissima in Germania superiori ciuitas.

Moguntia.

Casaraugustia.
Lib. 1. cap.
48.

Casaraugustiam perueni.) Huius vrbis magna nunc est celebritas, & eius Plinius, Ptolemęus, Antonin⁹, & alii meminerūt. Cū Salduba antea prisco & Hispano nomine diceretur, ab Augusto Cesare facta Colonia, nomen accepit. Quod ipsum cum ceteris eius vrbis antiquitatibus egregie, vt alia omnia, Hieronymus Curita, indidē ciuis, in suis Aragonensiu annalibus persequitur. Neq; tam ea cōmentatione patriā suā illustrat, quā quod tam inclyto alumno possit gloriari. Suauissimū namq; ingeniū, iudiciū in literis rarum, Latine & Gręce lingue singularis cognitio, peritia totius antiquitatis insignis, egregia in scribenda suorū historia laus, & diu in magnis negotiis probata prudentia dignissimū effecere, vt Philippus Rex catholicus summi in sacro Inquisitionis senatu secretarii, vt vocant, munere virū grauissimū exornaret: postquam iam pridē ab suis Aragonensibus publici historici prouinciā publico regni totius decreto accepisset. Ego etiam iure optimo glorior, magnā mihi cū illo multis iam annis & beneuolentiā, & familiaritatem intercedere: historiæq; meæ, & huius etiam ex parte laboris censorē ab Regio senatū mihi tributū. Vt meritō possint iam mihi quæ scripsi, cū tanto viro placuerint, non displicere.

Hieronymi
Curita laus.

Segoncia
dus.

Complutum descendi.) Recto itinere Casaraugusta Cordubā proficiscentibus Segōcia, primū, inde Cōplutū, Toletū tandē est pertranseundū. Segōciæ nomē in Tito Liuiō non semel legitur. Strabo etiam & Plinius eius vrbis meminere: Nunc immutato paulisper nomine Siguenca dicitur, cui suus Episcopus dominatur. Insignisq; est eo præsertim titulo cathedralis Ecclesiæ, quæ sanctę Liberatę corpore, & magnificentissimo tumulo illustratur. Altera fuit Segoncia in Bætica versus fretū, Plinio nominata. Visuntur eius ruinae non longē ab Lethæi fluminis ripa, hodieq; Gifgonca loco nomē est. Cōplutū id planē oppidū esse, quod nunc Alcalá de Henares appellatur, in quo nos hęc cōmentamur, multis usq; grauib; testimoniis astruximus, in opere, quod de sanctis martyribus Iusto & Pastore superioribus antiis euulgauimus. Hinc autem, cum Episcopū etiā hoc oppidū adhuc tempore diu Eulogii haberet, maximē probatur, id q; nos etiā ibi cōtendimus, sanctā illam basilicā, qua diuorū Iusti & Pastoris corpora olim cōdita fuerant, semper Christianorū fuisse, neq; eis ab Mauris fuisse ademptam. Quoniā verō D. Vrbicius pio furto eadem corpora Oscam iam hoc tempore asportauerat: ideo D. Eulogius ipsorū hic non meminit: proculdubio, si adforent, non prætermisurus. Supplici veneratione eadem sancta corpora reueritus, suæ quoq; deuotionis participem Vuiliesindum effecisset.

Complutū.

Sanctorum
Iusti & Pa-
storis cor-
pora.
Diuus Vrbici-
us.

Toletum.

Post quintum diem Toletum reuerii.) Reuerii, inquit, quia Cordubā primum egressus, illuc quoque iter fecerat. Quintū diem memorat, vel ab eo, quo Segontia fuerat profectus, vel ab eo quo Complutū intrauerat. Alioqui Compluto Toletum bidui iter tantummodo est. Toletū vero vrbis Hispaniæ celeberrima non semel ab Tito Liuiō nominata, ab Plinio & Ptolæmeco mēoratur. De quā, vt de Carthagine Sallustius, præstiterit nihil hic, quam pauca referre. Quū præsertim suo loco, in Hispaniæ nimirum antiquitatibus, multa fuerimus exequuti.

Vuistremir
Archiepiscopus
Toletanus.

Vuistremirum Episcopum.) Ingenti gloriæ Toletanis Mocarabibus Christianis profecto fuit, talem ac tantum virum hoc tempore Episcopū habuisse: sed Cordubensibus meis inde etiā multū præstantissimę laudis deriuatur: diuum videlicet Eulogiū eodem ipso tempore habuisse, qui multorū Episcoporū suffragio & Toletani populi sanctis studiis dignus haberetur, qui Vuistremiro, quali bone Deus antistiti, succederet. Idq; circūspecto iudicio & matura deliberatione factū prorsus est: cū ex hac apud se cōmoratione Toletana Mocarabū Ecclesiā nobili experimento didicisset, quem virū dignis studiis & populi voluntate requiretēt. Debet autem sancta ecclesiā Toletana plurimū diuo Eulogio, quod sanctissimi præsulis hic memoriā conseruauerit: Aluato itidem Cordubensi, qui ad hoc vsque seculum nostrum notitiā electi antistitis

transmiserit, qui Martyr esse tandem promeruerit. At verò cum hæcenus dicat Eulogius, intelligere licet, eo ipso anno, quo scripta hæc fuit epistola, viuere adhuc Vuitremirum Archiepiscopum. Itaque sequentibus annis electum fuisse diuum Eulogium Tolanum antistitem, hoc est martyrio suo propiorem manifesto deprehendimus.

Quem seu tyranni indignatio.) Quemadmodum primo libro vidimus, Habdarraghman rex quoscunq; Mocarabes Christianos, qui muneribus publicis fungebantur, aut sibi in palatio quaque ratione inseruiebant (quorum non erat exiguus numerus) magistratibus priuari, palatio eiici, annonis regiis carere precepit. Inter hos Ioseph quoque diui Eulogii frater, ut apparet, fuerat multatus. Hoc profecto vocat à principatu deiici, ad sanctum Ioseph patriarcham, Aegyptiorum olim principatum vicarium obtinentem, alludens. Quæ enim alium principatum potest in misera Mocarabum Christianorum seruitute innuere?

Christicole principis tueri meremini dominio.) Carolus Magnus Imperator, Caroli Calui, qui nunc regnabat, auus Pompelonem Mauris iam pridem ademerat, & aliquoties rebellantem ipse, & Hludouicus Pius eius filius restituerant. Qua de re innominati illius authoris annales ita habent. Anno 778. Imp. Carolus Magnus Pompelonem Nauarrorum oppidum aggressus, in deditioem accepit. Et paulo post. Pompelonem reuertitur. Cuius murum, ne rebellare possit, ad solum usque destruxit. Et anno 806. In Hispania verò Nauarri & Pompelonenses, qui superioribus annis ad Sarracenos defecerant, in fide recepti sunt. Et anno 824. iam sub Hludouico Caroli Magni filio Imp. & Gallorum rege, Aebtus & Asinarius comites cum copiis Vasconum ad Pompelonem missi: cum peracto iam sibi iniuncto negotio reuerterentur, &c. Vbi manifeste apparet Pompelonem recuperatam hac expeditione, si forte defecerat: sin minus pacatam in tumultu, si quis fuerat exortus, fuisse.

Pompelo & Christianis captis.

Aebtus & Asinarius comites.

Hinc forte nomen Aznar Nauarri admodum familiare. Galindo Enniconis.

Galindo Enniconis.) Hic Galindo Iniguez aut Nauarrus, ut vulgaribus nominibus vocatur, aut Aragonensis fuit. Nam in vtriusque gentis priscis annalibus Galindi nomen, & inductum cognomen saepe in proceribus legitur. Hieronymi Curite annales lib. i. non semel testantur. In antiquis etiam regum vetustissimorum diplomatibus Galindi nomen inter ceteros proceres reperitur. Ex his mihi sequentia videre contigit. Era 919. hoc est anno Domini 881. die Aprilis 22. Hordonius rex huius nominis secundus, cum Geluira vxore donaria quam plurima auro & argento pretiosa, item vicis, & alia Ecclesie Copostellanæ, ubi D. Jacobi corpus est tumulatum, dederit. Subscribit, & confirmat inter ceteros proceres Galindus. Item Geloyra regina Veremundi regis secundi, ut ipsa de se inquit, vxor, Alfonsi quinti mater, die Augusti decima octaua Era M. LV. h. e. anno Domini 1017. eidem Ecclesie plurima donauit. Inter ceteros presules subscripsit, & confirmat Galindus Abbas. Et his omnibus magis amplum est Froylæ regis Alfonsi quarti filii diploma 25. Octobris Era 950. hoc est anno Domini 912. eidem Ecclesie concessum: in quo cum ceteris proceribus Galindus etiam confirmat. Quæ tria diplomata in Archivo eiusdem sancte Ecclesie asseruantur. Libuit autem hic hæc cõgessisse, ut nobilis huius apud nos familie, cui Galindo, seu Galindez cognomen est, antiquitas certis testimoniis astrueretur. Cum autem & hoc loco, & paulo post in exemplari Galindo in nominatio fuisset scriptum: in fine denuo Galindum in accusatio habet.

Galindorum familia.

Eorum beatæ memoriæ construendo basilicam.) V sitato tempore diui Augustini vocabulo, quod & ipse, & alii nonnulli vtitur, memoria Martyrum locus dicebatur, ubi martyres colebantur. Hic diuerso aliquantulum sensu, consueto nimirum & vulgari, ponitur. Videtur autem diuus Eulogius ex concilii Africani seu Carthaginensis quinti decreto hoc ipsum deponere. Eius hæc sunt verba. Item placuit, ut altaria quæ passim per agros, aut vias, tanquam memoriæ martyrum constituantur: in quibus nullum corpus, aut reliquæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsentia si fieri potest, euertantur. Et paulo post. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquæ certæ reliquæ sint: aut ubi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur.

Memoria Martyrum. Concilii Africani quintum.

Denique Beatissime pater.) Quæ sequuntur omnia de Ecclesie nostratis calamitatibus, sanctorumque martyrio, retro libro primo & secundo leguntur: atque ibi si quid opus fuit annotauimus. Repetit verò hic eisdem verbis quædam diuus Eulogius, quæ in Documento martyriali posuerat.

Quæ dudum alias proferendo.) Apparet aliam ante Epistolam, sine salutationibus Eulogium ad hunc eundem Vuiliesindum scripsisse. Hoc credo intelligit. Ego verba hæc ut erant in exemplari reliqui.

Odoarium Serafiensis monasterii Abbatem.) Sub Sancti Zachariæ nomine & tutela cœnobium hoc conditum. Hoc alterum nomen Serafiense, quo nunc vtitur, loci fuit aut regionis.

Hurdaspalensis Monasterii.) Non dubito, quin id cœnobium intelligat, quod nunc de Vrdax appellamus. Situm est trans Pireneos Galliam versus, non admodum longè ab vrbe Vayona disitum. Et cum Eulogii tempore ordinis diui Benedicti fuerit, nunc est Pramonstratenfis.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ EVLO-
gii ad Aluarum.

Mittit ad Aluarum documentum Martyriale, quod virginibus Flora & Maria scripserat, priusquam eisdem legendum traderet, Christiana modestia & insigni circumspectione, ut in facie apparet, commotus. 16

CHARISSIMO FRATRI MEO AL-
uaro Eulogius.

SEMPER, mi frater, recordatione peccatorum meorum compunctus, luctum non amitto quotidianum: quoniam ex frequenti vsu non deest à me peccandi affectus. Super his quoque vehementi carceris mœrore confectos, non minus ex improviso tœdium mihi occurrit ex eo die quo me serenitas vestra præmonuit, ne à glorificatione militum Christi desisterem, ne primam de eis sententiam meam irritam facerem. Quia propterea, quod illi viriliter inimico iustitiæ restiterunt, crudelitas nos tyranni carceralibus mancipauit ærumnis, nostris deputando hortamentis, quod in eos diuinitus inspiratum est. Quasi futura foret hæc nobis occasio facilis vituperandi (quod absit) quos olim laudaueram, laudandosque verbo & stylo extuleram. Qua de re coactus sum huius opusculi laborem aggredi, quod fortè & nostræ crudelitatis de victoria eorum futuris generationibus redderet testimonium, & istis virginibus propter veritatis professionem nobiscum deuinctis, spei certandi præberet adminiculum. Quod ego pro arbitrio meo Documentum Martyrii credidi appellandum. Tuum est autem, frater charissime, huic volumini auctoritatem donare, quia priusquam earundem virginum adiret obtutus, tuo climari eum iudicio volui: ne fortè errore nescientiæ in aliquibus repugnaret catholico dogmati. Aue in domino Iesu Christo frater charissime. 20 30

Scholia in epistolam primam ad Aluarum.

Quo me serenitas vestra præmonuit.) Hæc serenitatis compellatio, qua non semel vtitur author ad Aluarum scribens, facit, ut eum nobilem admodum fuisse credam. De ea autem postea in Veremundi regis diplomate dicemus.

Quia propterea.) Eandem causam vinculorum suorum hanc fuisse in superiori Epistola retulerat. Aluarus in eius vita ab Reccaffredo Episcopo missum in carcerem tradit Eulogium. Nimirum in idem vtrunq; recidit.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS. 40

Laudat opus ad se missum, & iudicium de eo facere tum modestia causa, tum operis præstantia detrectat.

ITEM ALVARVS AD EVLOGIVM.

LVMINOSVM vestri operis Documentum ex illis Orientalibus, de quibus legitur, pomis valde bonis eleganter collectum, atque ex vitalibus succis, & ex quadrifido fonte virtutum operosa arte confectum, iuxta congenitum literarum studium mihi perlegi, & non discutiendo, sed admirando, textum totius opusculi laudabilis percurri. Et quod ex thesauro sapientiæ Dei à docto scriba noua, & veteri re conditione prolatum est, altè profundeq; totum rimauit, nihilq; dignum, quod tanto rependerem operi, in tenuissimo pectore pauperis tui inueni. Verè ad instar illius Ioseph reconditum triticum tempore necessitatis dispensas, & fame veri laborantibus alimoniam victum impertiris, atq; adipe spiritali arida corda pinguescis. Quicquid enim de sanctis scripturæ fontibus à quoquam potuit vnquam hauriri, à te assumptum, discussum est, atq; digestum. Et planè nobis omnibus aliquid mutire volentibus silentium deinceps manet impositum. Eloquenter namque atq; splendide oratorum more, imò scholastica eruditione opus totum digestum, & humana pariter ac diuina instructione perfectum, non discussione indiget, sed potius

potius laudari inquit. Nec egestate laborantibus scientiæ seipsum discutiendum committit, sed in corda infularum præconiis digna, & virtutum laude cothurnata alto se extollendum boatu infundit. Quod vero meo, quod sæpe probasti, scientia egeno, iudicio tantū fulgorem committis, licet humilitati vobis congenitæ hoc notum sit assignari: tamen cauendum est, ne fulgor materiæ, & authoris splendor furuo inficiatur horrore. Præsertim quia tenebræ discutiuntur à luce, & horrida semper caligo splendore fugatur nubium, quas densas grassedine aureum iubar serenat. Nec compertum est, vt vice contraria discutiant tenebræ lucem, aut densus aër suo subdat iudicio solem. Ego vero, mi Domine, opusculum Dei ecclesia dignum, & Christo opifici & coronatori martyrum in primordio sui votiua cordis oblatione sacratum, non humano audeo subdere iudicio, quod certum noui inspiratione diuina ex arcano pectoris vestri prolatum. Et ideo sicut per vos spiritus sanctus loquutus est, ita & nomen, quod ipse author bonorum consensione, imo electione vestra imposuit ei, vt perenniter hæreat, & perpetua memoria vigeat, nostra quam consulis pusillitas videt. Raptim cursimque ipsum opusculum legi, sed ad rescribendum illud retinere dubitavi, ne forte culpabilis vestro fuissem amori. Peto autem, vt in alio quaternione apertiori manu illis sororibus ad me pro rescribendo denuo reuertatur.

SCHOLIA IN EPISTOLAM SVPERIOREM.

EX *illis Orientalibus.*) Alludit ad paradisi terrestris descriptionem, quæ Genesis. 2. capite habetur.

Infularum præconiis digna.) Hoc quantū ego assequi possum, intelligi vult, episcopis potius & summis sacerdotibus dignis doctoribus optis tradidi debuisse iudicandum. Ipse enim Aluarus laicus (ita loqui consueuimus Christiani) cum esset, ad eum iudicium factorum operum, quale hoc diui Eulogii erat, pertinere non poterat. Quæ sequuntur in hac periodo, misere fuerunt in veteri Codice deprauata. Nos quoque modo potuimus restituimus.

Cothurnata.) Elata & sublimia, Poëtæ more loquitur. Sumpta audacius ex tragicorum habitu metaphora, qui cothurnis sublimes efferebantur.

Argumentum.

Martyrium duarum virginum *Floræ & Mariæ* celebrat, quod libro secundo latinis commemorat.

CHARISSIMO IN DOMINO IESU CHRISTO

fratri meo Aluaro, Eulogius.



AGNIFICAVIT Dominus misericordiam suam nobiscum, mi frater, & facti sumus letantes: Quia quibus verbum vitæ in lachrymis seminauimus in gaudio victoriæ fructū metisse videmus. Videmus n. virgines nostras de bellato principe tenebrarum, conculcatis mundialium oblectamentis affectionum, accensis adoreaum lampadibus, obtiniam profiliisse sponso ac regi cælorum. Et quia semper se hostiam viuam, sanctam, Deo placentem præparauerunt, ideo cælestis aulae limina adeuntes, intrauerunt inuitante Christo ad nuptias, cantantes canticum nouum, atque dicentes: Dignus es, domine Deus noster, accipere gloriam & honorem, quoniam redemisti nos de potestate tenebrarum, & fecisti nos condignas sortis sanctorum tuorum, & transfulisti in regnum tuum æternum. Et cum hoc gaudium vniuersalis ecclesia de illarum victoriis habeat præcipue, tamen ego præ cæteris quodam tripudio iucunditatis extollor, quoniã non in vacuū eis, iam pene quorundam exprobatōne à gradu suo labentibus, documentum illud martiriale porrexisse conspicio. Quia licet ab initio mundi & vocatio, & sanctificatio earum à deo patre nimirum processerit, habet tamen intentio nostra in earum instructione suam coram Domino mercedem repositam, qui largitionem argenti calicis remunerari promisit, in nomine suo impensam. Nam decimo & amplius die priusquam ad martyriū ducerentur solā dominā meā Florā, instinctu fratris sui, iudex ille iniquitatis auditioni suæ aduocans (post agnitam eius inuictissimam professionem, qua ipsū iudicem Christi ancilla deuotans, aduersarium fidei intrepida responsione deiecit) in carcerem eam iussit reuerti. Quapropter claustra, quibus detinebantur ego appropinquans, quæ iudicis ad eam interrogatio fuerit, vel quæ ad iudicem responsio eius extiterit, dominam meam humiliter sciscitatus sum. Illa vero, vt erat angelico decorata aspectu, supernæ claritatis gratia fulgens, hilari vultu, ore pudico, iam quasi quibusdam cælestis patriæ gaudiis vegetata, subridens retulit mihi. Dum hodie iudici

præsentarer, præceptor, astante haud procul è contra fratre meo illo aduersario fidei nostræ, cuius persequutione in hunc lacum decidi; exquisita sum, vtrum eum agnoscerem? Quem ego fratrem meum esse carnalem proferens, quare (inquit iudex) iste cultor fidei nostræ probatissimus manet, & tu Christum profiteris? Respondi, ante octenniū, o iudex, & ego tenebris ignoratiæ occupata, paternis legib⁹ seruiēs, gentilitio famulabar errori. Sed illuminante me pietatis auctore, elegi fidem Christianorū, propter quam certare disposui vsque ad obitum. Et quæ est, inquit iudex, hodie sententia tua in illud, quod dudum coram me professa es? Exprobationem videlicet sui vatis abstrusis interrogationibus exprimens, qua ipsum auctorem sectæ peruersitatis olim amota formidine detestata sum: cum iterum è latibulis meis ad passionem re- 10
grediens, forum petii, ac iudicem adii. Identidem aio, iudex, quæ & primo me exponentē audisti: & si me adhuc disquisieris, ingentiora prioribus de eo referam tibi. Tunc in flatis buccis, turgenti gutture, stridentibus lingua sermonibus, de interitū me comminans, in ergastulum iussit reuerti. Hæc postquam melliflua oris sui relatione mihi domina mea retulit, verbis eam, quibus potui, confortauī, de spe promerendæ coronæ admonui, eiusque angelicum obtutum reclinis ceruicibus adorauī: deinde precibus eius, & felicibus meritis me commendans reuerendissimis illius colloquiis recreatus, latibula carceris mei reuisi. Vnde quæso fraternitatem tuam, charissime domine, vt ad posteriorū memoriā gesta passionis earum breui tantummodo ordinare digneris stylo, ita semper illarum protegi merearis suffragio. Ipso autem die, quo glo- 20
riosarum nobis relatus est sub confessione nominis Christi interitus, omnes ad orationum arma currentes, horam nonam in Dei laude persoluimus. Ac deinceps auctis tripudiis vespertinum, matutinum, & missale sacrificium consequenter ad honorē & gloriā nostrarum virginum celebrauimus, cunctique nos illarum patrocinio tutandos fouendosque commisimus. Et quia vniuersorum spes non perfunctorie in earum meritis collocata est: ideo, sicuti cernitis, fauens Christus earundem victoriis & interuentibus gloriosis, post sextum diem, quo illæ coronatæ sunt, nos vinculis absoluit, & carcerali claustro exemit. Nā & quibusdā familiaribus hoc, antequā paterentur, condixerunt sororibus, vt mox, postquam Christo coronatori suo adisterent, pro nostra liberatione interuenirent. Et sic quidem illæ octauo Calendas De- 30
cembris explentes martyrium, nos tertio earundem Calendarum sole dimittimur: magnificantes & benedicentes nomen Dei nostri qui confortauit in certamine sanctas virgines suas Floram & Mariā, & vicerunt: nosque per digna illarū merita liberauit in pace, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

S C H O L I A

A *Cœnsis adorarum.*) Hoc est palmarum & gloriæ triumphalis. diximus de hac voce in ipso martyriali documento. Manifestum autem est, quam seruatoris nostri parabolam respiciat.

Quorundam exprobatione.) Hoc nimirū est, quod retro iam in ipso ad eas virgines opere annotauimus.

Illæ vero ut erat.) Huiusmodi piæ commemorationes, quibus frequenter vtitur diuus Eulogius, quanuis martyrum ardore caleant, tamen in ipso sancti huius pectore qualis diuini amoris ignis exardesceret, satis ostendunt. Flagrat profecto his perlectis pius animus, sed cum de martyris flamma accensum se videat, maius profecto incendium ex verborū huiuscemodi face subdi perferit: vt author de suo profusus igne ignem in lectorum cordibus videatur accendere. Esto namque, tepide alius atque hoc deuotionis feruore hoc ipsum commemoraret: res eædem cum essent, tamen nullam pene in lectorum pectore scintillam excitarent.

Matutinum & missale sacrificium.) Non facile possit quispiam intelligere, quo pacto in carcere reclusi Christiani missam celebrare, aut ipsi decenti loco & apparatu pos- 50
sent, aut ab impiis custodibus sinerentur Horarias preces, solenni more submissa voce concinere certe potuere: Verum enimvero, Deus optimus maximus piæ suorum deuotioni non deerat, & quo pacto consolari seipsos & armare diuini sacramenti perceptione possent, benignus providebat. Nam in documento martyrii plane dixit, horarias preces Christianos Eccle-
siæ ministros in carcere positos solitos
fuisse decantare.

ARGUMENTVM.

Narrat Baldegotoni Floræ sororis martyrium, cingulumque eius ei transmittit. Cum autem iam omnia fusius, & narrat a sint libro secundo, & epistola superiore: atq; utrobique, quæ necessaria visa sunt, annotata: nihil hic reliquum fuit, quod scholiis indigeret.

EVLOGIUS SERVVS CHRISTI CHARISSIMÆ

in Domino Iesu Christo sorori nostræ Baldegotoni,

Salutem:

10



NOTVM tibi sit, Domina soror, quia consummauit martyrium suum in pace Domina & Sanctissimā Patrona nostra, soror tua Flora, octauo Calendas Decembris die, tertia feria, hora nona, vna pariter cum consocia sua beata Maria Cuteclarense religiosa (quæ inter illos priores Martyres fratrem in cælum præmisit Vualobonsum Diaconum) perseverantes in sancta professione vsque ad mortem. Inde, charissima soror, iubemus te tanta consolationis ope suffultam matere, quanta sine dubio credimus illas inter cælicolas, & beatarum virginum choros collocatas manere. Tenentes victoriæ palmās, quotidie ante thronum agni, canticum nouum cantantes, atque dicentes: Dignus es domine Deus noster accipere gloriam & honorem, quia redemisti nos de potestate tenebrarū. & per gloriosū martyrii trophæum transtulisti nos in regnum tuum. Tu vero, dilectissima, stude vitam tuam dignis & Deo placitis moribus exornare, quibus in æternum valeas cum Christo regnare, & beatarum virginum consortiis inhærere. De cætero direximus tibi pro memoria venerabilis sororis tuæ Floræ cingulum, quo illa in carcere vsa est. Vale in Domino, & ora pro nobis charissima soror.

ARGUMENTVM.

Opus memoriale martyrum appellatum ad Aluarum mittens, quando cæptum, intermissum, & tandem finitum fuerit, memorat. Censuram & limam eius exposcit. Primum autem eius operis librum solummodo nunc missum: & hinc & ex Aluari responso apparet. Quando in carcere positus diuus Eulogius ad Aluarum scribit.

CHARISSIMO IN DOMINO IESV
CHRISTO FRATRI MEO ALVARO EVLOGIUS.

LIM, mi frater, tranquillitate vegetatus domestica, & pacatis familiaribus curis, cuncta mihi comodius prosperabantur. Verum dum subito omnes ex martyrio beati Isaac turbaremur, totaque vrbs tantæ rei nouitatem stupefceret: cœpere omnes tam clerici quam laici magnanimitè colere quod actum est, summoque honore tanti prædicatoris extollere constantiam. Sed dum coalescens calor diuinus multos incenderet, ageretsq; cateruas fidelium in forum descendere, ac præmissa fidei confessione, hostem Ecclesiæ detestari: illico iracundia tyranni sæuientis omnes exterriti, inaudita versibilitate sententias mutant, detrahunt, maledicunt, auctoresque magni sceleris esse, & eos qui talia agunt, & qui eis fauent, annuntiant: paucis admodum, sicut ipse non nescis, taliū sacrilegio sequestratis, qui primam sententiam suam nullatenus à venerabilitate sanctorum immutauerunt. Qua de re nisus sum huic insistere operi, & pro captu virium, Domino adiuuante, succinctam huius mediocritatem formare libelli, vt suum de nobis reddens futuris generationibus testimonium, aut mendacii infamiam, aut laudis ab eis susciperem titulum. Cùm nos obtentu eius, præmium defensoris iustitiæ nihilominus à Domino speremus accipere. Quod opus iam penè expeditum, cum me furibunda optio præfidalis horribilibus carceribus applicaret, turbata omni familia mea irruptione satellitum, vt erat chartulis & pitaciis diuersis dispositum; arbitratus sum, quod per varia fuisset dispersum. Sed illud tunc Domino conseruante, nunc inter angustias carcerales, ipso demum iuuante, non solum perfici, verum etiam alibi trans-

cribi promeruit, seseq; non prius alteri quam tibi innotesci elegit. Quia cæteris magis non audet publicari, quam nolit: ne detrahendi occasionem inculta materies aduersariis præbeat, ne ridiculum oratio impolita perosis ex hibeat. Hinc ad te, fratres charissime, arbitrum scientiæ meæ iustissimum, opus ipsum vilibus adhuc membranis digestum primo procuravi transmittere, vt fraterno elimatum iudicio, si probaueris, pateat: si reprobaueris, taceat. Ac deinceps tunc iam illabili gressu cuneos susurronum armata dextera scindat, & ad fideles suos victoriando accedat: vt simplici exhortatione catholicum imbuens gregem, quicquid gloriæ promeruerit, vestris laudibus admittatur, vestraq; parti tota eius benedictio applicetur. Sin verò turbinibus sue obuolutum segnitæ silentio eum decreueris perenni sopire, nullus mutum irridere, nemo tacentem poterit infamare. Vnde quæso serenitatem vestram, vt intuitu charitatis, qua vtriq; inconuulsibiliter copulamur, electione arbitrii nostri hoc opus memoriale sanctorum vocatum percurrendo emendetis, recensendo excolatis. Et si nominis sui meritum geret, vestro testimonio roboretis. Ita cum eisdem ipsis, de quibus loquimur, sanctis, adscripta nominis vestri memoria in cælesti pagina, gaudeatis, dum mihi, vel in vltimo angulo paradisi, gratia interuentus eorum, situm præstiterit quiescendi. Amen. Vale in domino Iesu Christo serenissime frater.

SCHOLIA.

A *Vt mendacii infamiam.*) Ex fiducia veritatis ita loquitur subobscure. *Cum nos obtentu eius.*) Et hic non admodum perspicue loquitur: & tamen zelo fi-
dei, & veritatis etiam fiducia hæc dicuntur.

Pitaciis.) Tabellæ Græcè pitacia dicuntur. Omnia autem in quibus scribebatur, tabellas pitaci vocabant, tamen si membrana esset aut charta.

Per varia.) Aliquid deesse videtur, discrimina, aut loca.

Quia cæteris.) Subtile quiddam cum dicere cuperet, non potuit effugere obscuritatem. Cum indigne (inquit) ferat opus se supprimi, horret tamen in vulgus exire. Cupit, & pariter timeri euulgari. Videtur paucis verbis comprehendere voluisse, quod librum suum alloquens, non paucis versibus Horatius exequitur.

Illabili gressu.) Hoc est firmo, & quod labascere iam non formidet.

Victoriando.) Nouatum illo tempore vocabulum, sicut & illud paulò post incon-
uulsibiliter, & multa huiusmodi, quæ omnibus nota annotatione nostra non indigent, cum præsertim catalogum ipsorum iam in ipso operis vestibulo apposuerimus.

ARGUMENTVM.

Superiori respondens Aluarus, opusq; magno opere laudans, rerum præstantiam, & orationis extollit grauitatem. Vt edat hortatur, sublimitatem verò dictionis affectans, in affectationem per Cacozoliã incurris.

RESCRIPTVM ALVARI AD EVLOGIVM

Reuerendissimo patri Eulogio Aluarus.

REPRIORASTI, mi domine, emolumenta priorum: & anteriorem iamque
obliteratum fulgorem catholicum, ceu fontem obturatum vitæ æternæ,
saturum, ex Iesu pectore scarurientibus profluens venis, referasti fidelibus
vniuersis. Ille enim, qui ætatis nostræ huius miseratus errorem, athletarum
suorum occultum propalauit agonem: ipse magnum præ omnibus inspirauit docto-
rem, quem talium verissimum accingeret laudatorem. Vigore nempe æthereo, non
mundiali caduco accinctus, & eloquentia pariter diuina humanaq; ornatus, & in hor-
tatione martyrii primus accurris, & in defensione Ecclesiæ ante alios milites palestræ
æternæ desudans, bella Domini prælians, præ cunctis assurgis. Verè namq; ille spiri-
tus corda vestræ prudentiæ tetigit, qui olim missus apostolis Ecclesiam diuersis donis
ornauit. Et qui heroas, de quibus loquimur, armauit ad pugnam, aptauit ad gloriam,
& ad perennem perduxit coronam: ipse fidei vestræ constantiam, ac linguæ disertæ
facundiam seu sapientiæ profluentem doctrinam, plus solito acuens in rebus sibi pla-
citis, eo dogmatis imbuit munere, quo sibi notum est soli placere. Et licet philosophica
dictio, & Tulliani fontis redundans oratio trimodum illud loquendi genus pro in-
sita naturali cautela retenter, tamen maiori laude habendum est, quod apostolico mo-
re digestum est. In vno enim & paruo, vt videtur, volumine & lumen inenarrabile
profers cæli, & venustatem sermonis non medie representas humani: dum & orato-
rum florem aspergis rethoricum, & porrigis legentibus cibum diuinum. Tibi lacteus
Liuii

Liuii subditur amnis, tibi dulcis cedit ille secularis lingua Catonis, feruens quoq; Demosthenis ingenium, & diues Ciceronis olim eloquium, floridusq; Quintilianus. Et dudum præconatus stylo in rebus perditis & caducis, & labilis æui rotatu decursis, omnibusq; mille generibus exculta doctrina, comparata luculentissimo operi, obsoleta est, & infecta. Terrestris quippe nitor æquiparatur ex nulla parte cælesti & immortalis immortale ingenium extollitur laude. Nescit namq; finiri cum sæculo, quod collatum est dono superno. Bonus enim homo de bono thesauro profert ea, quæ bona sunt, & doctus à Deo scriba de thesauro profert noua, & vetera, de quibus summi patris regat familiam.

Ornasti (mi sanctissime) nostræ ætatis vltima tempora, & sequentis generationibus odorem nectarem propinasti: vt à generatione in generationem nostræ ætatis lauderetur, & nomen tuum redoleat in vniuersis finibus terræ. Nec viget diuinus humano præconio indiget: & quod per se extat laudabile, haud dubium quin in primâ gloriosum sit facie. Pulcher enim, mox vt videtur, licet à longè videatur, amatur: & ignicomus centri viator confestim vt oritur, cœli oculus comprobatur: nec operoso indiget visu, qui non videntibus oriendo præbet aspectum.

Quod verò humilitati seruiendo, meo subdis iudicio, quod diuino instruxisti oraculo: licet ob nostram ædificationem tua dicta inficias, & satius veritatem à suo trimitis gressu in obliquam mergas: tamen cauendum est iterum, nedum humilitati nimium seruis, infringas iudicium veritatis: dum infimum, & quem tu inficium multoties comprobasti, tantæ materiæ superponis, & pretiosum a vili non solum non discernis, sed quod magis est verendum, cæno limoq; inuoluis. Verum quia nostræ censuræ (quæ nulla est) hunc tacendum, publicandumue iniungis: patienter perfer nostram sententiam, & ipsum codicem sydereo splendore coruscum ad multorum remedium solida, si dici fas est, literis in æternum. Egisti autem, beatissime pater, carmen sonorum, quo mortis metus excantatus effugiat, & antiqua glacie duratus animæ stupor frigusq; pellatur: quo calor vitæ, & ignis ille Deificus, quem Christus venit mittere, ardeat, & extincti carbones, vel corpora mortua, flante ex quatuor partibus mundi spiritu, viuant, & lumen Arabico * dolo extinctum recipiant. Macte virtute, macte gloriæ semper habendus, qui non solum linguæ in laudibus confessorum soluit officium, verum etiam ob oris gratiam in præmium confessorum ex parte sentis supplicium: & inter sæua claustra & arcta custodiæ verbum regni serens, feliciori polles victoria. Præconandus seculis vniuersis, qui & in suppliciis positus linguam non cohibet, & pro omnibus solus non tacet. Splendesce, & ampliori lumine, quo fulges, claresce: quia reposita tibi sunt præmia, & centuplicata te manet corona, nosq; tuo suffragio, quo semper fouisti, tuere.

SCHOLIA.

40 **Q**uo sibi notum est.) Obscure aliquantulum, vt alia quædam, dixit. Eo te munere Deus donauit, quod illi repensum, solet illi placere. Nouit autem ille solus, & quod tandem hoc munus sit, & quo pacto eodem donari, in ipsius obsequium gratum eidem, & iucundum refundant.

Trimodum illud.) Triplex dicendi genus Rhetores distinguunt, sublime, mediocre, & infimum. In idem penè recidunt Asianum, Rhodium, & Atticum.

Lacteus Liuii subditur amnis.) Titi Liuii plenam, & dulci quadam æquabilitate redundantem vbertatem, lacteam primus Fabius appellauit. Inde Diuus Hieronymus lacteo illum eloquentiæ fonte manare dixit.

Illa secularis lingua Catonis.) Non video cur seculatam Catonis linguam appella-uerit. Nisi fortè in nomine Catonis mendum insit, aut in epitheto, vt singularis legendum sit.

30 *Et dudum præconatus.*) Hunc authorem, quem maxime omnium nominatum oportuit, reliquit sine nomine. Nec diuinare datur, quem innuat. Et coniunctio quidem deerat in exemplari, fueratq; superaddita prisca admodum, & Mocarabi scriptura, sicuti & multa alia sæpe. Et manifestum utiq; est coniunctionem ab Aluaro interpositam: neq; enim quæ sequuntur Quintiliano tribui possunt.

Et ignicomus centri viator.) Tragicum planè est ephiteton: quemadmodum & poëticum etiam est, solem cœli oculum appellare. Mundi oculus apud Ouid. IV. Metamor.

Tua dicta inficias.) Hoc est, hoc colore, quod dicis, infringas, & hoc prætextu utaris. Et satius aduerbium, mox additum, pro cautius positum crediderim.

Verum etiam ob oris gratiam.) Subtile, & inde obscurum, præterquam quod ipsa verba nescio quid perplexum inuoluunt. Sensus est. Non solum debito officio linguæ fungeris, confessores laudando: sed præmium etiam laudabilis huius officii assequeris, confessoris iam sustinendo supplicium. Ob martyres laudatos eo munere à Deo afficeris, vt penè iam martyr efficiaris.



D. PETRVS PONTIVS LEONIS 10
A CORDVBA PLACENTIVS EPISCOPVS SVMMVS
per regna, & ditiones Philippi. II. Regis Catholici de fide Christiana inquisitor,
Ecclesiæ ciuitatique Cordubensi bene in Domino valere, martyrum suorum
gloriam digne suscipere, & ipsorum patrociniò inuocantes
digne perfrui.



VANQVAM studia nostra omnia, & diutinos in literis impensos labores, dignitatis, in quam me immerentem Dei benignitas euexit, & muneris iniuncti ratio suo iure assidue vendicent: nos tamen in diuorū Hispanorum scripta peruestiganda & illustranda vehementer propensi, 20 partem aliquam studiorum nostrorum, curam etiam & diligentiam eo semper libenter contulimus. Cumq; Diui Benedicti per Hispaniam monasteria, propter insignem vetustatem huiusmodi opibus ditissima esse reputarem: tum etiam sanctam Ouetensem Ecclesiam in eisdem in primis locupletem esse semper existimaui. In misera enim Hispaniæ nostræ Gothorum tempore vastatione, fugientibus nostris, & tutiora loca petentibus, eo conuectos pariter cum sanctorum reliquiis libros etiam quam plurimos memineram. Vtrobique igitur præscos nostrorum authorum, & sanctorum præsertim codices per annos aliquot indagare summa industria & diligentia curauimus. Nec defuit studio huic nostro felicissimus euentus: piamq; sudulitatem benigne Deus iuuat, atq; prouexit. Nam præterquam quod multa in sacris nostratibus 30 conciliis scitu dignissima, neque tamen vnquam antea visa inuenimus, commentaria etiam in sacros libros egregia nonnulla sumus assequuti. Vnus tamen Diuus Eulogius, à nobis hac indagine repertus, omnem nostrum laborem, tametsi multo maior fuisset impensus, abunde profectò compensasset. Quis enim sperare saltem auderet, tanto se thesauro beandum? Audieram ego sanè, & alicubi legeram, huius Diui nomen, & quæ scripisset tenui quadam memoria tantum veluti olfeceram: sed nec vortis quidem concipere poteram, me eius aliquando scripta adepturum. Et cum nullum alium mihi dari malletm, de nullo tamen minus cogitabam. Tanti igitur thesauri compos tandem factus Deo Opt. Max. in primis gratias agebam, qui mihi homini Cordubensi Cordubensis diui scripta sanctissima, & in his tot Cordubensium martyrum triumphos, nunquam speranti, & minimè reputanti repente obtulisset. Sed enim quanuis scripta ipsa per sese erant dignissima, quæ multis de causis plurimi fierent: me tamen illa vehementer commouit, quod præstantissimam alioqui ciuitatis nostræ gloriam, hinc mirum in modum augeri videbam: donumq; etiam hinc me habere, quod digne ego eidem tribuerem, quodq; illa libentissimè acciperet, magno opere gaudebam. Nam præterquam quod Cordubæ natus, educatus, & primis literarum rudimentis Latineq; linguæ cognitione institutus, tantum eidem me debere intelligo, quantum patriæ clarissimæ quisquam vnquam potuit: quod etiam paterna stirpe totus ex primo 40 vrbis Maurorum temporibus expugnatore progredior, nescio quo maioris charitatis & propensissimi affectus incitatione in ipsam semper feror, & eius gloria mirificè recreor. Gratias deinde sanctæ quoq; Ouetensi Ecclesiæ, quas potui persolui, quæ has nobis diuitias per tot secula conseruauisset, & mecum nunc easdem libenter communicasset. Verum enim uero quoniam nos Cordubæ nostræ laus & gloria impensus sollicitabat, ne diutius hoc illam eius incremento carere permitterem: edendi cupidus operam dedi, vt quam primum exemplar ipsum, quod mihi Ouetenses benigne commodauerant, describeretur. Id magno nobis & domesticis nostris labore cõstitit. Gothicis enim literis scriptum cum esset, nisi longo vsu legi multa non poterant. Adde incredibilem codicis vetustatem, qui cum aliis, quos ante sexcentos penè annos scriptos fuisse constabat, collatus, paucis retro annis illi prorsus scripti fuisse videbatur. Tanta 50 erat

erat vetustas, & priscorum characterum, atq; membranæ & ipsius etiam compagina-
 tionis manifesta differentia. Quod quemadmodum ad codicis fidem & auctoritatem
 multum habuit momenti: ita ad describendum ingentem attulit difficultatem. Itaq;
 desperantibus aliquando domesticis nostris, quibus eam curam & operam demanda-
 ueramus: nos ipsi suppetias in præclaro labore attulimus, & nostra manu nonnulla, in
 quibus ipsi hærebant, descripsimus. Et quemadmodû hunc laborem libenter nos ipsi
 suscepimus, ita etiam illum alterum multo maiorem emendandi, & scholiis illustrandi
 reuera non subterfugissemus: nisi nos pastoralis cura, & Ecclesiæ nostræ Placentinæ,
 cui nos, etsi indignos, præesse Dominus voluit, varia negotia distinerent, ac præpedi-
 10 rent: & nisi vicariam operam in hac parte Ambrosius Morales ciuis noster, & Cordu-
 ba dignus, idemq; regius Philippi secundi domini nostri historicus præstitisset. Is, quo
 est in diuorum Hispanorum vitas & res gestas illustrandas studio & diligentia, hunc
 laborem non impar suscepit: qua verò est in Cordubam nostram charitate, auide am-
 plexus est. Vt rotum hoc, quicquid hic est, est autem per maximum dignitatis & glo-
 riæ Cordubensis incrementum, non alii eidem quam Cordubenses tribuerent. Diuus
 Eulogius primum seipsum dedit, nobilitate, doctrina labore verè Christiano, scriptis
 libris memoria nostratum martyrum conseruata, & demum suo martyrio præstantis-
 simum. Nos eius scripta ex perpetuæ obliuionis tenebris eruimus, & nunc in lucem
 damus: quod Dei munere nobis cõtigisse & pie credimus, & magno opere lætamur.
 20 Noster Ambrosius, quod totus liber vbiq; declarabit, vt emendatiora, locupletiora, &
 magis peripicue sancti martyris opera ederentur, nullum laborem recusauit. Vestru
 erit sacerdotes grauisissimi, Patres reipu. nostræ amantissimi, munus hoc nostrum ad
 veram Cordubæ communis patriæ gloriam comparatum, beneuolo & lato animo su-
 scipere: sanctorum martyrum vestratum gloriam penè redidiam iucundissime re-
 colere, & iugi semper veneratione reuereri: Dominum in ipsis assidue laudare: ipso-
 rum exemplis insitire: patrocina subinde implorare & promereri: eximiamq; hanc
 nostræ ciuitatis laudem, ac verè caelestem præstantiam digno cultu & Christianis ob-
 sequiis semper magnificere. Ita demum fiet, vt & vos hinc magnum religionis fructu,
 pietatisq; emolumentum capiat: nosq; nostro hoc munere, digno illo equidem per-
 30 sepe, maius tamen aliquid, Deo bene fortunante, tribuisse lætemur. Valete viri præ-
 stantissimi, clarissimæ vrbs ciues dignissimi.

OPERVM DIVI EULOGII FINIS.

AMBROSIVS MORALES PIO LECTORI.

40 **V**STISSIMIS de causis quæ sequuntur, Diui Eulogii operibus visum est
 adnectere. Nam & Dei gloria in quoruncunq; martyrum cædibus
 celebrior vtiq; & mirabilior prædicatur: atque ex omnibus etiam
 inuictæ patientiæ, multarumque virtutum exempla sumuntur. Argu-
 menti præterea indiuulsa cognatio postulabat, vt qui non multis post
 annis sub eadem impiis Arabum regibus Cordubæ passi sunt martyres, superioribus
 adiungerentur: & qui loco, causa, & quod maius est, feruentissimi spiritus similitu-
 dine coniungebantur, in posteritatis memoria non separarentur: iam verò cum Diui
 Pelagii martyrium tota Hispania sit celeberrimum, vix tamen passionis eius exigua, &
 penè iam delecta vestigia perdurabant. Diuæ Eugeniæ tenuis quædam memoria, eaq;
 50 inter paucissimos permanebat. Dominici & sociorum eius nec fama saltem vlla apud
 nostrates Hispanos fuerat. His omnibus incitatus atq; permotus, hæc Diuo Eu-
 logio superaddenda iudicavi: non dubius, quin piis omnibus per Hispa-
 niam, & vbiq; in commune, seorsum Cordubensibus no-
 tris futurum foret gratissimum.

ADMODVM ILLVSTRI ET RE-
VERENDISSIMO DOMINO ANTONIO MORA-
li Tlaxcaltensi in noua Hispania Episcopo, Ambrosius Morales Cordu-
bensis Regius Historicus eius auunculus.

S. P. D.



X quo semel ad te, Præsul optime, de diui Eulogii martyris Cordubensis operibus recens inuentis, & mox in lucem prodituris scripsi: sancta quadam cupiditate cibum pretiosissimum degustanti incensus, tam longe positus, auidissime per literas percunctaris, an iam excussa in vulgus exierint: obnixè me obtestans, vt quam citissime ad te transmittantur. Ego vero quam primum possum, non mitto solum, sed hanc etiam partem postremam huius æditionis, quæ tota nostra est, tibi dedicare constitui, tuam peculiarem esse volui, tuique nominis auspiciis in publicum exire. Pusillus sane labor, exiguum munus: sed inde profecto magnum, quod ad laudandum dominum in sanctis eius sit opportunum. Nostrum autem totum est, quicquid hic tibi offerimus. Etenim quanuis nostro labore sanctissimi martyris superiora omnia opera sint veluti denuo renata, & redidua, nihilque in eis alienum sit, præterquam quod ab Illustrissimo Placentino Episcopo fuerunt adinuenta: illo tamè nuper vita functo, omnia in me plenius incubuere, nostraque cura, labore & impensa perficienda fuerunt: cum sequentia omnia, hoc ipsum etiam nostrum habeant, quod à nobis inuenta, Hispanæ Ecclesiæ atque adeo vniuerso orbi Christiano legenda & fruenda traduntur. Atque eo libentius tibi, Antistites Reuerendissime, hoc quicquid est nostri laboris dicauimus, vt me cum pro necessitudinis nostræ & communis sanguinis iure, Deo Opt. Max. quas ego digne non possum, gratias agere insistas, quod me in hoc sanctissimo labore versari dignatus sit, & in sanctorum gloriam tantisper impendi benignissime protulerit. Quanto enim me indigniorem tam sancto ministerio reputo, tanto maiorem persentio Dei misericordiam, qui eidem me destinauerit. Et cum non dubitem, quin sancta quadam inde lætitia afficiaris, quod nostræ familiæ hoc præclarum: & merito plurimi faciendum Dei benignitate fuerit tributum, vt ex ea sanctorum martyrum nostratium scripta ac monumenta in lucem prodierint: tum etiam inde tibi non modicam Christianæ lætitiæ occasionem oblatam intelligo, quod me, quem valde amas, licet indignum videas tamèn in sanctissimo labore Dei munere non segniter insudasse: vnde ipsius (qui est in sanctis suis semper mirabilis) gloria magis ac magis augeatur. Quemadmodum & tui omnes, cum te in hunc præcellsum Ecclesiasticæ hierarchiæ gradum, Episcopum factum, sublatum fuisse gaudemus, familiæque nostræ inde merito gratulamur: multo tamèn maiori lætitia cumulamur, quod omnibus tuis factis, curis magnisque laboribus in administrando credito tibi grege pro vero Christiani præsulis munere incumbas, & peruigilem te Dominicis ouibus pascendis pastorem, bonorum omnium testimonio & honorifica prædicatione, exhibeas. Idem etiam in fratre tuo Doctore Ludouico Molina. V. C. atque doctis. supremi Regii Senatus consiliario contingit. Præstantissimam dignitatem adeptum sui omnes lætantur: doctrina vero, prudentia iusti atque æqui amore & solitudine parem se summo honori præstare, vehementi⁹ gaudemus. Quæ omnia ad Dei Opt. Max. gloriam, teque ad dignam gratiarum actionem, quamuis per te satis incitatus sis permouendi gratia scripta hic, & contestata esse volui. Vale Præsul reuerendissime & vigilantissime. Atque equidem meritiissimi honoris titulo ideo te Reuerendissimum iure optimo compellamus: quia tu te vigilantissimum præstes.

DE SANCTA EVGENIA

MARTYRE CORDVBENSI.



IGINTI nunc quatuor anni plus minus aguntur, ex quo Cordubæ propè vicum, cui nomen est los Marmoleios, dum domus fundamentis scrobes effodiuntur, lapis marmoreus candidus non admodum magnus fuit erutus: qui tredecim versus habuerat insculptos. Verum quia, vt coniectari licet, multo tempore solo impositus iacuit: magna pars literarum pedum attritu fuerat consumpta. Sed bene habet, singulari Dei providentia, & iucundissimo suo munere literæ versusum primores integræ fêrme omnes perdurarunt: vt nomen sanctæ Eugeniæ martyris in hunc vsq; diem fidelibus proderent. Hic lapis in sacræ aræ vsum consecratus, Cordubæ in Diui Pauli cœnobio ordinis Prædicatorum, summa cum veneratione asseruatur. Quæ in eo super sunt literæ, hæc sunt.

| | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
 | | | | | | | | | | LIS | | VVLNERA | | | |
 GENV | | | | | | | | | | VS TRVCVLENTVM
 EX | | | | | | | | | | QVI FOECVNDA
 NOBIS HIC | | | | | | | | | | RETENTAT
 IN CÆLO DE HINC MERUIT PER SECVLA VIGENS
 ADIVNCTA POLLET CVRIÆ SANCTORVM IN ARCE
 MERCEDES IPSO RVTILI SVB SOLE CORVSCAT
 AMBIENS SACRI GLORIAM DE MERCE CRVORIS.
 REX TRIBVIT CVI CORONAM PER SECLA FVTVRA.
 TV ITAQVE NVTIBVS MARTYR NOS MANDA DIVINIS.
 IDEM SVB ERA NOVIES CENTVM IVGVLATVR
 | | | | SEXAGIES ET VNO SEPTEM DE CALENDIS APRILIS:

APRILIS nomen seorsum ad hunc modum fuit infra scriptum. Vltimi verò versus primam dictionem, quæ deest, crediderim sanè fuisse, RVRSVS. Nam et. R. necesse est fuisse, vt integrum nomen EVGENIA MARTYR completeretur: & illa numeri sequentis ad superiorem adiectio probe (vt illorum temporum fuit in carminibus vsus) per hoc aduerbium copulatur. Huiusmodi verò literas in carminibus, cum alio aliquo quam incipiendi, aut finiendi versus munere funguntur, vt per se aliquid significant, Acrostichas Græci vocant. Quod his verbis Cicero in secundo de diuinatione explicuit. Tum vero quæ Acrostichis dicitur, cum deinceps ex primis versusum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Ennianis, quos Ennius fecit, id certè magis est attentæ animi, quam furentis. Et quanquam Ennius huiusmodi versus composuerit, Plautusq; etiam in argumentis fabularum, & similes præterea Sybillæ Erythrææ, ab Diuo Augustino & Eusebio referantur: nostrorum tamen Hispanorum peculiarem hanc fuisse argutiam, & ab eis in primis adamatam video: cum in vno solum prisco Romanorum temporis, eoq; Hispanarum foeminarum, in Hispania saltè naufragio absumptarum Epitaphio quæsitam, animaduertam. Id ex domo Cæsia Aldus in sua Orthographia posuit his versibus descripium, in quibus eius, qui lapidem, titulumq; posuit, nomen, IVLIVS SECVNDVS primis literis legitur.

IAM DATVS EST FINIS VITÆ IAM

PAVSA MALORVM

VOBIS QVAS HABET HOC GNATAM

MATREMQUE SEPVLCHRVM

LITORE PHOCACIO PELAGI

EXANIMATAS

ILLIC VNDE DAGVS ET NOBILE

FLVMEN HIBERVS

VORSVM ORTVS VORSVM OCCA

SVS FLVIT ALTER ET ALTER

Acrostichas
litera.

STAGNA SVB OCCANI TAGVS ET
 TYRRHENICA HIBERV
 SIC ETENIM DVXERE OLIM
 PRIMORDIA PARCÆ
 ET NE VERE SVPER VOBIS VITALIA FILA
 CVM PRIMVM LVCINA DARET
 LVCEM QVE ANIMAM QVE
 VT VITÆ DIVERSA DIES FORET V-
 NAQVE LETI
 NOBIS PORRO ALIA EST TRINO
 DE NOMINE FATI
 DICTA DIES LETI, QVAM PRO
 PAGARE SVOPTÈ
 VISVM OLLIS TACITO ARBITRIO
 CVM LEGÈ PERENNI
 SISTI QVÆ CUNCTOS IVBET AD
 VADIMONIA MORTIS.

10

*Diuus Eu-
 genius III.
 Archiepi-
 scopus To-
 letanus.*

Ab Gothorum verò temporibus ea voluptas Acrosticharum in carminibus, & in Epitaphiis præsertim à nostris frequentius fuit quæsitæ. Sunt enim Diui Eugenii tertii Archiepiscopi Toletani nonnulla Epitaphia, quæ hac ipsa argutia exornantur. Sed nihil æque egregium & omnibus numeris absolutum, quam eiusdem præfulis Epitaphium, quod ipse sibi viuens composuit: & cum in principio Acrostichas habeat, habet etiam in fine Teliostichidas. Ira enim Græci literas appellant, ex quibus in fine carminis aliquid connectitur. Quod & apposuimus.

E	XCIPE CHRISTE POTENS DISCRETAM CORPORE MENTE	M,
V	T POSSIM PICEL POENAM VITARE BARATHR	I.
G	RANDIS INEST CVLPA, SED TV PIETATE REDVND	S:
E	LVE PROBRA PATER, ET VITÆ CRIMINA TOLL	E.
N	ON SIM PRO MERITIS SANCTORVM COETIBVS EXV	L:
I	VDICE TE PROSIT SANCTVM VIDERE TRIBVNA	L.
V	IS, LECTOR, VNO, QVI SIM, DIGNOSCERE VERS	V,
S	IGNA PRIORA LEGE: MOX VLTIMA NOSSE VALEBI	S.

30

Duras sibi compedes cum iniiecisset: nullo tamen vestigio titubavit, nullum inconcinne gressum protulit. Hoc Epitaphium cum aliis quibusdam eiusdem Antistitis, & aliorum carminibus ex Michaelis Acagræ exemplari habuimus. Diuus autem Illefonfus, qui eidem in Ecclesia Toletana confestim successit, nonnulla ipsum carmine scripsisse commemorat. Codex etiam sacrorum conciliorum in Regio sancti Laurentii ad oppidum Escorial monasterio ante sexcentos ferme annos literis Gothicis, scriptoris nomen, locum & tempus, quibus scribebat explicat. Tentarunt etiam nostra memoria Hispani poetæ non inuenisse Acrostichis ludere. Sed ad Eugeniam martyri- 40
um redeamus.

*Habdarraghman
 rex IIII.*

Passa est anno Domini nongentesimo vicesimo tertio, Martii mensis die vicesimo sexto, regnante iam Habdarraghman huius nominis quarto, regni eius anno duodecimo, ut ex chronologia, quam iam non semel iniuimus, constat. Hic verò impius rex, initio regni sui indito sibi cognomine, Anazer Alendin Ala (ut est apud Rudericum Archiepiscopum) se vocari præcepit: quod legis diuinæ defensor interpretatur. Ut iam tunc mature ostenderet, quanto Christiani nominis odio flagraret. Eodem etiam illud alterum, quod sibi imposuit cognomen Amomiramolin (quod summorum regum inter Sarracenos fuit aliqui commune) spectasse videtur: siquidem (ut est apud eundem authorem) rex credentium sonat. Nec mitius sese in Christianos reipsa, 50
quam nomine ediderat, gessit. Quod huius diuæ, & sancti Pelagii cædes inter alia ostendunt.

*Rex Ordo-
 nus secundus.*

Legionense verò regnum hoc anno Ordonius secundus Alfonsi Magni filius reggebat. Nec dum enim Froyla eius frater regnum acceperat. Nec obstat eius inscriptio, quam in Nunilone & Alodia posuimus. Nam nondum rex, sed priuatus adhuc pretiosam illam arcam obtulerat, atq; ideo regis nomen ibi non usurpauit.

In hoc sacro marmore illud nunc merito admiramur, literas nimirum, quæ adhuc permanent, durissima, & ipso etiam marmore rigidior materia esse oppletas. Siue id bituminis genus est, quod initio excauatis literis fuit infusum: siue lapis est nouæ formæ,

formæ, quem natura ibidem, tot seculis, quibus terra obrutum marmor permanfit, ingenerauit.

Ego verò primus omnium, neque alius ante me (Deo Opt. Max. laus, honor & gloria) hoc Epitaphium perlegi, & Acrostichas in eo primus animaduerti, diuæque martyris nomen inde euulgavi, & quæ ad Epitaphii totius, personarum, temporum rerumque rationem plene intelligendam necessaria fuerunt, perscripsi ad F. Laurentium Figueroam Marchionis de Pliego, & Ducis de Feria magnorum principum fratrem, qui diui Pauli monasterio prior tunc Cordubæ præsidebat: & quantum natalium splendore præstat, tantundem spectatissima religione, doctrina singulari, concionum sanctissimarum admirabili eloquentia inelytam familiam, & Cordubam nostram illustrat,



DE SANCTO PELAGIO MARTYRE CORDVBENSI.

DVOBVS post Diuam Eugeniam annis, hoc est Dominicæ natiuitatis nongentesimo vicesimo quinto, mensis Iunii die vicesimo sexto, qui in dominicam eo anno inciderat, Cordubæ Diuus Pelagius, martyrio, per omnem Hispaniæ Ecclesiam vsque hodie celebratissimo fuit coronatus. Cuius gloriosi triumphi fama etsi ad exterarum quoque nationes inelyta permearit, & in Saxoniam vsque remotissimam regionem actutum penetrauerit: ibique Rhosuiam clarissimam virginem commouerit, vt sanctissimi huius martyris victoriam heròico carmine insigni cum præconio describeret, ac celebraret: Rhosuica de sancto Pelagio scripta. & nostrates etiam præsci historici eiusdem meminerint: Ecclesiæ etiam per Hispaniam multæ in lectionibus matutinis martyrii eius seriem retineant: ego tamen hic eam eius martyris historiam apponam, quæ, vt suo loco apparebit, ipsis martyrii diebus, ab eo qui & tunc vixit, & interfuit, scripta videatur: ea in peruetusto codice Gothicis literis in membrana descripto continetur, qui in insigni sancti Petri de Cardenna ordinis sancti Benedicti cœnobio, propè Burgo nobilissimam urbem olim fuerat, & Monasterium sancti Petri de Cardenna. Burgos. Regii sancti Laurentii monasterium. nunc in Regio sancti Laurentii ad oppidum del Escorial asseruatur. Codex etiam sanctæ Ecclesiæ Toletanæ sanctoralis Smaragdinus dictus, admodum verustus eandem iisdem verbis habet, sancti Pelagii historiam. Vidimus etiam illam ipsam in veteri Tudensis Ecclesiæ sanctorali. Ibi enim indigenam martyrem, ciuemque suum solenni in sacris pompa Tudenses concelebrant. Titulum qualis erat in illo veteri Gothico exemplari, & Raguelis authoris nomen in margine appositum, sicuti ibi fuerat, reliquimus. Sed de Raguele postea. Vbi que autem corruptissime omnia erant descripta, præterquam quod ab Raguele obscure multa, quod fuit illorum temporum, videbantur scripta. Nos quaque ratione potuimus, nihil fermè immutantes, emendauimus.



VITA VEL PASSIO SANCTI

PELAGII MARTYRIS, QVI PASSVS EST COR-

duba ciuitate, sub Habdarraghman rege, die VI.

Calendas Iulii.

*Raguel pres-
byter doctor
fuit huius
passionis Cor-
dubensis.*



ILLVSTRE quidem cuiusque operis tunc habetur exemplum, cum eius narrationis textus coeptum bene tenuerit initium. Quia ex hoc maxime ad laudem prolationis proficit subsequens, si vltima haud discrepauerint primis: vt quæ fuit coepti causa initii, sit etiam ad complementum operis peragendi. Et licet nostra scriptio martyriū disponere nititur fidelissimi testis, sui tamen primordiis non disingitur, vbi supplicium paratum extitit populis Christianis. Vnde autem orandus est Dominus, vt loquendi nobis in laudem sui præbeat initium, quod consummato opere nullum penitus habeat discidium. Quo tandem ille foris resonet in lingua, qui auctor erat intus in conscientia.

Galleria.

Igitur temporibus illis, cum sæuissima orta fuisset tempesta Christianis, contigit, vt totius Hispaniæ hostes contra Galleriam mouerentur, vt si fieri posset funditus ea subuerfa, fideles omnes dominatio possideret externa. Sed non destitit diuinum omnino auxilium, temeritatē reprimens indebitè contra suos venientium. Ad quendam itaq; locum cum prædicti hostes peruenissent, e contra Christianorum exercitus occurrit, & sese vtriq; obuiarunt. Mos est autem regis fidelium Christianorum, vt sua simul secum in expeditione Episcopus habeat: Conserto itaq; prælio, ita populus Dei in fugam versus est, vt etiam ipsi Episcopi cum aliquantis fidelibus captiui tenerentur. In quibus autem vnus nomine fuit Ermoigius, qui ferro vinctus Cordubæ carcere mansit clausus. Porro quia diuinitus varia sunt iudicia his, quos omnipotens Deus ad regna vocat cælestia: fessus iste Ermoigius Episcopus carceris angustiis, ac ferri oneribus: obsidem pro se suum dedit sobrinum nomine Pelagium, ea quoq; spe retenta, vt ipso abeunte, captiuos mitteret, quibus hunc sobrinum redimere posset. Verum solita diuinitus affuere beneficia, quæ hunc Pelagium ita illuminarunt, vt carcerem haberet probationem, vel quotidianorum, sine quibus humana fragilitas viuere non potest, casuum limam. Vt eo etiam sibi hoc ergastulum ad ablutionem induceret peccatorum, quo antea in propria positus patria cum esset, quamuis puer, absq; illecebris vitam nequibat ducere incentiuorum. Quia vix homo in bonore positus Deo placere potest, cum sibi, quæ sua sunt, quisq; vult vindicare. Vnde Dominus dicit, viam esse arctam, quæ ducit ad vitam, latam verò & spatiosam, quæ ducit ad perditionem. Reuera quanto facilius est ex prosperis ad ima dilabi, tanto vnicuiq; congruentius extat, ad sublimia per aspera & confragosa prouehi. Quinimo vnde morti similis extat, inde angelorum opportunius curiæ associatur.

*Ermoigius
Tudensis E-
piscopus.*

*Pelagius ob-
ses datur.*

*Sanctitatis
in Pelagio
vndimentis.*

Igitur iste beatissimus Pelagius sibi diuinitus hæc omnia inspirata, iuxta quod eius narrant indicia, examinans, caute in carcere viuebat, vbi ferme decem annorum ætate inclusus fuerat: porrò qualem ibidem se gerebat, sodales non tacent, & fama nõ fileat. Erat enim castus, sobrius, quietus, cautus, orationibus vigil, lectioni assiduus, Dominicorum præceptorum non immemor, bonorum colloquiorum ascitor, malorum expers, risui non facilis. Elegerat enim sibi magistrum Paulum Apostolum in doctrinis vigilantem, deprecationibus instantem, angustiis communicantem, in pressuris non deficientem. Quapropter solers erat in lectione, ac facilis in doctrina. Eadem quippe illius extabat conuersatio, de illa nihilominus responsio, qua, eo reluctante, si quando fortè quiuis dissimilis fidei garrulus aderat, refuratus abibat. Sic præterea mente vel corpore seruabat integritatem, vt putares eum non nisi futuram martyriū præmeditantem, vt potè cum talia præberet indicia, quæ nullatenus cælestia amitterent gaudia. Quis verò talem indolem plausibus non efferret, quam species foris pulcherrima paradisi gena prærogatiua iam decotauerat? Cui sanè intus manebat instructor Christus, qui foris erat formæ illuminator: quo ipsum etiam celebraret magistrum specie vultus, qui mente haud dubie dignum regebat alumnū. Purificabat quoque vas suum, dignum parans habitaculum, in quo post paululum, vt sponsus lætaretur, & de quo factò laureatus cruore, sibi suisq; amplexibus inter sanctorum curias dignus honore famulus iungeretur. Vt bina tam virginitalis, quam passionis vberius

rius

rius corona ditatus, duplicem ferret de hoste triumphum, cum & diuitias abhorreret, & vitiis non cederet. Ergo merito duplum pertingit ad brauium, qui cum suis satellitibus hostem calcauerat tetrum. Manens vero sanctus Pelagius promissionibus resistendo fortis, ac vitiis sane non cedendo laudabilis: quantum interea ille antiquus hostis suis cristatus nequitiis eum irretite, nunc aperte, nunc tacite conabatur, tantum propriae malitiae calliditate sub ipsius, Deo annuente, prostrabatur pedibus infirmis.

HIS vero per trium annorum & semis circulum probabiliter gestis, forte quodam die regii tyronis cuiusdam satellites affuere, qui huius beatissimi Pelagii venustiore vultus pulchritudinem suo Domino esse nuntiarunt. Nec immerito pulcher foris intuebatur, quia Domino Iesu Christo intus pulchrior diligebatur. Hoc pacto stulti homines, & veritatis nescii, eius formam gurgitibus vitiorum putabant obruere, quam idem Dominus noster inter sanctorum virginum choros, suis à dextris pollicebatur stare. Non utique intelligentes miseri, Domino non posse contraire, qui nec suum album, aut nigrum unquam capillum possunt facere.

QUAE interea fama regis auribus innotescens, ei optime, sed non recte placuit, cum Dei famulus Pelagius in carceris etiam angustiis pulcher apparuit. Rex itaque inter epulas positus apparitores misit, qui futuram Christo hostiam suis sisterent conspectibus intuendam. Sed quia omnipotenti Deo possibilia manent cuncta, dicta factis complentur: & Dei famulum Pelagium praecipites satellites cum vinculis rapuere, ita ut stridentes in aula regis, cum amputarentur, cathenarum tumultus audirentur. Gaudentes itaque, mente caeci regi offerre mortali, cuius iam sibi Christus animam nexu desponsauerat inseparabili: eum regis conspectibus trabea indutum regali obtulerunt, beatissimi auribus pueri mussitantes, quod ad tantum perduceretur honorem eius species. Ad quem illico rex inquit. Puer grandis te honoris fascibus sublimabo, si Christum negare, & nostrum volueris prophetam verum esse dicere. Nonne qualibus quantisue potiamur regnis vides? Insuper addam tibi numerosam auri vel argenti copiam, vestes optimas, ornamenta pretiosa. Sumes praeterea tibi qualem ex his tyrunculis elegeris, qui tuis ad votum moribus famuletur: sed & cortes offeram ad habitandum, equos ad utendum, delicias ad fruendum. Porro & de carcere, quantos petieris, educam, & parentibus etiam tuis in hanc, si volueris, regionem aduocatis immensas dignitates conferam. At vero sanctus Pelagius vniuersa despiciens, ac ridenda esse intelligens: haec ait, quae demonstras, o rex, nihil sunt: & Christum non negabo, Christianus sum, fui, & ero. Nam haec omnia finem habent, & cum suis spatiis transeunt. Porro Christus, quem ego colo, nescit habere finem: quia nec initium habet vllum. Ipse namque est qui cum patre & spiritu sancto vnus permanet Deus, qui nos ex nihilo fecit, & vniuersa potestate continet.

Interea cum eum ioculariter rex tangere vellet: Tolle canis, inquit, sanctus Pelagius, nunquid me similem tuis effeminatum existimas? Et illico vestimenta, quae indutus erat scidit, & fortem in palaestra se athletam constituit, eligens digne pro Christo mori, quam turpiter cum diabolo viuere, & vitiis inquinari. Ipsum vero adhuc suaderi posse rex existimans, suis praecipit tyronibus, ut eum suavoribus, delinirent lenociniis si forte apostatando, tantis acquiesceret regalibus pompis. Sed ille adiuuante Domino fortis stetit, & intrepidus permansit, Christianum se solummodo praedicans, eiusque per secula praecipis obsecundare se dicens. Cuius feruentissimum rex spiritum contra persistere videns, atque in suis se desideris spretum esse intelligens: ira stimulatus, appendite, inquit, illum in forcipes ferreas, ac strictim tandiu sursum deorsum vicissim leuantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse dominum denegat. Quod beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, qui adhuc pro Christo pati penitus non recusabat. Cuius cum immobilem rex constantiam videret, iussit eum membratim gladio scindi, & in flumine proiici. Qua ministri potestate accepta, per tam immania in eum exerto pugione ludibria debacchati sunt, ut eos putares sacrificia componere de eo, quem immolari, eis in scis, in conspectu domini nostri Iesu Christi erat necesse. Et qui iam electus manebat in caelis, adhuc duriter patiebatur in terris. Nam alius brachium radieitus amputauit, alius tibias defecauit, alius etiam ceruicem ferire non destitit. Interea stabat martyr intrepidus, ex quo guttatim sanguis distillabat, pro sudore profluus. Nullum interim praeter dominum Iesum Christum inuocans, pro quo pati non recusabat, dicens: Domine eripe me de manu inimicorum meorum. Quem sane diuina potestas non deseruit, faciens illum in caenis confessoré, ac sub gladii mucrone gloriosum in caelis martyrem. Porro manus, quas ille ad Deum

Sancti Pelagii pulchritudo.

Rex visum Pelagium in hostem amas.

Sanctus Pelagius ad regem.

S. Pelagii constantissima pudicitia.

S. Pelagii cruciatur, & discipitur.

lehabat, illi sceleratissimi gladio amputabant. Inter quæ beatissimus Pelagius fessus anhelabat. Et quia qui hominum misereretur, non aderat: Deum solummodo inuocabat. Clamabat quidem athleta fortissimus, sed præsens certaminis præerat Dominus, Veni, inquit, accipe coronam, quam tibi ab initio promisi.

Inter hæc spiritus migravit ad Deum. Corpus vero proiectum est in fluminis alueum. Sed post hoc nullatenus defuere fideles, qui illud quærent, atq; ad sepulchrū honorifice deferrent. Cuius quidem caput cimiterium tenet sancti Cypriani, corpus vero cespes sancti Genesi.

Cimiteriū Sancti Cypriani. Sancti Genesi templum.

O verè dignum Deo martyrium, hora septima cœptum, vespere autem eodem die consummatum. Quis vnquam tale donum vllis compensare valebit sermonibus. Nam pro carceris squalore reddita est ei cæli gloria: pro angustiis temporalibus, meruit cæli munera: pro patria, quam reliquit, possidet paradysum, quem optauit. Dimisit sane parentes, vel fratres: sed nunc angelos habet consortes. Omnis (inquit sermo diuinus) qui dimittit patrem aut matrem, &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Sustinuit membris gladium, qui nunc cælorum obtinet regnum.

Oratio ad Sanctum martyrem.

O beatissime testis Pelagi, qui inter delicias minasque Christum confiteris, ac blanditiis cedere nolis: eligens magis mori pro veritate, quam viuere seculo, & carere iustitia. Et, quem iam Christus in sorte habebat electorum, promissionibus noluit cedere perditorum. Vnde quæsumus sancte martyr ecclesiæ patrocinare, eamque foueto indefesse præsidis, quam tibi famulari conspicias votorum obsequelis. Quaten⁹ te corā Deo habeat patronum, quem * Galletia oriundum, sed martyrii sanguine Corduba tenet gloriosum.

** Natus Zamora, nō proprie Galletia oriundus dici poterat: nisi quod ea astate Hispaniam interiorem hoc nomine tantum censebant, qui in montibus imperabāt, contenti ipsi vel nomine ipso Galletia, ubi regnarent, ut satis constat ex huius vite principio. Tenera sancti Pelagii in martyrio ætas. Dies Iunii. XXVI. annus Domini 925. Ratio temporis.*

Igitur hic beatissimus Pelagius ætate circiter tredecim & semis passus est annorū Corduba, vt dictum est, in ciuitate Habderraghan rege imperante. Die videlicet dominica, hora decima, sexto Calendas Iulias, Era DCCCCLXIII. Regnante domino nostro Iesu Christo, qui viuut & regnat cum Deo patre in vnitae spiritus sancti, vnus in Trinitate Deus, in secula seculorum. Amen.

IN antiquo exemplari scriptum plene per notas fuit, Era DCCCCLXIII. qui fuit annus Domini DCCCCXXVI. Sed cum dies Dominicus, in quo Diuus Pelagius sit passus, ab Raguele nominetur: & certi pene simus diem Iunii vigesimum sextū, vt mox apparebit, fuisse eodem etiam illo vetustissimo codice, & multis aliis antiquis exemplaribus attestantibus: ex nostra Astronomica supputatione (quæ fallere nullatenus potest) Erā emendauimus, vt esset nongentesima sexagesima tertia, annūque Domini conficeret nongentesimum vicesimum quintum. Habuit enim is annus qui bissextus non fuit. B. literam dominicalem, qua docemur eo anno die Iunii vicesimum sextum, Dominicum diem fuisse, cum insequens annus eum Iunii diem, die lunæ habuerit. Cum igitur ita emendauerimus, dies cum anno, annus cum die recte concordat. Dicit aliquis. Cur potius annum, quam mensis diem emendare instituis? Quia is dies nimirum in omnibus breuiariis martyrologiis, & antiquis exemplaribus, huic diuo tribuitur, & quidem festo sanctorum Ioannis & Pauli impeditus: vt cōmode & iusta de causa transferri diuus Pelagius retro in diem xxv. aut porro in xxvii. vacuos omni festo potuisset. Relictus eo die est, quia eius fuit proprius.

De tota illa infortūata expeditione, quæ causam sancti Pelagii martyrio dedit, Sappyr⁹ Asturicensis Episcopus, vetustissimus illorum temporum scriptor (ab quo & Rudericus Toletanus, Lucas Tudensis, atque alii transtulerunt) de Ordonio rege huius nominis secundo Alfonso magni filio loquens, ad hunc modum scripsit. Iterum rex Cordubensis cum aliis Agarenis regibus, & cū multis Sarracenorū exercitibus, contra regē dominū Ordoniū venit, ad locum qui dicitur Mindonia, & inter se dimicantes, &

Clades ad Iuuarium.

Ordōnis rex. II.

Mindonia.

Mohis. Garfia Narrore rex. Iuncaria uallia.

Dulcidius Salmanticensis episcopus. Ermoigius Tudensis episcopus. Sanctus Pelagius.

preliū mouētes corruerūt ibi multi ex nostris: & vt ait Dauid variū sunt euetus belli. Ex hinc in anno tertio innumerabile agmen Saracenorū venit ad locum, qui dicitur Mohis: Quo audito Pampilonensis rex Garfia, Sancti regis filius misit velociter ad Dominum Ordonium, vt adiuuaret eum contra acies Agarenorū. Rex vero perrexit cum magno præsidio. Et obuauerunt sibi in valle, quæ dicitur Iuncaria. Et, vt assolet peccato impediēte, multi corruerunt ex nostris: etiam duo episcopi Dulcidius Salmanticensis, & Ermoigius Tudensis ibidem sunt comprehensi, & Cordubam adducti. Et pro isto Ermoigio Episcopo ingressus fuit obses sobrinus eius sanctus Pelagius Cordubam. Deinde posuerunt eum in carcere, qui postea peruenit ad martyrium.

Annus huius ad Iuncariam cladis ab Sampyro non signatur. Neque ex præfule Ratio sem-
 Toletano, aut ex Luca Tudenſi certi quippiam aut signati habere poſſumus. poris. Historia
 regis Alſonſi excuſſa, nec prælii huius ſaltem meminit. Annales Aragonenſium multo
 poſt, hoc eſt circa annum Domini ferme milleſimum, contigſſe tradunt. Veritas ex Lib. 1. cap. 6.
 ſuperiore Raguelis narratione aliquantisper hoc pacto poterit percipi. Martyrio co-
 ronatur Pelagi⁹ ad finem menſis Iunii, anno Domini nongentefimo viceſimo quinto.
 Tribus annis cum dimidio in carcere permanſiſſe, non ſemel Raguel oſtendit. Adde
 anni etiam dimidium, quod paciſcendo, & obſidibus euocandis ſit initio conſumptū.
 Prælium igitur anno Domini nongentefimo vigefimo primo, commiſſum videtur. Hęc
 10 ideo exquisitus ſupputare volui, quo temporum ſeries, quæ in noſtris hiſtoricis miſere
 eſt obſcurata, lucem aliquam veritatis, lumine alicunde illato, poſſit accipere.

Illud hic etiam annotaſſe opere pretium fuerit. Hunc Raguelem, ipſo ſancti Pe- Raguel Cor-
 lagii tempore vixiſſe, vt eius martyrium vidiſſe potuerit. Nam de eiusdem martyris ſo- dubeniſis.
 dalibus, in carcere ſimul vinctis ſe audiuiſſe aſſerit, quæ de præclara eius ſanctitate ſcri-
 bit. Hoc ipſum etiam inde ſatis confirmatur. Pauci perfecti anni interfuere, poſt mar-
 tyrium ſancti Pelagii, & legationem Sancii regis de repetendo eius corpore miſſam. Lo-
 quitur autem Raguel de ſancti martyris ſepultura: tanquam Cordubæ adhuc corpus
 caputque permaneant, ſine vlla, quæ tunc eſſet, trãſferendi mentione. Et Cordubenſis
 eccleſiæ præbyter, credo Raguel fuit. Nam epithetõ Cordubenſis, non ad paſſionem
 20 in gignendi caſu (quod erat ineptum) ſed ad ſcriptorem in nominatiuo (quod fuit pe-
 ne neceſſariũ) eſt referendum. Cur ego fuit in finem tranſpoſitum? Neſcio profectõ:
 niſi quod multa eiufmodi, cõtempto Latini ſermonis legitimo ordine in noſtratibus
 in illorum temporum ſcriptoribus paſſim reperio. Doctõris autem vocabulum,
 pro authoris poſitum fuit.

Honeſte autẽ & ſatis verecunde Raguel dixit, regem ſanctum puerum iocula-
 riter tetigſſe: quod liberius Rhofuita, ſtupri per vim tentati mentione habita, retulit.

TYRONES autem, regis Sarraceni nobiles pueros aut iuuenes fuiſſe, libro ſe-
 cundo in Sancio martyre, & alibi etiam, docuimus.

Quanta ſemper fuerit huius ſancti martyris celebritas, quanta vbique veneratio Sancius
 30 ex ſequentibus patebit. Idem Sampyrus de rege Sancio Ranimiri ſecundi filio, qui Craſſus rex.
 Craſſus eſt cogitominat⁹, ita inqt. Rex vero Sancius ſalubre iniit conſiliũ vna cũ vxore
 Teraſia, & cum ſorore ſua regina Geloyra: vt nuncios mitteret ciuitati Cordubæ, vt pe-
 teret corp⁹ ſancti Pelagii martyris, q⁹ martyriũ acceperat in dieb. Ordonii principis ſub
 rege Arabũ Habbarraghman. Et dum legatos vna cũ Velafcone Legionenſi Epifcopo
 illuc pro pace, & ipſius corpore ſancti Pelagii miſerunt: egreſſus rex Sancius ex Legio-
 ne, venit Galletiam, &c. Addit Toletanus. Rex autem conſtruxit monaſterium Legio-
 ne, in quo corpus ſancti Pelagii ſtatuert collocandum.

Et Sancius quidem rex ſancti martyris corpus obtinuit. Erat n. Habbarraghmani
 charus, iam inde ab eo tempore, quo hydrophiſi ſeu monſtroſa pinguedine æger
 40 Cordubam adierat, Arabum medicorum opem, ab quibus & ſanatus eſt, quæſiturus.
 Verum ſanctas reliquias aduenientes, morte præreptus non vidit. Eas filius eius Ra- Ranimirus
 nimirus tertius tandẽ excepit. De quo Sãpyrus ita inquit. Corpus Sancti Pelagii mar- rex. III.
 tyris ab Sarracenis recepit: & cum religioſis epifcopis in ciuitate Legionenſi tumu-
 lauit. Rudericus in eo monaſterio, quod ad hoc ipſum pater regis conſtruxerat, ab
 filio refert ſepultum.

EGO in his omnibus Sãpyri Aſtricensis Epifcopi libentius vtõr testimonio, quia Sampyrus
 iſdem his tẽporibus, de quibus ſcripſit, vixit: vt priſca regum monumenta & diplo- Aſtricensis
 mata in Sãcta Compoſtellana eccleſia, item in Ouetenſi aſſeruata, quorum ego mul- epifcopus.
 ta vidi, teſtantur. Fons itaque & origo hiſtoriæ illorum temporum hic eſt author. Ve-
 50 rum autem eius nomen Sampyrus eſt; non Saphirius, vt quidam proferunt. In Regiis
 enim illis diplomatibus, de quibus diximus, ubi de priſco noſtratium more cum proce-
 ribus regni ſubſcripſit, Samphyrus legitur. Et antiqua omnia exemplaria conſentiunt.
 Trium autem iam habui ſatis vetuſta. Inter quæ inſigne admodum illud. S. Ouetenſis
 eccleſiæ fuit, Gothicis literis in membrana deſcriptum, quod regis Alſonſi, qui Tole-
 tum caput fuiſſe aperto conſtat testimonio. Eius mihi olim copiam idem Illuſtriſſi-
 mus Placentinus epifcopus fecit.

Corpus vero ſancti Pelagii aliquot poſt annos Ouetũ eſt translatur: quo tempore
 Chriſtiani diram Almanſoris Arabũ, ſiue regis, ſiue ducis vaſtationẽ in ſecũdo eius ad-
 uentu metuentes, relicta Legionenſi vrbe, cum ſacris vaſis, ſcriptis, monumentis &

reliquiis sanctorum regumq; cadaueribus, Oueto transfugerunt. Qua de re ita scribit Pelagius Ouetenſis Epiſcopus, qui poſt Sampyrum illorum temporum hiftoriã continuauit. Cũ verò, inquit, audiuiſſent & cognouiſſent Legionenſes & Aſturicenſes ciues illam plagam venturam ſuper eos, acceperunt oſſa Regum, quæ erant ſepulta in Legionẽ, & Aſturica vna cum corpore ſancti Pelagii martyris, & intrauerunt Aſurias, & in Oueto in Eccleſia ſanctæ Mariæ digniſſimè ſepelierunt ea. Corpus autẽ ſancti Pelagii poſuerunt ſuper altare beati Ioannis Baptiſtæ. Huc utq; Pelagius, qui exemplar illud Ouetenſe cum ſua, & Sampyri, & aliorum hiftoria ſcribi iuſſit, vt præfato regi Alphonſo Toletanorũ victori dono daret. Quod cum in ipſo codicis initio ſatis appareat: inſunt etiam nonnulla eiſdem Pelagii Epiſcopi manu, vt ipſe teſtatur, exarata. Et in regis illius diplomatis eiſdem Epiſcopi nomen plerumque videmus ſubſcriptum.

Et quamuis in ſancti Ioannis Baptiſtæ venerationem conditum id monaſterium initio fuerit: nunc tamen ſancti Pelagii nomine compellatur, & ſacris Deo virginibus incolitur. Sanctum martyris corpus ſupra maius, vti dicunt, altare theca argentea, quatuor ferme pedum longitudine decentiſſime repositum, ſupplex veneratus ſum in illa ſancta legatione, qua iuſſu regis Catholici Philippi. II. perfunctus fui, de qua iam Diui Eulogii vita mentio facta eſt. Et ego quidẽ ab rege Fernando huius nominis primo eo ſublaturũ, & diuinitumulo ad eum modum honoratum ſanctum martyrem crediderim. Vidi enim in eodẽ monaſterio eius regis diploma Gothicis literis ſcriptũ, cuius initium fideliter tranſcriptũ apponã, cũ ſua tota illorum temporum ſermonis inconcinnitate.

Nos exigui famuli Chriſti Fredenãdus rex ex Sancia regina vobis dopnos eximios patronos noſtros præcurſor & Baptiſta Ioannis, nec non & vltimus martyr Pelagius, cuius corpus tumulatum manet, iuxta aulam Sancti Saluatoris ſedis Oueto. In ipſius Ieſu Chriſti honorem, & hunc ſanctum martyrem amorem inſpirauit Dominus in cordibus noſtris, & hanc famulã vernulamque tuam cõiuge mea Sancia ſpiraculum prudentia in cordibus noſtris immiſit, vt in melius reſtaurarem ipſius cimeterium, vbi ipſum corpusculum martyris ſanctiſſimi requieſcit. Denique venimus in hunc ſanctum locum cum Epiſcopis & proles noſtri, & omnes magnati terræ noſtræ, & fecimus trãſlationem mirificam ipſius corporis ſancti: vt maiori ſurgat in culmine, cuius anima ſublitori exultat in requie. Ideoq; nos iam sæpe dicti famuli veſtri ad honorificentiam corporis ſancti concedimus in hunc locum ſanctum pro ſuſtentione fratrum & ſorum ibidem degentium, &c. *Et in fine.* Notum die. V. Id. Nouemb. Era Lx i. poſt milleſima. Iſ eſt annus Domini milleſimus vigeſimus tertius.

Atq; ibi quidem ſancti Pelagii corpus magna cum veneratione colitur. Reliquæ verò per Hiſpaniam eccleſiæ, paucis exceptis, annuam eius feſtiuitatem concelebrant. Sed ò negligentiã merito deplorandam, per pauca admodum eius in marutinis legunt hiftoriam. Illud vero monaſterium, quod primum ab Sancio rege ad reponendum ſancti martyris corpus fuerat Legionẽ ædificatum, Almanſore totam urbem deuſtante, cũ fuiſſet dirutum: poſt eius vrbis, cœnobiique ipſius inſtaurationem diui Iſidori corpori excipiẽdo locũ dedit, ab eoq; diuo nomẽ denuo accepit: q̄ in eiſdem monaſterii antiquis monumentis legitur. Sed hæc iactura (ſi modo iacturam poſſumus nominare) multis aliis, iisque magis ſanctis huius martyris templis, quæ hodiæ per Aſturum, Galletiã, & veteris Caſtellæ, vti vocãt, regiones cernimus, abunde ſatis eſt compenſata.

DE SANCTO DOMINO SARRACENO ET SOCIIS MARTYRIBUS, Cordubæ coronatis.

Vere mundus rex huius nominis ſecundus, Alphonſi quinti pater, huius martyris & ſociorũ, vt mox apparebit, nobis memoriã reliquit, quam, niſi eo authore, aliunde non haberemus. Eius ſequens diploma, in ſancta eccleſia Compoſtellana ſeruatur, quod nos inde cum aliis centum ferme hac occaſione habuimus. Compoſtellani Archiepiſcopi librum habent manuſcriptum, quod eius ſimul cum dignitate traditur, in quo tranſcripta ſunt, tum ſummorum pontificum, tum etiam priſcorum regum diplomata, ſanctæ eidem Eccleſiæ olim conceſſa. Hunc librum congeſſit Bernardus eiſdem Eccleſiæ, vt vocant, theſaurarius, anno Domini milleſimo centeſimo vigeſimo nono. Quod in præfatione ipſemet oſtendit Bernardus. Cum autem ſancta eadem eccleſia opera noſtra aliquando indigeret, cum librum nobis tradi iuſſit. Inde nos hoc Vere mundi diploma, cum aliis multis tranſcripſimus, quæ rebus Hiſpaniæ, & verè temporũ ſupputationi magnã lucẽ afferre poſſunt. Quinetiam cũ ſanctũ diui Iacobi Sepulchrũ poſtea, tũ ſancta legatione Philippi regis catholici fungentes, tum etiam religioſo peregrinorum more inuiſſemus: hoc ipſum diploma in ſecretioribus huiusmodi monumentorũ collectaneis, quæ Tumbos patrio nomine ibi vocant, denuo vidimus.

REGIS VEREMVNDI SE- CVNDI DIPLOMA.

I
10
 N nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Dicendum est, quod cun-
 ctis notum manet quomodo Domino permittente, & peccatis exigen-
 tibus, mucro hostilis & crudelitas iniquorū, sæuiens scilicet Hismaeli-
 tica gens, promouit se ex Hispaniæ partib⁹ aduersus Christianos. Et per-
 gens armata venit vsque ad Septimacensem ciuitatem. Et cateruatim
 eam circumvallans, atque in arcu & sagitta eam obsidens, diruptis muris, & aperta ia-
 nua, irruit in ipsam ciuitatem. Et sicut scriptum est, qui conterit multos & innumera-
 biles, & facit stare alios pro eis: & nec alio loco, nec alio modo moritur homo, præter
 quod positum est: gladio vindice, & hominum scelere præualente, quos ibi Christiāos
 inuenit, in ore gladii interemit. Et diruta ciuitate, pauci, qui remanserunt ad Spaniam
 in Cordubensem urbem ducti in captiuitatē, onere cathenarum onusti, atq; ferro vin-
 cti, & carcere trusi, duos annos & dimidium ibi peregerunt, laudantes & benedicen-
 tes Deum vnum & trinum semper viuum & verum. Et quoniam Deo curā est de om-
20
 nib⁹, maxime de eis, qui positi in tribulatione cum spe & fiducia Deo animas suas simul
 & corpora in benefactis cōmendant: voluit pietas diuina, quomodo iam prædestina-
 tione ordinauerat, illorum erumnis & laboribus, & etiam temporalibus malis finem
 imponere. Et vt ad eū, cui famulatum exhibuerant, cum palma martyrii tripudiantes
 venirent: permisit ipsum tyrannum, qui eos captiuos duxerat, de squalore carceris ip-
 sos eicere, & gladio interfectos, sanguine proprio laureatos, ad regna cælorum, & præ-
 mia atque æterna munera à Deo illis præparata, coronandos & remunerandos diri-
 gere: Inter quos fuit vir felicissimus nomine Sarracenus proles Ioannis vocitatus, qui
 dimisit hæreditatem & cortēs in ciuitate Numantia, quæ modo Zamora nuncupa-
 tur cum nullum superstitē vel hæreditarium, aut propinquum relinqueret, qui ipsam
30
 hæreditatē possideret: sed remanserit sine herede & sine alicuius serie testamenti. Dū
 statēt hæc omnia intestata, accepit ea sæuissimus princeps dominus Ranemir⁹ indecē-
 ter, & tenuit vsque ad obitum suum. His expletis, ego Deo meo trino & vno, humilim⁹
 princeps Veremundus in regno parentum & auorum meorum nutu diuino pie elect⁹,
 & solio regni collocatus, antequam ipsi sancti & electi Dei martyrium acciperent, &
 adhuc trusi in carcere essent: visum mihi fuit moto pietate in redemptionē animę meę
 eos inde redimere. Et iam nuncii mei in via erant, quos p̄ illis miserā, quādo ipsū mar-
 tyriū cōsumatū est. Quādo tale nunciū ad aures meas peruenit, q̄ ipsi sancti iā in regno
 cælorū essēt: placuit serenitati nostræ, vt hæreditatis ipsius supradicti martyris Sarrace-
 ni, qui in baptismo Dominicus vocitatus est, ecclesiā facerē heredē. Quia inutile & in-
40
 cōueniens erat, vt ille esset in regno cælorum: & hæreditatem eius possideret rustica &
 laicalis conuentio. Ob hoc ego iam sæpe dictus princeps Veremundus propter bonū
 testimoniū in amore Dei, & in memoria ipsius supradicti martyris Dominici partem
 aliquam donare decerno, atque in perpetuum ad habendum concedere mihi visum
 & conueniens est loco Apostolico in veneratione ipsi⁹ patroni nostri Apostoli Iacobi,
 vbi nunc dilectus Dei Petrus Episcopus præsulatum tenebat. Sic do & concedo cor-
 tēm intus in ciuitate noua prope ecclesiam sanctæ Leocadiæ in omni gyro, sicut eam
 ipse Sanctus Dominicus obtinuit cum omnibus suis vtensilibus, cupis, torcularibus,
 & tendis in mercatello, & vineis, quæ seruiuerunt ipsi corti, vbicunq; sunt, ab integro
 eas cōcedim⁹. Et azenia integrā in vado, quę dicunt Domini Garfiæ, & medietatem in
50
 alia in Teliars. Et ibi in Teliars quartā portionē in alia azenia. Et omnes suos hortos
 vnum in Aruale, & alium in ripa fluminis Durii. Et suos ferraginales, vbicunq; illos
 habuit. Et alium hortum in Perales. Et etiam cuncta, quæ ipsi domui deseruiuerunt, tā
 ex illa parte fluminis Durii terras & vineas, & omne suum debitum, quā quæ ipsi cor-
 ti deseruiunt. Adhuc dando atque donando adiicimus, quod ipsi corti pertinuit, villā
 quam vocitant Alcopam in ripa riuli Arotoy cum omnibus suis præstationibus, quę
 intus & foris sunt, cupis & torcularibus, terris, vineis per suos certissimos terminos.
 Et omnia quæ ad ipsam villam pertinent, sicut ille eam obtinuit, cum suis iugariis &
 porcariis qui ibi seruiuerunt, & modo ibi sunt: siue & peculiare de ouibus, vbicunq;
 sunt quæ ipsi corti deseruiuerunt. Omnia supra taxata, quæ resonant iam scripta, iam

supradicto Apostolico loco donare, atq; concedere curauimus in memoria & ueneratione sancti illius iam dicti Dominici, ut habeant inde habitantes & Deo seruientes, atq; per singulos dies & annos memoriã illius facientes, & sacrificia & orationes Deo offerentes, temporale subsidium: & illi cum sancto Dei Apostolo Iacobo etiam in perpetua remuneratione à Deo recipiant collatum præmium inconuulsum. Si quis tamẽ (quod esse non potest, nec oportet, & fieri minime credimus) aduersus hanc testamenti seriem ad irruendum, vel diruendum, venire temptauerit, siue ex progenie vel stirpe nostra, siue etiam quilibet Comes, vel Pontifex, aut quelibet potestas hanc factiõnem infringere temptauerit: quisquis fuerit, in primis à corpore Christi sit extraneus, & amborum careat lumine oculorum, & cum Iuda Domini traditore in inferno sit damnatus. Facta à serenissimo & pio principe domino Veremundo serie testamenti. III. Idus Februarii, Era post millenam tertia scilicet, & decima.

Annus Domini 975.
Dies Februarii. X.

Veremundus rex confirmat.
Sebastianus Episcopus confirmat.
Gundifalvus Episcopus confirmat.
Sauaricus Episcopus confirmat.
Armentarius Episcopus confirmat.
Pelagius Episcopus confirmat.
Petrus Episcopus confirmat.
Fredenandus testis.
Sauaricus testis.
Gudesteus testis.
Felix testis.
Vimara testis.
Munius testis:

20

Quædam sunt in hoc diplomate, quæ interpretatione magno opere indigere uidebantur: quædam etiam ad temporum supputationem animaduertere diligenter oportuit. Ileo utrunq; libenter sumus exequuti.

Septimancas oppidum. His aduersatur Ictinuarium Anthonini, ubi Septimanca in eodem regionis tractu iam legitur.

Venit ad Septimancensem ciuitatem.) Celebre est oppidum ad Durii & Pisoracæ magnorũ fluminũ confluentes. Dicitur oppidi nomine, quo nunc etiam compellatur, fama est ab septem sinistris manib⁹, quas mancas præsci Hispani appellabant, tractũ. Nam Mauris hoc ipso bello, de quo regi sermo est, in oppidum irruentib⁹, septem uirgines pudicitie suæ periculo consulentes, sinistras sibi abscidisse ferunt: ut horrendo vulnerũ & defluentis sanguinis conspectu hostes absterriti, trucidare mallent foede mutilatas foeminas, quam constuprare, aut in captiuitatem inutiles seruitio ducere. Hoc municipes narrant, eiusq; facti testimonium, oppidi insignia, septem manib⁹ antiqua cælatura insculptis, proferunt. Huius autem cladis miror in Sampyri, aut Pelagii historia nullam esse mentionem. Lucas Tudensis illam his uerbis scripsit: cum de Ranimiro tertio Sancii Crassi filio sermo esset. Factum est autem, ut cum Sarraceni securitatẽ accepissent ab Rege Sancio, & filio eius rege Ranimiro, quod non ferrent subsidium Castellanis, direxerunt arma contra comitem Fernandũ Gundifalui. Et cum non posset eis dictus comes resistere, cœperunt Sarraceni Gormaz, & Septempubicam, & multas & horrendas strages perpetrarunt in terra Christianorũ. Eadem habet Toletanus. De anno huius cladis in fine diplomatis disputabimus.

Ad Spaniam.) Non dubium est quin plures in Hispania fideles, quam quos Arabes captiuos duxerant, permanerent. Ideo per hyperbolem quãdam id est dictũ. Spaniam autem pro Hispania scribere, mos fuit illorum temporum, de quo iam diximus.

Duos annos & dimidium.) Tempus diligenter est attendendum. Hinc enim illius rationem postea apertẽ poterimus inire.

Illorum arumnis & laboribus.) Pretiosa semper est in conspectu Domini mors sanctorũ eius. Ceterum quod hic habetur, ex illorũ philosophorum sententia dictum est, qui cum nullum in morte malum esse disputarent, inter cetera mortem malorũ omnium & laborũ finem esse docebant. Quod ipse Deus tanquã clementissimus hominũ pater & dominus, notũ eisdem esse uoluit, eo ipso tempore, cum uniuerso humano generi meritũ supplicii in vno Adam infligeret. Maledicta, inquit, terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea. At ne sempiterna hæc mala crederentur, certaq; spes finiendi laboris relinquere tur, superaddidit: omnibus diebus uitæ tuæ. Et apertius statim. In sudore uultus tui uesceris pane, donec reuertaris in terrã, de qua sumptus es. Quasi apertẽ diceret. Hæc omnia mala merito tuo paueris: ceterũ suo illa, ut sempiterna nõ sint, mortis sine claudetur. Hoc ipsũ ego, adolescẽs cũ eisẽ, hoc epigramate cõplexus sum.

Mors laborum sine.

Genes. 2.

SVPPPLICIVM HVMANI GE- NERIS, ATQVE SOLATIVM.



*Vm Deus ultrices armaret criminis iras,
Totum noxa hominum polluit vnda genus:
Infremuit: rutilique tonans de vellere nubis,
Atroces tumido concipit ore minas.
Inque homines, hominumque genus maledicta futurum
Congerit, irarum verba cruenta notis.*

*Atque ait: inuisus nunc te auersabitur orbis,
Inuisumque tibi nunc erit omne solum.*

Sudor & imbriferos fundat ni ex ore liquores,

Hinc sterilis victum iam tibi terra negat:

Sed pro benigni placabilis ira tonantis:

Intentat nondam vulnera, iamque fouet.

Afflictis quam certa adhibet solatia rebus?

Quam mulcet dictis tristia dicta suis?

Ne repidi, ne spes pauidi ne absumite vestras:

Non plecto aeternis crimina vestra malis.

Durate: en dabitur tantos finire labores:

Supplicii iubeo terminus esto, mori.

Corsem.) Diximus iam de hoc vocabulo in virginibus Flora & Maria.

Numantia, que modo Zamora.) Error fuit illorum temporum communis, vt Zamoram urbem, antiquam Numantiam omnes fuisse crederent. Qua de re extat doctoris Ioannis Genesii Sepuluedæ doctissimi viri, & ciuis Cordubensis clarissimi epistola. Nosque tum in nostra historia, tum etiam in Hispaniæ antiquitatibus fusius omnia sumus prosequuti.

Camera non est Numantia.

Vel hereditarium.) Pro hærede positum est, tractum propius ex Hispano, hæredero.

Sauissimus princeps.) Historici omnes regis huius Ranimiri sæuitiam, superbiam, & vecordiam notant. Sampyrus ita inquit. Rex verò Ranimirus, cum esset elatus, & fililoquus, & in modica scientia positus: cœpit comites Galletiæ & Legionis, siue & Castellæ factis acriter ac verbis contristare. Eadem Tolertanus atq; Tudensis habent.

Ranimirus III. rex.

In regno parentum & auorum meorum.) Cum Pelagius Ouetensis, consentientibus Toletano & Tudensi, regem hunc Veremundum filium fuisse tradat regis Ordonii, qui frater natus maior fuerit Sancii Crassi: ferendum non est, regis Alfonsi historiam, Sancii Crassi filium ipsum dicere. Quanquã mendũ fuisse apparet in codicibus excussis.

Ordoni' rex Veremundi. II. pater.

Pie electus.) Nam aperte tres supradicti authores regni successionem iure ad ipsum fuisse deuolutã, Ranimiro sine liberis mortuo, testantur. Et procerũ omnium electione præterea in Regnum Legionis & Castellæ est euocatus, cum Galletiæ rex antea esset.

Antequam ipsi sancti & electi.) Et hoc quoq; ad futuram supputationem mox in eundam, diligenter est attendendum. Illud etiam, quod sequitur, oportet animaduertere. Et iam nuncii mei, &c.

Quando tale nuncium.) Hoc etiam diligenter est notandũ ad futuram supputationem.

Serenitati nostra.) Hæc honorifica compellatio, sicut etiam illæ: gloria nostra, sublimitas nostra, ab Gothis planè sunt desumpta: vt ex conciliis Toletanis, & Gothorum legibus constat. His titulis Reges seipsos nominabant, & alii honoris causa eisdem ad Reges utebantur.

Serenitati titulus.

Qui in baptismo Dominicus.) Hinc facile intelligimus, Sarracenus, cognomen esse.

Quod etiam multa illorum temporum monumenta testantur: vbi inter ceteros regni primores, nonnullos aliquando hoc cognomine subscribentes legimus. Neq; tamen est necesse ipsa regum diplomata sigillatim commemorare, quæ inter Compostellana & Ouetensia vidimus. In quorum subscriptionibus ad hæc usq; huius regis tempora frequens etiam est Dominici nomen: vt ab ipsis Gothis, quemadmodum alia multa, videatur cõtinuatũ, & inde præter hunc sanctum martyrem, ad tres insignes nostrates Diuos Calciatensem, de Silicibus (quem de Silos vulgo vocant) & fratrum prædicatorum ordinis instituto rem peruenisse: quemadmodum ad nos ex his tribus postea dimanauit. Integrum autem nomen huius sancti martyris fuit: Dominicus Iannez Sarracenus. Nam cognomen Iannez patronymicum, rege referente habuit.

Sancti domini plures.

Ferraginales.

Capis.) Cubas nos non dicimus. Neq; oportet tamen singula quæ sequuntur, barbara nomina annotare, quæ nostris Hispanis nota sunt, & vulgaria. Ferraginales Castellanis tantummodo vsitatum est vocabulum: quod Bætici mei non intelligent. Herrennales vocant, eas agri portiones, in quib⁹ non ad frumenti copiã, sed ad viridis tantummodo pabuli saginam ordeum seritur. Ab Latino farrago ductum videtur.

Potestas.

Potestas.) Præclarus fuit illorum temporum magistratus, hoc titulo & dignitatis nomine insignis: quod vetusta regum ante hunc diplomata testantur: in quorũ subscriptionibus procerum quorundam nomini additur potestas, & potestas terrarum.

A corpore Christi sit extraneus.) Imprecatio est, non excommunicatio: Quomodo & multa huiusmodi sunt intelligenda, quæ in omnibus ferme regum priscorum diplomatis apud nos reperiuntur. Quæ non intelligenti esse poterant offendiculo. 10

Reges Hispania sua diplomata testamenta vocabant.

Serie testamenti.) Solenne his temporibus, & multis postea sequentibus fuit, quamcunq; donationem rex, aut proceres facerent, testamentum ipsum vocitare. Quasi hoc nomine maiori iure solidaretur. Regum exempla sunt, quæcunq; fere eorum reperiuntur diplomata Latine scripta, quibus aut monasteria denuo instituunt, aut institutis iam aliquid donant. Procerum hæc vidi magis insignia. Comitis Fernandi Gundidifalvi diploma, quo sancti Petri de Arlança monasterio multa donat. Comitis Petri Anfutii noua institutio Ecclesiæ diuæ semper virginis Mariæ, quam Valle Oleti ædificarat. Ioannis Manuelis noua item institutio, qua constructum ab se sancti Dominici cœnobium in oppido Pennafiel, multa eidem donans, testatur. 20

Ratio temporis.

Era post millenam.) Annus hic est Dominicæ natiuitatis nongentesimus septuagesimus quintus: Februarii dies decimus. Si autem hanc anni notationem cum superioribus cõiunxerimus, annum, quo sanctus Dominicus cum sociis passus est, exacte ferme reperiemus: & ad illorum temporum rationem iteundam, certi aliquid & indubitati statuemus. Supputatio autem ad hunc modum procedit. Anno Domini 975. mensis Februarii die decimo, Veremundus rex hoc diplomate donat sancti martyris bona. Motum verò se, vt donaret, affirmat, illico, vbi martyre cū sociis passū ex suis nunciis audiuiisset. Ait enim: Quando tale nuncium, &c. Placuit serenitati nostræ. &c. Nuncii verò missi fuerant, martyribus nondum occisis: & illis ipsis nunciis iter agentibus occiduntur: quod vtrunq; rex fuse & perspicue narrat. Hanc autem legationem hoc ipso anno missam minimè crediderim. Neque enim Ianuarius mensis cum paucis Februarii diebus satis esse poterat, vt Legione Cordubam nuncii irent, ac redirent: cū leucarum nostratum plus centum intersit, montibus etiam niue tota hyeme obrutis, non uno loco interiacentibus. Neq; verisimile porrò est, legatos propius Legionem iter agentes, sed Cordubam iam appropinquantès, verum & certum de martyrum cæde nuntium accepisse. Nam semel audito fidem non erant vtiq; daturi longiore mora, & propiore fama certius aliquid captantes. Et si quid præter captiuorum redemptionem in mandatis habuere, Cordubam profecto peruenerunt. Quæ omnia apertè declarant, nuncios in fine anni superioris, hoc est nongentesimi septuagesimi quarti ab Rege missos, eodemq; ipso anno cum sociis Dominicum martyrio fuisse coronatum. 40

Albacani Corduba voc.

Hinc etiam possumus ferme colligere hos sanctos martyres sub rege Arabum Alhacani, fuisse interfectos. Nam huius regnum, quod ex histotia Arabum Ruderici Toletani constat, ad annum Domini nongentesimum octogesimum peruenit: cum decem & sex annos regnasset.

Hinc etiam, ratione probe subducta, scire propèmodum exacte possumus, quo anno clades illa ad Septimancas cum Castellæ vastatione contigerit. Cum enim duos annos & dimidium in vinculis fuisse hos martyres in regio diplomate tradatur: apparet anno nongentesimo septuagesimo secundo, aut primo fuisse captos.

Apparet etiam Ranimiro mortuo, Veremundum illo ipso anno nongentesimo septuagesimo quarto, quo occisi martyres sunt, regnum Castellæ iniisse. Quippe aut ipsemet actutum est innata bonitate commotus, vt captiuos Christianos redimeret: aut suorum precibus & lachrymis propere incitaretur. Eratq; hoc pium in primis, tum etiam faustum magno opere regni principium. Et hanc quoq; festinationem suam rex ipse hic de se prodit. Hæc vel ideo præstitit exquisitius indagasse, quod ingens sit in nostris historicis temporum per hos reges varietas, quæ hinc aliquantisper poterit amoueri.

HEROES. MAGNI. VOS.
CORDVBA. VESTRA.
PRECATVR.
SIT. VESTRO. SEMPER.
SALVA. PATRO-
CINIO.



AMBROSIVS MORALIS
 CORDVBENSIS AD SANCTOS CORDVBEN-
 SES MARTYRES DEPRECATIO.



*M*agnanimi Heroes, quorum violentia calum
 Vim passum rapiens, belligerat moriens:
 Quorum mors patria tantum truculenta triumphis,
 Quantum nullius incluta vita dedit:

*V*estra labore suo nunc si illustrata resurgit
 Gloria, iamque nouo germine culta vires.
*S*upplicibus votis, gemituque e corde reuulso
 Suspirans, vester vos vocat Ambrosius.
*S*ustollensque oculos, celsasque ad sydera palmas,
 Ingemit: Et tacitus vos sine voce rogat.
*Q*uid poscat petitis? Melius vos scire potestis,
 Id quod velle miser debeat, Et petere.

DE CORDVBÆ VRBIS ORI- GINE, SITV ET ANTIQVITATE.

AM multa sunt, quæ D. Eulogius de Corduba nostra suis operibus interseru-
it: atq; adeò frequenter multarū in ea vrbe regionū, oppidorū, agrorum, flu-
minū, similiūq; rerū meminit: vt fuerit necessariū, de eius situ & antiquitate
multa hic apponere. Et Cordubæ quidē vrbis originē, situm, eiusq; mutatio-
nes, cum reliquis, quæ ad eius antiquitatem peruestigandam poterant pertinere: in eo
opere, quod de Hispaniæ antiquitatibus historiæ nostræ adiunximus, plenius sumus
prosequuti. Inde huc nonnulla transferemus.

10 Sita est Corduba in ipso ferme Bæticæ prouinciæ meditullio, atq; in his eius popu-
lis, qui Turduli ab Ptolemæo, Plinio & Strabone nominantur. Ab ortu ea regio ad Ba-
stulos seu Bastetanos vsq; protenditur: ab occasu Turdetanos contingens, Hispalensi
tractu terminatur. Habet ad meridie late patentes campos, qui ad Meditæranæum mare
& Herculeum fretum expanduntur. Qua verò parte Septentrionē Corduba spectat,
posita est ad ipsas Marianorū montiū radices: quos nunc Hispani, prisco nomine cor-
rupto, Sierra Morena, hoc est Morenos montes dicimus. Ea verò horum montiū pars,
quæ Cordubæ imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum con-
iungitur. In his montibus, authore Plinio, Baturia regio, à Bæti flumine nomen acci-
piens in duas regiones diuisa, ad Anam vsq; fluuium excurrit. Ipse Bætis, qui Cordubā
20 alluit, Cirtius olim & Tartessus etiam, vt apud Pliniū, Liuium & Strabonē est, dictus,
tanta semper celebritate fuit, vt toti prouinciæ nomen dederit, tanta porrò est magni-
tudine, vt ingentia flumina exorbens, ab Mauris inde nomē acceperit. Guadalquivir
nanq; quod huic fluuiio nunc nomen est ab iisdem impositū, magnum flumen ipso-
rum lingua significat. Ab ortu verò ad occasum latus Cordubæ Australe lambens, ita mon-
tes ab planitie disternit, vt id sibi studio habuisse natura videatur: quo diuersissima
foli discrimina seiungeret, & eo tanquā limite separaret. Hinc montana, quæ ipsa sub-
urbia pene contingunt, celsis collibus elata, duris cautibus prærupta, hortis, vineis, o-
lea, & omniū generis arboribus sunt confita. Inde campestris regio trans flumen com-
planata, nuda, glareis & luto friabilis, frugibus tantummodo ferendis est accommoda.
30 Huius verò tractus quæ sit feracitas, incluta nostræ ciuitatis horrea, tota Hispania ce-
leberrima satis ostendūt. Alterius verò soli montibus præenti quanta sit amœnitas cū
insigni fertilitate cōiuncta, vix quisquā satis digne possit explicare. Ipse præcisè rupes,
scopuli ipsi, vbi planū quidpiā non soli (neq; enim solum est illud, sed lapidū strues) ve-
rum quicquid id est plani, Loton suauissimā & siliquā sponte nascentes, satiuas vero ole-
am, vitē, ficū, cerasum, mala punica & Persica, pruna, & q; magis mirandū sit, citria ma-
la omnis generis abunde producūt. Præstāt hoc ipsum magna ex parte fontes copio-
sæ, purissimæ, suauis, & ad potum salubris aquæ, quibus passim penè irrumpentibus, ir-
rigua omnia circū circa fiunt. Hinc valles vrbi propiores non nisi ab pulchritudine, ab
40 paradisiacis, ab Regiis hortis, ab rosarū multitudine, aut ab florū aspectu nomen inue-
nere. Hinc vini & olei Cordubæ tanta est copia, atq; adeò exuberantia, fructuū omnis
generis tanta vbertas, vt hoc vnum aliam quantumuis celebrē ciuitatē magno opere
posset nobilitare. Mala autē citria omnis generis tanto opere in ea vrbe exuberant, vt
aduenis & peregrinis hominibus frequenter sint stupori, non cumuli solum, qui per
plateas venales vili pretio cernuntur, sed etiā qui nouorū fructuū aduentu, per agros &
sterquilinia proiciuntur: decussis non modico impendio ex arboribus malis, ne super-
fœtantes flores impediunt. Florum autem ipsorum in his arboribus tanta vndiquaque
intra urbem & per vicina suburbana est copia, tanta verno tempore fragrantia: vt non
iam, quod de iisdem floribus Virgilius dixit,

Animas & olentia ciues

50 *Ora illis foveant, & senibus medicentur anhelis:* sed suauissimo odore vrbs tota; vici-
niq; agri perfundantur, & ad eam suauolentiam captandam noctu homines peruigi-
les discurrant. Neq; tamen diutius in Cordubæ amœnitate & vbertate celebranda sit
immorandū. Vnum satis sit testis præstantissimi testimoniū. Ipse sit Muça dux Arabū,
Hispaniæ totius victor, quiq; eam omnem perlustrauerat, & vndique percognitam ha-
buerat. De eo Rasis Manus in Arabū historia his ipsis verbis, Latine fideliter redditis
scribit. Abibus Aluydi filius, homo qui nullatenus in re vlla mentiretur, ita scripsit.
Quum Muça Cordubā egressus in Africam nauigaturus, summis Hispaniæ proceribus
deducentibus, iter occiperet: & in collē, vnde vrbs totius prospectus patebat, venisset:
mula, cui insidebat, retro conuersa, aliquantulū consistens, urbē tacitus contemplaba-
tur: & tandem in hæc verba cum gemitu prorupit. E heu Corduba, quantū es insignis?

*Corduba si-
tus.*

*Turduli.
Bastuli.*

Turdetani.

*Mariani.
montes.*

*Saltus Cas-
tulonensis.*

*Baturia re-
gio.*

Ana fluuiū.

*Bætis flu-
uium.*

*Cordubensis
soli feraci-
tas.*

*Corduben-
sium monti-
um amœni-
tas.*

*Val herme-
so.*

*Val parayso
Arriçafa.*

*Hortua re-
gius inter-
pretatur.*

*La senda del
rosal.*

Mira flores.

*Muca Ar-
bum ducis,
de Corduba
præstantia
dictum.*

quæ & quantæ tuæ sunt delicia? Quantum tibi bonorum Deus voluit conferre: Hęc loquutus, mœrens iter continuat. Hucusq; Rasis. Probum autem hunc æstimatorem nemo non possit digne censere, ab quo videat ipsam rei veritatem, ipsam natiui soli præstantiam tales gemitus, talem vocem, tantum encomium extorsisse.

Metalla Cordubensia sunt etiam inter authores celebratissima. Auriferam, quod mox apparebit, poetæ Cordubam vocant: & æs Marianum, hoc est, quod propè eam vibem in eius montibus effoditur, maximè Plinius laudat: cum argenti viui & stibii ditissimas fodinas hodie in eius tractu conspiciamus.

Habuit ea ciuitas duo nomina, quemadmodum apud Plinium legimus. Corduba enim, atq; eadem Colonia Patritia est appellata. Sed Cordubæ nomen priscum fuit & peruestitæ originis, illud alterum quo tempore ei fuerit inditū, suo loco dicemus. Et verum rectumq; vocabulum Cordubam esse Silius Italicus, Martialis, Prudentius, atq; alii poetæ attestantur. Lex enim carminis incorruptiora & incontaminata vocabula conseruat. Potuit sanè nominis huius veritas fidelius ex nummis, & ex lapidibus astrui. Sunt qui se nummos vidisse affirmant. Sed ego harum rerum non indiligens peruestigator, & omnis patriæ meæ antiquitatis in primis studiosus, Romanum nummum adhuc vidi nullum, qui Cordubæ nomen habeat inscriptum: cum colonia patritiæ nomen in quam plurimis Augusti, Tiberii & Germanici etiam, quorum non nullos ipse habeo, conspexerim. Lapidem, in quibus vtrunq;, & alterum seorsum nomen insit, quinq; apponam: quorum quatuor primos omnes ipse vidi, & ipse descripsi: vltimum relatu doctiss. hominum habui.

In oppido Linares basis est marmorea, nigra, ex ruinis Castulonensis vrbis admodum vicina aduecta, his literis inscripta.

VALERIE. CI-
PATINÆ. TVC-
CITANÆ. SA-
CRVM. COLO-
NIÆ. PATRI-
CIÆ. CORDV-
BENSIS FLAMI-
NICÆ. COLO-
NIÆ. AVG. GE-
MELLÆ. TVCCI
TANÆ. FLAMI-
NICÆ. SIVE. SA-
CERDOTI. MV-
NICIPII. CHAS-
TVLONENSIS.

Superioribus annis Corduba cum capite, & muliebris statuae fragmentis, basis marmorea, cum hac dedicatione est eruta.

D. N. CORNELIÆ. SALONINÆ.
AVG. CONIVGI. D. N. IMP.
CÆS. P. LICINI. GALLIENI.
PII. FEL. ET. INVICTI. AVG.
DÆCICI. MAX. GERMANICI.
MAX. TRIB. POT. IIII. COS. III.
IMP. III. PP. PROCOS. PROVIN-
CIÆ. BÆTICÆ. DEVOTA. NV-
MINI. MAGESTATI. QVE. EIVS
CORD|||||

Corduba in Dina Marina templo, ad usum aquæ benedictæ, cippus, marmoreus candidus.

D. M. S.
M. LVCRETIVS.
VERNA.
PATRICIENSIS.
ANN. LV.
PIVS. IN. SVOS.
H. S. E.
SIT. T. T. LEVIS.

Lora,

Corduba
seu
seu.Lapis Castu-
lonensis vr-
bis.Lapis Cor-
dubensis.Lapis Cor-
dubensis.

30

40

50

*Lora, quod oppidum in medio itinere ferme est, quo Corduba Hispalim
itur, in basi marmorea pro foribus templi.*

*Lora oppi-
dum cor-
cine
lapis.*

L. LVCRETIO. SEVERO. PATRICI-
ENSI. ET. IN. MVNICIPIO. FLAVIO.
AXATITANO. EX. INCOLATV. DE-
CVRIONI. STATVAM. QVAM. TES-
TAMENTO. S. SIBI. PONI. IVSSIT. DA-
TIS. SPORTVLIS. DECVRIONIB. M.
F. AXATITANI ||||| X I I |||||

Hispali in vico, cui ab Serpente nomen est, cippus cum hoc epitaphio visitur.

*Lapis Hispa-
lensis.*

Q. FABIVS. Q. F.
QVIRINA FABI-
ANVS ILVRCO-
NENSIS. IDEM
PATRICIENSIS
ANNORVM
XXXIII. IVST.
IN SVIS. H. S.
E. S. T. T. L.

Patriciæ verò nomen libentius in vsu fuit tempore Romanorum Imperatorum, tanquam honorificentius & illustri de causa, vt postea videbim⁹, Cordubæ impositū. Cordubæ verò nomen incorruptū credo cum Romano imperio & lingua, ad Gothorū vsq; tempora permanit. Tunc demum cœpit permutari; vt Cordoua, quemadmodū nunc Hispani proferimus, diceretur: nec subito tamē, sed paulatim immissa corruptela. Testimonio sunt aurei nummi Gothici duo, quos ego habeo diversis satis typis percussos. Reccesvinthi regis Gothorū sunt, & altera parte cum regis ipsius facie inscriptū habent: RECCESVINTHVS. REX. In auersa verò parte scriptū in orbem est. CORDOBA. PATRITIA: vt iam. V. versum in. O. esset: B. autem nondum esset in. V. permutatū.

*Recceſvinthi
regis num-
mi.*

Ad eundem etiam modum, tam in Diui Eulogii veteti exemplari, quam in quibusq; libris Gothicis literis, quos vidi plurimos, descriptis; scriptum semper Cordoba reperitur. Et de nostræ vr̄bis nominibus hæc satis: nunc de eius antiquitate est dicendum.

Priscam admodum, & peruetustam vr̄bem Cordubā fuisse: cuiusq; originis propter sumam antiquitatem, nullum extet in hominum memoria principium: duabus potissimum de causis adducor vt credam. Primum enim quæcunq; vr̄bes in Hispania duobus nominibus olim Romanorum tempore compellabantur: alterum Hispanum nomen, priscum, vetustissimæ originis, & quasi vernaculum peculiaris linguæ habuisse constat: alterum vero tanquam Romanæ ditionis & imperii stygma eidem fuisse impressum, aut adulatione dominantium Imperatorum certè expressum. Tales fuere in

*Corduba anti-
quitas.*

Celtiberia Illurcis ab Tiberio Graccho, mutato nomine, vt author est Verrius Flacc⁹, Graccuris dicta. Salduba in eadem regione Plinio teste, Cæsaraugusta postea nominata. Eodem authorē & priscis lapidibus etiam attestantibus, Obulco Municipiū Pontificense nomen accepit. Attubi, Claritas Iulia: Astigi, Iulia Firma: Tucci, Augusta Gemella: Iliturgi, Forum Iulium: Hispalis, Romulensis Colonia est dicta. Multa sunt eiusmodi apud eum authorem & in antiquis marmoribus & nummis nominum in vr̄bibus geminationes. In quibus omnibus negare non possis, prius nomen vernaculum esse & Hispanum, æqualisq; cum vr̄bis primò dio antiquitatis fuisse. Talis est Corduba, quæ Colonia Patritia postea est cognominata: restetq; suæ verustatis priscum nomen habet, veluti nascenti sibi olim impositū. Illud deinde nostræ vr̄bis vetustissimam

*Hispana
vr̄bes bino-
mines.*

*Graccuris.
Cæsaraugu-
sta.*

*Obulco.
Attubi.
Astigi.
Tucci.*

*Iliturgi.
Hispalis.*

potest antiquitatem astruere: quod cum Turtuli populi omnium vetustissimi & sapientissimi in Bætica fuisse ab Strabone tradantur; Cordubensis verò situs feracitate & amœnitate tanto opere præcellat: credi par est, oppidum ibi non paucis retro sæculis fuisse conditum, neq; neglectam ab eius regionis accolis præstantissimam habitandi commoditatem. Quemadmodum igitur de Cordubæ origine nihil certi afferri in medium potest: ita etiam vetustissimam ipsam fuisse, merito creditur.

Turduli.

Quidā ab Persis, quos in Hispaniam etiam venisse Plinius ex Varrone tradit, conditam Cordubā fuisse asseuerant. Ipsum vr̄bis nomē eos, vt opinor, in eam sententiā illerit. Nam Cordubā etiā in Perside ciuitatē fuisse credidere. Sed n. leuis est cōiectura, & quā nullo veritatis fundamento subnixā, facile nobis fuerit in historia nostra, occasione oblata conuellere:

*Corduba ab
Persis non
fuit condita.*

Prima Corduba mentio.

Apud authores nullam priorem Cordubæ mentionem inuenias, quam quæ apud Silium Italicum reperitur. In Catalogo namq; earum Hispaniæ ciuitatum, quæ Hannibali in Italiam transeuntî milites miserunt, Cordubâ etiâ connumeratuit illo carmine.

Nec decus Aurifera cessauit Corduba terra.

Corduba situs duo.

Sed neq; quo in loco condita primum Corduba fuerit, satis constare potest, cû duo eiuidem situs nunc appareant: alter quem vrbs ipsa occupat, alter, quem quarto ab vrbe ad occasum milliario clarissimo Dni Heronymi monasterio vicinum cû veteris Cordubæ nomine desolatam cernimus. Ego non leuibus coniecturis adducor vt credam, priscam vrbem, eodem quo nunc est iunior ista, situ fuisse. Quod ipsum tunc ostendemus, cû quæ necessario præmittenda sunt, persequuti fuerimus.

Marcus Marcellus Cordubæ conditor seu instaurator.

Sequens igitur, post illam Silius Italicus, Cordubæ mentio insignis admodû est & illustris. Refert enim Strabo, Cordubâ ab Marco Marcello quasi conditam, & paulò post magnificentissimè auctam. Eius lib. 3. hæc sunt verba. Corduba, Marcelli ædificiû, eo magnitudinis creuit, vt nominis celebritate & potentia polleat. Quæ verba doctos homines non paucos permouisse video, vt crederent, hanc primam esse vrbs nostræ originè, & eiudè Marcellû verum fuisse conditorè. Proinde necessariû fuerit totum hoc diligenter inuestigare, & subtilius expendere. Quod ex Liuio atq; Appiano Alexandrino constat, Marcus Marcellus, eius Marci Marcelli, qui docuit Hannibalem posse superari, siue nepos, siue pronepos, totâ Hispaniâ in Prætura sorte obtinuit, eo ipso anno, quo Q. Martius Philippus secundû, & Gn. Seruilius Cæpio consules fuere. Est au-

Annus ante Christum natum 167.

tem is annus ante Iesu Christi Domini nostri Natiuitatè 167. Totam autem Hispaniâ is Marcellus hoc anno suscepit gubernandâ: quoniâ ex duabus vna prouincia, duobus tantum antea annis fuerat effecta. Idem Cordubam, & hoc ipso anno hanc dubie ædificauit. Cum enim manifestû sit, hoc tempore ædificatam fuisse: siquidem crebrior iam hinc eius mentio, vt statim apparebit, in historia Romana reperitur, & Strabo Marcelli opus ipsam nominet, neq; vllus alius Marcellus, neq; superioribus annis, neq; multis sequentibus in Hispaniam venerit cum magistratu: planum fit, huic vrbs structuram esse attribuendam. Et hoc procul dubio anno quicquid id operis fuit Marcellus perfecit: non quintodecimo postea, cum in tertio suo consulatu in Hispaniâ rediit. Tunc enim diuisa iterum denuo in duas prouincias Hispania, Citeriorè tantummodo rexit: magnis videlicet bellis implicatam, & quæ consulari duce, atq; exercitu indigeret. Habuitq; illo ipso anno vltior Hispania, hoc est Batia cum Lusitania, proprium seorsum Prætorem, M. Accilium: vt est apud Appianum.

Corduba veteris situs.

Sed quid illud tandem fuit, quod Marcellus fecit, vt Cordubam aut condidisse, aut ædificasse dicatur? Dicâ quod sentio, quodq; manifesta penè ratione adducor, vt credam. Nouam vrbem in eo situ, qui nunc vetus dicitur, construxit, & à fundamentis totam erexit. Cum oppidum antea esset non admodum magnum, transferre inde, & alio situ amplificare, cogitauit: noua forma, Romana, vtique denuo vrbem condens, ab se vt esset, & dici posset ædificata perfecit. Vrbs igitur, quæ nunc vetus dicitur Corduba, ædificauit. Docet hoc profecto eius vrbs forma: & tota, quam ruinæ adhuc ostendunt, structura, Romanum plane opus, & Romanorum consilio totum vndique fuisse fabrefactum declarat. Situs namq; totus quadrata forma est, ita vt filo protactus & circuncisignatus initio plane videatur. Duplo longior totus est quam latior ambitus. Ego enim probe funiculo dimensus, cum pedes in fronte duo millia quadringentos inuenissem, ab latere quatuor millia octingentos ad amussim comperi. Cum pedes dico, tertiam vlnæ nostratis, qua pannum lintheum, sericumq; metimur partem intelligo: quod ipsum cum pedis Hispani antiqui mensura probè congruit. Hæc autem tam exquisita diligentia situm quadrandi & conduplicandi, tota planè Romanorum fuit, non nostratium Hispanorum, qui vix dum hoc nostro tempore politioris ædificationis formam didicere. Prominet præterea media vrbe, quadrata etiam forma planities, siue arcem illa habuit, siue forum, quam satis apparet ad perpendicularum fuisse productam. Tantundem enim ab vtraq; fronte distat, superiori latere (nam accliuo solo tota vrbs fuerat imposita) aliquantisper cum muro coniungitur. Eam curam, & subtilem formæ symmetryq; diligentiam, quis non videt Romanorum esse, non priscorû Hispanorum? Apparent insuper quatuor magnarum turrium fundamenta, eiusdem industriæ Romanæ & studii in ædificando manifesta testimonia: vt quæ quatuor angulis murorum adnectantur. Eiusdem symmetryæ Romanæ simul est indicium, via quadrato lapide constrata, quæ ab inferiori vrbs latere, porta, vt credi potest, coniuncta, in proximum colliculum ducit, vbi magni cuiuspiam ædificii vestigia perseuerant: fa-

numq; insigne inibi fuisse licet conicere, cui nobile stramentum, & via maior commoditas deberetur. Locus enim ab vrbe diuulsus, & in plano modice admodum elatus vetat præsidium cogitare.

Hęc omnia hominis sunt studiosissime ædificantis, & veluti ociose ad fabricam confidentis. Multum autem ocii Marcellum toto penè eo anno habuisse, Hispaniæ pax, de qua Liuius & Appianus, declarat. Longum verò sit, si commemorare pergam, quanta ex situ eius vrbis monumenta Romana, superioribus, & nostro etiam hoc sæculo sint eruta: quæ planè restantur, Romanam eam vrbe[m] fuisse, Marcellumq; perinde Romanum hominem eius fuisse conditorē. Cum verò iam ex superioribus satis constet, ante hanc Marcelli ædificationem priscum oppidum, quod Corduba diceretur, in iis locis fuisse: intelligere plane non possumus, num antiquum situm Marcellus suo opere complexus fuerit, an nouum exquisierit. Nisi quod sequentia quædam indicabunt, contempto veteri oppido, ipsum in delectum ab se situm totum penitus transtulisse.

Ex ædificata ad hunc modum denuo vrbe, magnificeq; amplificata: frequentior iam eius vrbis mentionem Romanam habet historia. Creuerat nimirum oppidum antea non admodum celebre, & Romana plane vrbs cœpit iam ab Romanis nobilitari. Eo iam paulò post Prætores ad hybernandum exercitum reuocabant, & ad ius petendum populi conueniebant. Quæ omnia ex Romanis & Græcis scriptoribus collecta late nos in nostra historia prosequimur. Hinc Metellus Pius deuicto Sertorio, gem poëtarum indidem ciuium secum Romam reduxit; quod si, vt de eisdem Cicero dixit, pingue quiddam & peregrinum resonabant: temporum plane fuit vitium, non ingeniorum. Neq; enim Roma cultiores poetas tunc temporis habuit. Hic etiam nobile illud continentis frugalissimæ exemplum Prætor Piso, eodem Cicero referente, edidit. Quod utiq; præstiterit ipsi summi oratoris verbis apponere. Nihil, inquit, nimirum vetus proferam. Sunt vestrum, iudices, quam multi, qui Lucium Pisonem cognouerunt, huius, L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrem. Is cum esset in Hispania Prætor, qua in provincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & comminutus. Cum vellet sibi anulum facere, aurificem iussit vocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palam appendit aurum: hominem in foro sellam iubet ponere, & facere anulum omnibus præsentibus. Nimiùm fortasse dicet aliquis hunc diligentem. Hactenus reprehendat, si quis voler: nihil amplius. Verum fuit ei concedendum: filius enim, L. Pisonis erat eius, qui primus de pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Pisonis Frugi dixerim. Veruntamen quantum intersit videre. Iste cum aliquorum abacorum faceret vasa aurea, non laborauit, quin non modo in Sicilia, verum etiam Romæ in iudicio audiret. Ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit, vnde prætori annulus fieret. Nimirum vt hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomen.

Superuenerunt non multo post bellorum ciuiliū inter Cæsarem & Pompeiū tempora, in quibus caput provincie Bætice totius, Corduba, ab Aulo Hirtio, siue is Op-
pius est, appellatur. Et ad hanc Cordubam, ab Marcello ædificatam, de qua nobis sermo nunc est, omnia illa gesta fuisse: multa sunt quæ aperte declarent. Illud in primis, quod pertransito ponte prælium inter ipsum atq; vrbe[m] non semel committitur. Sed non est hic locus de his pertractandi.

Paulo post etiam Augusti Cæsaris temporibus, quibus Strabo & vixit, & scripsit, verè iam is author potuit insigni cum præconio affirmare, eo magnitudinis Cordubam creuisse, vt nominis potentia & celebritate polleret. Colonia enim paulò ante fuerat effecta: nec cuiusuis vulgaris Colonie dignitas eidem fuerat attributa, sed quæ nomine & maiestate præcelleret, atq; COLONIA PATRICIA, & esset reuera, & vocaretur. Qua de re idem author, de Corduba adhuc verba faciens, his verbis scripsit. Eam sane initio habitauerunt & Romanorum & indigenarum viri delecti. Nam prima hæc istos ad locos a Romano populo est dimissa Colonia. En tibi & primam in Hispania, saltem in Bætica Coloniam Cordubam fuisse, & cum magna dignitatis præstantia, & veluti prærogatiua fuisse. Vtrumq; insigne quiddam est, & ad Cordubensem celebritatem & gloriam singulare. Neque vacat tamen hic quantum hoc sit fusius explicare. Illud vnum tantum modo non præteribo: tantam hanc dignitatem, vt non nisi viri Patritii ex Romanis & Hispanis deligerentur, qui in eam Coloniam immigrarent, & clarissimum vtriusq; nobilitatis domicilium ipsam redderent: eo maxime merito Cordubam fuisse consequutam, quod fide & tolerantia singulari Iulii Cæsaris partes eo in bello semper fouerit, & ciues Romanos sæpe protexerit atq; seruarit. Id eius ciuitatis, ex quo primū

*Corduba in-
creuit.*

*Metellus
Pius.
In oratione
pro Archia
poeta.*

*Piso Pisonis
Frugi filius.
In nona
Verrina.*

*Bellorum
ciuiliū com-
para.*

*Corduba
Bætica ca-
pit.*

*Corduba
prima in His-
pania Co-
lonia.*

*Cinica in
nummis
Cordubens-
is.*

*In prologo
declamatio-
num.*

Colonia facta est, nummi testantur, qui omnes cum COLONIA PATRICIA, in auersa parte habeant inscriptum, Ciuica Corona id ipsum preferunt inclusum. Ciuicam autē seruati ciuis & premium, & insigne apud Romanos fuisse, quis ignorat? Vnde & ab Iulio Cæsare præmii causa Cordubæ, vt Colonia esset, tributum crediderim. Certè Seneca pater de bellis ciuibus loquens, Coloniam iam Cordubam vocat: & in Cordubæ Colonia iam factæ nummis faciem & nomen Cæsaris Augusti cernimus. Et Carteiam quidem aliquanto vetustiore in Bætica fuisse Coloniam, ex Liuiio prorsus intelligo. Neq; obstare tamen hoc Strabonis dicto is plane intelliget, qui quo ex hominū genere, Partheniorum videlicet & Libertinorum, deducta fuerit, animaduertit.

*Lapides duo
Corduba
Augusti tē-
pore inscri-
pti.
Tempora.*

Illi verò duo insignes admodum lapides ex Augusti Cæsaris temporibus ad hæc nostra vsque Cordubæ perdurant, qui ipso eodem anno, quo Dominus noster Iesus Christus natus est, fuere inscripti. Habent enim hæc verba.

IMP. CASAR. DI-
VI. F. AVGVSTVS.
COS. XIII. TRIB.
POTEST. XXI.
PONTIF. MAX.
A. BEATE. ET.
IANO. AVGSTI.
AD. OCE-
ANVM.
LXIII.

20

*Lib. 2. de do-
ctri. Christ.
cap. 28.*

Est hic lapis in summo templo, alterq; persimilis in D. Ioannis Herediae domo visitur. Amouent autem hæc columnæ omnem illam controuersiam, quam D. Augustinus inter quosdam ecclesiæ Christianæ scriptores narrat fuisse de anno Dominicæ natiuitatis. Ignorantes enim Romani consulatus seriem, vt idem inquit sanctus doctor, hic diuersa sensere. Sed de hoc non vno in loco historia nostra pertractat. Ibi etiam quod hoc Iani templum Cordubense fuerit prosequimur. Duæ enim aliæ columnæ Tiberii Cæsaris tempore erectæ eisdem etiam omnino verbis eiusdem meminerunt. Altera in ipso fano maiori: in D. Francisci altera conspicitur. Illud verò in antiquitatis studiosorum gratiam non prætermittam: in his omnibus columnis numeri primam notam hanc esse. J. quæ nimirum. L. geminata vim habeat, & bis quinquaginta, hoc est centum milliaria signet. Neq; enim pauciora milliaria ab Corduba ad Oceanum, qua magis est propinquus, quam centum quatuordecim reperies. Quod Francus Iurisconsultus antiquitatis studiosissimus primus, quod sciam, animaduertit.

*Francus Iu-
risconsultus.*

Habuit etiam Romanorum tempore ad Romanæ ciuitatis & aliarum magnificentissimarum ciuitatum imitationem puteal Corduba. Visitur namq; hodie quoque in marchionis Commarenis ædibus marmoreum puteal cum hac inscriptione.

*Puteal Cor-
duba fuit.*

P V T E-
A L.
T H A D-
D A I.

40

*Lib. 4.
cap. 18.*

Aristoteles porro in politicis docet, non nisi magnas vrbes puteal, hoc est subterraneum carcerem ad putei similitudinem excauatum habere solitas fuisse. Et Libonis puteal Romæ tum ab Horatio celebratum non vno loco legimus, tum etiam in argenteis nummis depictum & inscriptum videmus. Et hæc omnia cum multis aliis inscriptis lapidibus Romanis, qui multis in locis vrbis visuntur, nemo vnquam dubitauit, ex veteris ruinis fuisse huc diuersis temporibus aduecta.

*Æmilius
Regul' Cor-
dubensis.*

In ea igitur Marcelli vrbe nati sunt, Senecæ duo pater & filius, Lucanus, Portius Latro, & alii insignes Cordubenses, quorum meminit Seneca pater. Illa eadem clarissimum & fortissimum ciuem Æmilium Regulum dedit, qui & ipse cum aliis, ipsum tanquam ducem insequentibus, in Caligule Imperatoris necem coniurauit. Et cum alios, inquit Iosephus, priuata odia incitarent, hunc publica tantummodo mala permouebat.

*Libro anti-
quit. 19. c. 1.
Corduba
noua trans-
latio.*

Quandiu verò vrbs illa vetus ab Marcello condita perdurauerit, quoue tempore mutatione oppidi, in hanc, quæ nunc est, sit traducta: & si maximè vellem, non possū tamen liquido explicare. Quod coniecturis assequi possum, in medium adducam. Tempore Tyberii, & Caligulæ Imperatorum, vetus Marcelli ciuitas, non solum stabat, sed inclita admodum & celebris vigeat. Id nummi veteres indicant ibidem reperti cum Germanici vultu & nomine, quorum auersa pars COLONIA PATRICIA habet in-

*Germanici
Cæsaris num-
mi.*

bet in-

bet intra ciuicam in scriptum. Neq; multi simul vnquam eiusmodi nummi sunt reperi-
ti, vt reconditi fuisse videantur : sed vnus atq; alter, vt casu prolapsi, & amissi appareāt.
Sed neq; quisquam tamen sequentium Imperatorum nummos se ibi reperisse, vnquā
dixit. Tanta præterea vrbs per illa tempora celebritas, repente vtq; non potuit conci-
dere. cum in summa pace & tranquillitate nobis Romani imperarent. Non nisi ma-
turo per multos annos consilio, non nisi longi temporis spatio opus fuit, vt inde peni-
tus fuerit immigrandum. Noua etiam vrbs fuit condenda, & magno molimine multa
& paulò post sumus ostensuri. Sexaginta igitur aut eo amplius post Caligulam annos
eam vrbe[m] stetitisse, possumus credere, & ad Traianum vsq; perdurasse.

*Temporis
ratio.*

Ducenti deinde ferme anni ad Diocletiani vsq; imperium præteriere, in quibus
Cordubæ nullam mentionem apud authores inuenimus. Tantum illa basis marmo-
rea, de qua iam diximus, cum fragmentis etiam muliebris statuæ in domo Garfiæ Mē-
desii de Soto Mayor fuit eruta cum Corneliæ Saloninæ vxoris Gallieni Imperatoris
in scriptione. Sedenim Diocletiani temporibus dubium esse non potest, quin vrbs
vetus iam periisset, & noua, quæ nunc est, per celebris haberetur. Testimonio sunt san-
ctorum martyrum, qui eo tempore Cordubæ coronati sunt, monumenta, quæ super-
sunt. Ibi sanctorum Aciseli & Victoriz domus in qua educati fuerint : ibi sepulchrū,
quod ad portam fluminis fuisse, in eorum passione scribitur : ibi puteus, in quem pars
viscerum sancti Zoyli martyris fuerit proiecta, monstratur, atq; omnia & singula ma-
gna religione ab tota ciuitate coluntur. Ita fit, vt nemo pius ferre iam posset, si quis pas-
sos in veteri vrbe hos sanctos martyres crederet, Et de sanctis tribus martyribus Fausto
Ianuario, & Martiale idem prorsus est statuendum. Et cum Gothos hanc nouam vr-
bem tenuisse constet : & Sisebuti regis temporibus Agapius Cordubensis Episcopus
sanctum Zoyli corpus ibidem, ipso per somnium commonstrante, repererit, quod ab
martyrii sui tempore delituerat : ibidem vtq; fuerat excarnificatus, & occisus. Nam
ab ethnicis inter peregrinorum sepulchra cadauer eius occultatum legimus, ne ab
Christianis dignosceretur : & Agapio episcopo ideni martyr (quemadmodum inuen-
tionis habet historia) & locum vbi passus fuit, & vbi suum corpus occultatum iaceret,
indicauit. Quæ omnia liquido possunt probare, hanc nouam vrbe[m] Diocletiani & so-
ciorum Imperatorum tempore, hoc est circa annos Dominicæ natiuitatis trecentos
conditam iam, veteri diruta, fuisse. Ille itaque marmoreus lapis ad diui Nicolai, quod
vocant in vrbe, templum effossus, ibidemq; parieti insertus, qui basim Constantii Cæ-
saris (vt eius indicat in scriptio) statuæ olim præbuit : in hac noua vrbe dedicatus, non
ex veteri adductus videtur. Quod etiam de Saloninæ statua & basi quispiam posset et-
iam existimare.

*Diocletiano
imperante
Corduba
iam fuerat
translata.*

*Sancti A-
ciselus &
Victoria.
Sanctus
Zoylus.
Sancti Fa-
ustus, Ianua-
rius & Mar-
tialis.
Sisebutus
rex.
Agapitus
Episcopus.
Sancti Zoyli
inuentio.*

*Tempus.
Constantii
Cæsaris in-
scriptio.*

Causa autem huius mutationis, & Cordubæ iterum renascentis occasio vulgo
inter ciues affertur aquæ penuria, qua vetus Marcelli vrbs laborabat, longius à flumi-
ne quatuor penè miliaribus remota. Ego verè nihil minus in causa fuisse video. Nam
& intra vrbs eius situm fontes non vno loco erumpunt : propè muros verò ad ortum
fons est etiam bene magnus, cui ab lauerum copia nomen est : & vicini huic fonti fra-
trum diui Hieronymi horti ab fontiū copia nomen inuenere : & amplior ille canalis,
quo ipsum idem diui Hieronymi cœnobiū nunc fruitur, per vallem ipsam dorsumq;
prominens circumductus, in vrbe[m] influebat. Durat adhuc ad ipsum fontis caput eius
aquæ ductus portio, quadrato lapide constructa. Reliquum ipsa cœnobiū structura, la-
pidum similiū indiga, consumpsit. Quicumque etiam putei, inferioribus præsertim
vrbs partibus, effoderentur, aquæ in omnem vsu[m] commodissimæ copiam profecto
subministrarent. Quæ cum ita sint, loci in salubritatem, adde etiam ad inhabitandum
incommoditatem causas potissimas vrbs transferendæ fuisse, credendum est. Eum e-
nim situm Marcellus delegerat, qui ponendæ vrbi esset multis modis importunus. A
flumine primum tam longè remouit : cum fluminis eo tempore nauigabilis commo-
da essent quam plurima. Munita neq; situ, neq; opere vrbs esse potuit. Per eum enim
cliuum est in planum demissa, cui montium luga ita super imminuant, vt lapidibus ru-
pibusq; non admodum magnis, quarum est in sublimi ingens copia, tantum commo-
tis, obrui mœnia possent, atq; prosterni. Sed loci insalubritas in primis est insignis.
Iidem præcelsi montes septentrionale vrbs latus ita protegunt, vt aquilonaribus ven-
tis, qui salubriores existimantur, nullo modo possit afflari. Cumque ab ortu ad occa-
sum in longum sit totus situs porrectus, ab Septentrione verò in Meridiem latitudine
per cliuum in planum excurrente protendatur : ad solis ardores, qui sunt in ea regione

*Vrbs muni-
tanda causa.*

*La fuente de
los berros.*

*Los honta-
nones.*

*Veteris situs
incommodus.*

feruentissimi, vrbs quanta erat, iacuit exposita. Neque inferiora ædificia tegere in cliuo superiora poterant, aut æstus mutua coniunctione impedire: cum interim si quo algore Aquilonēs possent subuenire, prærupta montium culmina arcerent. Inde est quod nunc etiam scorpionum multitudine totus is veteris vrbs situs abundat: ipsa venenatorum animantium fœcunditate loci pestilentis vitium prodēte. Quod ipsum maximè facit vt credam, priscam illam Cordubam, que ante Marcellum fuerat, hoc situ, quo nunc est, extitisse, salubritatisque memoria & experimento eum ipsum iterum nunc repetisse.

*Nova vrbs
suis exfor-
ma.
Solis porta.
Anguli por-
ta.*

Instaurata igitur, seu denuo condita noua vrbe, quadratam formam, quantum possum coniecere, retinuit. Duo enim muri latera ad amissim producta cum antiqui operis, atq; ad eò Romani vestigiis perdurant. Ab arce ad solis, quam dicunt, portam lambente australe: inde ad eam portam, quæ anguli vocatur, orientale. Duo alia latera, Maurorum credo detrahentium, superaddentium & multis modis immutantium, substructiones confudere. Et præterquam quod quadrata ista forma, lapidesq; quadrati Romanā indicant structurā: ipsa quoq; portarum in illo ad Orientem latere cū æquè distante interuallo dimensio tota prorsus Romana est. Quinq; enim portas cū adaperirent, in medio vnam (quæ Ferrea dicebatur, ipsaq; diruta, loco nomen manet) constituerūt: hinc inde binas equalibus interuallis superaddentes. Perdurant hæc quatuor, solis & anguli, in ipsis angulis: relique mediæ quæ portulæ voce diminuta nuncupantur, altera ad Emporii vicū altera ad Fontem siccum est posita: & vtraq; ab suis locis nomen accepit. Nec dubitant nostri Cordubenses, quin ex veteri Marcelli vrbe translata in nouam hanc fuerint publicorum & priuatorum ædificiorum omnia ornamenta. Hinc in vrbe statuq; Romani operis non pauca, inscripti lapides multi: hinc tot marmoreæ columnæ, multaq; alia huiusmodi, quæ passim visuntur. Quanquam nonnulla huius nouæ vrbs propria fuisse, superius probabamus.

*Porta ad
Emporii vi-
cum.
Fons siccus
porta.
Antiqua
monumen-
ta Corduba
multa.*

Hinc iam liquet, quanto opere vulgus nostræ ciuitatis aberrer, qui Senecæ domum eam fuisse affirmat, quæ nunc publici Senatus ædibus ad Austrum coniuncta, ex aduerso penè diui Benedicti templum respicit. Emit eam olim vir clarissimus. D. Petrus a Corduba primus Plięuentis Marchio, ea fama commotus, & doctori Antonio Morali patri meo medico præstantissimo dono dedit, dicens: Sapientissimi viri Cordubensis domum, non nisi ab sapientissimo Cordubensi debere possideri. In his ædibus ego natus sum: sed Senecæ eas nunquam fuisse, quis iam non videt? Quæ de re latius in historia nostra & Hispaniæ antiquitatibus diseruimus. Cum verò Senecam nomino, patrē Senecæ philosophi semper intelligo. Hic enim Neronis præceptor Cordubæ, nisi puer admodum, nunquam fuit: infans penè inde Romam ab patre abductus.

*De Senecæ
domo.
Primus Plię-
guensis
Marchio.
Doctor An-
tonius Mo-
rales.*

Sed enim silentio hic præterire æquum non est: quamuis Senecæ ipsius nulla mētio perduret in antiquis Cordubæ monumentis, eius tamen familiæ cognomen in basi peruetusta reperiri. Eam nuper Hieronymus Morales filius meus patruelis, iuuenis ingenio & literis ornatiss. antiquitatisque studiosiss. in patris sui, fratris mei, doctoris Augustini Oliuæ, medici etiam præstantissimi domum transferre curauit. Habet autem inscriptum.

*Doctor Au-
gustinus O-
liua.
Lapis cum
Senecæ cu-
iustiam no-
mine.*

FABIÆ. GN. F.
PRISCÆ. ASIDO-
NENSI. FABIVS. SE-
NECA. ET. // // // // E-
RIA. Q. F. PRISCA.

Habuit etiam hæc noua vrbs suam Romanorum temporibus magnificentiam: cum præceptorem etiam Græcarum literarum qui Grammatici nomen (quod erat eo tempore doctrinæ probatissimè insigne) tueri posset, quique præterea illud habuit admodum singulare, quod supra centesimum annum peruixit. Extat eius Iaspideus cippus in eiusdem fratris mei doctoris Augustini Oliuæ domo, cum his literis.

D. M. S.
DOMITIVS. ISQVI-
LINVS. MAGIS-
TER. GRAMM.
GRECVS. ANNOR:
C I:
H. S. EST. S. T. T:
LEVIS:

Huius

Huius autem posterioris temporis & rudioris esse hanc inscriptionem, tum characteres iam degenerantes, tum etiam verba ipsa & orthographiæ neglectus docent. Proinde nouæ vrbi hunc lapidem dedi.

Hæc igitur noua vrbs, insignis etiam ipsa olim & celebris, sed inde multo celebrior, quod clarissimorum martyrum sanguine diuino munere fuerat consecrata: ab Romanis ad Vandalos, inde ad Gothos tandem peruenit: apud quos in magno pretio semper est habita. Bellum videlicet aduersus Agilam regem potuit sola sulcipere, & ingenti prælio victum fugare. Eadem rebellandi aduersum Leouigildum patrem diuo Ermenegildo, principi tunc, postea martyri in clyto sese coniunxit, & fidei catholice causam pio bello complexa est. Ioannes enim Biclarenis Abbas, qui eo ipso tempore vixit, scriptum in suo chronico reliquit, sanctum principem peracto bello Cordubæ ab patre fuisse comprehensum. Ad amicam nimirum, & suarum partium ciuitatem confugerat. Nummum etiam aureum eiusdem principis habeo, & tanquam sanctissimi martyris egregium monumentum veneror, quem in hoc sacro bello constat esse percussum. Gratissimum autem lectoribus me facturum spero, si ipsum hic descripsero.

*Agila rex Gothorum.
Leouigildus rex.
Diuus Ermenegildus martyr.
Abbas Biclarensis.
Diui Ermenegildi nummus.*

Altera parte faciem habet principis ipsius iuuenilem cum his literis **ERMENEGILDI**: altera alatum victoriam præfert, vt eius conspectu suorū animis validam eius potiundæ spem Deo duce & adiutore immitteret. Inscriptio autem, quæ victoriam circumdat, cum sit cælestis prorsus & admirabilis, tum etiam sanctum principem in eodem bello eadem pro militari tessera vsum fuisse, est admodum verisimile. Est enim hæc:

REGEM DE VITA. Quam nemo vel leuiter in sacris literis versatus non confestim videt, ex illis D. Pauli ad Titum verbis fuisse desumptâ. Hæreticū hominē post primâ & secundâ correptionē deuita. Et omnia tam acute, prudenter & pie excogitata sunt & adaptata, vt credi possit ab Leandro aut Isidoro fratre viris sanctissimis, literisque & ingenio præstantibus diui etiam Ermenegildi auunculis fuisse excogitata, & principi pie rebellanti ad Symbolum & tesseram tradita. Repertus vero fuit is nummus prope Cordubam tertio milliario, in eo agro qui Casa Blanca, hoc est Domus Alba, nominatur. Et Cordubæ fuisse percussum possumus etiam existimare. Officinam enim nummariam in ea vrbe fuisse, tum ingens eius celebritas, tum nummi illi Reccesuinthi

Regis, de quibus retro diximus, ostendunt. Nulla enim aliâ de causa Cordubæ nomen in illis ad eum modum potuit apponi, nisi quod ibidem fuissent conflati, atque signati. Sed hæc omnia cum aliis nostræ ciuitatis fortunis in nostra de rebus Hispaniæ Historia late prosequimur:

Cap. 3.

CHRONOLOGIÆ RATIO IN HIS ANNIS CONTINUATA, QUI IN DIVI EV-

*logii vita, historia & epistolis continentur: unde ratio temporum rector, apertior,
& suis testimoniis asseuerata constabit.*



ANTE annū Dominicæ natiuitatis octingentesimum quinquagesimum, unde chronologiam opportune ordimur: Adulphus & Ioannes Hispalensis originis Cordubæ iā fuerant martyrio coronati. Ex libri secūdi cap. VIII. Annum signare non possumus, nisi quod ante annum Domini octingentesimum trigesimum plane videntur occisi.

Ante hunc etiā annum, diuus Eulogius in Galliam profectus Pompelonensem Episcopum, & Nauarrę Abbates quam plurimos inuisit. In reditu Cæsaraugustanum, Segoncinum, Complutensem & Toletanum Episcopos, apud eos diuersatus, cognouit. Ex eius epistola ad Pompelonensem Episcopum, quo anno peregrinatus fuerit, non satis constat. Nos suo loco, quantum datum fuit, ratiocinabamur.

Annus Domini DCCCL.

Primus hic est annus, quem diuus Eulogius initio libri secundi notat. Fuit autē post triginta integras cycli solaris conuersiones in trigesima prima decimus nonus: secundus post bissextum sequutus literam dominicalem. E. habuit. Quæ omnia hic in primis signanda fuerunt: siquidem diuus Eulogius aliquando hebdomadę etiam dies nominat: unde nos certam temporis rationem astruximus, & manifesta veritate confirmauimus.

Leonis quarti pontificis Maximi quartus fuit hic in annus: qui per quinque etiam sequentes superuixit. Ex. F. Onuphrio Panuinio.

Hlotharius, Romanorum Imperator, qui adhuc uiuebat ad eosdem quinque annos præterea peruenit. Ex eodem, & multis aliis.

Michael Porphyrogenitus. Theophili successor Constantinopolitanus Imperator, cuius hic nonus erat annus, annum octingentesimum sexagesimumseptimum attingit. Ex eisdem.

Initio huius anni Oueto & Legionē in Hispania regnabat Ranimirus rex huius nominis primus Alfonsi Casti regis successor. Mortu^o vero ipso primo Februarii die, filio suo Ordonio primo regnum reliquit. Id aperte constat, ex eius tumulo, quem in regio Alfonsi Casti uocato templo Oueti uidimus, cum hoc epitaphio.

OBIIIT DIVÆ MEMORIÆ RANIMIRVS
REX, DIE KAL. FEBRVARII ERA DCCC.
LXXXVIII. OBTESTOR VOS OMNES,
QVI HÆC LECTVRI ESTIS, VT PRO RE-
QVIE ILLIVS ORARE NON DESINATIS.

Et Sampyrus Astoricensis, Lucasq; Tudensis Episcopi hunc annū mortis Ranimiri scripserūt. Vetustissimus etiam tumulus docet, non multa post regis mortem fuisse epitaphium insculptum.

Nauarræ & Aragonensium montium regnum Innigus Ximenez cognomento Arista obtinebat: ut ex magis verisimili illorum temporum supputatione colligitur. Quanquam in magna autorum varietate nihil certi & indubitati potest hic affirmari.

Carolus cognomento Caluus Hludouici Imperatoris filius, Caroli Magni Imperatoris nepos in Gallia regnabat. Gallorum omnes Historici. Eratque hic regni eius annus vndecimus. Idem Carolus, quicquid pater atque auus ab Sarracenis in Catalonia, Aragonensium montibus, & apud Nauarros ademerant, retinuit. Aragonensium annales, Gallorum historici.

Regnabat

Regnabat late in Hispania, regni sede Cordubæ constituta, Habdaraghman Sarracenus huius nominis tertius. Eratq; hic regni eius annus vicesimus nonus. Ex diuo Eulogio initio libri secūdi, & ex Rasis Mauri historia; item ex Ruderici Toletani antistitis de Arabibus historia nondum excussa:

Hoc ipso anno primo mensis Maii die, qui in sextam feriam inciderat Perfectus presbyter Cordubensis martyrio coronatur. Lib. 2. cap. primo.

Post hunc Ioānes pro Christi fide pene ad mortē cæditur, & ludibrii publici causa a sino vectus per urbem circūducitur, cōfessorisq; gloriā adipiscitur. Lib. 1. Tēpus li-
10 quere non potest, nisi quod hoc anno, potius quam sequenti, factum apparet.

Annus Domini DCCCLI.

Litera hoc anno diem Dominicum signans. D. fuit.

Die Iunii tertio, qui quarta feria euenerat sanctus Isaac monachus Cordubēsis iugulatur. capite. 2. libri secūdi.

Sancius Laicus natione Gallus duos post dies martyrio coronatur, feria nimirū sexta insequente eiusdem Iunii mensis die quinto. Libri eiusdem cap. 3:

Duobus tantū interiectis diebus, die eiusdē mēsis octauo, & hebdomadē sequē-
20 tis feria prima, sex pariter sancti martyres trucidantur: Petrus presbyter Astigitanus, Vualabonfus diaconus Ilibulensis, Sabinianus monachus, vico Froniano prope Cor-
dubam natus, Vuitremundus Astigitanus monachus, Habentius Cordubensis mo-
nachus, Hieremias itidem Cordubensis monachus. capite eiusdem libri quarto.

Mense Iulio, die decimosexto, qui in quintā feriam inciderat, sanctus Sisenand^o diaconus Pacensis ex Lusitania martyrium iugulatus compleuit: capite sequenti.

Veneris die, sabbato & insequenti Dominica tantummodo interiectis, secunda feria, quæ die Iul i vicesimum occupauit, Paulus Cordubensis martyrii palmam ad-
piscitur, capite truncatus. capite sexto.

Sabbato insequente & Iulii die vicesimo quinto Theodemirus monachus Car-
monensis patria martyrio laureatur. Ibidem.

Interea Reccaffredus episcopus iussu tyranni, Dei ecclesiam Cordubæ misere cō-
30 turbat, diuū Eulogiū in carcerē coniecit. Ex eius vita per Aluarum scripta ex epistola ad Pompelonensē Episcopum, & ex secūdo lib. pluribus locis: vbi nos hoc ipsū annota-
uimus & tēpus * quidē quo captus fuerit diuus Eulogius non possumus exquisite signa-
re. Tantum colligi alicūde potest, per hosce menses, quod suo loco videbimus, cōtigisse.
Causam, cur in carcerem fuerit missus, ipse in Documento martyriali & in epistolis
reddit, Quia nimirum martyres adhortaretur, & ad martyrium ipsos incenderet.

Hic martyrium sanctarū virginū Nunilonis & Alodia diuus Eulogius retulit, que
non Cordubæ passæ sunt. Et tempus suo loco inuestigabimus.

Flora Cordubensis, Maria Ilipulensis Vualaponi martyris soror, virgines ambæ,
martyrio simul coronantur, mensis nouembris die vicesimo quinto. capite sequenti.

Post sextū diē diuus Eulogius carcere educitur. Ibidem, & in epistola ad Aluarū.

Annus Domini DCCCLII.

Gumefindus Toletanus presbyter, & Seruus Dei monachus, die Ianuari tertia
decima mortem pro Christi nomine sustinuerunt. capite. IX.

Sancti martyres Aurelius, Felix Cordubenses, cum vxoribus Sabigothon & Liliofa,
commitate etiā Georgio monacho ex Syria, XXVII. Iulii, die occisi sunt, cap. sequenti.

Christophorus Cordubensis, Leouigildus Ilibertianus monachi, pro Christianæ
fidei confessione iugulantur, die mensis Augusti vicesimo. cap. XI.

Emila & Hieremias Cordubenses die Septembris quintodecimo martyrio co-
ronantur. capite sequenti.

Rogellus iliberitanus monachus, Seruio Deo ex Syria monachus, varie excar-
40 nificati die sequenti, Septembris videlicet sextodecimo, capite truncantur.

Habdarraghman rex tot martyrum constantia territus, impedire martyrium
cogitat, & congregari Episcoporū atq; etiā Metropolitanorū conciliū Cordubæ im-
perat. Ex capitibus sequentibus & hæc diuersa omnino est Regis perturbatio, & Eccle-
siæ persecutio ab illa, quam iam superius retulimus. Hoc manifeste ex ipsa temporū
serie in diuo Eulogio, & ex eius verbis constat:

Annus Domini DCCCLIII.

Initio huius anni Habdarraghman rex subito moritur. Mahomat eius filius in
regno succedit. cap. libri secūdi decimosexto.

D. Eulogio
in carcerem
detrusus ad-
huc ibi Io-
hannem de-
rentum in-
venit. Detru-
sio vero illa
anno subse-
quenti veri-
similius fuit
ex epistola ad
Episc. Pom-
pelonensem:
maxime cū
et ipsa de-
trusio post a-
liquorum
martyrū pas-
sionem sic
subiecta,
quos ipse D.
Eulogius ad
martyrium
inflamabat.
Idem a-
peritius con-
stat ex B. Au-
relii & Sabi-
getonis histo-
ria cap. 10.
lib. 2. Mem-
Sancti.

* Certe ex
Epistola ad
Episc. Pom-
pelonensem
persecutio-
nem Christi-
anorum, &
perinde D.
Eulogii in
carcerem de-
trusionē hoc
anno fuisse
constat.

Mahomat regni sui initio Christianos acerbissime persequitur, templa diruit. quatuor primis libri tertii capitibus. Hęc iam tertia est ecclesię Cordubęsis persecutio: & huius mentionem fieri credo in sanctorum Ruderici & Salomonis historia. Ex annis ibidem in Apologetico annotatis.

Arabum principū nonnulli in Hispania contra regem Mahomat rebellarunt. Ipse Christianos tributis grauat, suorūq; odiū in se suscitatur: duobus sequentibus capitibus.

Fandila presbyter & monachus Accitanus die Iunii tertio decimo martyrio coronatur. capite. VIII.

Die sequenti, Iunii quartodecimo, Anastasius monachus presbyter, Felix monachus Cöplutenſis, Digna virgo Deo dicata martyrii laureā accipiūt. capite sequenti. 10

Benildis matrona quintadecima eiusdem mensis pro Christi fide iugulatur. c. X.

Sancta Columba Cordubensis virgo Deo dicata decimo septimo Septembris die, capite truncata martyrio coronatur. capite sequenti.

Pomposa virgo & martyr Cordubensis, Octobris die decimo sexto gladio Sarracenorum occubuit. cap. XII.

Annus Domini DCCCLIII.

Abundius presbyter ex vico Annanellos prope Cordubam, die Iulii vndecimo martyrium subiit. Libri tertii cap. XIII.

Annus Domini DCCCLV.

Amator Tuccitanus adolescens. Petrus monachus Cordubensis, Hludouicus 20 item Cordubensis, die Aprilis vltimo omnes pariter martyrio coronantur. cap. XIII.

Vuitesindus senex Egabrensis eodem anno martyr est factus. Diem diuus Eulogius non commemorat. cap. XV.

Annus Domini DCCCLVI.

Helias presbyter senex Lusitanus, Paulus & Isidorus monachi, Aprilis decimo septimo die passi sunt. libri tertii cap. XVI.

Argimirus Egrabensis monachus in Christi confessione vigesimo octavo Iunii die occiditur. cap. sequenti.

Aurea virgo Deo dicata, Adulphi & Ioannis martyrum soror, die Iulii decimo nono martyrii palmam accepit. cap. vltimo. 30

Annus Domini DCCCLVII.

Rudericus Egabrensis & Salomon martyrium patiuntur Martii die tertio decimo. Ex Apologetico sanctorum.

Annus Domini DCCCLVIII.

Nullum martyrem habuit hic annus, neq; vlla eius est apud diuū Eulogiū mentio.

Annus Domini DCCCLIX.

Diuus Eulogius Cordubensis, presbyter, & Doctor, & electus Archiepiscopus Toletanus, fit etiam hoc anno martyr, Martii mensis die vndecimo, qui eo anno Sabbatum occupauit. Aluarus in eius vita.

Leocritia virgo Cordubensis, cuius causa, & fidei Christianę presertim ergo, diuus Eulogius mortem fuerat perpeſsus, quarto postea die, hoc est martii quintodecimo, ipsum doctorem suum sequitur martyrio coronata. Ex eodem ibidem. 40

Annus Domini DCCCLX.

Hoc anno, die Iunii primo, sancti martyris Eulogii corpus ex basilica sancti Genesii in basilicam sancti Zoyli martyris translatum est. Ex altero exemplari, in quo vita sancti Eulogii solum fuit.

Hoc tantummodo decennium sancti Eulogii opera enumerant. Quę deinceps ad sanctorum martyrum Eugenię, Pelagii, Dominici & sociorum tempora peruestiganda necessaria fuere, suis locis, quanta potuimus diligentia ratiocinati sumus.

Regnabat autem nunc etiam Ordonius primus, qui anno DCCCLXII. postea obiit. Neque enim antea regnum iniiit filius eius Alfonsus cognomento Magnus. Id est manifestum ex aurea cruce ingentis magnitudinis operis pulcherrimi, & pretii ex gemmarum multitudine immensi, quam Oueti in sancta camera reliquit, cum hac, a tergo, literis aureis prominentibus, inscriptione. 50

SUSCEPTVM PLACIDE MANEAT HOC IN HONORE DEI,
QVOD OFFERVNT FAMVLVS CHRISTI ADEFONSVS PRINCEPS,
ET SCEMENA REGINA.

QVISQVIS AVFERRE HÆC DONARIA NOSTRA PRÆSVMPSERIT,
FVLGINE DIVINO INTEREAT IPSE.

Hoc

Non video unde id constet de basilica S. Genesii. Et m. f. codex Ruisii translatione corporis D. Eulogii factam testatur Era 807. quæ cum anno Domini 819. concurrat; quod etiam ipse D. Eulogius passus est. Ordonius rex primus. Alfonsus Magnus. Crux Oueti opulentissima.

HOC SIGNO TVEIVR PIVS, HOC SIGNO VINCITVR
INIMICVS, HOC OPVS PERFECTVM EST, CONCES-
SVM EST SANCTO SALVATORI OVETENSIS SEDIS.
ET OPERATVM EST IN CASTELLO GAVZON, ANNO
REGNI NOSTRI XVII. DISCVRENTE ERA DCCCXVI.

Annus hic fuit Christi natiuitatis DCCCLXXVIII. Vnde constat anno Domini

DCCCLXII. Alfontium hunc regnare cœpisse: cū ann^o patris postremus, ei fuerit prim^o.

Quæ autem consequuta postea sunt, in Ecclesia Cordubensi, ex vetustis monu-

*Cordubensium Christi-
anorum di-
spersio.*

10 mentis collecta prosequemur. Constat enim post has duas sub duobus regibus patre

& filio persecutiones, magnam Cordubæ Christiani cultus factam fuisse permutati-

onem: cum omnia in peius ruerent, & retro admodū sublapsa ferrentur. Pavidī mo-

nachi monasteria delerere, Abbates alio transfugere, Episcopi ferme nō esse, sacra lo-

ca deserta cultoribus, Sarracenis in prædia cedere, & Cordubensis ecclesia, quæ nondū

in captiuitate dec^o & amplitudinē penit^o amiserat, nunc in miserā dispersionē & lugu-

bre ruinam abire. Multa sunt quæ hoc ipsum plane doceant. Monasterium nanq; or-

20 dinis sancti Benedicti est admodum celebre, & opulentū in ipso Galletiæ, qua Legio-

nenſi regno per Bergidum copulatur, introitu: Samanos olim, nunc corrupto nomine

Samos dictum. Ibi monumentum publicæ attestationis Gothicis literis in membrana

*Samos mona-
sterium.
Bergidum.
Offilo Abbas*

30 scriptum vidimus, in quo Offilo abbas, Vincentius presbyter & Maria Deo vota sua o-

mnia eidem monasterio largiuntur. Narrantq; in primis, quæ admodū Corduba profugi

tempore Ordonii regis, cū Galleniā peruenissent: benigne ab Rege excepti fuere: qui

illorū calamitatibus cōmotus, id ipsum monasterium, dirutū iā & pene desolatum, cū

prædiis, oppidulis & tota ipsa circumcirca ditioe eidem libenter concessit, vt priscā

in eo religionis formam instaurarent. Eius autem donationis, quæ ab ipsis monasterio

fit publice contestatæ dies fuit Augusti vigesimus quintus anni dominicæ natiuitatis

oſtingentesimi septuagesimi secundi: mortuo nimirū iam eodem Ordonio rege huius

nominis primo, Alfonsi Magni patre, qui tunc, cum hæc publice agebatur, imperiū te-

nebat: vt vicina admodū diuo Eulogio tempora intelligas, hoc est annū post ipsum in

Annus 872.

30 teremptū duodecimum. Quin etiam diploma eiusdem regis Ordonii primi ibidē vidi-

mus, literis Gothicis & membrana peruetustum, in quo ea monasterii ditiois & oppi-

40 dorū donatio, quā Offilo Abbas cæteriq; sibi ab Rege factam cōmemorant, cōtinetur:

Concessum autē id diploma fuerat die mensis Maii vigesimo, anni Dominici oſtingē-

tesimi sexagesimi secundi: duobus nempe, nec pluribus, post diui Eulogii necem ānis:

vt manifestum sit paulo post ipsum martyrio coronatum, Offilonem Abbatem cum re-

liquis Corduba diffugisse. Alia posteriorum Regū diplomata prætereo, quæ ibidē ha-

bentur: in quibus eadē ista de Offilone Abbate cū sociis Cordubensibus, patria diffugi-

entib^o repetuntur. Illud tacendū non putō, dirutū Samanos monasterium Offilonē in-

uenisse, quia centum pene annis antea sub Froyla rege huius nominis primo, Argeric^o

50 Abbas Toletan^o, patria & ipsius profug^o cum aliis nonnullis, Regis benignitatē subleu-

tus, ipsum primum ædificauerat. Id etiam eiusdem Froylæ regis diplomate testatum

permanet, cum Ordonius etiam in suo eiusdem Argerici prioris Abbatis & regis Fro-

60 ylæ, qui ipsum exceperit, meminert.

Annus 862.

*Argericus
Abbas Toli-
tanus.*

Antiqua præterea & iisdem hisce temporibus scripta Regii, celeberrimi, & am-

plissimi sanctorū martyriū Facundi & Primitiui ordinis sancti Benedicti cœnobii mo-

70 numenta Regumq; diplomata, quæ nos ibi vidimus testantur, Abbatē Alfontem cum

suis monachis Corduba profugum, Sarracenorum gladios deuitantem, pulilloque suo

gregi, quæ imparem perferendo martyrio experiretur, sancte & prouide consulente,

ad eundē regem Alfontem cognomento Magnum Legionem peruenisse. Cūq; regi iā

80 antea cordi fuisset, sanctorum Facundi & Primitiui sepulchra debito cultu venerari, de-

lubrumq; vbi inerant, Sarracenorū impetu dirutum instaurare: quasi diuinitus sibi

oblatū Cordubensē Abbatem monachosq; suos excepit. Substructo deinde miræ ma-

gnitudinis, vt idē Rex in diplomate inquit, templo, quod hodie etiam perdurat, eidē

90 Abbati Alfonti cū suis monachis, addito insigni multorū prædiorū, oppidulorū & di-

tionis integre patrimonio, tradidit incolendū, & monasterii ædificiis augendū. Hoc

fuit instauracionis, atq; insignis illi^o amplificationis principiū. Vt inclitū per totā Hispa-

niam cœnobium, duobus illustriſſimorum martyrum corporibus augustissimum,

multorumq; Regum magnificentia nobilitatum, Cordubensē primum habuerit Ab-

batem & instauratorem, testemq; huius, quā prosequimur, dispersionis. Diploma nā-

*Sancti Facun-
di monasteri-
um Cordu-
bensibus me-
nachis pri-
mum inhā-
bitatum.
Abbas Al-
fontem Cordu-
bensis.
Rex Alfontem
Magnus.*

Annus 874. que regis Alfonsi, in quo huius rei mentio est, annum Domini octingentesimum septuagesimum quartum præfert, hoc est post Diui Eulogii martyrium quartum decimum.

Sæcti Michaelis de Escalada monasterium.

Non admodum longè ab hoc ipso sanctorum Facundi & Primitiui oppido & monasterio illud alterum est, quod sancti Michaelis de Escalada appellant. In eius miræ vetustatis templo varii marmoris columnis exornato, lapidè esse inscriptum, venerandæ authoritatis monachi mihi retulerunt, in quo memoria Abbatis cuiusdam Cordubensis conseruatur, qui eo per hosce etiam annos, eadem nimirum calamitate exactus, peruenerit.

Cœnobium sancti Martini de Castanenda. Senabria oppidum.

Posterioris aliquanto temporis est item lapis bene magnus in Ecclesia monasterii sancti Martini de Castanenda ordinis nunc Cisterciensis, olim Benedicti ad oppidum Senabriam Gallaeciæ & Lusitaniæ finibus in Legionensi regno propinquum: cuius inscriptio hæc ipsa astruit Cordubensium Christianorum dispersionem. Cui enim in principio doceat, locum illum sanctum diuo Martino quondam fuisse consecratum: profectus deinceps, quo pacto ab Ioanne Abbate, qui Corduba cum monachis venerat, fuerit restitutus: temploque & monasterio magno labore, breui tamen tempore, structis, instauratus. Factum id tandem refert regnante Ordonio principe, anno Domini nongentesimo quinquagesimo secundo. Hæc ibi. Ex cuius anni notatione facile colligimus, regem Ordonium huius nominis tertium, Ranimiti secundi filium ibi nominari. His autem omnibus facile declaratur, quam misero tumultu ecclesia Cordubensis hoc tempore fuerit conuassata, & crudeli ruina penè deiecta.

Ioannes Abbas Cordubensis. Annus 952.

Neque tanta tamen fuit eius hoc tempore dispersio, quin integra, templisque & vitis optime constituta perduraret. Docet hoc in primis concilium multorum Episcoporum Cordubæ paulo post diuum Eulogium occisum congregatum, circa annum nimirum Domini octingentesimum sexagesimum tertium, cuius in Samsonis Abbatis, Cordubensis libro Apologético secundo fit mentio. Docent hoc ipsum præterea alia multa, quæ idem author eo opere commemorat. Cui interim non deessent martyres, non Christiani fideles, qui marmoreo tumulo & epitaphio martyris sepulchrum, quod suo loco apparuit, exornarent.

Christiana religio Corduba peruerat. Concilium Cordubense. Annus 863. Samson Abbas. D. Andrea templum.

Sed enim multum diuque etiam post diuum Eulogium Cordubæ templa, sacræ Deo virgines & magnus religionis cultus vigeat. In templo namque diui Andree (quod semper ab sequentium temporum Christianis Mocarabibus retentum fuisse constat) introrsum in Septentrionali pariete lapis est centum viginti ferme post diuum Eulogium annis sacræ virginis & Deo dicatæ tumulo impositus. Id hæc inscriptæ literæ indicant:

Lapis in eo templo. Speciosa Christiana familia. Tranquilla sacra virgo. Annus Domini 900.

HIC SPECIOSA CONDITA SIMVL CVBAT
CVM FILIA TRANQVILLÀ SACRA VIRGINE.
QVÆ //TESIMA
QVINTA //ERA SVBIVIT FVNERA.
POSTEA MATER MILLESIMÀ QVARTA
RECESSIT VLTIMA.

Cumque, me puero, infra eum lapidem parietem in cellulam audiendis sacris confessionibus suffodere fabri cœpissent: concauatam iam cum harum fœminarum ossibus inuenerunt: nec violare ausi, obstructum ut antea erat reliquerunt.

Lapis autem extorsum in cimeterio eidem parieti insertus, satis aperte docet, idem templum, ducentis post has virgines annis, Christianorum, sub Arabibus semper fuisse. Habet namque huiusmodi vernaculo nostro sermone epitaphium: barbarum quidem, sed pro tempore cognitione opportunum.

Petrus de Villanar. Annus Domini 1164. Alfonsus Imperator. Abengamia rex.

Fino don Pero Perez de Villanar alcalde del Rey en Cordona en diez e siete dias de Febrero E. M. c. c. dois. feria sexta. Maestre Daniel me fecit. Deus lo bendiga Amen.

Dicam autem de hoc ipso tumulo quod sentio. Alfonsus Imperator Vrracæ filius, septendecim antea annis Cordubam cœperat, Regique Abengamiz, cum se supplex Imperatori dedisset, ciuitatem tributo imposito, submissionis etiam facta cōtestatione, reliquerat. Ut igitur publicum imperii testimoniū Cordubæ Alfonsus relinqueret, Christianosque liberos deinceps inibi & sui iuris esse ostenderet: præfectum Christianum iusti dicundo cum magistratu & titulo in vrbe esse voluit, qui Christianos iudicaret, tributa ab Mauris soluenda colligeret, Alfonsique ditionem modis omnibus tueretur. Is extinctus, in Christianorum templo sepelitur. Duo igitur hi lapides, simul & vetusta admodum eius templi quadam ex parte structura satis aperte demonstrant, quibusque Maurorum temporibus templum illud Christianos retinuisse, cultumque religionis, atque adeo monasticum ordinem Cordubæ iugiter perseuerasse.



LVDOVICI NONII
 HISPANIA, SIVE POPV-
 LORVM, VRBIVM, INSVLARVM,
 AC FLVMINVM IN EA ACCVRA-
 tior descriptio:

Clarissimo viro D. FRANCISCO PAZ,
 SER^{morum}. ALBERTI
 ET

ISABELLÆ,
 BELGICÆ PRINCIPVM ARCHIATRO:

Ludovicus Nonius Medicus Antwerp.

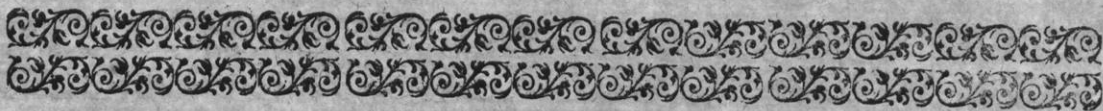


Vdum mihi in votis fuit, V. Cl. affectus in te mei arrhabonem offerre, vt amoris tui nexum, quo me arctè deinctum scio, si non soluere, ex parte saltem laxare possem. Nunc occasio, nunc facultas defuit; nuperus hic apud me natus fetus, voto me exsoluet; HISPANIA, inquam, mea; quam nomini tuo inscribo: vel potius te illi patronum quæro. Nam vt ténellis infantibus, amuleta quædam, officiosæ nutrices appendunt, quo fascinantium oculos; linguatq; queant euadere: ita etiam nomen tuum lubuit Hispaniæ meæ præfigere, ne calumniæ noxios afflatus, aut sæuos inuidiæ morsus expanescat: sed vt sequestrato timore, ausit frontem commasculare, & in publicum hunc famæ campum prodire. Nec decorum fuisset alium Patronum Hispaniæ, quàm te in ea honesto genere natum; & ad hoc doctrinæ & dignitatis culmen euectum ambire: neq; vsquam medici fetus honestius, quam ad Archiatrum, & ad ordinis nostri principem diuertet. Nec spernes hoc quamvis leuidense munus, vel Patriæ causa, quam à fugientis æui iniuria, conatus sum vindicare: & pristinum illi splendorem pro virili restituere. nam superioribus seculis, quàm miserè defœdata fuit, norunt omnes. acerbas, vt opinor, neglecti Lacedæmoniorum moris pœnas luit, qui inuituri prælia Musis litabant; quo egregia sua facinora, Musarum ope posteris innotescerent. hinc nacti luculentos scriptores, qui res illorum gestas, patriamque ita exornarunt, vt pœnè nullum ibi fuerit sine nomine saxum. Secus Hispanis accidit, quibus fortia potius facere, quàm narrare, cura semper fuit. Quid? an non cœgit illos necessitas, Marti potius vltori, quam Musis sacrificare? Per DCC. enim & plures annos, pro fartis tectis, cum Mauris multo mutuoq; certarunt sanguine. Qua de causa nec patriam satis illustrare illis integrum, nec domi forisque gesta, in memoriæ templo sacrare, quota enim facinorum pars ad posteros peruenit? aut

Acternis fama monumentis insita floret?

Sed desino hæc vulnere refricare. ad munus meum redeo; quod velim tali vultu suscipias, quali id ego animo, aperto nempe & candido tibi V. Cl. lubens, merito, dono consecroque. Vale. Antuerpiæ Kal:

Mart. cI9. l3c. vii:



LECTORI.



N tibi, quam Hispania illustranda opellam impendi, benigne Lector, qua non tam leuis forsan, quam in gloria est, &

— vnde laboris

Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

Pretium tamen opera me fecisse credo, nobilissimam hanc Europa partem, ex altissimis, quibus nimis diu damnata fuerat, tenebris e-

ripere. Nam per frequentes Barbarorum inundationes, continuasq; bella, ita afflictata fuit, ut nullum in ea vestigium prisca decoris, nec sincerus ullus antiquitatis color eluceret. Ita fabula omnia occupauerant, nec impune solum, sed & cum laude passim persultabant. Compositis tandem bellis, melioris aliquot scriptores nota, patriam deformatam opem tulere: sed patrio sermone & *ἑκαστῶν* pleriq; unus aut alter Latine, sed sparsim & saltuatim, prout historia ratio postulabat. Quare continuata serie, Hispania diuisa membra, in unum collegi, & antiqua nomina populorum, urbium, fluminum, cum recentioribus composui, ex fide veterum & nobilium scriptorum. Nec omnia lubuit persequi; nec potui. Non mediocres enim, dicebat Varro, tenebre in silua, vbi haec captanda: neq; eo quod peruenire voluimus semitae tritae: neq; non in tramitibus quaedam obiecta, quae euntem retinere possunt. Scopus mihi fuit, illa praecipue tangere, quorum apud priscos scriptores fit mentio, illosque eadem opera, illustrare vel emendare: quo legentium ex parte tadium leniri posset. nam genus hoc scripturae impeditum, nec ingenii, aut eloquentiae est capax. Nec enim admittit excessus, aut Orationes, sermonesque aut casus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Et cum saepe mutuis disidiis variant auctores, meliori parti accedo, vel Scepticorum more *οὐδέν ὀπιζῶ* in multis, & dubiis, pendenti vestigio, & tamquam superoua & aristis incedo. Quid mirum in tanta scriptorum infrequentia & temporis incuria. Tu, Lector, cogita per salebras & inuia loca me ambulasse: quare si me alicubi lapsu videris, non indignaberis, sed ignosces & eriges: memor Pliniani illius dicti: Peculiarem in studiis causam eorum esse, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi praeulerunt gratiae placendi. Quod tibi in mente velim sit, mi Lector. Vale.

INDEX CAPITVM.

- D**E Hispaniæ etymo. Plinius explicatus. Stephanus Byzantinus emendatus. Variè olim vocata. *Cap. I.*
- Hispaniæ situs & figura. Diuisio sæpe mutata. *Cap. II.*
- Fabula de priscis Hispaniæ Regibus exploditur. Berofus & Annius reiciuntur. *Cap. III.*
- Varii Hispaniæ incolæ. Romani variè illam rexerunt per Proconsules, Prætores, Legatos, Vicarios, Præfides. *Cap. IV.*
- Hispaniæ laus à salubritatè, fertilitate. Variæ hic metallorum secturæ. Immen-
sæ opes. *Cap. V.*
- Incolæ bellicosi. Diutissimè cum Romanis pugnarunt. Fideles. Hospitales.
Litteris dediti. *Cap. VI.*
- Bætica etiam *Turdetania* dicta. Martianus Capella emendatus. Oleis abundat.
Minio nobilis. *Cap. VII.*
- Bæticæ nobiliores populi. *Turduli, Turdetani, & τούρσοι* iidem. *Bastuli Bastitani & Basetani* dicti. Appianus emendatus. Cunel. *Cap. VIII.*
- Gades vnde dicta. Olim *Aphrodisia, Erythia, Iunonis insula, Cotinusa, & Tartessus* dicta. Frequens nobilitas, magna potentia. Multa de templo Gaditano. Finis olim na-
uigationis. *Cap. IX.*
- De Herculis columnis variæ opinioniones. *Britarei & Saturni* dictæ. *Abylæ, & Calpes* varia nomina. Festus Auienus emendatur. Strabonis lectio stabilitur. *Cap. X.*
- Carteia non esse *Tariffam* aut *Cartagenam*, sed *Algezira*. *Colonia Libertinorum* vocata. Nunc eadem cum *Tartesso*. Dion & Pausanias emendantur obiter. *Cap. XI.*
- De prisco *Tartessi* situ, non exstare nostro æuo. Regnum *Tharxes* hic fuisse. *Cap. XII.*
- Xeres olim dicta *Asta Regia*. *Colonia Romanorum*. nunc *Ætæa* Stephani By-
zantini fuit. *Cap. XIII.*
- Nebrissa* cognominata *Veneria*. A Baccho & Satyris condita. *Cap. XIV.*
- Ossuna* olim *Vrsæ*, A. Hirtio *Vrsæ*, Appiano *Orsona*. Situs eius ex A. Hirtio petitus. *Cap. XV.*
- Hispalis* cognominata *Romulensis*. Isidori opinio reiecta. Vnde dicta. Eius de-
scriptio. *Cap. XVI.*
- De Italica situ disquisitio. A Scipione Africano condita. Hodie *Sinilla la vera*. Mu-
nicipium Romæ. *Cap. XVII.*
- Astigi* cognominata *Augusta firma*, nunc *Ecceia*. Conuentus Bæticæ. Inscriptiones
veteres. *Cap. XVIII.*
- Corduba Patricia* dicta. A quo condita. Prima Colonia in Hispaniam deducta.
Vrbis descriptio. *Cap. XIX.*
- Obulco*. Municipium *Pontificense* dictum. Diuersa ab Antonini Bucula. Simleri
error. Cur *Porcunna* dicta. Inscriptio vetus. *Cap. XX.*

- Illiturgi etiam *Illurgis*, & *Illurgia* dicta. non esse *Iaen*, sed *Auduxar*.
 Cap. XXI.
- Granata nec *Illipula*, nec *Illiberis* olim dicta. Sed Maurorum opus. Vnde nomen habet. Diuisa in quatuor partes.
 Cap. XXII.
- Abdera à Pœnis aut Phœnicibus condita. Refellitur Franciscus Tarapha.
 Cap. XXIII.
- Malaca aliquibus *Manace*. Inscriptiones veteres.
 Cap. XXVI.
- Cartima diuersa à T. Liuii *Certima*. Egregia inscriptio vetus.
 Cap. XXV.
- Singylia nunc *Antiquera*. Ab Antonino *Anticaria*, dicta. Inscripção vetus. Fons ibi medicatus.
 Cap. XXVI.
- Artigis *Iulienfis* cognominata. De eius thermis pauca.
 Cap. XXVII.
- Munda antiquum nomen obtinet. Inscripção vetus. Metropolis olim Turdetaniæ.
 Cap. XXVIII.
- Lusitania dicta etiam *Lysitania*. Limites eius. Strabo diuersus à ceteris. Stephani Byzantini hallucinatio. Non propriè Lusitaniæ eadem cum *Portugalia* est. Diuersa olim prouinciæ. Martiani Capellæ error.
 Cap. XXIX.
- Lusitaniæ populi Duplices Turduli. Idem cum *Turdetanis* Ptolemæi. Celtici vnde fluxere. Vertones nunc Lusitania inclusi, nunc exclusi. Prouincia Vertonia.
 Cap. XXX.
- Augusta Emerita ab Augusto condita. Lusitaniæ quondam metropolis. Reliquiæ theatri & Naumachia.
 Cap. XXXI.
- Ebora dicta *Liberalitas Iulia*. Inscriptiones veteres. De situ eius pauca.
 Cap. XXXII.
- Pax Iulia hodie *Bejar* est. Iosephus Moletius & Tarapha refelluntur. Inscripção vetus.
 Cap. XXXIII.
- Serubal à Cetobriga dicta, non à Tubale.
 Cap. XXXIV.
- De Olisiponis nomine. Cognominata *Felicitas Iulia*. Equæ vento concipiunt. Varronis lectio stabilita. Triton hic visus. Urbis descriptio.
 Cap. XXXV.
- Scalabis dicta *Præsidium Iulium*. Cur vocata *Santarem*.
 Cap. XXXVI.
- Coymbra non esse *Lacobrigam*: Contra Oliuarium & Tarapham. Error Gerundensis Episcopi. Non esse *Aeminium* antiquorum. Academia nobilis.
 Cap. XXXVII.
- Salmantica non à Teucro condita. *Elmantica*, *Hermantica*, *Salmatis* vocata. Academia quo an. instituta.
 Cap. XXXVIII.
- An *Norba Casarea* sit Alcantara. Pœnorum opus creditur. Pons à Traiano extractus. Inscripção vetus. Quando Alcantaræ milites vocati.
 Cap. XXXIX.
- Tarraconensis prouinciæ limites. Quando mutati. Martianus Capella emendatus.
 Cap. XL.
- Tarraconenses populi. Grauii originem à Græcis trahunt. Plinius obiter emendatus.
 Cap. XLI.
- Gallæci dicti & *Gallaici*. Vnde nomen sumfere variæ opiniones. Gallæcia sexta prouincia effecta. Mores illorum.
 Cap. XLII.